Steens skrifter
om
Førde sokn

Fredrik Martin Budtz Steen
(1836-1907)

Bind 6 av 6

Forord til (første) boka av F.M.B. Steen

I denne bok som jeg idag, 28.oktbr.1903, har anskaffet er det min akt å innføre opptegnelser om "Førde i gamle Dager".

I de 19-20 år jeg som sorenskriver bodde i Førde, samlet jeg i ledige stunder hva jeg fant om bygdens fortid. Foruten trykte bøker har mine kilder især vært sorenskriverarkivet, tildels også fogde- og prestearkivene. En del opplysninger har jeg også fått i Riksarkivet da jeg i årene 1880, 1881 og 1882 som stortingsmann oppholdt meg i Kristiania (Oslo).

Opptegnelsene kan ikke ha interesse for andre enn bygdens folk, men jeg har hatt anledning til å bemerke at disse satte pris på å få høre om deres bygds fortid, om hvem som eide og bodde på gårdene o. s. v., og jeg har derfor trodd å gjøre mine forrige sambygdinger en tjeneste ved å sørge for at mine opptegnelser ikke kom vekk. Det er nemlig min mening å innlevere dem til Riksarkivet eller Bergens Statsarkiv eller Bergens Museum eller kanskje Bergens historiske Forening, forat de kan oppbevare dem, så de muligens kan komme interesserte til nytte i fremtiden.

Ved undersøkelser i Riksarkivet vil en særlig for det 17. århundres vedkommende kunne fremdra meget mere til opplysning. om bygden, men til sådanne undersøkelser har jeg siden 1882 ikke hatt anledning. Den orden som de forskjellige stykker kommer i vil bli tilfeldig eller vilkårlig. Det bør også erindres at opplysningene er samlet i løpet av en lengere årrekke, og at det derfor kan forekomme adskillige gjentagelser.

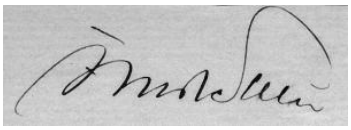

Dette første opplag av seks bind er trykt i åtte eksemplar,

November 2012

Takk til:

- Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane, som har digitalisert bøkene etter O.Tjønneland med tekstprogrammet OCR-skanning. Dette har forenkla arbeidet med den elektroniske utgåva mykje.
- Fylkesarkivet for å legge den elekroniske utgåva på Internett.
- Statsarkivet i Bergen, for tilsende sider frå Steens handskrivne originalbøker
- Statsarivet for å legge alle originalbøkene tilgjengeleg på Internett.

Trykt av: EkoTrykk AS, 6800 Førde Copyright©2012, Ragnar Indrebø, 6800 Førde

Avskrift

av

Sorenskriver F. M. B. Steens skrifter

om

Førde sokn i gamle dager

Sjette bind

1947 / 1950 av *O. Tjønneland*

Ordrett frå boka etter O.Tjønneland
Sidetal og tekst i *kursiv*, er frå O. Tjønneland
Sidetal med (parantes) er frå boka etter F.M.B.Steen.

Register.

Sjette bind:		*O.Tj*	(Steen)	**Side**
Hagen ……	side	*1-15*	(1-22)	**6**
Bruland ……	-	*16-87*	(23-116)	**16-64**
Bruland, Indre,l.nr. ..164…….....	-	*36-57*	(51-77)	**29**
Bruland, Indre,l.nr 167, Futegarden…….....	-	*57-69*	(77-91)	**43**
Bruland, Indre,l.nr 160, 161, 162, Gil …….....	-	*69-81*	(91-107)	**51**
Bruland, Ytre, l.nr 163, …….....	-	*81-87*	(107-116)	**59**
Hafstad…….....	-	*88-169*	(117-218)	**64**
Hafstadøyane …….....	-	*169-175*	(218-226)	**120**
Skuteløken……..	-	*176-180*	(229)	**124**
Halbrend,……	-	*181-274*	(237-358)	**127-190**
Halbrend, Grimeliverket kjøper Indre Halbrend …….	-	*231--*	(303-334)	**161**
Halbrend, L.nr.172……	-	*258–259*	(336-337)	**178**
Halbrend, L.nr.173……	-	*259-262*	(338-341)	**179**
Halbrend, Planer om kalsium-karbid fabrikk……	-	*262-263*	(341-342)	**181**
Halbrend, Husmenn på Halbrend……	-	*263-265*	(343-346)	**182**
Halbrend, Halbrendsøyra…….	-	*265-267*	(346-348)	**183**
Halbrend, Halbrendskvia…….….	-	*267-269*	(349-350)	**185**
Halbrend, Halbrendsteigen……...	-	*269*	(350-351)	**186**
Halbrend, Ferjestedet på Halbrend …….....	-	*269-270*	(351-352)	**186**
Halbrend, Premierløytnant Godtzen……	-	*270-271*	(352-353)	**187**
Halbrend, Paul Sandersen……	-	*271-272*	(353-355)	**187**
Halbrend, Ole Olsen Moskog og Gjø Olsd. Tefre……	-	*272 -*	(355)	**188**
Halbrend, Oppnavnet Svenske…….	-	*273-274*	(356-358)	**188**
Gravdal……	-	*275-288*	(361-376)	**190**

Kirketeig….(Frå Steens privatarkiv, Statsarkivet i Bergen)…… **200**
Ulltang..……(---------”----------”----------”----------”-----)…… **215**
Registeroversikt, alle bind……. **232**

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Kirketeig og Ulltangs historie rakk ikke Steen å skrive. Men i Statsarkivet i Bergen ligger der 2-3 store pakker inneholdende Steens notater og artikler. Det er mulig jeg seinere kan oppta en fortegnelse over innholdet av disse pakker. Rimeligvis vil en i disse pakker finne atskillig materiale som vedkommer Kirketeig og Ultang. O.Tj.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Denne historia om Kirketeig og Ulltang var på Statsarkivet i Bergen, ferdigskrive av Steen. Den er no omskrive frå Steens handskrift til elektronisk materiale.

20.02.2012
Ragnar Indrebø

side 1

Omfatter gårdene: Hagen, Bruland, Hafstad, Halbrend og Gravdal.

Hagen.

("Norske Gaardsnavn": "hagi m. (Gen. og Dat. haga, Flt. hagar),Havnegang, opr.indhegnet Jordstykke overhovedet og maaske saaledes at forstaa i de eldste af de derfra stammende Gaardsnavn." -O, Tj.)

xxx 0 xxx

Hagen som jeg holder for en avlegger av Sunde, har jeg ikke sett nevnt som særskilt bruk før i et skattemanntall fra 1603, hvor det sies at Lasse Hage betalte 1 daler i skatt. I en jordebok fra 1598-1599 nevnes dog Laurits Hauge, og det er muligens samme mann som Lasse Hage. I et regnskap fra 1610/11 forekommer en Anders Hage. Fogd Buschs jordebok av 1626 forklarer at Hage var Allehelgensgods, at gårdens landskyld var 2 pund smør, og at oppsitteren het Isak. Årene 1635-1646 forekommer Nils Hage. Fra 1657 her vi en oppsitter ved navn Ole. Han betalte ingen kvegskatt og her således kun leid, men ikke eid noen besetning. I 1659 sies det at han var forarmet. I Findes folkeliste av 1664 sies han å være 60 år gammel, og at han hadde en 12 år gammel tjenestegutt, Ole Hansen. Etter skatteregnskapet av 1672 satt han fremdeles på gården.

Hagen var som vi har hørt, Allehelgensgods. Dette ble 1665 solgt av kongen, og seinest 1672 var Førds-presten, hr. Peder Finde, blitt eier av nesten alt Allehelgensgods i Førde sogn, deriblant også Hagen. Under Ullebust er fortalt nærmere om det. Som eier av Hagen oppføres 1682 hr.Rasmus Finde, sønn av Peder Finde, men 1691 oppføres fogd Jens Tøgersen Rosenberg. Etter et regnskap fra 1703 tilhørte Hagen sersjant Ole Rifdal på Vie. Gården kan neppe direkte 2. eller uten mellomledd være kommet over fra fogd Jens Rosenberg og (2.) i Ole Rifdals eie, og det kan ikke være riktig at Ole Rifdal 1703 var eneste eier eller eier av den hele gård. Ole Rifdal var gift med Katrine Budde som hadde stesønnen Lars Andersen Vie. Katrine må altså tidligere ha vært gift med en Anders. Jeg formoder at det er ved sitt giftermål at Ole Rifdal er blitt lotteier i Hagen. Sikkert er det i hvert fall at han og hans kones før nevnte stesønn, Lars Andersen Vie 1708, begge eide lotter i gården. Ved skjøte av 14.november 1708 solgte nemlig Ole Rifdal til Lars Arnesen 1 pd. 4 mk. i Hagen, og ved skjøte av 16.november 1708 solgte Lars Andersen Vie 18½ mk. av gården til Markvard Rognaldsen Sunde. Kassabøkene for 1717 og følgende år har ennå en tredje lotteier, idet de sier at Bendix Trulsen eide 5½ mk., og denne Bendix har etter all sannsynlighet vært lotteier også 1703. skylden på Markvards lott oppføres stundom med 18½, stundom med 18 mk., og skylden på Bendix's part stundom med 5½, stundom med 6 mark, men alltid således at de tilsammen utgjorde 1 pund eller den hele gård. Når den lott som Ole Rifdal

solgte til Lars Arnesen angis å skylde 1 pd. 4mk., skriver det seg fra at man har benyttet ikke den gamle landskyld, som var 2 pd., men den ved matrikuleringen 1667 fastsatte matrikkelskyld som var 2 pd. 8 mk. Inntil 1732 var lotteierne og lottene de samme som 1717, men ved skjøte av (3.) 10.oktober 1732 solgte Bendix Trulsen sin lille anpart til Erik O1sen, som var bruker av den hele gård. Ved skjøte av 6.oktober 1742 fra Lars Arnesen Refsdal ble Erik Olsen også eier av dennes part hvis skyld her angis til 1 pd. smør. Og et års tid før nemlig ved skifte av 1741 etter Markvard Sundes kone var Markvards 18½ eller 18 mk. blitt utlagt til hans stesønn, Ludvig Olsen Ullebust. Lars Arnesen Refsnes hadde en sønn, Anders Larsen, som kom til Bruland, lnr.164 og ved sin død 1737 etterlot en 2 a 3 år gammel datter, Kari. For denne Kari Andersdatter lyste hennes stefar, Ole Larsen Bruland hennes odelsrett den 16.november 1750 til det 3 pund smør i Hagen som hennes farfar, Lars Arnesen Refsdal 1742 hadde solgt til Erik Olsen Hagen.

Erik Olsen Hagen døde våren 1753 etterlatende enke og to barn, nemlig sønnen Ole og en datter som var gift med Lars Gregoriussen. Disse siste to, Ole Eriksen og Lars Gregoriussen, solgte ved skjøte, datert 23. august 1753, den avdødes 30 mark i Hagen for 30 rdlr. til politimester og borgermester Olaus Peter Lund i Bergen. Hva det kom av at ikke også enken var med å utstede skjøtet, kan jeg ikke lyse. Den 24.november 1756 skjøtte C. P. Lund de 30 mark til broren, Førds-presten Nils Lund. Ved kgl. forordning av 31.juli 1743 var det forbudt prestene uten særlig kgl. tillatelse å kjøpe jordegods av bøndene innen deres menighet, og det har falt meg inn at det kanskje var for å skaffe sin bror, sognepresten, at C. P. Lund lot seg den tilskjøte. *(Understreket av O.Tj.)*

Den minste lott i gården, 18 eller 18½ mark, som Ludvig Olsen (4.) Ullebust var blitt eier av 1741, ble på skiftet etter ham 1751 utlagt til hans datterdatter Anne Thomasdatter. Anne ble gift med Ole Østensen Flugedal, og han skjøtte under 13.november 1760 blant annet også denne part i Hagen til Bernt Tostensen Ullebust, og denne skjøtte den igjen under 9.juli 1776 til Truls Eriksen Bruland for 42 rdlr. Truls Eriksen var fra Kvamme. Antakellg 1759 var han blitt gift med den foran nevnte Kari Andersdatter hvis odelsrett til halvparten av Hagen var blitt lyst 1750, og var ved dette sitt giftermål til Bruland, lnr.164. Under 9.september 1779 fikk han av prost Nils Lunds enke skjøte på 30 mk. i Hagen som hennes mann hadde eid for en kjøpesum av 90 rdlr, og på kondisjon at han skulle la den daverende bygselmann, Anders Nilsen, urørt. Truls Eriksen Bruland var nå altså eier av hele Hagen.

Etter så lenge å ha redegjort for de skiftende eiere går jeg tilbake til brukerne eller beboerne.

Etter det før omtalte regnskap av 1672 het oppsitteren da Ole. 4 Etter Findes folkeliste av 1664 skulls han være 68 år gammel i 1672. Han oppføres som bruker av hele gården og var altså eneste oppsitter. Seinere enn 1672 har jeg ikke sett ham nevnt.

For tiden fra 1672 og fram til århundreskiftet er opplysningene om Hagen magre og ufullstendige. En beboer av Hagen, Trulsen, nevnes dog mange ganger, og jeg skal gjengi hva jeg har funnet om ham.

(5.) Bendix Hage var kreditor i det fallerte dødsbo etter Anders Ingvaldsen Bruland og kone, som ble behandlet 1680. - På vårtinget på Sunde mars 1781 hadde hr. Henrik Finde - på denne tid sin far hr.Peder Findes kapellan og siden hans ettermann - stevnt Bendix Hage for 10 års "Koleie." Bendix erkjente kravet, men sa at han hadde overdratt hr.Henrik å ta korn hos Lars Rognaldsen Furebø, Rognald Larsen Angedal og Ole Tefre som disse tre var hans foreldre skyldige. Lars Furebø, Rognald Angedal, og Ole Tefres sønn på farens vegne innrømmet at de hadde inngått forlik med Bendix om å betale han 1 rdlr. hver, men de to første hadde betalt til Bendix, og kun Ole Tefre stod ennå til rest. Bendix ble dømt å betale hr.Henrik den påstevnte kuleie. Hvordan sammenhengen har vært med kravet som her tales om, har jeg forgjeves forsøkt å finne ut. - Ved sommertinget 1691, som ble holdt på Buanes, avhjemlet "Skaffer" Bendix Hagen to stevnemål og var dessuten vitne i to andre saker. -Ved høsttinget 1691 på Sunde var Bendix Hagen stevnt for gjeld til Hans Findmands arvinger, stor 4 mark. Han erkjente kravet, men han var, sa han, så fattig at han ikke hadde råd å betale. Under skiftet 26.mai 1692 etter Bernt Pedersen Hafstads kone, forklartes det at Bendix Hage hadde 3 kyr tilhørende boet, og disse ble utlagt til sønnen, Mads Bentsen Hafstad. - Den 2.november 1699 ble det holdt registrering etter Jakob Klopstad. Registreringen ble utført av lensmann Sjur Vie med Bendix Hage som vitne. Bendix var tillike kreditor i boet. På Folkelisten (5.) av 1701 flinner man også Bendix Hagens Navn.For Hagens vedkommende 5 således ut:

(6.) Oppsittere.	År:	Sønner	År:	Drenger.	År.
Sersjant Ole Rifdal, bruker		--		--	
Husmenn:					
Bendix Trulsen skaffer, husm.	43:	Tosten	11:	--	
Rasmus Mortensen, vært soldat, Innerst	51:	--		--	

Også etter 1701 møter vi ofte Bendix Hagens navn. Han var kreditor i Lars Olsen Angedals bo som ble skiftet 1702 og likeså i Salomon Andersens Åsens bo som ble skiftet 1705. Oftest forekommer hans navn i sorenskriverens tingbøker for årene 1706-1714. - Ved sommertinget 1706 var skaffer Bendix Hagen vitne i en sak mellom Rasmus Refsdal og Markvard Sunde. Ved samme års høstting avhjemlet han et stevnemål. - Til vårtinget 1707 hadde

Johannes Jensen Kvaal stevnt Daniel Johansen Hagen, og dette stevnemål ble avhjemlet av Bendix som også var vitne i saken. - Ved sommertinget samme år 1707 avhjemlet han stevnemål i to saker. - Ved sommertinget 1708 avhjemlet han et stevnemål, var vitne i en sak og møtte dessuten for Ole Farsund og Ole Tjønneland i to forskjellige mot dem anlagte saker.- (7.) Ved høsttinget 1709 var han vitne i to saker. - På sommertinget 1710 var han vitne i en sak, og på samme års høstting avhjemlet han et stevnemål. - På sommertinget 1711 avhjemlet han et stevnemål, og på høsttinget samme år var han vitne i en sak om beitet i Kinnafjellet.

På vårtinget 1712 avhjemlet han to stevnemål, og til sommertinget 1713 hadde han forkynt to stevninger. - Til sommertinget 1714 hadde han forkynt en stevning, og på høsttinget 1714 var han vitne i en sak. Ved sistnevnte anledning kalles han liksom mange ganger før skaffer. Sorenskriverens tingbøker for 1715 og følgende år er borte. Hadde de vært i behold, ville en sikkerlig også der ha funnet Bendix nevnt. I kassabøxene for årene 1717-1731 finner man Bendix oppført som eier dels av 6, dels av 5½ mark i Hagen, men som brukere oppføres andre navn, nemlig 1717 Daniel og fra 1719 Erik, og til denne Erik solgte 6. Bendix son før fortalt sin part i gården ved skjøte av 10.oktober 1732. I ministerialbøkene som først tok til 1720, nevnes Bendix som fadder 1720 og 1721 for to barn av Erik Hagen, og under januar 1733 er notert at da ble Bendix Trulsen Hagen begravd 99 år gammel.

Hvor Bendix stammet fra vet jeg ikke, og heller ikke kjenner jeg navnet på hans kone. Jeg kan ikke gjøre rede for hvorledes han ble eier av sin line part i Hagen. Ole Rifdal og Lars Andersen Vie eide 1708 hele Hagen alene på 5½ eller 6 mark nær, og det svarte til Bendix's lott. Dette kunne måskje tyde forbindelse med Vie-folk. Etter listen av 1701 hadde Bendix en 11 år gammel sønn, Tosten, og på samme liste finner en under Refsdal oppført som tjener (8.) hos Rasmus Nilsen, Truls Bendixen, 22 år gammel, som en etter navnet kunne tenke seg var sønn av Bendix.

Listen av 1701 oppfører Ole Rifdal, som for øvrig bodde på Vie, som bruker av Hagen, og Bendix Trulsen kalles husmann, Når Ole Rifdal overtok Hagen, vet jeg ikke, og det kunne således tenkes at Bendix har hatt gården kortere eller lengere tid mellom 1672, da oppsitteren het Ole, og 1701. Men om det kan jeg intet bestemt si. Når Bendix 1681 skyldte kuleie for 10 år og 1692 hadde 3 kyr tilhørende Bernt Hafstad og kones bo, viser det at han i tiden 1671 til 1692 har hatt jordvei, men det kan jo ha vært en plass under gården. Smått må det ha vært for ham, når han 1691 ikke maktet å betale de 4 mark han skyldte Findmands bo. Riktignok finner en ham ofte oppført som kreditor under skifter, men det har visselig vært for småbeløp, måskje skaffertoll. Skaffer kalles han ennå 1721. Hans alder oppgis 1701 til 43 år, men det er rimeligvis for lavt ansatt. Når han 1671 leide kyr og brukte jord, har han vel da vært i all fall et snes år og således

ikke født seinere enn 1651. Men at han ved sin død 1733 skulle være 99 år, som ministerialboken viser, er visstnok en overdrivelse .Han ville i så fall 1721 da han ennå var skaffer, ha vært 87 år, men en så gammel mann kan vel neppe tenkes å ha utført skaffertjeneste. 7.

Hvem der 1672-1701 brukte Hagen kan jeg etter det foran (9.) anførte ikke med sikkerhet si, men 1701 var det sersjant Ole Rifdal. Det jeg vet om ham er fortalt under Vie, fjerde bind, side 253-256.

Ole Rifdals ettermann som bruker av Hagen var Daniel Johannessen, som må ha overtatt gården seinest 1705. På vårtinget 1706 ble han nemlig notert som stående til rest med skatten for 1705, 3 rdlr. 1 mk. Til høsttinget 1706 var Daniel stevnt av Samuel Finde for gjeld, 1 rdlr., og på samme høstting ble han notert som stående til restanse på skatt for det året med 3 rdlr.3 mk.12 skilling. Til vårtinget februar 1707 var Daniel stevnt av Johannes Jensen Kvaal for lånte penger, 2 rdlr. November 1705 hadde Daniel satt en ku i pant til Johannes for lånet og gått inn på at Johannes hvis han ikke til våren fikk sine penger igjen, skulle ha lov til å "anamme" kua. Daniel møtte ikke, men av Bendix Hagen, som hadde vært med å forkynne stevningen, og av Rasmus Refsdal ble det forklart at kravet var riktig, og at kua var pantsatt til Johannes Kvaal. Dommen ble at Johannes innen 15 dager skulle nyte sin betaling med renter eller "træde" til sitt pant - med omkostninger, 2 mark. Til høsttinget 1707 var Daniel stevnt av birkefogden Falch Jensen Gjedding for tiende for 1705, 3 våger korn. Daniel møtte ikke, og saken pådømtes ikke, men kravet ble flere år etter atter påstevnt. Kongetienden i Sunnfjord hadde kongen solgt til Svaningene og ble nå innkrevd av deres fogder. Til samme høstting 1707 var Daniel, som her kalles soldat, stevnt av Ole Aarskog i anledning av en hest. Daniel hadde, ble det forklart, leid hesten av avdøde Asbjørn Kjelstad, hadde hatt den i 3 år uten å (10.) betale leie, og hadde endog siste vår mot forbud solgt den til "Oplændingene." På skiftet etter Asbjørn Kjelstad var hesten for 9 mark blitt utlagt på hans sønn, Knut Asbjørnsen, som Ole Årskog var verje for, men den var mer verd og måskje utbragt til mer. Daniel møtte ikke. Det ble sagt at han var på vei til Bergen. Saken utsattes og ble behandlet påny på sommertinget 1708. Daniel møtte heller ikke denne 8. gang, men Markvard Sunde forklarte at Daniel og Ole Aarskog siste vårting var blitt forlikte således at Daniel skulle betale 2 rdlr. for hesten og 3 mark i omkostninger, og at Daniel fremdeles vedstod dette forlik. Daniel ble etter dette dømt å betale 2½ rdlr. innen 15 dager. Av denne sak ser en at "Oplændinger," d.v.s. østlendinger allerede for imkring 250 år siden kjøpte opp hester i Sunnfjord således som det skjer nå tildags. Ved høsttinget 1707 ble Daniel atter notert som stående til rest med skatt for året, 1dlr. 2 pd. 4 skill. Høsten 1708 fikk Daniel nye jorddrotter, idet Lars Arnesen og Markvard Sunde da ble eiere av Hagen på den lille part nær som tilhørte Bendix Trulsen. Disse to nye eiere kom i trette med hverandre som synes å ha

vedrørt Hagen, skjønt gården ikke nevnes. Marvard Sunde hadde, heter det i tingboken, til høsttinget 1709 stevnt Lars Arnesen, fordi han hadde bygd på felles grunn uten lov og forespørsel, men Lars beropte seg på at han var likes stor eier av gården som (11.) Markvard. Saken ble henvist til åstedet og seinere hører en ikke mer om den. Hva der var Lars Arnesen hadde bygslet, får en ikke vite. Til sommertinget 1711 var Daniel stevnt av birkefogden for den gamle korntiende-restansen fra 1710, 2 pd.16 mk. korn og 3½ mk. ost, i penger, tilsammen 1 rdlr. 14 skilling. Han ble dømt å betale beløpet. Til sommertinget 1714 var Synneve i Hagen stevnt av Jan Bruland for skog hun hadde hogd fra ham, for 3 kuleier og for tiendeverd til kirken. Synneve møtte ikke og fikk lovdag. En kan ikke se at saken ble behandllet på høsttinget 1714, og om den ble behandlet 1715, kan en ikke vite da tingprotokollen for dette og følgende år er borte.

Hvem var nå denne Synneve Hagen? Når hun skyldte kuleie, må hun ha brukt jord, og så vidt jeg vet, krevde man ikke kirketiende av andre enn dem som brukte gård, ikke av husmenn. Hun har da etter all sannsynlighet vært Daniels kone eller enke. Jeg er mest tilbøyelig til å tro at hun var Daniels enke. Riktignok oppføres Daniel i kassabøkene for 1717 fremdeles som oppsitter, men sådan unøyaktighet som å 9. oppføre mannen i stedet for mannens enke kan en nok tiltro kassabøkene. I øvrig vet jeg intet om Daniels slektskapsforbindelser. Er datter av ham er dog etter all sannsynlighet den Anne Danielsdatter Hagen som ifølge ministrialboken høsten 1736 ble trol. og 8.januar 1737 gift med Johannes Larsen Vie. Om denne Johannes som 1734 ble dømt fra livet for blodskam, er fortalt i 3.bind side 150 o.f. og 4.bind, side 291.

Daniel Johannessens ettermann som bruker av Hagen var Erik Olsen. Seinest 1719, rimeligvis alt 1718 hadde han overtatt gården, (12.) og satt der til sin død 1753. Han oppføres alle år som eneste bruker. Rimeligvis har han hørt heime i Indre Holmedal. Han hadde en bror, Ole Olsen som 1757 bodde på Åse i Bygstad sogn. Hans far het Ole Johannesen som var en halvbror av den Johannes Jonsen som 1757 døde på Hestad. Erik Olsen var ved sin død eier av mesteparten av sitt bruk, idet han 1732 og 1742 kjøpte ialt 1 pd. 5½ (e1ler 6) mk. av Bendix Hagen og Lars Arnesen Refsdal. Eriks kone het Synneve og overlevde ham. Jeg antar at hans kone er den Synneve som 1714 var stevnt av Jan Bruland, at hun var enke etter Daniel Johannesen, og at altså Erik er kommet til gården ad den vel kjente vei, nemlig ved å gifte seg med bygselenken. Ved sin død etterlot Erik kun to barn, men den Lussi Eriksdatter Hagen som ifølge ministerialboken ble begravd september 1721 i en alder av 2 år 7 mdr., har visstnok vært hans datter. Lussis fødsel skulle etter dette falle i begynnelsen av 1719, og dersom Erik ikke har vært for tidlig ute, skulle hans giftermål med Synneve seinest være inngått 1718. - I Tingbøkene finner en intet om at Erik har vært oppe i prosesser med folk. Derimot finner en ham rett ofte i ministerialbøkene, snart som forlover, snart som fadder. Erik var ved sin død 1753 - 58 år gammel og ble begravd

16.april. Den 23. august gav hans sønn og hans svigersønn politimester C. P. Lund skjøte på avdødes part i gården, 1 pd. 6 mk., og 9.november ble det holdt skifte etter ham. Jeg har før gjort oppmerksom på det *10.* påfallende i at ikke også enken var med å utstede skjøte. Utenfor det sedvanlige var det også at man solgte boets gårdpart før skiftet var begynt. Måskje har det da alle vedkommende var myndige, fra (13.) først av vært tanken å skifte privat uten skifterettens mellomkomst, men seinere er den tanke oppgitt. Boets vedkommende var enken Synneve Monsdatter og de to felles barn, Ole Eriksen Apaldset og datteren Dorthe Eriksdatter, gift med Lars Gregoriussen Hagen. Sogneprest Lund var enkens lagverje. Da boets gårdpart alt forut for skiftet var solgt, er den - såvidt jeg kan se - ikke medtatt blant boets aktiva. Derimot eide boet en kvern med hus, taksert til 4 rdlr., tatt til inntekt for boet. Boets aktiva var 49 rdlr. 2 mk. 2 skilling. der balanserte med passiva. Ifølge ministerialboken døde Synneve Knutsdatter Hagen 85 år gammel 1760, og dette tror jeg må være Erik Olsens enke, som under skiftet kalles Synneve Monsdatter. I så fall har Erik Olsen vært 29 år yngre enn sin kone, men det er det intet overraskende i, når hun som forutsatt her vært hans formanns enke og har kunnet hjelpe ham til å få bygsel på gården.

Eriks sønn Ole var født 1721 og ble 1749 gift med Synneve Sjursdatter Lien (visselig Kinnalien). Ennå 1750 kalles han Ole Hagen, men da det 1753 ble skiftet etter faren, var han kommet kommet til Apaldset i Vevring, hvor han vel har hatt gård. På Apaldset var han i all fall fremdeles 1757.

Dorthe Eriksdatter derimot forble i Hagen. Hun var født 1720 og ble 1749 om høsten trol. og visstnok kort etter gift med Lars Gregoriusdatter, som etter svigerfarens død fikk bygsel på gården. Bygselbrevet er datert 16.november 1753 og utferdiget av sogneprest Nils Lund, som altså opptrer på vegne av broren, C. P. Lund. Lars var fra Fleten i Holsen. Hans foreldre het Gregorius Sjursen og Brita Johannesdatter. Etter Dorthe Eriksdatter ble det holdt skifte 26. (14.) juni 1756 mellom enkemannen og ders 3 barn: l.Erik, på det tredje året, 2.Bernt,13 uker, 3.Synneve, på det 6.året. Boets aktiva var 115 rdlr. *11.* og beholdningen 45 rdlr. Lars giftet seg pány, antakelig 1757. Hans annen kone het Kari Jonsdatter, og var visstnok fra Fleten i Holsen, der i all fall en bror av henne bodde seinere. Den 28.juli 1776 ble det holdt skifte etter Lars. Sønnen Bernt av 1. ekteskap var da død. Med sin andre kone hadde han 8 barn. Boets aktiva var 143 rdlr. og beholdningen 53 rdlr. Barna noteres således i skiftet:

1. Erik, 22½ år, død ugift 1785 som tjenestedreng hos gjestgiver Elias Hjortdal.
2. Synneve, 25 år, gift før 1785 med Ole Nilsen Volden *(Volden under Skei, Jonstad og i Da1e. O.Tj.)* - Begge av første ekteskap.
3. Daniel, 18 år, tjente 1785 i Bergen, seinere bordarbeidsmann der,

4. Gregorius, 14 år (konfirm.1783), dør ugift 1790.
5. Johannes, 8 år (konfirm.1787), bodde den lengste tid i Hagen.
6. Johanne, 17 år, gift 1790 med Elling Henriksen Kusli,fra 1803 med Lars Nilsen Kusli (bind V,side 42)
7. Helga, 11 år, gift 1792 med Ole Abrahamsen Mo (Konf.1784)
8. Berte, 11 år, gift 1792 med Gunder Olsen Hafsted (Konf.1784)
9. Gjertrud, 4 år (Konf.1788), død ugift 1792.
10. Lovise, ½ år. (konf.1793), gift 1805 med Steffen Olsen Erdalsdal.

Tingbøkene viser at Lars Gregoriussen et par ganger ble stevnt for retten. Til sommer-tinget 1758 var han stevnt av Thore Hafstad for skjellsord. Et vitne forklarte at partene ved Kyndelmes-tid ved Hafstadlandet hadde kjeklet *(S:kjevle. O.Tj.)* om en tollekniv, og at (15.) Lars som var noe drukken, hadde puffet til Thore et par ganger, må han falt overende. Men skjellsord hadde vitnet ikke hørt. Thore fikk saken utsatt, men gjorde ikke noe med den seinere. - Til sommertinget 1761 var Lars stevnt av Rasmus Nilsen Gils enke, Gjertrud Jonsdatter, på Bruland for å ha hogd i hennes skog. Lars tilstod hogsten, men erklærte at han ikke hadde hogd anderledes enn hans formann på Hagen. Saken utsattes, men en kan ikke se at den har vært behandlet seinere. *12.*

Lars Gregoriussens ettermann som bruker av Hagen ble Anders Nilsen fra Ytre Åsen, lnr.138. Bygselbrevet er datert 20. november 1776 og utstedt av Nils Lundes enke på egne og medeieren Truls Eriksen Brulands vegne. Anders Nilsen ble gift med sin formanns enke Kari Jonsdatter. Vigselsdagen er ukjent da ministerialboken for disse årene er borte, men ekteskapet må være avtalt innen 20.november 1776, for da ble bygselbrevet tll Anders utferdiget

Side 3 foran er fortalt at Truls Bruland 1779 fikk skjøte fra enkefru Lund på hennes part av Hagen og dermed ble eier av den hele gård. Ved makeskifte av 5.november 1789 overdro Truls Bruland gården til Lars Nilsen Åsen som var hans svigersønn og Anders Nilsens bror. Ved skjøte av 14.juli 1791 fra sine to brødre ble Anders Nilsen Hagen eier av farsgården Åsen, lnr.138, og 3.november 1791 gjorde han og broren Lars Nilsen makeskifte uten mellomlag, således at Anders ble eier av Hagen og Lars eier av Åsen. Samtidig gav Anders broren obligasjon i Hagen for 130 rdlr. Om disse transaksjoner er også fortalt i femte bind, side 92. (16.)

Fra 1791 var således Anders Nilsen både bruker og eier av Hagen. Med Kari Jonsdatter fikk han to sønner, Lars og Moses, konfirmert henholdsvis 1794 og 1796. Kari Jonsdatter døde 78 år gammel, og skiftet etter henne ble holdt 8.mai s.å. Hennes mann døde 1819 i en alder av 64 år. Han hadde ved skjøte av 31.oktober 1806 skjøtt gården fra seg til sin eldste sønn Lars for 200 rdlr. og med forbehold av bruksrett til gården så lenge han fant for godt.

Lars Andersen ble 28.juni 1808 gift med Anne Larsdatter Åsen og altså hans søskenbarn. Den 8.november 1810 gav Lars sin bror, Moses, feste på plassen Hagehaugen. Denne plass var av Lars's far under 9.november 1798 blitt bortfestet til Anders Asbjørnsen, men var blitt ledig ved at Anders Asbjørnsen hadde fått feste på Åsenhaugen (V.bind,side 113). Tre år seinere gav han Moses skjøte på en fjerdepart eller 12 mk. smør av sin gård innbefattet Hagenhaugen. Skjøtet *13.* er datert 29.desember 1813. Den solgte part av gården ble merket ut ved en åstedsforretning av 2.juli 1814. Lars hadde ved dokument av 5.november 1813 - altså noen uker før skjøtet til Moses - gitt sin kone den halve gård, 1 pund smør, som morgengave, men dette dokument fikk ikke noen betydning, for under 1.juli 1834 skjøtte Lars til (17.) Anders Eriksen for 700 spdlr. sin eiende gård Hagen, 1 pd. 12 mk. smør, altså sin hele gård, alene unntatt den til broren Moses solgte fjerdepart.

Om Lars Andersen og kone har jeg ikke mer å fortelle og heller ikke om hans bror, Moses Andersen hvis kone het Abel Andersdatter.

Om Anders Eriksen Halbrend som 1834 av Lars Andersen kjøpte hans part i Hagen, har jeg kun å si at han 1835 ble gift med Elen Oline Andersdatter Tefre, og at han seinest 1845 var blitt medhjelper.

Mine opptegnelser går ikke lenger ned i tiden, og hva jeg etter hukommelsen kan tilføye, er kun dette at i min embetstid som sorenskriver 1880-1899 var Hagen kun ett bruk, og at eieren var Erik Andersen som var en i alskens offentlige forretninger meget benyttet mann.

xxx 0 xxx.

Tidligere er leilighetsvis nevnt folk som bodde på Hagen, men ikke hørte til mellom oppsitterne, således f.eks. Rasmus Nilsen Hagen som døde der 1725 i en alder av 72 år og som jeg anser for identisk med Rasmus Nilsen Refsdal. Og videre Anders Jensen Hagebakken som hadde vært bygselmann på Masdal, men døde 1778 som husmann på Hagebakken. Ennå en person som hadde sin heim på Hagen og som bodde der sin lengste tid, skal jeg nevne, nemlig Johannes Larsen Hagen. Han var sønn av bygselmannen Lars Gregoriussen og Kari Jonsdatter, (18.) var født 1768, og ble konfirmert 1787. Han har rimeligvis oppholdt seg hos faren og stefaren, Anders Nilsen, til han ble voksen. Da han i 1818, i 50-årsalderen, ikke hadde festet seg i tjeneste, ble ban som *14.* løsgjenger innkalt til forhør på Tysse. Samtidig ble også Synneve Nilsdatter Hagen og et annet kvinnemenneske innkalt til forhør, fordi de ikke hadde tatt fast tjeneste. Det var nemlig mangel på tjenestefolk på landet. For å råde bot på dette var det 9. august 1754 utkommet en forordning som gikk ut på at alle av bondestanden som ikke brukte gård eller plasser, skulle feste seg i årstjeneste hos gårdbrukere, og dersom en ledig person nektet å gå i årstjeneste når sådan var ham budt, skulle han ansees som løsgjenger og bringes til fogden, og

såfremt han ikke kunne bevise å ha noen lovlig grunn for sin vegring, skulle han innsettes i tukthus i to måneder. *(Understreket av O.Tj)* Denne bestemmelse gjaldt både menn og kvinner. Om vedkommende var et edruelig og skikkelig menneske, der uten å betle eller falle andre til byrde ernerte seg ved lovlig arbeid, skulle han dog ansees og behandles som løsgjenger, såfremt han ikke tok fast tjeneste. Denne brutale bestemmelse ble praktisert et langt stykke ned gjennom forrige århundre.

Om Johannes og Synneve hører en intet ufordelaktig, men fast tjeneste hadde de ikke, og derfor skulle de nå under forhør på Tysse. Johannes møtte og forklarte at (19.) ingen hadde søkt ham til tjeneste. Han eide dessuten en del kreaturer, og tilsynet med disse hadde hindret ham i å søke tjeneste. Stillet overfor valget mellom straks å ta tjeneste eller bli satt under tiltale, erklærte han at han ville ta tjeneste hos dem som måtte behøve ham så snart han til for året hadde fått framfødt sine kreaturer, "hvilket ellers til hans Velfærds Spilde vilde forkomme for ham." Om Synneve sa han at hun hadde hatt lovlig tjeneste i Kusli. På månedstinget 3 uker etter lot lensmannen melde at hverken Johannes eller Synneve hadde tatt fast tjeneste, og de ble derfor innkalt til sommertinget i begynnelsen av juli, men - heter det i tingboken -"som ingen nu vilde antage dem i Tjeneste, saa bliver de herom at meddele attest." De pågjeldende slapp altså fra det *15.* uten annen uleilighet enn at Johannes måtte gjøre en reise til Tysse fram og tilbake, ialt ca 8 mil, 4 mil til lands og 4 mil til vanns. Hvor Johannes fikk for til kreaturene fra, vet jeg ikke. Kanskje fikk han det fra Hagen hos sin halvbror, Lars Andersen, kanskje fikk han det fra Sunde. Oppsitteren Anders Hansen på Sunde uttalte på høsttinget 1819 at han hadde overlatt en del av sin jord til Johannes Larsen Hagen. Ifølge ministerialboken ble "Inderst Johannes Larsen Hagen, 53 år, og tjenestepike Synneve Nilsdatter (20.) Sunde vigde januar 1823. Dette må være den samme Synneve som 1818 oppholdt seg hos Johannes og ble kalt til forhør som løsgjenger. Synneve var datter av Orlog Helgesdatter Sunde (født før Orlogs ekteskap med Anders Hansen Sunde) og altså halvsøster av Hans Andersen Sunde. Under 25.oktober 1827 fikk Johannes Larsen av svigermoren Orlaug feste på plassen Vassreina under Sunde. Det ser ut til at Orlaugs sønn, Hans Andersen Sunde, ikke har vært tilfreds med det, for til høsttinget 1828 stevnte han Johannes for a ha bemektiget seg en plass under Sunde. Tingboken nevner ikke plassens navn, men det ken vel ikke vere tvilsomt at det er Vassreina saken gjelder. - På sommertinget 1829 erklæres saken forlikt, men forliksvilkårene oppgis ikke. Det siste jeg har sett om Johannes Larsen Hagen er at han ved høsttinget 1834, da han oppgav sin alder til 65 år, var vitne i en sak som Tosten Ludvigsen Sunde hadde anlagt mot Hans Andersen Sunde, og som det er fortalt om i 5. bind, side 268.

16. **Bruland.**

(23.) Bruland er et rett ofte forekommende Gårdsnavn. Det kommer naturligvis av bru, riksmål bro, men dette ord hadde i gamle dager en videre betydning enn nå. Når man for å skaffe fremkomst over fuktig grunn, la en rekke stokker tett sammen på tvers i veiens retning eller dynget stein sammen i linjen, kaltes også dette ei bru (Oluf Rygh). Om vårt Bruland har fått sitt navn etter el slik bru over Brulandselva, skal jeg la være usagt, men noen bru over Jølstra må en ikke tenke. Den kom først i det forrige århundre.

Ved reformasjonen ble kongen eller kronen eier av atskillige gårder i Førde sogn ved at bispegods og klostergods ble inndratt. Men det kronen før hadde eid av jordegods i sognet var ikke mer enn halve Bruland og Digernes, som fra først av kanskje hadde vært støl under Bruland. Kronens part av Bruland kalles Indre Bruland. Denne part ble 1662 sammen med det inndratte bispegods av kongen solgt til erkebisp Hans Svane. Om dette Svane-gods's skjebne vil til det 1726 ble solgt gård for gård som følge av eieren stiftamtsekriver Svanenhjelms kassamangel, er fortalt flere ganger tidligere.

Den annen halvpart av gården, Ytre Bruland, var før (24.) reformasjonen bondegods, det vil si den var i bønders eie.

En følge av at Ytre Bruland var bondegods og Indre Bruland Svanø-gods var at Brulands oppsittere så lenge Svanø-birket bestod, kom til å høre til to forskjellige jurisdiksjoner, således at de på Indre Bruland hadde å svare for birkedommeren og de på Ytre Bruland for sorenskriveren.

Første gang jeg har sett Bruland nevnt er i et regnskap fra 1520 over tiendepengeskatten, men gården er flere hundre år eldre. I dette regnskapet nevnes som oppsitter på Bruland en Lars, som *17.* betalte skatt med 2 mark i penger og altså i det hele eide 20 mark. Flere oppsittere nevnes ikke i dette regnskap, men derfor kan det godt ha vært flere. Om Lars satt på kongens part eller på bondegodset, kan jeg ikke si.

Ett skattemanntall fra 1563 nevner to oppsittere på Bruland, Ole og Morten, som hver betalte en daler i skatt, og en tjenestegutt, Arne som betalte ½ daler. Etter regnskapets art kunne en vente å finne samtlige oppsittere i det, og jeg er tilbøyelig til å tro at det på denne tid ikke var mer enn to oppsittere på Bruland, en på Indre- og en på Ytre Bruland. Ole forekommer også 1567, og han må ha sittet på bondegodset og Morten sannsynligvis på kongens part, Indre Bruland.

Det eldste kjente lensregnskap for Bergens len er fra 1567. (25.) Her finner vi oppgave over lenets årlige inntekter av leidang, landskyld og bygselsummene av krongodset m.m. Og da leidangen svartes av alle gårder uansett hvem eieren var, gir dette regnskap oss også navnene på bygdens oppsittere. Om Bruland får en av lensregnskapet vite at Mikkel Bruland og Ole Bruland

hver især som leidang betalte ½ pund talg og to geiteskinn. - Under overskriften "Kronens Landskyld af Søndfjord 1567" forklares at Mikkel Bruland betalte 1 laup smør, og under overskriften "Kronens Restans - Landskyld 1566 af Søndfjord" at han betalte 1 hud. Under overskriften "Kronens Gaarsfæstning af Søndfjord 1567" sies det at Mikkel på Bruland for sin jord at leie 3 åremål gav 2 mk. 4 skilling. Regnskapet skiller mellom Kronens jord og stiftets jord. Med det siste menes det inndratte bispegods, med det første det gamle krongods. Av de siterte utdrag fremgår med sikkerhet at Mikkel satt på Indre Bruland, og av det må en kunne slutte at Ole satt på bondegodset eller Ytre Bruland. Som vi så betalte de akkuratt den samme leidang. At Ole fra 1567 er den samme som Ole fra 1563, og at det var en og samme part av Bruland - nemlig Ytre Bruland - han begge disse årene brukte, må en kunne gå ut fra som *18.* sikkert. Og satt Ole 1563 på Ytre Bruland, må det være tillatt å slutte (26.) at Morten fra 1563 var Mikkels formann på Indre Bruland.

Fra 1591 har man en av den daværende lensherre på Bergenhus, Peder Thott, etter kgl. befaling istandbragt jordebok. I denne leser en under overskriften "Kronens Landskyld og Leding" at Mikkel på Bruland i landskyld svarte 1 laup smør 1 hud og i leidang 18 mk. talg og 3 geitskinn. Og under overskriften "Leding av dem som ikke giver Kronen eller Stiftet Landskyld," finner en at Markvard på Bruland svarte leidangen med 18 mark talg og 2 geitskinn. Denne jordebok inneholder også fortegnelse over de årgangs- og flomsager som var i bruk, og nevner Mo-sagen. Flere var der ikke i Førde sogn den gang. Noen sag var altså ennå ikke oppsatt på Bruland. Vi har således kun to oppsittere på Bruland, Mikkel på Indre- og Markvard på Ytre Bruland.

En yngre jordebok fra 1598/99 oppfører likeledes kun to oppsittere, på Kongens part Mikkel, på bondegodset Gregorius.

Mot slutten av det 16.århundre steg imidlertid tallet på oppsitterne i sognet temmelig sterkt. I 1591 var tallet på oppsittere 39, men i 1603 var det steget til 71. Denne stigning kom også tilsyne for Brulands vedkommende, for i skatteregnskapet for 1603 oppføres der nå fire oppsittere på gården, nemlig Mikkel, Nils, Lars og (27.) Anders. Etter dette regnskap skulle bøndene legges i legg på 10 mann og hvert legg skulle betale 10 daler i skatt, men således at den rike hjalp den fattige. Lars betalte 3 mark mens de tre andre hver betalte sin daler, og Lars er dermed betegnet som den fattigste av dem. Det gikk den gang 4 mark på en daler. Men regnskapet av 1603 gir ikke beskjed om hvem av de fire som satt på Indre- og hvem som satt på Ytre Bruland, så jeg kan ikke med noen sikkerhet angi hvordan forholdet var. Liksom 1567, 1591 og 1598/99 har vi også 1603 fremdeles en Mikkel på Bruland fremover til 1612, rimeligvis den samme mann. Fra 1626 har vi atter en Mikkel en tid fremover, men det var en ny mann, og

han *19.* satt dessuten på bondegodset. Den eldste Mikkel har dog neppe i sine siste år vært eneste oppsitter på krongodset. Jeg er tilbøyelig til å tro at den 1603 nevnte Lars også har hørt heime på Indre Bruland. Et regnskap viser at Erik Andersen og Morten betalte førstebygsel for henholdsvis 2 pund og 1 pund med 10 daler og 5 daler. Og et regnskap fra 1615/16 viser at disse samme to og dessuten Lars betalte tredjeårs-bygsel av hele Indre Bruland. Når de betalte bygsel til fogden, er det dermed gitt at de satt på kongens part. Etter dette skulle det være Nils og Anders som 1603 hørte til på Ytre Bruland. Nils Bruland har jeg også funnet nevnt 1612.

Fra denne tid har man en etterretning om en soldat fra Bruland (28.) og denne skal jeg gjengi. I 1612 lå vi i krig med Sverige, Kalmarkrigen, som der tales om i Sinklarvisen, og det ble sendt soldater deriblant også fra Sunnfjord til grensen. Blant disse var Morten Nilsen Bruland. At han og kameratene hans ikke utmerket seg i felttoget, får man beskjed om av et sakefallsregnskap fra 1614, avlagt av fogden i Sunnfjord, Peder Due. Her leser en nemlig følgende:

"En del Bondedrenge af Søndfjord var forleden Ufredstid 1612 effer Kongens Befaling udnævnte og siden nedsendte til Svinesund for der at lade sig bruge mod Rigets Fiender. Men nogen Tid efter at de vare nedkomne har en stor part of dem uden Øvrighedens Forlov og Bevilling understaaet sig til at drage derfra og hver i sit Behold igjen. For samme deres grove og store forseelse har jeg paa Kongens vegne erhvervet Dom over dem, hvorved de 1614 er dømte i Kongens Naade eller Unaade. Siden har jeg efter min gunstige husbond velbyrdige Fru Kirsten Juels Befaling (enke etter den nyss før avdøde Lensherre på Bergenhus, Nils Wind) på Kongens Behag for deres store Armods og Elendigheds Skyld ladet den afsone med Bøder."

Regnskapet regner deretter opp 27 "Bønderdrenge" fra forskjel1ige (29.) kanter av Sunnfjord med tilføyelse av hva hver især måtte *20.* bøte. Den høyeste bot var 8, den laveste 1½ rdlr. Mellom de 27 desertører var fem naustedølinger, fra Førde sogn bare én, den nevnte Morten Nilsen Bruland, og han betalte 4 daler.

Om Ytre Bruland er allerede fortalt at det tilhørte bønder. Hvem disse bønder var, kan jeg meddele følgende om. På nabogården Hafstad, som hadde tilhørt Apostelkirken i Bergen, men ved reformasjonen var blitt inndratt under kronen, bodde der en slekt som i flere generasjoner hadde hatt bygsel på gården i henhold til et brev fra kong Kristian den tredje som regjerte fra 1536-1557. Om de eldste ledd av denne slekt vil bli fortalt når vi kommer til Hafstad. Av de yngre ledd skal jeg nevne Nils (omkr.1626), hans datter Synneve der 1680 døde som enke etter Mads Hågensen og deres datter Brita, gift med Bernt Pedersen. Om Nils, hans datter og datterdatter og deres menn er det sikkert at de eide Ytre Bruland, og det er god grunn til å tro at også Nils's forfedre har eid gårdparten, og at den har vært gammelt odelsgods i slekten. Seinere vil vi få se at Bernt Pedersen da han 1717 eller 1718 måtte fortrekke fra Hafstad for å gi plass for

den nye eier, flyttet til sitt - eller rettere sagt - sin kones odelsgods, Ytre Bruland. Men jeg vender nå tilbake til oppsitterne.

(30.) Fogd Nils Buschs jordebok av 1626 oppfører særskilt kronens part av Bruland og bondegodset. Om kronens part sier den at den er en god jord, og at dens skyld er 1 laup smør og 1 hud. Man regnet i regelen 1 hud for ½ laup. Om bondegodset sies det at dertil hørte "nogen Skov med nogen Elve-Laxefiskeri," og at skylden var 1 laup smør og 1 sketting (skjetting) smør. En eldre gårdbruker fra Kinn eller Bremanger har fortalt meg at 1 skjetting skulle være det samme som 2½ pund smør, og flere skyldangivelser i Buschs jordebok av 1626 synes å stadfeste riktigheten av det. Jordeboken fra 1626 har tre oppsittere på hver part av Bruland. Fra 1615/16 kjenner vi til oppsitterne på kronens part og dem stiller jeg ved siden av de tre fra 1626.

(32.) 22.

	Oppsittere	Kvegskattregnskap for	Regnskap over skatt etter Skylden	Kvegskattregnskap for 1657		Jordebok av	Skatte-Regnskap av
	1644	1645 / 46	1646		Hest , Ku, Geit, Sau	1661	1662
	Indre Bruland:						
a.	Eilif	Eilif Kone 1 dreng 1 kvinne	Eilif bruker 2 pund	Eilif skatter av:	1, 11, 4, 4	Eilif	Eilif
b.	Ole	Ole og Kone	Ole bruker 1 pund	Ole skatter av:	0, 7, 2, 4	Ole	Ole
c.	Anders	Anders og kone 1 dreng 1 pike	Anders bruker 1 pund	Anders skatter av:	1, 8, 3, 4	Anders	Anders
d.	Hans	Hans og kone	Hans bruker 1 pund	Hans skatter av:	0, 4, 1, 3	Hans	Hans
e.	Ytre Bruland, tilhørende Mads Haagensen.						
e.	Isak	Isak og kone 1 dreng 1 pike	Isak bruker 1 pund, 12mk.	Isak skatter av:	0, 8, 7, 7	Isak	Gabriel
f.	Anders	Anders og kone 1 pike	Anders bruker 1 pund, 6mk.	Nils skatter av:	0, 6, 1, 1	Nils	Nils
g.	Mikkel	Mikkel og kone 1 pike	Mikkel bruker 1 pd. 6 mk.	Mikkel skatter av:	0, 7, 0, 0	Mikkel	Mikkel

(33.) *23.*

	Findes folkeliste av 1664				Skatteregnskapet av 1672	Seinere betegn-else av brukene Løpenumre
	Oppsittere År	Sønner År	Drenger År	Husmenn År		
	Indre Bruland:					
a	Borger 30				Borger, 1 pd. 18 mk.	164
b	Ole Larsen 50	Kristoffer Olsen 14			Enken, 1 pund	165-166 Bakken
c	Axel Iversen Vært i kongens Tjeneste 30		Sjur Isaksen 13		Axel, 21 mark	167 Fogdegården
d	Morten 22				Morten, 21 mark	168 Fogdegården
	Ytre Bruland, tilhørende Mads Haagensen.					
e	Anders Ingvaldsen 24	Ole Isaksen 16			Anders, 2 pd. 6 mk	160, 161, og 162, Gil
f	Nils Olsen 30				Erik, 1 pd. 3 mk.	Halve 163
g	Nils Mikkelsen 40				Nils, 1pd. 3 mk.	Halve 163

2. Et tillegg til Findes folkeliste sier at 1664 fødtes Ole Andersen Bruland og Ole Borgersen Bruland. *24*

Leser en disse rekker loddrett eller horisontalt, gir de en noenlunde fullstendig beskjed om hvorledes oppsitterne i tidsrommet 1644-1672 suksederte hverandre på brukene. Jeg skal stanse litt ved hver enkelt av dem.

a. Eilef holder jeg for å være sønn av den 1626 forkommende Berge eller Borger, og som Eilefs sønn anser jeg den Borger som 1664 hadde avløst ham. (34.)

Hva Eilef og etter ham Borger brukte, var det seinere lnr.164. Fra 1697 nevnes som bruker Borgers enke og Eilef Borgersønn, som ble eier 1726.

b. Oles bruk har så vidt jeg kan se, vært Brulandsbakken, det seinere lnr.165 og 166, eller en del av det. Han er visselig sønn av den Lars som vi hadde på gården 1603-1637, og har suksedert ham. Han kalles også 1664 Ole Larsen, og må være identisk med den Ole Larsen Bruland som 1637 ble sendt til Bergen av en del av menigheten i anledning den da pågående prestestrid. På et ting på Tefre 3.april 1660 bevitnet Mikkel Bruland og en del andre gårdbrukere om ham at de var så fattige at de ikke formådde skatt for 1659. Et av vitnene var naboen Nils Bruland. Den 1672 nevnte enke er etter all rimelighet Ole Larsens enke.

c.og **d.** Hva Anders og Hans brukte årene 1644-1672, kan ikke være annet enn lnr.167 og 168, den seinere Fogdgården. Det må også ha vært en del av Fogdgården som Morten brukte 1612-1626. Måskje er den Morten som nevnes på Findes folkeliste av 1664 en sønnesønn av den eldre Morten. De to nye menn som 1664 hadde avløst Anders og Hans, nevnes mange år fremover. Morten forkommer ennã 1691, og Axel Iversen hadde 1692 ei fremmed ku på for og har vel også

da hatt gård. Axel var i live 1701, men kalles da innerst og sies å være 72 år gammel. Senere bygselmann på lnr.167 er Anders Olsen fra 1692-1701 (35.) og etter ham Rognald hvis bygselbrev er fra 14.november 1701 og som 1726 ble eier av sitt bruk. På lnr.168 fikk Anders Antonsen bygselbrev 29.mars 1696 og satt der som bygselmann til han 1727 kjøpte 25 bruket.

e. Hva Isak brukte av Ytre Bruland, var lnr.160, 161, 162, Gil. Hans formann var en av de to Anders'er som omtales 1626-1635, men om det var Anders Jacobsen eller Anders Monsen, kan jeg ikke avgjøre. Isaks kone het Kari Andersdatter, og det leder tanken hen på at han var sin formanns svigersønn. Med hensyn til den 1662 oppførte Gabriel har jeg vært i tvil om enten han var Isak og Kari Andersdatters sønn eller Karis annen mann. Jeg er blitt stående ved at han har vært Karis sønn og at han har brukt gården sammen med moren. Om den derpå følgende oppsitter, Anders Ingvaldsen opplyste folkelisten av 1664 at han var 24 år gammel, og at han hadde en 16 årig sønn, Ole Isaksen. Både aldersoppgavene og navnene viser at Ole kun kan ha vært stesønn, og en vet også på annen måte at Anders Ingvaldsen var gift med Isaks enke, Kari Andersdatter. Anders Ingvaldsen og Kari Andersdatter må være døde omtrent samtidig, for skiftet etter dem ble holdt samtidig 1680. Deres bo var fallitt. Deres ettermann på bruket ble Jan Olsen, som satt der til 1718 eller 1719, da han måtte vike for eieren, Bernt Pedersen Hafstad. Det bruk vi nå har behandlet var halvdelen av Ytre Bruland.

f. Den her nevnte Anders Bruland kan en se har brukt halvdelen av det (36.) seinere lnr.163. Han må være identisk med en av de Anders'er som forekommer 1626-1635, men jeg kan ikke avgjøre enten han het Anders Jacobsen eller Anders Monsen. Den Anders vi her har å gjøre med, har jeg ikke funnet nevnt seinere enn 1646. En kan se at han 1657 var avløst av Nils som på listen av 1664 kalles Nils Olsen og var da 30 år gammel. Nils's ettermann var Erik som ennå nevnes 1691. Seinere ble begge halvdelene av lnr. 163 slått sammen til ett bruk. Hva år det skjedde, kan jeg ikke si, men 1701 hadde Josef Olsen begge halvdelene.

g. Mikkel brukte den andre halvparten av lnr.163 og nevnes som oppsitter 1626-1662. Etter tingvitne av 3.april 1660, var han så forarmet at han ikke formâdde å betale skatten for 1659. I 1664 ble han avløst av Nils Mikkelsen som utvilsomt er hans sønn. Denne oppgis i folkelisten 26. av 1664 å være 40 år gammel og skulle altså være født 1624. Han levde ennå 1701 og sies da å være 86 år gammel og skulle etter dette være født 1615. Oppgaven fra 1664 er sannsynligvis den riktigste. I 1701 var han hos sin svigersønn Joef Olsen Bruland, som var gift med hans datter Eli Nilsdatter. Nils Mikkelsen var gift tre ganger. Med sin første kone, hvis navn er ukjent, fikk han den nys nevnte datter Eli. Hans annen kone het Gjertrud Gregoriusdatter, men med henne hadde han ikke barn. Det ser en av skiftet etter Gjertrud som ble holdt 1683, idet hennes bror Anders Gregoriussen oppgis å være hennes arving. Det ble forøvrig intet å arve, (37.) for boet var fallitt.

Aktiva var nemlig 27 rdtr., men passive 30 rdlr. Et års tid etter Gjertruds død, giftet Nils seg med Synneve som han sannsynligvis heller ikke fikk barn med. Ved høsttlnget 1692 omtales Synneve som død. - Nils Mikkelsens datter, Eli, hadde en datter ved navn Ragnhild Andersdatter, og formodentlig har hun først vært gift med den Anders Nilsen Bruland som det ble holdt skifte etter 23.juni 1699. Under skiftet nevnes visetnok ikke enkens navn, idet det kun heter at der skiftedes "mellem Enken og deres felles barn Ragnhild Andersdatter." 1732 skiftedes der etter Josef Olsens kone, Eli Nilsdatter, og her sies det at hennes eneste arving var datteren, Ragnhild Andersdatter, da gift med Iver Olsen Furevik. Når det både om Anders Nilsen Brulands og om Josef Olsen Brulands kone gjelder at hun kun hadde ett barn, og at barnets navn i begge tilfeller var det samme, blir det all mulig sannsynlighet for at også barnets mor er en og samme person. Nils Mikkelsen har altså, mener jeg, avstått bruket til sin svigersønn, Anders Nilsen, og da denne døde 1699, har Josef Olsen ektet bygselenken og som sedvanlig fått bygsel på bruket. Aktiva i Anders Nilsen og kones bo var 73 rdlr., men jeg jeg har ikke notert passiva. Josef Olsen oppgis 1701 å være 33 år *27.* gammel. Han satt på bruket til 1733 da han måtte vike for eieren, Anders Jonsen fra Ultang. (38.)

Ved matrikuleringen 1667 ble så vel Ytre- som Indre Bruland satt i en skyld av 1 laup 2 pd. 12 mk., og hver halvdel ansattes til å kunne fore 4 hester, 48 naut og å kunne avle 33 tønner korn. Begge halvdeler skulle altså være like gode, og når Indre Bruland ifølge kvegskattregn-skapet av 1657 skattet av 30 naut og to hester, mens oppsitterne på Ytre Bruland kun skattet av 21 naut, kan det kun komme av at man på Ytre Bruland har hatt fremmede kyr som eieren betalte skatten av. Ansettelsen av det som kunne fores og avles på Bruland, synes satt noe høyt. Det klagdes i det hele tatt i Sunnfjord over at skatteskylden 1667 ble satt for høyt. I skatteregnskapet fra 1672 har man ikke benyttet den nye matrikkelskylden, men har regnet med en skyld av 1 laup 1pd. 12 mk. for hver halvdel av gården *(Indre og Ytre Bruland var hver for seg egne gårder med hver sitt matr.nr. Først ved matrekuleringen 1838 ble Ytre og Indre Bruland slått sammen til en gård med Mtr.nr. 60. Fra da av kan man kalle Indre eller Ytre Bruland halvdelen av gården. O.Tj.)* I regnskapet fra 1646 har man regnet med en skyld av 1 laup 2 pd. for hver part.

I tilslutning til foranstående utdrag av regnekaper skal jeg gjengi hva jeg for øvrig, vesentlig etter eldre ting- og skifteprotoklller, har funnet av etterretninger om Bruland og Brulands-folk fra slutten av det 17.århundre.

Den 21.juni 1665 hadde Erik Ytre Bruland, lnr.163, latt tilsi 6 av lensmann Morten Førde på fogdens vegne oppnevnte lagrettemenn til møte på Bruland for å skifte mellom ham og hans nabo, Nils Mikkelsen Ytre (39.) Brulands bruk. Etter det han forklarte, hadde Erik omtrent 4 år før bygslet halvparten av et bruk i Ytre Bruland av enken Synneve Nilsdatter Hafstad, men da denne

halvpart etter en tid hadde lidd stor skade ved elvebrott, mente han, at enten måtte han få nedsettelse av landskylden, eller også måtte det mellom ham og naboen, Nils Mikkelsen, som hadde den andre halvparten, forgå et skifte, så hver av dem fikk like store parter. Det ble imidlertid ingen forandring denne gang, fordi 28 hverken Synneve eller hennes fullmektig ville møte. Erik henvendte seg nå til befalingsmannen på Bergenhus, Ove Bjelke, som utferdiget en stevning av 5.juli 1665 hvorved Nils Mikkelsen og eiersken, Synneve Hafstad ble stevnt til å møte "for at der med Gaardens skifte og Deling til endlig Endskab kunde komme." Møtet ble holdt på åstedet 26.juli 1665. Retten bestod av Anders Eriksen Halbrend på sorenskriverens Hans Clausens vegne og seks lagrettemenn, nemlig lensmannen Morten Førde, Jens Tefre, Tosten Refsdal, Haldor Erdal og to naustedølinger. Begge brukerne, Erik og Nils, møtte, og for Synneve Hafstad møtte hennes svigersønn, Knut Simonsen Aalen. Knut Aalen mente at noe skifte lkke kunde holdes på den tid av året, men retten fant at siden den var kommet på stedet, kunne den ikke godt (40.) gå derfra med uforrettet sak. Retten befor heimejorda og fant at Erik var "ikke rings misholden" Både Erik og Nils overlot til retten å avgjøre saken og ville være fornøyd med hva den bestemte. Det ble da av retten utsatt merkestikker henne ved tunet, og Erik fik seg tillagt den innerste og Nils den ytterste part. "Dernæst blev der saa gjort om det andet Mærke, at de to Dele i nederste Nynæsset skal følge Eriks Part og den tredie del Nils's Part. "Med dette bytte var partene tilfreds "med saadan Kondition at Erik ikke herefter skulde umage Nils med noget Agerbytte." For at Nils ikke siden skulle ha å anke på dette bytte, tilbød Erik ham sin part, både åker og eng, mot å få Nils's part. Men Nils sa at han var fornøyd med det han nå hadde.

Som man her sett, forklarte Erik under forretningen at han 1661 hadde bygslet hos Synneve Hafstad, men hverken på Findes liste av 1664 eller i regnskapet fra 1662 finnes Erik mellom oppsitterne. Som sådan oppføres begge steder Nils Olsen. Hvorledes denne uoverens-stemmelse er å forklare, kan jeg ikke si.

Den 7.oktober 1680 ble det holdt skifte på Bruland etter Anders Ingvaldsen og kone, Kari Andersdatter, begge døde. De bygslet Gil 29 lnr. 160,161 og 162, og det var halvdelen av Ytre Bruland. Boets aktiva var 76 rdlr., men gjelden var større. Boet skyldte skatt, tiende for 1679 (41.) og landskyld for 1679 og 1780. Anders Isaksen og Synneve Isaksdatter hadde som resterende arv tilgode 24 rdlr.1 ort. Kreditor var også Ole Isaksen. Disse tre var Kari Andersdatters barn med hennes første mann Isak, altså var de Anders Ingvaldsens stebarn. Kreditor var også Gabriel Gabrielsen og Eli Gabrielsen for resterende arv, 18 rdlr. 2 ort. Disse to holder jeg for å være Kari Andersdatters sønnebarn og barn av den i regnskapet fra 1662 nevnte Gabriel, som altså etter min mening het Gabriel Isaksen og liksom Anders og Ole blir Anders Ingebrigtsens stebarn. Kreditor var endelig også Jakob Rotenes for kontant lån.

Jakob Rotenes vllle ikke slå seg til ro med at han ikke fikk sin fordring betalt av boet og stevnte til høsttinget 1681 Nils Birkedal, Ole Nilsen Sunde, Anders Isaksen Bruland og flere "for 14 Rdlr. rede laante Penge som han efter afdøde Anders Ingvaldsen kom tilkort! Han påstod nemlig et de innstevnte skyldte boet penger, at de og "havde Fæet på Foster det samme år Skiftet holdtes." Nils Birkedal lovte å betale 3 mark, Ole Nilsen Sunde 1 rdlr., Anders Bruland 1 rdlr. og hans bror Gabriel 3 mark, "hvormed Jakob Rotenes lad sig nøie efterdi intet videre var at få."

Etter Anders Ingvaldsen og kones død, men før skiftet etter dem ble holdt, erhvervet lensmann Ole Nilsen Sunde bygselbrev på Gil, av skyld 2 pd. 6 mk, for sin datter Inger, gift med Jan Olsen. Bygselbrevet er datert 5.juli 1680 og underskrevet av et par menn på eiersken, (42.) Synneve Nilsdatter Hafstads vegne. I denne anledning ble lensmannen til vårtinget 1681 stevnt av Ole Isaksen Bruland, der som sønn av den tidligere bygselmann Isak, mente seg nærmere berettiget enn lensmannen til å få gården bygslet. Vitner i saken var Morten Bruland og Axel Iversen Bruland (begge brukere av hver sin halvdel av den seinere Fogdegården, lnr.167 og 168). Saken er referert i V.bind, side 257. Saken endte med at lensmannen ble frifunnet og bygsel-brevet kjent gyldig. *30* etter sitt innhold og på de "belovede" vilkår. Jan Olsen ble som alt sagt foran sittende på bruket til 1718 eller 1719.

Etter den tidligere nevnte Synneve Nilsdatter Hafstad, enke etter Mads Hågensen, ble det holdt skifte 8.oktober 1680. Der var tre barn: Gjertrud, gift med Knut Simonsen Ålen, Brita, gift med Bernt Pedersen Hafstad og Synneve som var ugift. Mellom dem ble Ytre Bruland delt således at hver fikk en halv laup. Knut Ålen fikk Eriks bruk, 1 pd. 3 mk, og 9 mk. i Nils Mikkelsens bruk. Bernt Hafstad fikk resten eller 18 mk. av Nils Mikkelsens bruk og 18 mk. av Gil. Og Synneve fikk resten av Gil, 1pd.12 mk. Boet hadde blant utestående fordringer også 6rdlr. 4mk. tilgode hos Ole Isaksen Bruland. Og Erik og Nils Mikkelsen stod til rest med landskyld til et beløp av 9 rdlr. der ble utlagt til Bernt Hafstad. Seinere innløste Bernt Hafstad fra sine medarvinger deres parter i Bruland, så han 1691 oppføres som eneste eier. (43.) Til høsttinget 1681 var Erik Bruland stevnt av Bernt Hafstad for landskyld 1678 og 1679, hvori skulle likvideres for to nautfor. Den påstevnte landskyld var måskje en del av de 9 rdlr. som Bernt Hafstad badde fått utlagt til seg på skiftet etter svigermoren. Foruten hva Bernt hadde likvidert i sitt krav ville Erik ytterligere ha avkortet 1 mark for 2 dagsarbeid og 1 mark for å ha sydd et par støvler. Den lille rest som da var igjen, erkjente han, og den ble han dømt å betale.

Til høsttinget 1691 var innstevnt en hel del debitorer til avdøde Hans Findmands bo eller - som tingboken sier - til hans enke og arvinger. Findmand hadde vært handelsmann i Sjøahola.

Blant de innstevnte var Morten Indre Bruland (Fogdegården) for hvem kravet lød på 3 mk. 3 skilling. Morten møtte, og forklarte at han "havde udlagt(?) til Findmands Enke ½ Tylft Sagtømmer paa Halbrend for 3 mk.3 skilling." Jeg kan ikke se at han ble dømt å betale noe. 31

Samtidig var også Erik Ytre Bruland stevnt for 8 mk.10 skill. Erik fordret likvidert 4 mk.8 skill. for 8 dagers arbeid på en brygge under et Naust - naturligvis i Sjøahola - Resten, 4 mk. 2 skill. erkjente han å skylde.

Til sommertinget 1692 hadde prestedatteren Inger Finde stevnt Nils Mikkelsen Ytre Bruland for 2 rdlr. som Inger 1683 hadde lånt hans avdøde kone Synneve, som den gang tjente i prestegården, men året etter var blitt Nils Mikkelsens tredje kone. Inger forklarte at Synneve (44.) hadde lånt penger til en mann sør om fjellet, Knut Lundekvam. Rasmus Sunde vitnet at 1683 hadde Knut Lundekvam vært her til hr.Peder Finde for å få lånt 2 rdlr. Da han ikke fikk dem, hadde avdøde Synneve som da tjente i prestegården bedt Inger Finde om å levere Knut pengene "paa hendes Haand," det vil si for Synneves regning. Det ble sagt at Peder Findes regnskapsfører, Anders Finke, kjent til forholdet, og for å få ham avhørt, ble saken utsatt, men senere hører en ikke mer om den.

Foran er fortalt at Bernt Pedersen Hafstad 1691 var blitt eier av hele Ytre Bruland. Den 26.mars 1692 ble det holdt skifte på Hafstad etter Bernts kone, Brita Madsdatter, mellom ham og deres tre barn, sønnene Mads og Nils og datteren Synneve. Til Bernt ble av Ytre Bruland utlagt halvparten, 2 pd.6 mk., og til hver av sønnene 1 pd.3 mk. Hos Jakob Bruland (formodentlig Brulandsbakken) hadde boet tilgode 5 rdlr, som ble utlagt til enkemannen. Ei ku som hørte boet til og var anbragt hos Axel Iversen Indre Bruland, ble utlagt til sønnen Mads, som likeledes fikk utlagt 28 skilling som Nils Mikkelsen Ytre Bruland skyldte boet. Sønnen Nils fikk ei ku som var hos Anders Bruland (antakelig Anders Olsen Indre Bruland pa lnr.167). Kreditor i boet var en Mads Bruland, som jeg heller ikke har funnet nevnt.

Den 17.juli 1695 holdt Jan Olsen Ytre Bruland (Gil) skifte etter (45.) sin kone, lensmannsdatteren Inger Olsdatter. Boets aktiva var 80 rdlr.
Der var tre barn: Ole, Rognald og Sjur, henholdsvis 10, 5 og 1 år. Om Jan 32 Olsen vil der seinere ble fortalt mer.

Før jeg leverer flere utdrag av de eldste tingbøker, vil jeg skrive av folkelisten av 1701, og foran den stills en fortegnelse over oppsitterne på Indre Bruland 1697 og 1698, som finnes i birkedommerens eldste bevarte tingbok:

Oppsittere 1697 og 1698	Folkelisten av 1701						Brukenes seinere løpenr.
	Oppsittere	År	Sønner	År	Tjenere	År	
Indre Bruland:							
Borgers enke, brukte 0-1-3	Borgers enke		Borgers Mikkelsen	8	Mikkel Kjeldsen	56	164.
Eilif, brukte 0-1-0	Eilef Borgersen	49	Borger	1	-------		_____
Jakob, brukte 0-1-5	Jakob Pedersen	48	Peder	11	-------		165,166, Bakken
Anders Olsen, brukte 0-1-2	Anders Olsen	44	------		-------		
Anders Antonsen, 0-1-2	Anders Antonsen	46	------		-------		167, 168, Fogdegården
	Husm. Soldat Sjur Andersen	53	------		-------		------
	Innerst Axel Iversen	72	------		-------		------
Ytre Bruland:	----------		----------		----------		----------
----------	Josef Olsen, har sin værfar hos seg	33	------		Peder Nilsen	14	163
	Nils Mikkelsen	86	-------		-------		
	Jan Olsen	45	Rognald Sjur	10 6	Borger Andersen, soldat	30	160, 161, Gil, 162,
	Husm. Erik Pedersen	65	----------		------		----------

Den skyld som her oppføres for brukene i Indre Bruland er matrikkelskylden eller skatteskylden etter matrikuleringen av 1667, og skylden er derfor høyere enn i regnskapet av 1672, der en har den gamle landskylden. Foranledningen til at vi har fått ovenstående fortegnelse over oppsitterne på Indre Bruland, var at kongen hadde ettergitt en del 33 av skatteskylden for 1697 og 1698, og at birkefogden Jens Bentsen Gjedding foretok en beregning over avslaget for hvert enkelt bruk, og denne beregningen lot han innføre i birkedommerens tingbok.

Sammenholder en oppsitterlisten 1672 med folkelisten av 1701, vi1 en se at i denne mellomtid er det på alle bruk kommet nye oppsittere. Borger på Indre Bruland er avløst av hans enke og sønnen Eilef. Axel Iversen er 1701 blitt innerst og Nils Mikkelsen av 1701 et tilhuse hos svigersønnen. Ellers er alle navn nye.

Før jeg behandler hvert bruk for seg, skal jeg meddele noen opplysninggr, hentet fra de eldste protokoller, om personer på listen av 1701.

Mikkel Kjeldsen som 1701 tjente hos Borgers enke, var til birketinget juni 1698 som ble holdt i Naustdal, stevnt av den før nevnte Anders Finke, som hadde vært regnskapsfører hos hr. Peder Finde, men nå var blitt gjestgiver i Sjøahola, fordi han i to år hadde lovt Finke å komme i

hans tjeneste, men ikke hadde innfunnet seg. Saken er referert i 2.bind, side 50, i stykket om Sjøahola. En får her blant ennet vite hva en voksen tjenestegutt i de dager vanlig fikk i årslønn. Saken endte med dom av mars 1699, og ved den ble Mikkel tilpliktet å levere de mottatte festepenger tilbake (47.) og å betale ham 3 rdlr. og saksomkostninger. Samme Mikkel Kjeldsen var til birketinget på Naustdal mars 1700 stevnt av fogden for å ha fått barn for tidlig med sin festekvinne, Mildrid Borgersdatter. Han erkjente forseelsen og bøtte 4½, Mildrid 2½ lodd sølv. Mildrid har kanskje vært datter av hans matmor.

I sorenskriverens tingbøker for årene 1706-1714 hører en litt om oppsitterne på Ytre Bruland, Josef og Jan.

Begge ble 1706 oppnevnte til lagrettemenn for det kommende år og fungerte som sådane ved høsttinget 1707, da de ble noterte som stående til restanse med årets skatt, Josef for 2 rdlr. l mk. 8 skill., Jan for 1 rdlr. 4 mk. 8 skill. Til samme høstting var de av forvalteren *34* for Svanebirket, eller birkefogden som han også kalles, stevnt for resterende tiende. Kongen hadde nemlig solgt sin tiende til Svanebirkets eier. Josef svarte at det var påskrevet ham 2 pd. 15 mk. korn mer enn fra gammel tid var erlagt, og han ville ikke betale noe før de bragte på det rene hva han var pliktig til å betale. Av Jan ble krevd 4½ våg korn eller i penger 9 mark. Han betalte 8 mark til birkefogdens fullmektig, men den halve våg som var "paaskrevet", d.v.s. pålagt, ville han ikke betale før påleggets rettmessighet var godtgjort. Man hører ikke seinere noe til disse saker.

På sommertinget på Kusli juli 1708 var Josef Vitne om et slags (48.) mål som ved sommermåls tid samme år hadde funnet sted hos Markus Gram i Sjøahola mellom Erik Grimeland og Markvard Sunde. Josef forklarte både klart og greit og rett omstendelig hvordan skjelleriet og slagsmålet var begynt, men så heter det plutselig i tingboken at videre kunne han ikke erindre, men da han var "helt drukken." Det høres som om rusen med ett har tatt all erindring fra ham. Josef var sikkert holdt for en av bygdens beste menn, men det ser ikke ut til at han eller hans samtidige unnså seg for å drikke seg "helt drukken" eller for å fortelle om det. Om saken vil en finne fortalt i 2.bind, side 58.

Ved vår- og høsttinget 1709 sett Josef og Jan som lagrettemenn, likeså ved sommer- og høsttinget 1714. Våren 1712 fulgte de lensmann Ole Kusli da denne etter begjæring av handelsmann Bernt Nagel holdt arrest i 3 tønner sild hos Hans Jørgen Bundt i Sjøahola. Om det kan en lese nærmere i 2.bind side 71.

Til sommertinget 1714 hadde Jan stevnt Synneve Hagen for en del skog hun hadde hogd fra ham, for tre kufeier og for "Tiendeverd til Kirken." Saken utsattes, men ble ikke behandlet på høsttinget, og om den i det hele tatt ble behandlet seinere, kan en ikke vite, da sorenskriverens

tingbok for 1715 ikke er bevart. Såvidt jeg forstår, må Jan ha vært verje for Førde kirke og som sådan hatt å oppkreve dens inntekter. Synneve holder jeg for Daniel Johansen Hagens kone eller enke. 35. (49.)

Til høsttinget 1714 hadde Jon Furebø stevnt Barbro Olsdatter, nå i tjeneste hos Josef Bruland, fordi hun sist St. Hans hadde løpt fra tjenesten, og Josef samtidig stevnt, fordi han hadde tatt piken i tjeneste. Barbro møtte ikke, men Josef møtte, og sa at han var ganske uvitende om at Barbro hadde tilsagt Jon Furebø noen tjeneste. Saken utsattes, og mer vet en ikke om den, da tingboken for 1715 er borte.

Tingbøkene for dette tidsrom kan også fortelle om noen konflikter mellom de to naboer på Bruland.

Til høsttinget 1708 hadde Jan stevnt Josef, fordi denne hadde bemektiget seg et stykke mark og samme års sommer slått høyet der, enda markstykket etter Jans mening tilhørte hans bruk. Saken utsattes, men finnes ikke behandlet seinere.

Til høsttinget 1713 hadde Jan stevnt Josef for å ha slått over merket i fjellet. Det gikk nå som forrige gang. Saken utsattes og forsvinner.

Ved sommertinget 1714 de de begge satt som lagrettemenn, hadde de atter sak sammen. Men rollene var nå ombyttet, idet det denne gang var Josef som var klager. Jan var stevnt for å ha sagt at Josef hadde satt et nytt merke, og fordi hans kone hadde gitt Josef noen ukvemsord. Jan møtte og tilbød for retten å ville gjøre Josef offentlig unnskyldning, om hans kone i hastighet hadde sagt noe utilbørlig. Josef oppgav da enhver påstand i anledning skjellsmålet, hvoretter Jan gjorde avbikt. Dermed var de ferdige og håndtokes. Om avbikten også gjaldt det Jan hadde sagt om det nye merke, er ikke klart. Sin første kone, lensmannsdatteren Inger Olsdatter, hadde Jan mistet for hen ved et snes år siden, og den Jans kone som her omtales er altså hans annen kone. Hennes navn er ukjent.

Til høsttinget 1744 hadde Jan stevnt Josef, fordi denne ikke ville holde eller respektere det gamle merket mellom deres bruk. Knut Kuslien og Ole Kvaal vitnet at de etter fogdens ordre hadde vært på Bruland og faret over merkeslinjene fra øverst av. De hadde funnet alle stikkene stående på en nær som etter deres skjønn var bortkommet, 36. og i stedet for den hadde de satt en ny. Jan ville at Josef skulls godkjenne den nye nå nedsatte stikken, men det ville Josef ikke gå inn på. Derimot forlangte han en or som stedse av dem hadde vært holdt for et riktig merkepunkt, og som de nå over 16 år hadde rettet seg etter, skulle være gjeldende. Saken henvistes til åstedet, og mer vet en ikke om den. Det er mulig at de saker som Jan påstevnte til høsttinget 1708, 1713 og 1714 gjaldt en og samme grensetvist, men ref. i tingboken er så korte og knappe at intet med sikkerhet ken sies om det.

Da oppsitterne på Indre Bruland hørte under birket og hadde å (51.) svare for birke-dommeren, vil en ikke i sorenskriverens tingbøker finne saker anlagt mot noen av oppsitterne der. Hvis derimot disse hadde sak med noen utenfor birket, hørte den heime for sorenskriveren. En sådan sak ble behandlet ved sommertinget 1714. Indre Brulands oppsittere hadde til dette ting stevnt Bernt Pedersen Hafstad og Ole Andersen Hafstad, "fordi de ulovlig skal have ladet opsætte en Mærkesgard." Bernt Pedersen Hafstad, som var en gammel mann, forklarte at merkes-garden hadde stått mellon 60 og 70 år, men den hadde riktignok nå noen tid ikke vært holdt vedlike. Ole Hafstad forklarte at merkesgarden hadde han og hans granne oppført etter det gamle gardfar. Sorenskriveren dente at garden skulle bli stående inntil Brulands-mennene kalte dommer og lagrettemenn til åstedet til syn og gransking. – Klagerne eller sitantene i denne sak nevnes ikke ved navn. De betegnes kun som "Brulands Opsiddere paa Svanegodset."

Jeg vil nå behandle hvert enkelt bruk for seg således som de betegnes i den eldste trykte matrikkel fra 1838/39.

Indre Bruland, lnr.164.

På dette bruk har antakelig den 1626 nevnte Berge eller Borger hørt heime. En sikker oppsitter på bruket er den Eiliv som nevnes 1644-1662 og som jeg holder for Berge eller Borgers sønn. *(Steen skriver snart Eilif, Eilef. -O. Tj.)* Eilivs ettermann var Borger, utvilsomt hans sønn, født ca 1634 og død før 1697. Dette år er det nemlig Borgers enke 37 som sitter med bruket (s.32). 1697-1701 synes bruket å ha vært delt mellom Borgers enke og deres sønn, Eiliv, sannsynligvis ved et arrangsjemang (52.) mellom Eiliv og moren. Denne tingenes tilstand synes å ha fortsatt ennå noen år etter 1701. Men 18.november 1706 fikk Eiliv bygselbrev på det hele bruk, 2 pd.3 mk., og dette bygselbrev ble fornyet 1720. Eiliv og hans kone, Kari Kolbeinsdatter, hadde en konflikt med nabofolkene på 1nr.167 (Fogdgården), Rognald og hans kone, Synneve Olsdatter. Om den skal jeg fortelle etter tingboken.

Til birketinget på Rotenes 1720 hadde Rognald stevnt Eiliv, fordi denne hadde skjelt ham for en morder. Eiliv forklarte å ha sagt: "Du har gjort mod mig som en Morder," og med det siktet han til at Rognald våren 1719 hadde spent hans kone Kari, så hun hadde fått brokk. Rognald mente at Eiliv fikk bevise denne sin beskyldning, og hvis han ikke kunne det, måtte han straffes for slik ond påtale. Eiliv fremstilte da Anders Antonsen Indre Bruland på lnr.168 som vitne, og han forklarte følgende: Våren 1719 etter såtiden så han Rognalds og Eilivs koner, Synneve og Kari, i strid sammen. De hadde hverandre i armene, og Kari skudde Synneve. Da de var skilt fra hverandre, kom Rognald og Kari i strid og spente til hverandre. Kari skjelte Rognalds kone for ei bikkje og tok opp to steiner og kastet dem etter Rognald. Saken ble utsatt for at man kunne få avhørt Anders Antonsens kone, Barbro Andersdatter.

Eiliv var ikke sein med å komme på kontravisitt. Allerede til det nevnte vårtinget på Rotenes 1720 stevnte han Rognald for skjelleri. (53.) Som vitne førte han skafferen Peder Brulandsbakken (Indre Bruland, lnr.165,166), og han forklarte seg således: Sommeren 1719 var han og Rognald ned i elva og kastet etter fisk. Eiliv var også tilstede og ville hindre dem i det. Han gikk med en kniv i hånden og ville true dem fra å kaste der, sigende: "Enten skal jeg ligge der eller en annen." Da han gikk i elvebakken hen mot Rognald, sa denne: "Gå fra mig, Din Hund." Rognald vedkjente seg disse ord. Og Eiliv på sin side *38.* erkjente å ha hatt kniv i hånden, men hensikten med det var å skjære av tauet, sa han. - Også denne saken ble utsatt.

På det følgende ting, sommertinget 1720, foretokes atter disse to saker, som nå ble behandlet under ett. Det før påberopte vitne, Barbro Olsdatter, møtte ikke, men det var heller ikke nødvendig, for Rognald erkjente nå å ha spent Kari på låret. - Birkedommeren påstod begge straffet, Rognald for legemsfornærmelse mot Kari og for å ha kalt Eiliv en hund, Eiliv for å ha kalt Rognald morder og for å ha dratt kniv mot ham. Rognald og Eiliv ble nå begge myke og bad om avsoning, det vil si avgjør i minnelighet uten dom, idet de beklagde sin store fattigdom. Da birkedommeren fikk bekreftet at de var uformuende, lot han saken falle, mot at hver av dem til høsten betalte 6 rdlr. Dette gikk de inn på. For Rognald stilte Jens Krispinussen Grimelandslien og for Eiliv Mads Rotenes seg som kausjonister. "Og blev," heter det i tingboken, "Parterne saa venlig forligt og gav derpaa hinanden deres Hænder med Løfte herefter at leve fredeligt, (54.) hvormed Sagen blev ophævet, og de Ord, som paa begge Sider talt er, bliver ingen af Parterne til Hinder i ringeste Maade."

Da disse begivenheter forefalt, må Eiliv ha vært en mann på henved 73 år. Hans kone, Kari, og rimeligvis også Rognald, har vært mellom 40 og 50 år. Likevel synes de ikke å ha hatt mer selvbehersking enn om de hadde vært unge, varmblodige mennesker. Intet tyder på at de hadde vært drukne. Man unnså seg nemlig ikke for å påberope seg drukkenskap når en mente det kunne tjene til unnskyldning.-

Da Svanøgodset 1726 på grunn av Svanenhjelms kassemangel ble solgt gård for gård, kjøpte Eiliv Borgersen sitt bygselbruk og fikk kongeskjøte 17.mars 1727. Kjøpesummen var 50 rdlr. 32 skilling.

Eiliv hadde minst tre sønner og tre døtre. I ministerialboken nevnes:

Anders Eilivsen Bruland, gift 1737 med Anne Pedersdatter Årset. Han bodde 1758 på Skjelbrei.
Rognald Eilivsen, gift 1741 med Anne Pedersdatter Nydal. *39*
Tosten Eilivsen, gift 1742 med Marthe Gundersdatter av Jølster.
Kari Eilivsdatter, gift 1732 med Ole Gunderson Kvammen.

Eli Eilivsdatter, gift 1737 med Østen Reinertsen Førde eller Reinen og etter ham med Nils Jakobsen fra Tefre, og
Gjertrud Eilivsdatter, trol. nov.1733 og gift jan. 1734 med Anders Larsen Refsdal.

Det var den sistnevnte datter som ble eier av farens gård. Under 27.desember 1732 solgte Eiliv nemlig med sin kones samtykke gården til ungkar Anders Larsen Refsdal, som skulle ekte hans datter (55.) Gjertrud. Kjøpesummen var den samme som Eiliv hadde gitt, nemlig 50 rdlr. 32 skilling, og den var avgjort ved at kjøperen til Ole Sjursen Mo hadde betalt Eilivs gjeld, 46 rdlr. 42 skilling, og resten betalte han til Eiliv sjøl.

Eiliv Borgersen døde 1740 og sies i ministerialboken å være blltt 85 år gammel. Hans kone var død 1736 i en alder av 60 år.

Elivs ettermann på gården, Anders Larsen, var sønn av Lars Arnesen Refsdal (V, side 152). Han døde allerede 1737 i en alder av 30 år. Der var kun ett barn etter ham, Kari, født 1734. Noe skifte etter ham finnes ikke, men gården må være blitt delt mellom Kari og moren, således at hver fikk halvdelen, 1 pd l½ mk.

Etter Anders Larsens død giftet Gjertrud Eilivsdatter seg med Ole Larsen Flåten eller Birkeflåten (V, side 131). De ble trol. i mai og vigde juni 1738. Gjertrud døde 33½ år gammel 1747, og skiftet etter henne ble holdt 30.mai 1741. Av dette skifte ser en at hun i sitt annet ekteskap hadde tre barn, tvillingene Anne og Guri Olsdøtre, 8 år gamle. og sønnen Steffen Olsen, 4 år gammel. Boete beholdning var 70 rdlr. Av bruket eide Gjertruds datter av første ekteskap, Kari Andersdatter, nå 13 år, det halve eller 1 pd l½ mk. Den annen halvpart som boet eide, ble delt slik at enkemannen, Ole Larsen, fikk 12½ mk., Steffen Olsen 4½ mk., Anne og Guri hver 2½ mk. og datteren av første ekteskap, Kari Andersdatter, 3½ mk. Denne siste var altså nå den største *40.* lotter i bruket, idet hun eide 1 pd.5 mk., hennes stefar og halvsøsken (56.) tilsammen 22 mark. På hennes hånd ble siden samlet det dele bruk. Desember 1758 ble hun trol. og rimeligvis kort etter gift med Truls Eriksen Kvammen, og til ham solgte Ole Larsen ved skjøte av 17.november 1761 sine og sine 3 barns lotter, ialt 22 mark. I skjøtet kaller Ole Larsen bruket "sin påboende Gård," og hun har således til den tid brukt det hele. Samme dag han gav Truls Eriksen skjøte, fikk han av denne bygselbrev, og han må således antas å være blitt boende på bruket etter salget.

I Truls Eriksens bygselbrev til Ole Larsen av 17.november 1761 oppgis brukets skyld til 1 pd. 9 mk., mens skjøtet av samme dato går ut fra en skyld av 2 pd. 3 mk. Dette avvik har sin grunn i at skjøtet ikke har tatt hensyn til den avtaksforretningen som ble holdt 1754.

Avtaksforretningen ble holdt 19.september 1754, dagen etter at en liknende forretning var holdt på Vie. Indre Brulands matrikkelskyld var 1667 sett til 1 laup 2 pd. 12 mk. og ble nå

nedsatt til 1 laup, 1 pd.og 10 mk., men det var kun to bruk som fikk godt av nedsettelsen. Jeg nevner her alle 4 bruk:

Brukere	Løpenr.	Skyld før avtak	Skyld etter avtak	Avtakets størrelse
Ole Larsen	164	2 pd. 3 mk.	1 pd 9 mk.	18 mk.
Samuel Olsen	165, 166	1 -- 5 --	1 -- 5 --	0 --
Anders Olsen	167	1 -- 2 --	1 -- 2 --	0 --
Ingebrigt Nilsen	168	1 -- 2 --	0 -- 18 --	8 --
Laup - pd.- mk. tils.		1 – 2 – 12	1 - 1- 10	0 - 1 - 2

Det var her som for Vies vedkommende storelv som hadde gjort skade. I forretningen blir det sagt at på Ole Larsens bruk var det elvebrott på fire forskjellige steder, og skaden ansattes til 20 lass høy årlig. På Ingebrigt Nilsens bruk ansattes skaden til 11 lass høy årlig. Siden skal vi få se at samtidig fikk også Ytre Bruland avslag i sin skyld.

I Ole Larsens tid oppsatte Halbrends-mennene et lakseverp i *41* elva, og ved det fant de ovenfor boende eiere seg fornærmet. Dette gav anledning til noen rettssaker som også Ole Larsen var med i, men den næmere omtale av disse saker passer det best å ta under Halbrend.

Ole Andersen nevnes ellers noen ganger i tingbøkene. Foran side 2 er fortalt at han på høsttinget 1750 lyste sin stedatter Kari Andersdatters odelsrett til halvparten av Hagen som hennes farfar, Lars Arnesen Refsdal, hadde eid. Dessuten forekommer han noen ganger som lagrettemann og som vitne. Således var han sommertinget 1741 vitne i en justissak mot Jørgen Jensen Grimset som var beskyldt for å ha skadd Østen Reinertsen Førde eller Reinen, som var gift med Ole Larsens svigerinne, Eli Eilivsdatter, - til jorden med den følge at Østen fikk "sitt Ben slaaet tvert af" og til slutt etter lang tid å ha vært sengeliggende døde av det. Åtte dager før sin død hadde Østen tilkalt Johannes Johansen og Ole Larsen Bruland og forklart for dem at Jørgen Grimset hadde gjort skaden og var årsak til hans død. Saken endte med at Jørgen forlikte seg med Østens enke og for "jordskuf" vedtok å bøte 9 rdlr. Ved høsttinget 1751 var Ole Larsen vitne i en sak som Kristian Andersen Skaffer hadde anlagt mot Wilken Høyder og Rognald Halbrend i anledning et mellomværende fra vårsildfisket samme år. Man får her vite at Ole Larsen hadde vært ute ved (58.) Batalden under fisket på samme jakt som sakens parter og ser herav at han i likhet med mange andre av hans samtidige - i hine dager liksom i det følgende århundre - i fisketiden søkte ut til fiskeværene. Av samme sak ser en også at et kvinnemenneske fra Førde, Laurentse Hornesviken, hadde vært ute i Batalden under fisket.

En måtte kanskje på forhånd formode at Ole Larsen etter Gjertrud Eilivsdatters død, nyårstid 1747 kom til å gifte seg påny. Men jeg har dog ikke funnet noe sådant nytt ekteskap notert i ministerialboken. Imidiertid leser jeg i ministerialboken at "Ole Bruland" april 1748 hadde sønnen Johannes til dåpen. Noen annen Ole enn Ole Larsen var der ikke den tid på

Bruland, og på denne måte får vi altså vite at han kort etter Gjertruds død må ha tatt seg en ny kone. 42. Ad andre veier er jeg kommet etter at hans annen kone het Anne Johannesdatter Brulandsbakken.

Foran er fortalt at 1761 fikk Ole Larsen bygselbrev på Bruland lnr.164. Dette bygselbrev kan ikke ha vært gjeldende mer enn et års tid, for sommeren 1763 finner vi Ole bosatt på Bruland og benevnes etter denne gård. Han døde 1765 eller 1766. Han vil også bli omtalt under neste bruk.

Ole Larsens ettermann på lnr.64, Truls Eriksen, var Erik Trulsen Kvamme og Marthe Jonsdatter Furebøs nesteldste sønn. Foran side 3 og 12 er fortalt at han en tid var eier av Hagen, som hans kone, Kari Andersdatter, hadde odelsrett til. Denne part i gården makeskiftet han bort 1789 til sin svigersønn, Lars Nilsen Åsen mot en part i Østenstad (V. side 92), og denne siste solgte han straks til (59.) Anders Johannesen Bruland for 340 rdlr. Truls bodde først på en annen part av Indre Bruland, nemlig lnr.167, en del av den seinere Fogdgård. På denne part hadde han bygselbrev av 15.april 1759. Sin eiendomsgård, lnr.164, tilflyttet han først da Lars Olsen 1762 eller 1763 overtok Bringeland. Med Kari hadde han 4 barn: l.Anders Trulsen, seinere lensmann i Førde, 2.Inger Trulsdatter som 1782 ble gift med Lars Nilsen Ytre Åsen, 3.Karoline Trulsdatter som 1794 ble gift med Anders Olsen Skei og 4.Nikoline Trulsdatter som 1799 var gift med Tollef N. Øren. Kari Andersdatter døde ved nyårstid 1790 i en alder av 55 år, Truls Eriksen 62 år gammel 1792. Ved sin død var han prestens medhjelper. Ved skiftet etter Kari ble gården, hvis skyld i henhold til avtaksforretningen av 1754 oppgis til 1 pd 9 mk., hel og holden utlagt til enkemannen for en takst av 100 rdlr, og da det 1792 ble skiftet etter enkemannen, ble gården for samme takst hel og holden utlagt til eldste sønnen, Anders Trulsen. Ved det siste skifte var boets beholdning når jevnt til de to ugifte døtre ble fradratt, 354 rdlr. Etter bevis av 13.november 1789 hadde boet 200 rdlr. tilgode hos fogd Lambrechts. 43

Årene 1635-1657 omtales en flomsag på Bruland som det siste av disse årene betaltes 17½ rdlr i skatt for. Seinere hører en på lang tid ikke om noen sak på Bruland. Rimeligvis var den nedlagt på grunn av de høye skatter. Omtrent et hundre år seinere, nemlig 1760, innga Brulands-mennene andragende om bevilling til oppsetting av en (60.) sag. Andragendet anbefaltes av fogden, men der kom ingen bevilling. For å få en avgjørelse fremstod Truls Eriksen på egne og de øvrige 5 Brulands-menns vegne i retten ved sommertinget 1765 og utbad seg rettens og tingalmuens uttalelse. Han fremholdt at de led skade ved ikke til egen fornødenhet å ha noe sagbruk på gården, "da de derved maa spilde en mængde Tømmer som ellers kunde spares." De aktet ikke å skjære bord til utførsel, men kun for deres eget behov. Retten og de tilstedeværende på tinget anbefalte bevilling, og en sådan meddeltes også, dog ikke før under 15.oktober 1768.

Ved sin død var Truls eier av en fjerdedel i sagen, som på skiftet etter ham taksertes til 6 rdlr. og ble utlagt til sønnen, Anders Trulsen.

Også ved en annen anledning opptrådte Truls Eriksen som talsmann for sine naboer, denne gang for dem på Indre Bruland. Det var spørsmål om skylden på Indre Bruland som 1754 var blitt nedsatt til 1 laup 1 pd.10 mk., ikke igjen kunne forhøyes. I den anledning forklarte Truls på samtliges vegne på Sommertinget 1768 at det på hele gården fødtes 8 naut 4 hester og 12-14 smaler og at der såddes 4½ tønner og avlingen var 13-14 tønner korn. Det forkommer meg temmelig utvilsomt at disse oppgaver må være atskillig for lave.

Anders Trulsen ble 30.juni 1793 gift med Trone Marie Jakobsdatter Rotenes. Anders var da skoleholder, men 26.mars 1796 ble han beskikket til lensmann i Førde. Med sin kone fikk han atskillige midler. Da hennes verje fikk oppgjør for hennes farsarv, utgjorde denne 246 rdlr. 2 mk. 14 skilling, og for dette beløp gav verjen under 20.mai 1794 avkall. Da det 1798 ble skiftet etter hans svigermor på Rotenes, (61.) fikk han kun noen få rdlr., men da det 1808 ble skiftet etter hans ugifte svoger, Mads Jakobsen Rotenes, mellom dennes 8 søsken, tilfalt *44* det Anders Trulsen en arv på 119 rdlr. 3 mk.11 skilling. Anders døde 48 år gammel 1818.

Etter skiftet etter ham oppregnes hans barn således:

1. Truls Andersen, født 1794, 14.desember 1821, av daværende amtmann Christian Magnus Falsen beskikket til lensmann i Jølster. Han ble 1819 gift med kaptein Nils Lund Fastings enke og omkom 1823 ved drukning etterlatende av sitt ekteskap datteren Agnete Vilhelmine og et fallitt-bo.

2. Jakob Andersen, født 1799

3. Mads Johan Andersen, født 1809. - begge boende på Bruland

4. Johanne Andersdatter, født 1797 og 1819 gift med Ingebrigt Andersdatter Skei.

5. Lovise Else Andersdatter, født 1806 og siden gift med Erik Madsen Ullebust.

Det tok ca 8 års tid å få Anders Trulsens bo avsluttet. Først ble det behandlet av birke-dommer Jersin, men da han døde og birkedommer-embetet inndratt, gikk behandlingen over til sorenskriver Landmark. Avdødes sønn, Truls Andersen, var en tid bestyrer av boet. men han døde som nevnt 1823. I 1816 hadde Anders Trulsen stilt seg som kausjonist for fogd Kjerboes oppebørsler inntil et beløp av 2400 rdlr (Måskje spd1r.), og dette har måskje sammen med de to nevnte dødsfall bidratt til å forhale boets avslutning. Kjøpmann Helmers i Bergen anmeldte krav i boet på 1280 spdlr. Til en begynnelse ble kravet avvist, men seinere ble det vedtatt til utgift for boet dog uten renter. Ved utloddingen 18.oktober 1826 oppgjorde boets inntekt til 2378 spdlr. og beholdningen til 353 spdlr. 2 Ort 23 skilling. (62.)

Truls Eriksen hadde i sin tid overdratt fogd Lambrechts et under hans bruk liggene markstykke, "Nymarken," hvorpå fogdens hus var oppbygd. Under 4.juli 1793 stadfestet Anders Trulsen, som nå var blitt eier av bruket, denne overdragelse mot en årlig avgift av 1 rdlr. 3 mk.

Under behandlingen av Anders Trulsens bo ble dets bruk i Bruland solgt til ungkar Anders Eriksen Halbrend for 450 spdlr. Han *45* fikk av sorenskriveren skjøte 30.juni 1826, og i dette var det forbeholdt stervboenken, Trone Marie Jakobsdatter, bruksrett så lenge hun fant for godt, og når hun overlot gården, skulle hun ha et nærmere bestemt kår. Etter Trone Marie Jakobsdatter ble det holdt skifte 11.mars 1835. Beholdningen i hennes bo var 501 spd1r. l ort, altså større enn da de skiftet etter hennes mann.

Anders Eriksen Halbrend kom ikke til å overta sitt kjøpte bruk som Trone vedble å bruke, og han fikk heller ikke beholde det lenge som eiendom. Anders Trulsens svigersønn, Ingebrigt Andersen Skei gjorde nemlig sin odelsrett gjeldende og innløste bruket. Den 4.juli 1829 fikk han skjøte på bruket for 647 spdlr. Skjøtet er utstedt av Anders Eriksens kurator, faren Erik Eriksen Halbrend. Samme dag solgte Ingebrigt Skei bruket for samme kjøpesum til sine to svogre, Jakob og Mads Anderssønner Bruland, halvparten til hver. I begge skjøter var det tatt forbehold om bruksrett for Trone Jakobsdatter.

Siden denne tid er forskjellige parseller fraskilt lnr.164 og omvendt ble bestanddeler av lnr.164 slått sammen med parseller av andre bruk *(Se lnr.ne i matrikkelen for 1838 og 1886. O.Tj.)*

Om hovedbruket har jeg notert følgende: Jakob Andersens bruk (63.) tilhørte en tid Arnoldus Lem og siden Kaptein Peter Stalin Müller, som solgte til Rasmus Andersen. Dette bruk har i den nye matrikkel bruksnr.10. Mads Andersens bruk ble på skiftet etter ham utlagt til hans enke, Anne Margrethe Jakobsdatter. Deretter var det en tid to bruk, men de ble siden samlet på Ole Rasmussens hånd. Denne solgte 1888 til Ole Olsen. I den nye matrikkel betegnes dette bruk nå som nr.4. Av det gamle lnr.164 er en del gått inn under Kronborg, bruksnr. 5, Nyeneset, bruksnr. 12 og Sandbrekka, bruksnr.11, som tilhører Helge Kristiansen, er likeledes parsell av det gamle lnr.164. *46*

Indre Bruland, lnr.165 og 166, Brulandsbakken.

Side 24 foran har jeg sagt at den Ole Larsen Bruland som nevnes 1637-1664 og som sistnevnte år oppgis å være 50 år gammel, antakelig har sittet på Brulandsbakken, og at den 1672 nevnte enke rimeligvis er hans enke. Men atter 1672 er der et tidsrom på et snes år hvori jeg ikke har støtt på noen oppsitter som jeg vet å henføre til dette bruk. Men 1692 nevnes en Jakob Bruland og hans tjenestedreng, og 1698 nevnes som vitne Gjertrud Nilsdatter, gift med Jakob Bruland. Så har vi listene av 1698/1699 og 1701 som viser at Jakob av Indre Bruland brukte 1

pd. 5 mk., og at hans fulle navn var Jakob Pedersen, at han 1701 var 48 år gammel og hadde en 11 år gammel sønn Peder. Ved høsttinget 1713 påberoptes endelig som vitne "Jakob Pedersen Bakke af Svanø-Godset." Hermed anser jeg som gitt at Jakob Pedersen seinest fra 1692 her hatt bygsel på Brulandsbakken, og at Jakob Pedersens ettermann var Peder som fikk bygsel 28.oktober 1716. Etter all sannsynlighet er han den på listen av 1701 nevnte sønn av Jakob Pedersen. Peder var skyss-skaffer, og birkets tingbok for årene 1718-1721 viser at han atskillige ganger forrettet som stevnevitne. Ifølge ministerialboken begravdes ved Førde kirke våren 1724 Peder Bakke 31 år gammel, og dette tror jeg er skyss-skafferen.

Peders Skyss-skaffers ettermann var Axel Pedersen fra Espeland i Bygstad, sønn av Peder Jansen Espeland og født ca 1700. Han var kommet til gården seinest 1726, måskje allerede 1724 eller 1725. Ifølge ministrialboken ble Axel Pedersen Espeland og Pernille Rasmusdatter trol. novemser 1724 med Josef og Anders Bruland som trolovere. Det ligger nær for hånden å gjette på at Pernille har vært skyss-skafferens enke. Da Svanø-godset 1726 ble solgt ved auksjon, kjøpte Axel sitt bygselbruk av skyld 1 pd.5 mk. for 28 rdlr. 52 skill. og 22 april 1728 fikk han konge-skjøte. Det var dog ikke lenge Axel var eier av bruket, for 1734 sees det å ha tilhørt Markvard Rognaldsen Sunde. Noe skjøte fra Axel til Rognald har jeg ikke funnet i *47* pantebøkene, men kassabøkene oppfører ennå 1733 Axel som både eier og bruker, og salget til Markvard Sunde må altså ha funnet sted 1733 eller 1734.

Under 3. august 1734 solgte Markvard Sunde for 55 rdlr. til Johannes Johansen Åsen. Det heter i skjøtet at gården brukes av Axel Pedersen, men denne har etter kassaboken 1735 eller 1736 veket plassen for den nye eier. Årene 1741-1757 har jeg funnet Axel omtalt under navnet Axel Pedersen Nøstdal. På sommertinget 1752 lyste (65.) han odelsrett til sitt forrige bruk i Bruland, og på sommertinget 1759 opptok han et tingsvitne, og av det får en vite at hans kone, Pernille Rasmusdatter, var en uekte datter av Barbra Johannesdatter Piil på Ytre Bruland eller Gi1. Om Barbro Piil kan en lese i II, side 53 og 54 og 60-61.

Johannes Johannesen Åsen, som 1734 fikk skjøte på Brulandsbakken var sønn av Johannes Bendiksen Åsen og Ingeborg Pedersdatter, som siden ble gift med Nils Rasmussen Åsen. Han var halvbror av Rasmus Nilsen Gil eller Ytre Bruland og fullbror av Anders Johannesen på Indre Bruland,lnr 168 (V. s.91). Sommeren 1728 var han blitt gift med Brite Olsdatter Klopstad. Han døde allerede 1742, og 2. august samme år ble det holdt skifte etter ham. Han etterlot enken og 3 med henne avlede barn: 1.Sønnen Johannes, ½ år, 2.Datteren Anne, 15 år. 3.Datteren Johanne, 4 år. Boets aktiva var 130 rdlr. og beholdningen 44 rdlr. Av gården fikk enken 16 mk., sønnen Johannes 8½ mk. og datteren Anne 4½ mk. som tilsammen gir gårdens skyld, 1 pd. 5 mk. Enkens lagverje var hennes bror, Anders Olsen Indre Bruland på lnr.167. Av

barna døde først Johannes Johannesdatter, ugift og 1763 sønnen Johannes Johannesen, likeledes ugift, og ved skiftet etter ham ble hans 8½ mk. i gården delt i to like store deler mellom hans mor, Brita Olsdatter, og hans søster Anne Johannesdatter, som var gift med Ole Larsen som hadde vært på Bruland, lnr.164, men nå var kommet til Bringeland.

Desember 1742, altså før sørgeåret var ute, giftet Brita Olsdatdatter *48*. seg pány. Hennes annen mann var Anders Hansen Indrebø, og han (66.) overtok nå gården. Andes Hansen hadde før bodd på Indrebø, lnr.99, og der kan en lese litt om ham, bind IV,side 70. Skiftet etter ham ble holdt 5.juni 1752, og viser at han ikke etterlot seg barn, idet hans søsken (IV,s.74) var hans arvinger. Boets aktiva var 117 rdlr., og beholdningen var 72 rdlr. Til inntekt for boet ble tatt 20½ mk. av Brulandsbakken, nemlig de 16 mk. som Brita Olsdatter hadde fått skiftet etter sin første mann, og de 4½ mk. som hennes datter Anne Johannesdatter på samme skifte hadde fått etter sin far, og som Anders Hansen hadde innløst. Disse 20½ mark ble delt, således at Brita fikk 12½ mk. og Anders's søsken tilsammen 8 mark.

Brita Olsdatter (Navnet skrives også Berthe og Berethe) gifte seg for tredje gang, og det som det synes meget snart etter Anders Hansens død. Hennes tredje mann ble Samuel Olsen Digernes, som det er fortalt en del om under Digernes. Straks etter giftermålet fikk Samuel av Anders Hansens sju søsken skjøte på deres 8 mark, så han med de 12½ mark han hadde fått med Brita, ble eier av 20½ mark. Skjøtet er datert arvetomten Bruland, 5.juni 1752, altså samme dag som skiftet etter Anders Hansen ble holdt. I skjøtet kalles Samuel ungkar, men straks etter heter det i skjøtet at han "har taget Brita til Ægte." Dette betyr vel at han og Brita ennå ikke var ektevigde, men kun trolovde. Da der 1763 ble skiftet etter hans stesønn, Johannes Johannesen, flkk Samuel ytterligere 4½ mark av gården. Han brukte dog fra først av hele gården.

I Samuels tid var det ikke mindre en tre personer som lyste sin (67.) formenlige odelsrett til hans bruk. Den førsts var den forrige eier, Axel Pedersen Naustdal, men denne lysning forfalt ved sommertinget 1752. Så lyste Samuels stesønn, Johannes Johannesen, sin odelsrett til høsttinget 1761, men han døde som sagt et par år seinere. Ved høsttinget 1763 lyste endelig Ole Larsen Bringeland odelsrett på sin kone Anne Johannesdatters vegne. Noen odelsløsning ble dog *49.* ikke forsøkt, men Samuel fikk likevel en sak på seg, og under den ble det spørsmål om hans heimel på bruket.

Til høsttinget 1765 ble Samuel stevnt av Ole Larsen Bringeland for resterende Landskyld. Kravet gjaldt landskyld av 8 ¾ mk. nemlig av 4½ mk. som Ole Bringelands kone, Anne Johannesdatter,1742 hadde fått på skiftet etter sin far, Johannes Johannesen, og de 4 ¼ mk. som hun på skiftet 1763 hadde fått etter sin bror, Johannes Johannesen. Samuel svarte at han ikke viste bedre enn at han eide sitt hele bruk, alene på de 4¼ mark nær, som Anne Johannesdatter

1763 hadde arvet etter sin bror. Tvisten dreide seg således i virkeligheten kun om de 4½ mark som Anne 1742 hadde fått etter sin far. Saken utsattes til sommertinget 1766, og da møtte Anne Johannesdatter sjøl i retten, for hennes mann Ole Bringeland var i mellomtiden død. Saken ble behandlet for tredje gang på høsttinget 1766, og her førte Samuel vitner. Peder Andersen Ramstad forklarte: Da skiftet 1752 ble holdt etter Brita Olsdatters annen mann, Anders Hansen, spurte sorenskriveren de møtende, blant dem også Ole Bringeland om der var lotteiere som ikke var betalt eller utløste, og at Ole Bringeland svarte nei til det. Vitnet hadde også oftere hørt Anders Hansen beklage seg over at han ikke kunne få kvittering av (68.) Ole Bringeland eller erkjennelse fra ham om at han hadde fått sin part i jorden betalt. Vitnet visste også at Anders Hansen en gang hadde avtalt et møte med Ole Bringeland for å få kvittering skrevet, men at Ole tross sitt løfte om å komme ikke hadde innfunnet seg. Endelig hadde vitnet hørt at Ole ofte kvittering for godsets betaling. - Det annet vitnet, Jens Simonsen Bruland, forklarte: En gang for mer enn 14 år siden hørte han Anders Hansen jamre seg over at han, skjønt han hadde betalt Ole Bringeland hans part i gården, ikke kunne få hans kvittering derfor. Dog fryktet ikke Anders Hansen for følgene, så lenge de personer som hadde kjennskap til saken levde. Anders Hansen hadde også sagt at han mellom Gud og seg *50.* visste at Anne hadde fått så meget at hun intet hadde å anke på. Dom i saken ble avsagt 14.november 1766. Sorenskriveren fant det ikke bevist at der av de 4½ mark som hun hadde arvet 1742, var krevd eller betalt landskyld. Han fant tvert imot at Samuel hadde tilveiebragt sterk formodning om at de var betalt. I hvert fall hadde Brita Olsdatter brukt disse 4½ mark over hevdtid uten påtale. Anne kunne således ikke tilkjennes Landskyld av de etter hennes far 1742 arvete 4½ mark. Samuel bestred ikke at Anne fremdeles eide de 4½ mark hun 1763 hadde arvet etter broren, og av dem blir han derfor tilpilktet å svare landskyld for 4 år. Prosessomkostningene ble opphevet. Hermed var det altså avgjort at Samuel Olsen eide det hele bruk, 1 pd. 5 mk. på 4½ mk. nær.

Etter Ole Larsens død giftet Anne Johannesdatter seg med (69.) Mons Nilsen Bringeland, og han skjøtte 23.januar 1778 sin kones 4½ mark i Brulandsbakken til hennes sønn av første ekteskap, Jobannes Olsen. Under 8.november 1786 fikk samme Johannes Olsen, som nå bodde på Østenstad, av Samuel Olsen skjøte på dennes 24 ¾ mark for en kjøpesum av 200 rdlr., og dermed var han blitt eier av hele gården. Samtidig med sist nevnte skjøte utstedte Johannes Olsen obligasjon i gården til Abraham Olsen Mo for 99 rdlr. og kårbrev til Samuel Olsen, hans mors stefar.

Tross skjøtingen 1786 til Johannes Østenstad vedble Samuel og kone noen år å bruke gården. Hans kone, Brite Olsdatter, døde 78 år gammel 1787 og 11.juli samme år ble det holdt skifte etter henne. Boets beholdning var 115 rdlr. Hennes datter, Anne Johannesdatter, var nå

død, etterlatende 5 barn, mellom dem Johannes Østenstad, og boet deltes altså mellom disse og enkemannen. Samuel som var født ca 1730 og altså mer enn et snes år yngre enn Brita, ektet sommeren 1791 Ågote Jansdatter Stevoll, men hun døde 38 år gammel ennå samme års høst etter å ha født ham trillingene, Karl, Ole og Jens. Samuel sjøl døde 1803, og da levde bare den ene av trillingene, Ole, som 51. var hans eneste arving og fikk boets beholdning,103 rdlr.

Samuel hadde 1758 en trette med naboen på Ytre Bruland, Nils Rasmussen Gil, men om den skal jeg fortelle når jeg kommer til dette bruk.

Johannes Olsen Østenstad som 1786 var blitt eier av hele Brulandbakken, var gift med Marthe Andersdatter Åse i Bygstad. 1782 var han kommet til Østenstad og hadde tatt i sin tjeneste Ragnhild Sjursdatter Birkefloten, som var datter av hans farbror. 1771 var hun blitt besvangret av sin daværende husbond, Markvard Rognaldsen Masdal, og nå lot hun seg atter besvangre av sin husbond, Johannes Østenstad. Det ble reist sak mot dem, og den ble behandlet på Bjørset i Jølster 9. september 1783. Begge de tiltalte var 35 år gamle. Ragnhild som antakelig hadde født i dølgsmål, ble dømt fra livet (V.band, s.132). For Johannes's vedkommende ble straffen "Fuld Mandebod," 27 rdlr. (etter lovb. 6-6-11), for leiermål i "forbudne Led" en bot på 24 rdlr. og å begi seg 4 år på fiskereiene (etter lovb.6-13-13), videre 24 rdlr. for hor og endelig "at straffes paa yderste Formue." Om disse straffer ble forandret ved høyere rett eller ved benådning, er meg ubekjent. men Johannes's forvisningstid til fiskereiene må i all fall være blitt forkortet, siden han på høsttinget 1786 kunne utstede kårbrev og obligasjon (s.50). Skifte etter Johannes ble holdt på Østenstad 23.juli 1789. Her sies det at Brulandsbakken fremdeles bruktes av Samuel Olsen, men at "Avdøde skulde have tiltrådt Gården." Han hadde tre barn i sitt ekteskap: Anders, Orlaug og Anne. Av Brulandsbakken fikk pantekreditoren Abraham Olsen Mo 14 mark, enken 7 mark, sønnen 4 mark og hver av døtrene 2 mark. De to døtrene døde unge, Anne 1790, Orlaug 1795, og på skiftet etter dem ble deres 4 mark i gården delt således at deres mor Martha Andersdatter og deres bror, Anders Johannesen, hver fikk 2 mark.

Sommeren 1790 var Marthe Andersdatter gjengift med Ole Nilsen og tilflyttet Brulandsbakken, Sønnen, Anders Johannesen, fikk 14.juli 1791 av Abraham Mo skjøte på de 14 mk. som var utlagt på ham og 52. Anders kom således sammen med de fire mark han hadde (71.) fått etter faren til å eie 18 mark. Hertil kom så de to mark han fikk etter søstrene, tilsammen 20 mark. De resterende 9 mark tilhørte hans mor eller stefar, Ole Nilsen. Da Ole Nilsen tiltrådte gården, overtok han kåret til Samuel Olsen ifølge den før nevnte kontrakt av 8.november 1786. Om det ble det oppsatt et særskilt dokument av 9.juli 1790 hvori Samuel kalles "en gammel ærverdig Mand." Av sin stesønn, Anders Johannesens verje fikk Ole Nilsen 3.november 1791 bygselbrev på stesønnens part i gården.

Anders Jobannesen som 1807 var blitt gift med Anne Hansdatter Vie, stevnte 1810 sin stefar til å fravike gården. Retten sattes på Bruland 13.april 1810. Der ble inngått forlik gående ut på: 1.At Anders straks skulle overta den halve gård (14½ mark) og innen 6 år den annen halvdel, 2.På de 9 mark som Ole og kone eide skulle Anders Olsen om 6 år få skjøte for en kjøpesum av 64 rdlr. 3 mk. og 3.Når de 6 år var omme, skulle Ole og kone nyte kår av det hele bruk.

Mellon Ole Nilsen og stesønnen hersket det et dårlig forhold. På månedstinget 5.mai 1812 var det to saker mellom dem. Anders hadde stevnt Ole, fordi denne hadde beskyldt ham for å ha stjålet høy. Ole fastholdt siktelsen, men beviste ikke dens riktighet, og ved dom av 3.juni 1812 ble han dømt å bøte til Førde prestegjelds fattigkasse 6 (uvisst om 6 eller 1) rdlr. og betale saksomkostningene. Beskyldningen ble dertil mortifisert.

Den andre og samtidige sak som også var anlagt av Anders, gjaldt legemsfornærmelse. Som vitne forklarte Gudmund Vie og Maar Ingvaldsen Bruland at de siste palmesøndag hadde hørt skrik på Brulandsbakken (72.) og hadde sett at Anders's kone, Anne Hansdatter, løp avsted forfulgt av Ole, at Anders var kommet til for å se etter sin kone, og at Ole da hadde vendt seg mot Anders og kastet ham til jorden. Baketter hadde de sett Anders blodig og hadde hørt Ole si at han ønsket han hadde slått ham så han bestandig måtte holde sengen. Massi Josefsdatter 53. Bruland vitnet at hun dagen etter palmesøndag hadde hørt Ole si at Anders ikke denne gang hadde fått noe å skrike for, men det skulle han få en annen gang. I retten erklærte Anders at han ville ha kausjon for sitt og sin kones liv og helbred, men de tilstedeværende vågde ikke å stille noen sådan kausjon for Ole, "da de ansaa ham for en skadelig Person." Også i retten kom Ole Nilsens mangel på selvbeherskelse for dagen. Her uttalte han i lagretten og de andre tilstedeværendes påhør at Anders ikke hadde fått så meget slag at det var noe å skrike for, men heretter skulle han få så meget at han bestandig skulle holde sengen, og at han fortrød på at det ikke allerede var skjedd. Hadde han visst at det ville gå således som det hittil hadde gått, skulle han ha tuktet Anders (han mener vel: i oppveksten) så vidt at han kunne ventet lydighet av sin stesønn, og det endog om det skulle ha kostet ham (Ole) hans hode. Tingbokens gjengivelse av disse uttalelser ble spesielt attestert av lagretten. Også denne sak ble pådømt 3.juni 1812. Ole ble for "Jordskuf" ilagt en mulkt av 9 rdlr. og saksomkostninger. For unnsielsen kunne han ikke dømmes, da han ikke var stevnt for dem, heter det i tingboken.

Men det var ikke bare med stesønnen Ole hadde saker. Til sommertinget 1813 var han av Jon Danielsen Vassenden innkalt ved ikke mindre (73.) enn tre stevninger. Det ene stevnemålet gjaldt legemsfornærmelse. Det ble opplyst at Ole 4.mai s.a. på veien mellom Hafstad og Bruland gjentatte ganger hadde skudd Jon overende. Ved dom av 18.desember 1813 ble Ole idømt slagsmålsbøter, 27 rdlr. og saksomkostninger for denne forgåelse.

I den andre saken krevde Jon Vassenden å få tilbake et sølvstaup som han hadde pantsatt til Ole for 8 rdlr. mot at Ole fikk sine penger igjen. Ole påstod å ha kjøpt staupet, men ble tilpliktet under dagsmulkt å levere det tilbake mot å få sine 8 rdlr.

Den tredje sak var et erstatningsspørsmål. Partenes jekter hadde ligget i "Havnen i Førde Elven" ved Hafstad, og her hadde Oles jakt 54. sist langfredag gjort skade på Jons som følge av at Oles jekt ikke hadde hatt akterfortøyning. Ved dom av 18.oktober 1813 ble Ole dømt å erstatte skaden på Jons jakt så vel som den tapte frakt. Saken gir rett interessante opplysninger om forholdet i Førdselva for 140 (nå, ca 1900) år siden, og jeg vil måskje få anledning til å omtale den nærmere i en annen forbindelse.

Høsten 1815 hadde drengen Ole Josefsen Bruland vært i klammeri med Ole Nilsens sønn, Nils, og slått til ham. Straks etter gikk Ole Josefsen hen til Nils Olsen på Brulandsbakken, men fant ham ikke Derimot traff han faren, Ole Nilsen, og så kom de i slagsmål. I denne anledning ble Ole Josefsen stevnt til høsttinget 1815 både av sønnen og faren. For slagsmålet med Nils Olsen ble Ole Josefsen 19.desember 1815 idømt slagsmålsbøter 18 lodd sølv eller 9 rdlr., men den andre saken slapp han skadesløs fra. I den siste sak vitnet Anne Hansdatter Brulandsbakken at hun hadde sett Ole Nilsen og Ole Josefsen ha et handyvle mellom seg som de sletes om, men hun visste (74.) ikke hvem av dem som ville bruke det. Hun så dem også ligge over noen stokker, men hun visste ikke hvem som var årsak i det. Litt baketter sa Ole Josefsen til henne at han i aften hadde fått pryl, men ikke mer enn han kunne tåle. Et annet vitne, Anders Josefsen Bruland forklarte at han så at Ole Nilsen brukt handyvle mot Ole Josefsen og ofte slo med det, og at Ole Josefsen verjet seg på beste måte. Men til sist ble det så at de gjensidig slo hverandre, Ole Nilsen med handyvlet, den andre med bare never. Dommeren fant at det var Ole Nilsen som hadde overfalt Ole Josefsen, ikke omvendt og frifant sist nevnte.

Til høsttinget 1818 stevnte Ole Nilsen Mads Hansen Vle og Kristian Hansen Vie for legemsfornærmelse. Høsten 1817 i skurtiden hadde Ole Nilsen, hans sønn på den ene siden og de to Vie-karene på den andre trettet om noen kornstaurer som Ole Nilsen påstod var hans, og det var da kommet til at Ole Nilsen og Kristian Hansen Vie var, 55. hadde dradd hverandre i håret. At det var gått slik til, ble bevitnet av Ole Hansen Bruland og Oline Andersdatter Bruland. Soren-skriveren frifant Vie-mennene. Han har vel funnet like stor skyld på begge sider. Allerede ved høsttinget 1810 hadde Ole Nilsen hatt en sak med Mads Hansen Vie for injurier, men den var endt med at Mads Hansen ble frifunnet.

Til samme sommerting 1818 hadde Ole Nilsen ved prokurator G. A. Lind stevnt sin stesønn, Anders Johannesen, fordi denne skulle ha øvd slagsmål og vold mot ham, men Ole ombestemte seg og erklærte i retten at han frafalt saken. Denne sak ble behandlet for birkeretten,

den forrige mot Vie-mennene derimot for sorenskriveren, da de ikke hørte under birket. (75.)

Rettsforliket av 13.april 1810 hvoretter Ole Nilsen 1816 skulle fratre den hele gård, var ennå ikke oppfyldt. Der var seinere innen "Forligelseskommissionen" inngått et nytt forlik den 28.febr. 1816 hvis innhold jeg ikke kjenner. Måskje var fravikelsestiden derved forlenget, men også dette forlik må være oversittet, for Anders Johannesen fant det nødvendig å stevne stefaren til ekstrarett på åstedet, der holdtes 20.april 1819. Da Ole i retten ble spurt om han nå straks ville fratre den halve gård og gi Anders skjøte på de 9 mark av gården og avlevere ham alle gårdens hus til bruk og beboelse mot å få den vedtatte kjøpesum, gikk Ole - overraskende nok øyeblikkelig inn på det mot å få de ovennevnte 64½ rdlr. omskrevne til spdlr. Dom ble da avsagt i overensstemmelse hermed, og løsningssummen ble omberegnet til 16 spdlr. 15 skilling. Skjøtet på de 9 mark utstedte Ole den 26.august 1819, og den var betinget av kår til ham og kone. Men krangel ble det straks likevel, for allerede til høsten 1819 ble Anders Johannesen stevnt av stefaren "fordi han ikke vilde betale denne hans Kaar." Saken ble imidlertid avvist, fordi den nylig utnevnte lensmann, J. Falch, ikke hadde avlagt ed som stevnevitne da han forkyndte stevningen. Ennå en gang, men atskillig seinere var det trette om dette kår. Til høsttinget 1832 stevnte Ole Nilsen *56.* stesønnen for resterende kårytelse, men Ole var som sedvanlig uheldig, for ved dommen der ble avsagt 17. august 1833, b1e partene frifunnet for hverandres tiltale.

Etter Ole Nilsens kone, Marthe Andersdatter, ble det holdt skifte 27.juni 1831. På grunn av Ole Nilsens mange prosesser skulle det ikke overraske om hans bo hadde vært fallitt, men det var ikke (76.) tilfelle. Boet viste et overskott på 56 spdlr. = 224 kroner. Av sitt annet ekteskap etterlot Marthe to barn, sønnen Nils som nå skriver seg til Kvamme, og datteren Anne 32 år gammel (Nils Olsen var 1817 blitt gift med Oline Madsdatter Kvamme).

Ole Nilsen overlevde sin kone atskillige år. Ennå 1843 bar jeg funnet ham nevnt som levende. Om han også etter 1832 hadde prosesser, kan jeg ikke si, for mine notater fra den seinere tid er fragmentariske. Ole Nilsen hadde en bror ved navn Johannes Nilsen Angedal som var født 1763 etter det han oppgav en gang han var vitne.

Anders Johannesen som fra 1819 var eier og bruker av hele Brulandsbakken, var som alt sagt gift med Anne Hansdatter Vie. Hun var søster av den foran nevnte Kristian Hansen Vie og hørte visstnok heime på Vie, lnr.125.

Under 10.juli 1841 skjøtte Anders gården til sin sønn, Bendix Andersen, men 1743 solgte denne halvdelen av gården til broren, Johannes Andersen. Skyldsetning ble holdt 11.mai 1844.

Hva Bendix beholdt, det nåværende bruksnr.13, solgte han ved kjøpekontrakt av 15.april og skjøte av 17.januar 1896 til sønnen Andreas Bendixen.

Johannes Andersen solgte av sin part 1846 et åkerstykke til C.K.Krohn, og gården for øvrig solgte han til løytnant Peter Stalin Müller. Begge disse to solgte 1856 til lensmann Olai Steen, så åkerstykket kom tilbake til gården. Steen solgte under 26.april 1898 til Helge Olsen Bruket. Dette bruk har i matrikkelen av 1907 bruksnr.14. 57. (77.)

For oversiktens skyld stiller jeg her opp et lite slektsregister:

Brita Olsdatter fra Klopstad, død 1787, alder 78 år, gift 3 ganger med;

1. 1728: Johannes Johannesen Åsen, d. 1742
2. 1742: Anders Hansen Indrebø, - 1752
3. 1752: Samuel Olsen Digernes, - 1803

Anne Johannesdatter, gift med: 1. Ole Larsen Bruland, seinere Bringeland

Av hennes 1.ekteskap: 2. Mons Nilsen Bringeland

Johannes Olsen Østenstad, f.1742, d.1789, g.m. Marthe Andersdatter Åse fra Bygstad, 1790 gjengift med Ole Nilsen. Martha døde 1831.

Anders Johannesen, gift 1807 med: Anne Hansdatter Vie

Bendix Andersen, Johannes Andersen

Andr.Bendixen

xxx 0 xxx

Indre Bruland, lnr.167 (Fogdgården)

På dette bruk hvis matrikkelskyld var 1 pd.2 mk., satt Anders Olsen som bygselmann årene 1692-1701. Under 14.november 1701 fikk Rognald bygselbrev på bruket. Han kalles dels Rognald Hansen, dels Rognald Olsen. Han nevnes ikke i folkelisten av 1701, så han har vel neppe overtatt gårdsbruket før våren 1702. Hans kone het Synneve (78.) Olsdatter. Om det har vært noe slektsskaps - eller svogerskapsforbindelse mellom ham og hans fomann, Anders Olsen, som 1701 var 44 år gammel, har jeg ikke kunnet finne ut. Om striden mellom Rognald og kone på den ene siden og naboene Eiliv Borgersen og kone, Kari Kolbensdatter på den andre siden er fortalt foran, side 37 o.f.s. Ved auksjonen 1726 over Svanøgodset kjøpte Rognald sitt bruk for 25 rdlr. 56 skill. og fikk 10.mai kongeskjøte. I skjøtet kalles han Rognald Hansen. Under 10.desember 1728 solgte han bruket til Jens Salomonsen Hjelle *58.* som året etter ble trol. og gift med hans datter Marthe. Også i dette skjøte kalles han Rognald Hansen. Den 22.oktober 1732 ble det holdt skifte etter Rognald, som da kalles Rognald Olsen. Foruten enken, Synneve Olsdatter, etterlot han tre barn: 1.O1e Rognaldsen Gravdal, 2.Marthe Rognaldsdatter, der som nevnt 1729 var blitt gift med Jens Salomonsen og 3.Helga, da 20 år gammel og ugift, men 1743 gift med Ole Olsen Vie på lnr.124, og 1755 ble hun gift med Bernt Pedersen Gil som på grunn av dette ekteskap fikk bygsel på Vie, lnr.124. Våren 1733 døde ifølge ministerielboken Synneve Bruland, 62

år gammel, og dette er rimeligvis Rognalds enke. Da det 1732 ble holdt skifte etter Rognald, fikk datteren Helga som bryllupsgjerd 24 rdlr., og boets beholdning ble deretter kun 5 rdlr.

Jens Salomonsen døde 1732, altså samme år som svigerfaren, - 37 år gammel. Ved skiftet etter ham 7.juli 1732 ble gården delt således at enken, Marthe Rognaldsdatter, fikk 13 mark og døtrene Ragnhild og Eli hver 6½ mark, og da Eli et par år seinere døde, ble hennes 6½ mark delt mellom moren og søsteren.

Januar 1734 ble Marthe Rognaldsdatter trol. og juli samme år (79.) gift med Anders Olsen Klopstad, en bror av den Brita Olsdatter som var gift tre ganger med oppsittere på Brulands-bakken. Av sin stedatter, Ragnhild Jensdatters verje, farbroren Ole Salomonsen Erdal, fikk han under 24.oktober 1736 skjøte på hennes 9 ¾ mark av gården, og da Marthe Rognaldsdatter ved skifte etter sin første mann og sin datter Eli hadde fått 16 ¼ mark, ble det hele bruk, 1 pd. 2 mk, Anders Olsens eiendom.

Etter Marthe Rognaldsdatter ble det holdt skifte 19.oktober 1753. Hennes datter av første ekteskap, Ragnhild Jensdatter, var død 10 år gammel 1741, og boet hvis beholdning var 129 rdlr., deltes således mellom enkemannen Anders Olsen og deres to barn, Alhed,19 år gammel, 1755 gift med Gudmund Olsen Vie på lnr.120 og Ole,11 år gammel. Av gården fikk enkemannen 13 mark, sønnen 8 1/3 mk. og datteren 4 2/3 mk.

Anders Olsen giftet seg påny. Hans annen kone het Eli Olsdatter 59. Vie, søster av hans dattermann Gudmund Olsen Vie. Gudmunds bryllup stod St.Hans 1755, Anders Olsens uken etter. Skiftet etter Anders Olsen ble holdt 18.juni 1757. Hans arvinger var hans to barn av første ekteskap, Alhed og Ole, og av hans annet ekteskap to døtre, Marthe og Anne, hvorav den siste kom til verden først etter farens død. Boets beholdning var 72 rdlr. Av boets eiende 13 mark i Bruland fikk enken, Eli Olsdatter 6½ mark, sønnen Ole 3½ mark og hver av de tre døtrene Alhed, Marthe og Anne 1 mark.

Dødsfallene på dette bruk faller tett på hverandre. Før det var gått to år etter Anders Olsens død, var også hans annen kone, Eli Olsdatter, død 28 år gammel, og dessuten deres datter Marthe. Skiftet etter Eli Olsdatter ble holdt 11.januar 1759. På skiftet etter mannen hadde Eli fått 6½ mark av gården og på skiftet etter datteren Marthe (80.)1 mark. Disse 7½ mark såvel som boets beholdning, i det hele 80 rdlr, tilfalt nå hennes eneste datter, Anne Andersdatter.

Gården var altså nå delt således:

Ole Andersen hadde etter moren, Marthe Rognaldsd. Fått 8 1/3 mk. og etter sin far, Anders Olsen, 3½ mark, ialt …… 11 5/6 mk.

Alhed Andersd, gift med Gudmund Vie hadde etter moren fått 4 2/3 mk. og etter faren 1 mk. tils. …… 5 2/3 mk.

Anne Andersd. hadde etter faren fått 1 mk. og etter moren 7½ mark, tils. 8 ½ mk.

Ialt ……1 pd. 2 mk.

Bruket ble altså samlet på en hånd, idet Gudmund Olsen Vie under 17.november 1761 tilskjøtte sin svoger, Ole Andersen, både sin egen og sin myndling og søsterdatter, Anne Andersdatters, parter.

Under 15.april 1759 altså etter Eli Olsdatters død - ble bruket bortbygslet til Truls Eriksen Kvamme som dog kun kan ha hatt det 2-3 år, eller inntil Ole Andersen overtok det i henhold til sitt skjøte av 17.november 1761.

Ole Andersen døde ugift sommeren 1763. I ministerialboken sies han å være blitt 31 år gammel, men dette er visst uriktig. Ved sin *60.* død var han neppe mer enn 21 år. Skiftet etter ham ble holdt 29. juni 1763. Boets beholdning var 63 rdlr. Av gården fikk hans full-søster Alhed og Gudmund Vie 17 1/3 mark og hans halvsøster. Anne Andersdatter, 4 år gamme1, 8 2/3 mark.

Det ser ut til at gården etter Ole Andersens død har vært borbygslet, og bygselmannen har formodentlig vært den Kristian Andersen Bruland som var lagrettemann 1765. Sikkert er i hvert fall at han fra 1755 og flere år fremover var oppsitter på Bruland. (81.)

Etter Ålet Andersdatter Vie som ved "ulykkelig hændelse omkom i Marken" ble det holdt registrering 29.juni 1778, og seinere samme år døde også hennes mann, Gudmund Olsen Vie. De hadde fire barn: 1.Ole, 23 år, 2.Anders, 18 år, 3.Kari, 20 år og 4.Eli Martine, 4 år. Boets 17½ mark i Bruland deltes således at Ole fikk 6 mk.,Anders 5 2/3 mk. og hver av døtrene 2 5/6 mk. De samledes dog snart atter på en hånd. Kari Gudmundsdatter ble nemlig gift med Anders Johannesen, og 16.november 1780 fikk han av sin kones søsken skjøte på deres lotter.

Ålet Andersdatter Vies halvsøster, Anne Andersdatter, som eide en tredjedel av bruket eller 8 2/3 mk. ble gift med Nils Rognaldsen Halbrend, og han lot 16.november 1680 den sin part selge ved auksjon. Fogd J.W. Nagel fikk tilslaget for 38 rdlr. og lot seg 5.juli 1781 meddele auksjonsskjøte, og dagen etter solgte han parten for same kjøpesum til Anders Johannesen. Bruket, 1 pd. 2 mk, var således nå helt og holdent Anders Johannesen eiendom.

Så vel i skjøte av 16.november 1780 som under auksjonen samme dag betegnes bruket som Kristian Andersen bygselbruk, men da Anders Johannesen 5.juli 1781 gav sin "Broder" Helge Olsen Årskog obligasjon for 40 rdlr.,betegnet han bruket som sin "påboende" gård. Av det slutter jeg at Kristian Andersen våren 1781 har fratrådt gården til fordel for den nye eier.

Under 27.november 1789 solgte Anders Johannesen bruket "med Ret *61.* i Sagbruget med Kvern og Bæk samt Elvefisket" til fogd Nicolai Lambrechts for 400 rdlr.

Under 4. mars 1809 skjøtte Lambrechts, som nå var blitt stiftamtskriver til sin ettermann, fogd Nils Kristian Kjerboe for 2400 rdlr. med hans rett til sagbruket, kvernbekken og elvefisket.

Da Kjerboe var blitt skattefogd, solgte han under 4. august 1827 bruket for 1850 spdlr. til lensmann Johannes Falch, som igjen under 13.november 1829 solgte til fogd Even Hansen for samme kjøpesum.

Da fogd Hansen fraflyttet distriktet, lot han gården selge ved auksjon 21.juli 1834. Sorenskriver Landmark fikk tilslaget for 2150 spd1r., og for denne sum fikk han 11.mars 1835 auksjonsskjøte.

Ved skjøte av 14.april 1836 solgte Landmark til sin svigersønn, fogd Peder Kristian Hvoslef under dette og det andre bruk, lnr.168 i Bruland for 2000 spdlr.

Etterat ennå et stykke var tilkjøpt, solgte Hvoslefs enke under 29.mai 185?4 eiendommen til det offenlige eller Opplysningsvesenets Fond som fogdgård for 3000 spdlr.

Mot slutten av min embetstid i Sunnfjord, da fogdembetet var inndratt, ble gården av det offentlige solgt og kom atter i privatmenns eie.

Til slutt en liten slektstavle:

Rognald Olsen eller Hansen (død 1732) gift med Synneve Olsdatter;

Deres datter Marthe Rognaldsdatter, g. 1.1729 m. Jens Salomonsen Hjelle, død 1732.
g. 2. 1734 m. Anders Olsen Klopstad som 1755 ektet Eli ……Olsd. Vie. Han døde 1757, hun 1759

Av annet ekteskap:

Ole Andersen, Ålet Andersd. g. 1755
Død ugift 1763 m. Gudmund Olsen Vie

Kari Gudmundsd. g.m.
Anders Johannesen, som
1789 solgte til fogd Lambrechts 62. (83.)

Indre Bruland, lnr. 168 (Fogdgården)

På dette bruk av skyld 1 pd. 2 mk. hadde Anders Antonsen bygselbrev av 29.mars 1696 som ble fornyet 3.desember 1720. Hans kone het Barbro Andersdatter. Om de var i slektskap eller svogerskap med eldre oppsittere på Bruland, eller hvor de var fra, har jeg ikke kunnet finne ut. Etter folkelisten av 1701 skulle Anders Antonsen være født 1655, men da han 1732 døde, oppgis hans alder i ministerialboken å være 63 år, og altså skulle han være født 1669. Også hans kone døde 1732 og oppgis da å være blitt 77 år gammel. Begge ble begravd på samme dag. Ved auksjonen over Svanø-godset 1726 kjøpte Anders sitt bygselbruk for 25 rdlr. 56 skilling og fikk kongeskjøte på bruket 10.mai 1727. Noe skifte etter ham og konen finnes ikke i skifteprotokollen, men en ser at det er holdt 23.juni 1732, og at gården under skiftet ble utlagt til hr. Samuel Finde som kreditor. Antakelig har hr. Samuel Finde forstrakt Anders Antonsen med penger til gårdens kjøp på auksjonen 1726.

Under 24.juli 1732 bortbygslet Samuel Finde bruket til Ole Larsen Birkeflot eller Floten. Jeg er dog tilbøyelig til å tro at dette bygselbrev ikke er trådt i kraft, for i fogdens kassabok for 1733 er Ole Larsens navn overstrøket og Anders Johannesens navn satt i stedet. Ole Larsen er omtalt foran, side 39 o.f.s. Han ble 1738 gift med Gjertrud Eilivsdatter på Bruland, lnr.164 og kom siden til Bringeland.

Anders Johannesen som allerede 1733 oppføres som oppsitter på bruket, fikk skjøte på dette 19.september 1738. Det er utstedt av Samuel Findes enke. Kjøpesummen var 32 rdlr., som allerede 30. mai 1735 var betalt til hr. Samuel Finde sjøl. Anders Johannesen var fra Åsen, lnr.137 (V.side 97,98). I mai 1733 ble han trol. og januar 1734 gift med Johanne Jensdatter Refsnes. Han var fullbror (84.) til Johannes Johannesen på Brulandsbakken (side 47) og halvbror til Rasmus Nilsen Gil på Ytre Bruland. Han vil seinere bli 63. omtalt. Til sommertinget 1744 stevnte Anders Jobannesen sin farbror, Anders Bendixen Sunde, før Åsen, til å motta løsnings-penger for Ytre Åsen, lnr.138, som først nevnte hadde odelsrett til, men saken døde bort (V. side 90). Anders Jobannesen døde 50 år gammel 1746, og skifte etter ham ble holdt 4.mai samme år. Han etterlot enken Johanne Jensdatter og fem barn som han hadde med henne, 1.Johannes, 11 år, i tjenests hos Nils Åsen, 2.Mads, 7 år, 3.Jens, 2 år, 4.Synneve, 10 år og 5.Barbro, 8 år og i tjeneste hos Johannes Digernes. Boets aktiva var 57 rdlr., men beholdningen kun 2 rdlr. Gården ble utlagt til kaptein Svanes enke. Da det 1755 ble holdt skifte etter nyss nevnte Anders Bendixen Sunde som var barnløs, var de tre av Anders Johannesens barn allerede døde. Kun sønnene Johannes og Jens var i live.

Året etter Anders Johannesens død var hans enke, Johanne Jensdatter gjengift. Hennes annen mann het Ingebrigt Nilsen. I ministerialboken har jeg ikke funnet giftermålet notert, men i kasseboken for 1747 er anført at Ingebrigt Nilsen har "Faaet Enken." Under 17.november 1756 fikk Ingebrigt av enkefru Svane skjøte på bruket for en kjøpesum av 20 rdlr. I skjøtet sies det at brukets skyld formedelst elvebrott var nedsatt fra 1 pd. 2 mk. til 18 mark. Om det er fortalt side 40. Ved samme skjøte fikk Ingebrigt også for 6 rdlr. av sin eldste stesønn Johannes Andersen, overdratt dennes odelsrett. Hvor Ingebrigt hørte heime, har jeg ikke funnet ut. Jeg skulle tro han var en (85) utenbygds mann. Hans kone, Johanne Jensdatter, døde 80 år gammel sommeren 1785. Noe skifte etter henne har jeg ikke funnet, visselig fordi hennes barn var myndige. Under 3.november 1785 skjøtte Ingebrigt halvdelen eller 9 mark av sin gård for 18 rdlr. til sin eldste stesønn, Johannes Andersen, som siden 1760 var bosatt på Klopstad. Han hadde - heter det i skjøtet, etter sin mor, selgerens kone, arverett til denne halvpart. Etter Johanne Jensdatters død giftet Ingebrigt seg 20.november 1788 med pike Marthe Nilsdatter Årskog og fikk med henne sønnen Johannes, f.1789. Ingebrigt døde i slutten av 1791 i en alder av 64. 70 år. Han skulle altså

være født 1721 og således 16 år yngre enn sin første kone. Skiftet etter Ingebrigt ble holdt 14.mai 1792. I sitt første ekteskap hadde han ikke barn og i sitt annet kun sønnen Johannes. Boets beholdning var 81 rdlr. Boets 9 mark i gården ble delt mellom enken og hennes sønn, Johannes Olsen med 4½ mark på hver. Ingebrigts eldste stesønn, Johannes Andersen, hadde som vi sa allerede 1756 fraskrevet seg sin odelsrett. På sommertinget 1769 lyste han imidlertid sin yngre bror Jens Andersens odelsrett, men men en hører ikke seinere at der ble gjort mer i den anledning.

Et fjerdingsår etter Ingebrigts død var hans enke, Marthe Nilsdatter, trol. med Ingvald Hansen Myrmel. Denne fikk under 16.juli 1792 skjøte av Johannes Andersen Klopstad på hans 9 mark for 50 rdlr. og skjøtte så samme dag for i alt 68 rdlr. til sin treårige stesønn, Johannes Ingebrigtsen, både disse 9 mark og de 4½ mk. som Martha Nilsdatter hadde fått etter sin første mann. Da barnet etter sin far (86.) likeledes hadde fått 4½ mk., var han da altså eier av hele gården. Samme dag gav endelig guttens verje, Gjert Ottesen Øen, stefaren obligasjon i gården for kjøpesummen, 68 rdlr. Ingvald vedble å bruke gården, og meningen med salget til den unge gutten kan neppe ha vært noen annen enn den å hindre at gården skulle komme over til de barn Ingvald muligens kom til å få. Ingvald fikk virkelig fere barn. Den 12.juli 1821 gav Johannes Ingebrigtsen sin stefar og sin mor, Martha Nilsdatter, kårbrev. Den sist nevnte døde 65 år gammel 1835 og skulle altså være 18 år gammel da hun 1788 ektet den henved 70 år gamle Ingebrigt Nilsen. Da Ingvald 1821 holdt frabytte, oppgis hans barn således: 1.Maar, myndig, 2.Helene, 20 år, seinere gift med Sjur Mortensen Kinn eller Kinnanes og 3.Cicile, 22 år.

Johannes Ingebrigtsen som sommeren 1817 var blitt gift med Inger Karstensdatter Kinn, solgte ved skjøte av 24. desember 1830 sin gård til fogd Even Hansen for 430 spdlr.

Fogd Hansen som 1828 var blitt eier av lnr.167, solgte ved skjøte *65.* av 12.august 1834 lnr.168 til sorenskriver Landmark for 452 rdlr. Ved auksjonen 21.juli 1834 hadde Landmark også kjøpt lnr.167, og begge disse brukene solgte han under ett til fogd Hvoslef, hvis enke 1854 solgte de to bruk til det offenlige som fogdgård. (87.)

Ytre Bruland.

Vi kommer nå tilbake til Ytre Bruland - det gamle bondegodset.
Det siste vi hørte om eierne til dette var at Bernt Pedersen på skiftet etter sin kone, Brita Madsdatter, 1692 hadde fått utlagt 2 pd.6 mk. eller den halve gård, og at hver av hans to sønner, Mads og Nils, hadde fått en fjerdepart, eller 1 pd. 3 mk. (s.31). Nils døde ugift og før faren, og Nils's fjerdepart kom således til denne, så han ble eier av tre fjerdeparter eller 1 laup 3 mk. På høsttinget 1712 fremsto Bernts kone, Anne Jokumsdatter Piil og bød ut Bruland til kjøps om leilendingene eller andre skulle ville kjøpe gården, men ingen libhabere meldte seg. Bernt som

fremdeles bodde på Hafstad, har vel ikke tenkt at han sjøl skulle komme til å flytte til Bruland. Den 5. mai 1713 utstedte Bernt skjøte på 1 laup 9 mark av Bruland til sin svoger Anders Jensen. Svoger betyr her - som sedvanlig i hin tid - svigersønn, for Anders var gift med Bernts eldste datter, Berthe, av hans første ekteskap. Kjøperens heimstad får en vite av kassaboken for 1717 der som eier av tre fjerdeparter av Ytre Bruland oppfører Anders Jensen Stavanger. Det var dog ikke lenge Anders Stavanger var eier, for i kassaboken for 1719 og følgende år til 1726 sies de her omtalte 1 laup og 9 mark å være Bernt tilhørende, og da det 1727 skulle skiftes etter Bernt, føres de til inntekt for boet. Dette skifte som ble holdt 3.juli 1727, viser at Bernt, som i 1692 hadde hatt et overskott på 600 rdlr., nå var fallitt, idet aktiva kun var 145 rdlr, men passive 155. Boets 1 laup 9 mk. i Ytre Bruland ble for 81 rdlr. (88.) utlagt som eiendom til lensmann Ole Andersen Hafstad som hadde obligasjon i godset. Det må dog snart være blitt innløst fra Ole Hafstad, for allerede kassaboken for 1727 og seinere kassaboken for 1729 og 1731 oppfører Bernts eldste sønn av annet ekteskap, Peder, som eier. 66. Under 26.oktober 1731 solgte Peder Berntsen 1 pd. 3 mk. til Anders Jonsen Ultang som et par år etter ble gift med hans søster Pernille Berntsdatter. Peder Bertnsen som i 1728 var blitt gift med Gjertrud Jonsdatter Vie, døde 38 år gammel ved nyttårstid 1733. Ved sin død eide han fremdeles 2 pd. 6 mk. eller halvparten av Ytre Bruland, og denne halvparten kom nå over i Rasmus Nilsen Me-Åsens eie. I 1734 var han blitt gift med enken og tilflyttet Bruland. Rasmus Nilsen satt deretter som eier og bruker av sin halvpart av Ytre Bruland - Gil kalles - til sin død 1761.

Ved skiftet 1692 etter Bernt Pedersen Hafstads første kone, Brita Madsdatter, fikk deres sønn, Mads Berntsen, en fjerdepart eller 1 pd. 3 mk. av Ytre Bruland. Av denne fjerdepart ble den før nevnte Anders Jonsen Ultang i sin tid eier, men jeg har ikke kunnet finne rede på eller komme til klarhet over hvilke eieres hender partene i mellomtiden gikk gjennom. Mads Berntsen var gift med Anne Susanne Didriksdatter og hadde med henne sønnen Henrik Madsen, datteren Brita Madsdatter (som ble gift med birkelensmannen Ole Monsen Rotenes eller Nøstdal og siden med Valentin Steinhovden) og datteren Sofie Madsdatter som døde ugift. Etter Mads's død 1708, ektet enken Anne Susanne Didriksdatter, Ole Andersen, som fikk bygsel på Indre Hafstad (89.) og ble lensmann. De fikk sønnen Mads. Skiftet etter Mads Berntsen ble holdt 16.november 1708. Skiftet er ikke bevart, men jeg kan dog se at hans 1 pd. 3 mk. ble delt, at hans datter Brita flkk 6 mk. og hans datter Sofie 4 mk. Rimeligvis har også hans sønn Henrik Madsen og hans enke Anne Susanne fått lotter. Videre kan jeg se at det 2.november 1711 ble holdt skifte etter Sofie Madsdatter, og at henns 4 mark ble delt således at moren, Anne Susanne, fikk 2 mark, fullsøsteren Brita Madsdatter 1 mark og halvbroren, Mads Olsen, 1 mark. Nærmere kjenner jeg ikke innholdet av disse sklfter. Heller ikke av kassabøkene får en beskjed. I disse sies årene 1717,

1719, 1724 og 1727 at Ole Andersen Hafstad eide 1 pd. 3 mk., men det er absolutt ikke riktig. Og i kassa 67. bøkene for 1729, 1731 og 1733 sies at disse 1 pd pg 3 mk tilhører Ole Andersen Hafstad og medarvinger. Denne siste oppgave komner sannheten nærmere, men er dog ikke korrekt, for i pantebøkene finner jeg et skjøte av 1730, hvoretter en borger i Bergen som ikke kan ha vært Ole Andersens medarving, disponerer over en del ev eiendommen. I skjøtet som er datert Bergen, 26.juni 1730, erklærer Anders Andersen Berg, "Borger i Bergen" at han til ungkar Anders Jonsen Ultang selger sine eiende 18 mark i Bruland. Hvorledes Anders Berg er blitt eier av disse 18 mark, har jeg forgjeves bestrevt meg for å finne ut. At han skulle ha fått dem på skiftet 1692 holder jeg ikke antakelig. Den nærmestliggende gjetning er at han har fått dem gjennom Made Berntsens sønn, Henrik Madsen som 1.mai 1724 finnes inntegnet i Bergen Borger-bok med bemerkning om at han "bruger lidt Kjøbmandskab." Det var kun en del av Mads Berntsens fjerdepart som ved Anders Bergs skjøte av 1730 ble overdratt Anders Jonsen Ultang, Dennes heimel på resten er et skjøte av 12. mars 1735 som finnes i panteboken.Ved dette får Anders Jonsen overdratt; (90.)

a. av Ole Monsen Nøstdal 7 mark, nemlig 6 mark som Oles kone, Brita Madsdatter ifølge skifte av 16.november 1708 hadde arvet etter sin far, Mads Berntsen, og 1 mark som hun ifølge skiftet av 2.november 1711 hadde arvet etter sin søstar Sofie Madsdatter,

b. av Anne Susanne Didriksdatter, nå enke etter lensmann Ole Andersen Hafstad, 2 mark, som hun 1711 hadde arvet etter datteren Sofie Madsdatter.

c. av Mads Olsen Hafstad 1 mark som han 1711 hadde arvet etter halvsøsteren, Sofie Madsdatter-

ialt 10 mark for en kjøpesum av 1½ rdlr. pr. mark, eller 15 rdlr. - Når man til disse 10 mark legger de 18 Mark som Anders Berg solgte 1730, får man 1 pd. 4 mk. eller 1 mark mer enn skylden skulle være. I et av skjøtene må der altså være innløpet en unøyaktighet i skyldangivelsen. Ved de to nå seinest nevnte skjøter og ved det tidligere *68.* nevnte skjøte av 26.oktober 1731 fra Bernt Pedersen var Anders Jonsens heimlet halvdelen av Ytre Bruland, og denne halvdel eide og brukte han til sin død 1755.

Den skyld vi ovenfor har benyttet, er den gamle landskyld, som for Ytre Bruland var 1 laup 1 hud, eller omgjort til smørskyld 1 laup 1 pd. 12 mk. *(1 hud = ½ laup, O.Tj.).* Ytre Brulands matrikkel - eller skatteskyld var 1667 fastsatt til 1 laup 2 pd.12 mk. Heri ble seinere gjort et avslag på ikke mindre enn 1 pd. 12 mk., så skattestylden ble 1 laup 1 pd. Avtaksforretningen som ligger til grunn for denne nedsettelse, kjenner en ikke nå. man vet kun at den ble approbert av kongen 26.mai 1737. Men en kan være viss på at det var Jølstra som hadde gjort skaden. En ny avtaksforretning holdtes 19.september 1754. Om resultatet av denne for indre Brulands vedkommende er fortalt foran, side 40. For Ytre Brulands vedkommende førte (91.)

forretningen til at skatteskylden ble nedsatt til 2 pd. 12 mk. eller 1 pd.6 mk for hver halvdel. Om Rasmus Nilsens bruk, Gi1 (lnr.160,161, 162), sies det at meget av engen er bortskyllet, så elva nå har sitt løp der det før var bø, at Rasmus har måttet flytte sitt fehus og satt det på et høyere sted, og at alle hans gårdshus daglig står i stor fare for å tas ut, da elvebakken består av løs sand, og det som er utbrutt nesten strekker seg like hen til hans huses grunn. Om Anders Jonsens jord nedenfor (lnr.163) sies det at den hadde lidt liknende skade og det i en lang og bred strekning. Hans jord ligger så at meget av hans tilbakehavende mark og eng må utlegges til vei og passasje, ettersom veien ligger på hans bø, og elva idelig bryter den ut, så den må flyttes lenger opp. Skaden for hver av de to må settes til 20 lass høy årlig og vil ikke kunne forvinnes. - Avtaksforretningen ble approbert av kongen 25.februar 1755.

Fra 1626 til henimot århundrets slutning var Ytre Bruland delt i tre bruk. Det ene bruket, Gil, seinere betegnet som 1nr.160,161 og 162, utgjorde halvdelen. De to andre bruk som seinere ble slått 69. sammen til ett og fikk betegnelsen lnr.163, utgjorde hver en fjerdedel. Presist kan jeg ikke angi året da denne sammenslåing fant sted, men det må ha skjedd i løpet av 1690-årene. Jeg skal følge hvert enkelt av de to bruk nedover i tiden så langt mine notater rekker.

Gil, lnr.160,161,162.

(Ivar Aasen: Gil, n.Bjergkløft, Klipperevne, dyb Fure i en Fjeldside, således også: en Rende som er fremkommet ved Jordskred. Tildeels udtalt: Gjeel. Afvivig. Gyl (Gjøl). G.N.Gil.- Norske Gårdsnavns definisjon av Gi1 synes å være hentet fra Åsen. -O.T.j.)

Om oppsitterne på Gil årene 1644-1680, Isak og Anders Ingvaldsen er fortalt foran. Andere Ingvaldsene ettermann var Jan Olsen, gift med lensmannsdatteren Inger Olsdatter Sunde som det ble holdt skifte (92.) etter 17.juli 1695. Også om Jan Olsen er tidligere fortalt, side 29, 31, 32, 33-35. Da Jans jorddrott, Bernt Pedereen, ble fordrevet fra Hafstad av eieren, Lars Walther, måtte Jan fratre Gil som nå ble tiltrådt av Bernt. Dette skjedde 1718 etter hva kassaboken viser. Etter å ha oppgitt Gil fortsatte likevel Jan å bo på Bruland, for den Jan Bruland som 1721 var vitne i en sak, kan ikke - så vidt jeg ser - være noen annen enn Jan Olsen. At han etter sin første kones død er blitt gift på ny, er sikkert nok. Som vitne omtaler han sin svigerfar som ennå levde, men jeg har ikke kunnet finne ut hva hans annen kone het eller hvem som 1721 var hans svigerfar. Ifølge ministerialboken ble Arne Nilsen Solem og Mari Jensdatter Gil 1736 vigde, og denne Mari er etter all sannsynlighet Jan Olsens datter av annet ekteskap. Hvor det ble av Jans sønner av første ekteskap, Rognald og Sjur, vet jeg intet om. Jeg har intet spor etter dem på Bruland. Etter listen av 1701 skulle Jan Olsen være født 1656 og altså 65 år i 1721. Hans død har jeg ikke funnet notert i ministerialboken.

Jan Olsens ettermann som bruker på Gil ble eieren, Bernt Pedersen Hafstad. Om ham er det fortalt i det foregående, og mer vil en få høre om ham når vi kommer til Hafstad. Han var en mann på over 70 år da han 1718 kom til Gil, og på Hafstad hadde han fått bygselbrev 1671 og altså *70.* bodd der i 47 år. Da han 1692 skiftet etter sin første kone, Brita Madsdatter, var han en velstandsmann, men seinere gikk det til akters med ham, og da det 3.juli 1727 ble holdt skifte etter ham på Gil, var (93.) boet fallitt. Aktiva utgjorde 145 rdlr. og blandt dlsse var oppført 1 laup 9 mark av Ytre Bruland, nemlig Gil, 2 pd. 6 mk som han sjø1 brukte, og 1 pd. 3 mk. som bruktes av Josef Olsen. Disse 1 laup 9 mk. ble under skiftet ansatt til 81 rdlr. altså 1 rdlr. pr.mark. De øvrige aktiva, 64 rdlr, var løsøre og nådde ikke opp til verdien av den sølvkannen på 139 lodd som han på skiftet 1692 hadde fått utlagt på seg for 69 rdlr. Gjelden var 155 rdlr. Største kreditor var lensmann Ole Andersen Hafstad, som var gift med Anne Susanne Didriksdatter, enke etter Bernts avdøde sønn, Mads Berntsen. Ole Hafstads krav var 88 rdlr. 4 mk. 3 skilling, og for dette beløp fikk han blant annet utlagt boets eiende 1 laup 9 mk. i Ytre Bruland. Av Bernts avkom i hans første ekteskap levde nå kun hans sønn, Mads Berntsens datter Brita og samme sønns sønnesønn, Mads Henriksen. Hans barn med hans annen kone, Anne Jokumsdatter Piil, som han må ha ektet 1693 eller 1694, oppregnes under skiftet således:

1. Peder, født 1694, ble farens ettermenn på Gil.

2. Jokum, som kom til Høydalen i Svanøy sogn, hvor han fremdeles bodde 1755 og 1759.

3. Berthe eller Brita, gift med Anders Jensen Stavang (side 60) og 1755 boende som enke på Stavang.

4. Helga Elisabeth, gift 1728 med en Jakob Jensen Bruland, om hvem jeg intet vet. Hun døde før 1759 og etterlot to døtre, Pernille og Brita Jakobsdøtre.

5. Pernille eller Nille, gift 1734 med Anders Jensen og etter hans død med Jens Simonsen. Hun vil bli nærmere omtalt seinere.

6. Synneve, død før 1759 uten å etterlate seg livsarvinger. Anne Piil døde 84 år gammel 1744.

Peder Bertsen ble som nyss sagt farens ettermann på Gil. Etter kassabøkene å dømme må han straks fra lensnann Ole Hafstad *71.* ha innløst de 1 laup 9 mk. som hans far hadde eid. Av det solgte han (94.) 1731 til Anders Jonsen Ultang, som siden ble hans svoger, 1 pd. 3 mk., det vil si halvparten av lnr.163, den gang brukt av Josef Olsen. Gil beholdt han til sin død. Januar 1728 var han blitt gift med Gjertrud Jonsdatter fra Vie og fikk med henne sønnen Bernt, født 1729. Peder Berntsen døde ved nyttårstid 1733 og ble kun 38 år gammel. Noe skifte etter ham har jeg ikke funnet i de gamle protokoller, og jeg vet derfor ikke, hvorledes der av skifteretten ble disponert over hans gård, eller hvorledes status var i hans bo.

Enken Gjertrud Jonsdatter ble februar 1734 trol. og 4 november 1734 gift med Rasmus Nilsen Me-Åsen. Om dennes slektskapsforhold er fortalt nokså omstendelig under Åsen, lnr. 137, side 106. Peder Nilsen som kom til Erda1, 1nr. 58 og Mads Nilsen Erdalsdal var hans fullbrødre, og Johannes Johannesen Brulandsbakken og Anders Johannesen Bruland på lnr. 168 var eldre halvbrødre av ham. I kassaboken for 1735 oppføres Rasmus Nilsen som bruker, og i kassaboken for 1737 oppføres han som både bruker og eier av Gil. Dessuten har jeg funnet at han hadde skjøte av 17. mai 1735 på 1 pd. 12 mk. av gården. Men hvem som hadde utstedt skjøtet, kan en ikke se, og man savner nærmere opplysninger om hans heimel. Med Gjertrud Jonsdatter fikk Rasmus, foruten den foran nevnte Bernt, minst to andre stesønner, Jon, født 1730 og Peder, født 1732, og sjøl fikk han med henne sønnene Mads, Peder og Bernt, født 1736, 1736 og 1740. Alle disse ungdommene eller barna døde våren 1747 og ble begravd en og samme dag, 5.søndag i faste. Samtidig ble ennå et 4-årig barn fra et annet bruk i Bruland begravd. Man må tro at det har vænt smittsom eller epidemisk sykdom som har voldt disse mange og samtidige dødsfall.

Rasmus Nilsen måtte 1746 kjøpe seg fri for et odelssøksmål. Det (95.) var gjennom sin første kone, Berthe Madsdatter Hafstad, at Bernt Pedersen ble eier av Ytre Bruland. De hadde sønnen Mads Berntsen Hafstad, denne igjen sønnen Henrik Madsen som 1724 ble inntegnet i Bergen Borgerbok, og denne igjen sønnen Mads Henriksen som ble barbersvenn. Det var denne Mads Henriksen som nå like overfor Rasmus Nilsen gjorde sin 72. odelsrett gjeldende og fikk den omsatt i penger. Dette fremgår av et i panteboken inntatte dokument, datert Førde tingstad 18.juni 1746 hvori sies at Mads Henriksen "Barbergesel ved det lovlige Barberamt i Bergen" med sin kurator, lensmenn Mons Rasmussen Nøstdals samtykke for 10 rdlr. til Rasmus Nilsen solgte den odelsrett han har til Rasmus's bruk i Ytre Bruland som eldste sønn av Mads Berntsen Hafstad. Ved denne tid var det et barberamt eller barberlaug i Bergen. I dette var Mads Henriksen opptatt som gesell eller svenn. Men barber eller bartskjærer var den gang noe annet og mer enn hva en nåtildags forstår ved barber. I hine dager øvde bartskjærerne tillike legevirksomhet, særlig som kirurger.

I Rasmus Nilsens tid ble det to ganger meddelt approbasjon på nedsettelse i skatte-skylden, nemlig 1737 og 1755 (s.68). Skatteskylden på hans bruk var 1667 satt til 2 pd.18 mk., og da nedsettelsen hver gang var 18 mark, gikk skatteskylden fra 1755 ned til 1 pd.6 mk.

I de gamle tingbøker møter en noen gange Rasmus Nilsens navn. Således var han til sommertinget 1741 stevnt av den gamle Anne Plil, fordi han ikke av sin gård ville svare henne det om akkorderte kår, 2 tønner korn samt for til 2 kjør og 4 får. På tinget ble partene for-
(96.) likt således at kåret og foringen skulle svares med penger, nemlig 4 rdlr. 4 mk. årlig.

På høsttinget 1749 møtte Rasmus for sin tjenestepike, Ålet Larsdatter Bruland, som var stevnt av Anders Vevring, fordi hun, skjønt hun hadde festet seg i tjeneste hos ham og mottatt festepenger, ikke hadde innfunnet seg. Rasmus bød 9 mark i forlik til Anders Vevring, men Anders forlangte dom. Hun ble da dømt å betale Anders et fjerdingsårs lønn, 4 mark 8 skilling, å betale festepengene tilbake og å svare saksomkostninger med 1 mk. 8 skill. tils. 2 rdlr. 12 sk. (Av dette ser en at riksdaleren da hadde 6 mark og hver mk. 16 skill.)

Til sommertinget 1752 var Rasmus stevnt av Helge Gundersen Halbrend for skjellsord. Hva disse bestod i, får en ikke vite i *73.* tingboken som opplyste at partene straks ble forlikte således at Helge fikk sine omkostninger, 5 mk. 4 skill. tilbake, og at Rasmus tilbakekalte sine ord og betalte 2 mark til skolekassen.

Til høsttinget 1756 ble Rasmus stevnt av Nille eller Pernille Berntsdatter, enke etter Anders Jonsen på Ytre Bruland, lnr. 163. Nille klagde over at Rasmus hadde slått to stykker henne tilhørende bø og brukt skjellsord mot henne. Av Nilles vitner forklarte Samuel Olsen Brulandsbakken: Mens han i sommer sist i slåtten stod på sitt arbeid, ble han etter Nilles begjær hentet til ei øyr der Nille og Rasmus's folk så vel som Rasmus sjøl stod og slo hver på "sin eiende af Øien." Nille sa til Rasmus at han hadde slått for meget, men Rasmus mente at han ikke hadde slått mer enn det tilkom ham. Videre sa Nille at skjønt han hadde slått mer enn han skulle, så ville hun dog være fornøyd om det nå ble utstikket mellom dem, og til det svarte Rasmus at skulle der utstikkes, fikk det dermed bero til videre, for han ville ha et stykke oventil. -Nils Jakobsen Førde eller Reinen gav liknende forklaring. - Anders Olsen Bruland på lnr. 167 forklarte at for ca 19 a 20 år siden hadde Rasmus "Fornærmet" det vil si uberettiget hogd i Nilles avdøde mann, Anders Jonsens furuskog. Anders Jonsen ville ha bø igjen, og det ble da gjort forlik mellom dem. Rasmus skulle ha noen skog ved merket, og Anders Jonsen skulle ha "Markvard-Øien," en hesje bø (vil formodentlig si et bøstykke hvorav høyet fyller ei hesje) og et stykke i Øyra, hvilket alt Anders Jonsen (seinere) brukte. Da Nilles tjenestedreng, Jens Simonsen Bruland skulle avhøres, protesterte Rasmus mot det, fordi de skulle ekte hverandre. Da både Nille og Jens benektet dette (de ble for øvrig virkelig gift noen år seinere), ble Jens ført som vitne. Han forklarte at nå sist sommer i slåtten, sa Rasmus til ham: "De er hæve til at slaa, hvor er det, at jeg skal slaa?" Til det svarte Jens: "Jeg har tjent her 6 a 7 år og vet ikke at du har noget deri, "og så sa Rasmus til ham og til Nille at de hadde ranet og stjålet seg Øyra *74.* til som noen tyver. Rasmus hadde, sier vitnet til slutt, i sommer slått 5 fot i bredden og 45 favner i lengden over merket og inn på Nilles eiendom. Ingebrigt Nilsen Bruland på lnr. 168 vitnet at nå i sommer hadde Rasmus i Nyneset slått 5 fot over merket i bredden og i lengden 45 favner. Innen retten erklærte Rasmus at han ikke visste av å ha gjort Nille Forfang *(Åsen: Fortred - fornærmelse-*

inngrep (98.) *i ens rett. O.Tj)* på hennes bø, og om så hadde vært, kunne hun ha begjært vederlag i høy, hva han da gjerne skulle ha gitt henne. - Sorenskriveren henviste saken til åstedet, men finnes ikke å være behandlet seinere. Nille klagde over at Rasmus hadde slått to stykker bø henne tilhørende, men så vidt jeg forstår vitnesbyrdene handler disse kun om ett bøstykke. En lokalkjent mann kunne kanskje påvise de pågjeldende lokaliteter.

Også med en annen nabo, Samuel Olsen Brulandsbakken, hadde Rasmus en grensetvist. Vinteren 1757/58 hadde Samuel hogd 11 furutrær som Rasmus anså seg som eier av, og derfor hadde Rasmus med to menn gjort arrest eller lagt beslag på trærne. Dette følte Samuel seg fornærmet over og ved sommertinget 1758 anla han sak mot Rasmus for ulovlig arrest og skjellsord. Samuel førte som vitne Anders Borgersen Vie, lnr. 125, som forklarte følgende: Sist vinter var han etter anmodning av Rasmus henne for å se på det tømmer som Samuel hadde hogd fra ham. Herunder omtalte Rasmus at Samuel også før ofte hadde hogd fra ham, og til det svarte Samuel at han hogg hvor han ville, inntil han fikk dom, og at han ikke aktet merkene. De 11 trær Samuel nå i vinter hadde hogd, stod på et sted som etter merkesteinene skulle tilhøre Rasmus. Det ble da gjort arrest på disse 11 trær "at de skulde ligge på en Ret," det vil si ikke føres bort før saken var avgjort, Men Samuel sa at han kjørte dem bort likevel. Samuels annet vitne, Asbjørn Ingebrigtsen på Vie, lnr.121, gav samme forklaring. Rasmus hadde kontrastevnt og førte de samme menn og dessuten også Anders Eilivsen Skjelbred som vitne. Den sistnevnte forklarte at han var oppalet på Bruland og var *75.* (99.) der til han var 30 år gammel (s.38). Han visste at Svanøygodsets og lensgodsets skog var atskilt, og han kunne påvise merkesteinene når han kom på stedet. - Asbjørn Vie forklarte at den 1752 avdøde Anders Johansen Kirketeig fra Etrelien hadde sagt at hogststedet siden han 1706 kom til Etrelien hadde tilhørt Rasmus Gils bruk. Endelig forklarte Anders Borgersen Vie at hans far, Borger Andersen Vie, likeledes hadde sagt at hogststedet tilhørte Rasmus. Da vitneførselen var til ende, tilførte Samuel at det beslaglagte tømmer fremdeles lå urørt i skogen, og at han hadde hogd på sin egen og ingen annens eiendom. Man ville ha revansj for ulovlig beslag. Rasmus påstod å beholds sin skog. - Det gikk med denne som med den foregående sak. Sorenskriveren henviste den til åstedet, og siden hører en ikke mere til den.

Rasmus Nilsen døde 54 år gammed ved nyttårtsid 1761, og skiftet etter ham ble holdt 18.juni s. å. Hans stebarn var da alle døde på Bernt Pedersen nær, og han var bosatt på Vie, lnr. 124. Av hans egne barn var flere døde før ham, og bare to overlevde ham, nemlig Gunder, 17 år og Nils, 15 år gammel. Boets aktiva var 245 og beholdningen 192 rdlr. Av gården fikk enken halvparten,15 mark og Gunder og Nils 7½ mark hver. Bernt Pedersen kan en leses om i bind 4, side 292 og sammesteds er også fortalt om hans halvbror Nils Rasmussen, som ble hans etter-

mann på Vie, lnr. 124, og hvis etterkommere fremdeles har gården. Også i 4. bind, side 270, vi1 en finne noe om Nils Rasmussen, som 1777 kalles korporal i et skjøte hvorved kaptein Søren C. Fasting solgte ham en part av Sæle. (100.)

Et halvt års tid etter Rasmus Nilsens død og samtldig med at hans bo ble behandlet ved skifteretten, hadde hans enke, Gjertrud Jonsdatter sak med Lars Gregoriussen Hagen i anledning av at han skulle ha hogd i hennes skog. Saken døde bort som så mange andre, og finnes omtalt side 11 foran.

Det synes som om Gjertrud har drevet gården noen år etter mannens 76. død, men under 17.juli 1764 fikk sønnen Gunder Rasmussen skjøte på den av sine medarvinger, moren og broren, Nils Rasmussen.

Gunder Rasmussen var gift med Marthe Jakobsdatter Rotenes, søster av Trone Marie Jakobsdatter som ble gift med Anders Trulsen Bruland. En møter Gunder Rasmussens navn noen ganger i tingbøkene.

Ved sommertinget 1767 da Gunder satt i lagretten, ble det forklart at Gunder og den andre naboen på Ytre Bruland, Jens Simonsen, fødte 4 naut, l hest og 6 smaler hver, og at hver av dem sådde 3 og avlet 9 tønner korn. Oppgavene anser jeg for lave. Når det krevdes den slags oppgaver for Bruland som for de øvrige "avtaks-gårders" vedkommende, var det for å bringe på det rene om ikke skylden igjen kunne forhøyes.

Til høsttinget 1767 hadde Gunder stevnt Ole Larsen Digernes til etter inngått forlik å betale 1 rdlr. 2 mk. for å ha gravd fururøtter (tjæreved) på Gunders Eiendom. Ole Digernes ble dømt å betale.

Til sommertinget 1768 hadde Gunder stevnt samme Ole Digernes for å ha hogd furutrær i Gunnars skog. Saken henvistes til åstedet, men døde bort. Denne så vel som den foregående sak er omtalt foran under Digernes, 5. bind, side 237.

Til sommertinget 1775 var Gunder stevnt av Anders Bendixen Andalen til betaling av 3 rdlr. som Anders's kone for lønn hadde hatt til gode hos Gunders far og for hvilket hun på skiftet etter denne (101.) hadde fått utlegg i boet. Gunder mente at han ikke var mer pliktig å betale utleg-get enn hans søsken, men sorenskriveren dømte ham dog til å betale de 3 rdlr med omkostninger mot regress til sine søsken. Han var, sier sorenssriveren, "i Besiddelse af Forældrenes havte Gaardsbrug og kunde ansees som Formand blandt sine Søskende."

Til høsttinget 1776 var Gunder stevnt av Gudmund Olsen Vie for en del bord og hun som han forleden sommer for Gudmund hande ført til byen for å selge, men ikke hadde betalt. Gudmund oppgav sitt krav til 2 rdlr. 1 mk. 8 skill. Saken gikk ved flere ting, og på sommertinget 1778 erklærtes den forlikt. Den er før omtalt under Vie, 4. bind, side 277. 77.

Gunder var medeeier i Brulands-sagen for en fjerdedel. På høsttinget 1777 forklartes det at han for sin del hadde skåret 110 enkle bord på sagen det året.

Av Mads Rognaldsen Halbrend fikk Gunder Rasmussen under 4.november 1784 skjøte på en halv laup av Ytre Halbrend for en kjøpesum av 199 rdlr.

Gunder døde ved nyttårstid 1792 og ble 48 år gammel. Skiftet etter ham holdtes 1.juni s,å. Boet var et velstandsbo. Aktiva var 987 rdlr. og beholdningen 820 rdlr. Foruten halvparten av Ytre Bruland som ble ansatt til 204 rdlr. eide boet som nevnt ½ laup av Halbrend, ansatt til 198 rdlr. Hos Peder Olsen Angedal hadde boet etter obligasjon av 8.novemeer 1786 med renter tilgode 208 rdlr. og hos Knut Olsen Digernes etter obligasjon av 8.juli 1785 med 7 års rente tils. 124 rdlr. 1 mk. 8 skill. Gunders kone tilhørte en velstående familje. - De hadde fem barn: 1.Jakob, 16 år, 2.Abraham, 6 år, 3.Andreas Mikkel, 4½ år, 4.Sakarias, 1 år og 5.Rakel, 10 år, og 1805 gift med Ananias (102.) Gundersen Indrekvam. Av Brulands-bruket fikk enken en halvpart, sønnen Jakob en tredjedel og datteren Rakel en sjettedel. Dessuten fikk enken boets fjerdepart av Brulands-sagen, ansatt til 4 rdlr. De tre andre sønnene fikk hver 12 mark i Halbrend.

Den 10.februar 1794 ble Marthe Jakobsdatter gift med soldat Ole Mikkelsen Vie, og allerede april s,å. hadde de datteren Gunhild Malene til dåben. Ole Mikkelsen var sønn av korporal Mikkel Gundersen Vie, lnr. 119 (Se IV, s.270). Han døde 35 år gammel våren 1798. På skiftet etter ham, som ble holdt 27.juni 1798, ble boets halvpart i gården delt i like deler mellom enken og deres nyss nevnte barn, Gunilde Malene. Boets aktiva var 391 rdlr. og beholdningen 276 rdlr.

Siden ble gården samlet på Jakob Gundersens hånd. Av Ananias Gundersen Indrekvam som 1805 var blitt gift med hans søster Rakel, fikk han nemlig under 8.november 1810 skjøte på hennes part. Og under 8.juli 1820 fikk han av sin mor og fra Nils Kristian Espeland, som *78.* 1816 var blitt gift med hans halvsøster, Gunhild Malene Olsdatter, skjøte på deres parter av Bruland. Seinere samme år utferdiget Jakob kårbrev til moren, og i det står at hans bror, Abraham, som brukte en del av gården, skulle svare en sjettedel av kåret.

Av Jakobs brødre kom Andreas Mikal Gundersen til Halbrend, hvor han døde 1836, etterlatende enken Brita Johannesdatter og 8 barn av hvilke hans eldste sønn, Oliver fikk gården etter ham. Andreas Mikal hadde på skiftet etter faren 1792 fått 12 mark eller en tredjedel av Halbrends-bruket, lnr. 173 og under 4.november 1809 fikk han av sine brødre, Abraham og Sakarias, skjøte på deres parter.

Den yngste broren, Sakarias Gundersen, møtte 1.september 1819 (103.) på Tysse til forhør som anmeldt av lensmann Falch for ulovlig brennevinshandel. Han forklarte å være i tjeneste hos sin mor. Så vidt jeg ser ledet ikke forholdet til tiltale. Den 9.mai 1821 var han innkalt til forhør for at det kunne avgjøres om han skulle bli å straffe som løsgjenger. Han forklarte også nå at han

tjente hos sin mor. Hun var riktignok kårkone, men hadde nylig overlatt gården, så hun ennå hadde en del kreaturer under sin bestyrelse, og for å ha tilsyn med disse var det nødvendig at han oppholdt seg heime hos henne, sa Sakarias. Fogd Kjerbo var uten dreng og ville ha Sakarias, men denne erklærte at hvis han skulls nødes til å gå i tjeneete, ville han helst være hos mosteren, enken Trone Jakobsdatter Bruland, lnr. 164. Hos fogden hadde han ikke lyst til å være. Dommen ble at Sakarias enten skulle tre i tjeneste hos fogden eller hensettes i Bergens tukthus i to måneder. Hvilket av disse alternativer Sakarias valgte, kan jeg ikke si. Den 20.desember 1822 var han atter på Tysse under forhør for ulovlig brennevisnsbrenning. Han tjente nå hos broren, Anders, het det. Han erkjente å ha brent brennevin for sin mor og andre som styrte jordbruk, og likeså hadde han brent brennevin av ½ tønne poteter til husmann Ole Josefsen Bruland. Ved dom av 30.august 1823 ble han for brennevinssalg dømt å betale 25. spdlr. til lik deling mellom Førde 79. prestegjelds skolekasse og fattigkasse. Endelig var han 7.oktober 1828 på Tysse under forhør for ulovlig brenning og salg av brennevin. Nå var han gift og bodde som husmann under Jonstad. Hans kone het Helene Simonsdatter Sæle. Saken ble behandlet i minst (?) sesjoner og endte med dom av 9.september 1829. Dommen fritok ham for videre (104.) tiltale. - Den eldste av brødrene, Jakob Gundersen, som fikk farens gård, var 1801 blitt gift med Elen Mathiasdatter. De notater jeg har fra hans tid, er kun fragmentariske. Som vitne forklarte han 1811 at han i 5 år hadde styrt sin part av Ytre Halbrend som hans far hadde eid. Jeg kan se at han hadde utferdiget et par festebrever. Således bortfestet han 1825 plassen Taabakken til Ole Simonsen Digernes, og under 17.september 1831 bortfestet han plassen Marketaaen og et stykke eng utenfor Berget til Thore Larsen Holsen, som siden ble hans svigersønn. Denne siste plass ble 1839 særskilt skyldsatt. Under en utskifning 1823 finner jeg at han for uskikkelighet for retten ble ilagt en mulkt på 4 spdlr. Han døde våren 1835, Og 5.juli samme år ble det holdt skifte etter ham. Han og hans gjenlevende kone, Ellen Mathiasdatter, hadde disse barn: 1.Gunder Jakobsen, 2.Mads Jakobsen, 21 år, og soldat i Bergen, 3.Juditte Jakobsdatter, gift med Thore Larsen Bruland, før Holsen, 4.Vibekke Jakobsdatter, gift med Ole Jensen Vie, 5.Anne Margrethe Jakobsdatter, gift med Mads Andersen Bruland og 6.Andrea Jakobsdatter, 13 år gammel. Boets aktiva var 319 og beholdningen 199 spdlr. Thore Larsen Holsen hadde av svigerfaren fått 80 spdlr., og da det etter boets stilling ikke ble så meget til hver av de andre arvingene, ble han stevnt til å betale tilbake hva han hadde fått ut over hva han etter hans kones arv ville ha andratt til. Ved dom av desember 1836 ble han imidlertid frifunnet.

Et par års tid før sin død solgte Jakob Gundersen gården til sin eldste sønn, Gunder Jakobsen. Skjøtet til denne er av 5.juli 1833. Gunder utstedte 29.oktober 1835 kårbrev til sin mor, Elen Mathiasdatter. I 1833 ble han gift med sitt søskenbarn, Gunhild Marie Andreasdatter

80. Halbrend. I 1842 kom han under tiltale for ulovlig forhold med sin kone og sin mor. Han hadde flere ganger slått konen og kalt henne så vel som sin mor "Svartepurke" Det var hans nærmeste som vitnet i saken, og hans yngste søster sa om ham at han ofte var (105.) beskjenkt og da ustyrlig. Ved sorenskriverens dom av 15. juli ble han dømt til 6 måneders tukthus. Gunhild Andersdatter omtales 1846 på sådan måte at en må tro hun da var enke.

Ved skjøte av 3.juli 1835 solgte Gunder Jakobsen en part av sin gård for 250 spdlr. til farbroren Abraham Gundersen. Denne hadde allerede fra 1814 brukt en del av gården, og det var på denne del han nå hadde fått skjøte av brorsønnen. Det solgte ble ved skyldsetting av 31. august 1835 ansatt til en tredjedel av det hele eller til halvparten av selgerens gjenhavende part. I den eldste trykte matrikkel fra 1838 eller 1839 vil en også finne Abraham Gundersen som eier av lnr.160a, 161a, 162a av skyld 10 mark og Gunder Jakobsen som eier av 160b, 161b, 162b av skyld 20 mark. Kort etter å ha fått skjøte utferdiget Abraham Gundersen festeseddel til Abraham Andersen på en plass under Heggefjellet (Hegge-Fjeldet). Ved en utskiftning 1829 kom Abraham i skade for å kalle lagrettemennene for "Skithunde" og ble på stedet ilagt en mulkt på 5 spdlr. Han ble 1812 gift med Marthe Ellingsdatter Kuslien. Da hun 1829 eller 1830 døde og Abraham for skifteretten anmeldte dødsfallet, fremla han testamente av 29.januar 1829, konfirmert 3.mars samme år og oppgav boets beholdning til 100 spdlr. Abraham og Marthe kan således ikke ha hatt barn som overlevde moren. Abraham Gundersens skjebne har jeg ikke fulgt fremover. Tilfeldigvis har jeg sett at han 1849 fremdeles var i live. Han var da en mann på ca 64 år.

Siden Gil ved skyldsettingen 1835 ble delt inn i to bruk, er det frasolgt disse bruk flere parseller, og da det tillike foregikk flere sammenføyinger, blir forholdet helt ugreit. Da jeg 1880 overtok sorenskriveremtetet, var det meget vanskelig å hitte rede i *81.* panteregisteret for Brulands vedkommende, og jeg minnes (106.) tydelig hvilket strev det var da de nye panteregistre ble utarbeidd å få skikkelig rede på de mange bruk som Bruland da var delt i. Etter de notater som jeg har til rådighet, kan jeg ikke levere noen fremstilling av hvorledes brukene er omkalfatret. (107.)

Ytre Bruland, lnr.163.

På den halvpart av Ytre Bruland som seinere fikk betegnelsen lnr. 163, satt der lang tid to oppsittere som en vil finne i sammenstillingen side 22 og 23. Disse var 1672 Erik og Nils Mikkelsen, og de hadde like store bruk. Erik nevnes også 1691 (side 31) og Nils Mikkelsen ennå seinere, og lnr. 163 har da rimeligvis fremdeles vært to bruk. En Anders Nilsen Bruland nevnes 1699 da der ble skiftet etter hans kone mellom ham og deres datter, Ragnhild. Jeg antar at Anders's kone som ikke navngis under skiftet, har vært Nils Mikkelsens datter, Eli, og det blir da sannsynlig at han har susedert svigerfaren, som etter Findes folkeliste av 1664 skulle være født

ca 1624. Om han også bodde på Eriks halvpart, kan jeg ikke si. Heller ikke vet jeg når begge halvpartene ble slått sammen til ett bruk. Seinest 1701 må sammenføyingen være foregått, for i folkelisten av dette år finner vi ved siden Jan Olsen på Gil Josef Olsen som den andre oppsitter på Ytre Bruland.

Om Josef Olsen er fortalt en del tidligere, side 33 o.f.s. Han skulle være født 1668 og hadde 1701 sin gamle svigerfar, Nils Mikkelsen hos seg. Hans kone het Eli Nilsdatter og hadde antakelig som nevnt vært gift med den 1699 avdøde Anders Nilsen Bruland. Eli etterlot ikke barn med Josef, men etter sitt første ekteskap datteren Ragnhild Andersdatter, gift med Iver Olsen Furevik. Skiftet etter Eli holdtes 30.mai 1733. Skiftebrevet inneholder følgende: "saavel Enkemanden Josef som den Afdødes Datter Ragnhild Andersdatter med Mand Iver Olsen Furevig mellem hvilke Boet skal deles, blev i mindelig *82.* Forening saaledes:

a. Josef eftergiver de i Registreringen anførte av Iver Furevig laante og til Boet skyldige 16 Rdlr. 4 Mark.

b. Josef betaler Iver med Penge 28 Rdlr.

c. Josef leverer Iver en Kobberkjedel, to Tinfad, en Tin-Halvkande med Fødder, en Tin-Halvpotte, en Gryde, en Messing-Lysestage, en Underseng, et Aasklæde, 4 Kvitler og desuden en Borddug."

Iver utferdiget en erklæring, datert Bruland 30.mai 1732, om at han hadde fått alt dette - altså samtidig med at skiftet holdtes. Jeg skulle tvile på at husgeråd av messing og tin i den tid var så sedvanlig i jevne bønders hus, og jeg tror således at Josef har hatt det penere i sin heim enn gjennomsnittet av hans samtidige. - I kassabøkene oppføres Josef som oppsitter til 1733, men 1735 er han avløst av Anders Jonsen. Men Josef har dog levd ennå atskilllge år. Jeg finner nemlig en Josef Bruland som fadder 1746, og det kan så vidt jeg ser, ikke være noen annen oppsitter enn Josef Olsen.

Josefs ettermann, Anders Jonsen, er fortalt om foran, side 66 o.f.s. og der finner en hva jeg kan opplyse om hans heimel til halvparten av Ytre Bruland. Han hadde flere brødre som var gårdbrukere i prestegjeldet, nemlig Karl på Holmeset, Sjur på Krokenes, Isak på Ultang og Josef i Kuslien. I ministerialboken hvor hans trolovelse og giftermål er notert, kalles han Anders Jonsen Ultang, og det er ikke usannsynlig at han har hørt heime på denne gård. Hans kone het som før sagt, Nille eller Pernille Berntsdatter, og de ble vigde januar 1734. For å fri seg fra odelssøksmål, betalte han den før omtalte bergenske barbersvenn, Mads Henriksen, som anså seg odelsberttiget til Ytre Bruland, 7 rdlr., hvoretter barbersvennen under 18.juni 1746 "solgte ham sin Odelsret," som det heter. Anders slapp litt billigere enn sin nabo, Rasmus Gil, som hadde

betalt 10 rdlr. (s.71). Den 16.mars 1752 lyste Bernt Pedersen Bruland, eneste sønn av Peder Berntsen Bruland og altså brorsønn av Anders Jonsens kone, sin formentlige odelsrett til *83.* Anders's bruk, men jeg kan ikke se at han gjorde videre skritt, eller at Anders måtte betale noe til ham for å slippe odelspåtale. Bernt kom som vi har sett, seinere til Vie, lnr.124. Jeg har ikke funnet Anders Johnsens død notert i ministrialboken, men 2.mai 1755 ble det holdt skifte etter ham. Han etterlot 3 barn: Josef, Jon og Eli, henholdsvis 15, 9 og 6 år gamle. Boets aktiva var 175 og beholdning 105 rdlr. Som boets heimel på gården påberoptes skjøter av 26.juni 1730, 26.oktober 1731 og 12.mars 1735 (s. 65, 66). Ved to avtaksforretninger var gårdens skyld blitt nedsatt til 1 pd. 6 mk., som ble verdsatt til 45 rdlr. Den ble delt således at enken fikk 15 mk., hver sønn 6 mk. og datteren 3 mark.

Året etter at Pernille var blitt enke hadde hun ved høsttinget 1756 prosess med naboen, Rasmus Nilsen Gil. Om den er fortalt side 72 o.f.s. Den 22. januar 1759 ble hun gjengift med Jens Simonsen Bruland som siden 1750 hadde tjent på gården. I dette sitt annet ekteskap fikk hun ingen barn, i all fall ingen som overlevde henne. Skiftet etter henne ble holdt 8.juli 1771, og her oppføres som hennes arvinger hennes tre barn med hennes første mann: Josef, nå hen ved 30 år, Jon, 25 år og Eli nå gift med Nils Bertelsen Ullebust. Boets aktiva var 237 og beholdning 115 rdlr. Barna hadde fremdeles sin farsarv tilgode. Boets eiende 15 mark i gården ble delt således at enkemannen fikk 7½ mk, hver sønn 3 mk. og Eli 1½ mark. Men noen måneder (110.) etter ble gården samlet på den eldste sønns hånd. Under 20.november 1771 fikk nemlig den "mandhaftige Soldat" Josef Andersen av sin stefar, Jens Simonsen, som nå var flyttet til Tirdal i Kinn, av sin bror Jon og av sin svoger, Nils B. Ullebust, skjøte på deres parter, henholdsvis 7½, 9 og 4½ mk., tils. 21 mark i gården, og da han sjøl som farsarv og morsarv hadde fått 9 mark, var han nå eier av hele gården.

Josef Andersen nevnes ikke så sjelden i de gamle tingbøker som lagrettemann, men jeg kan ikke se at han har hatt prosesser med naboer eller andre. Han synes således å ha vært en fredsommelig mann. *84.*

Hans kone het Synneve Olsdatter, og etter henne ble det holdt skifte 23.april 1796. De hadde 8 barn som oppregnes således:

1. Ole, den eldre, 22 år, ble farens ettermann på gården.

2. Anders, 15 år, død 39 år gammel 1819, ugift.

3. Ole, den yngre,7 år, 1818 gift med Marthe Hansdatter Vie, fikk 1819 feste på en plass under brorens gård.

4. Pernille, 23 år, 1803 gift med Rasmus Madsen Soleimsli og død 38 år gammel 1810.

5. Rakel, 18 år, 1805 gift med Gudmund Olsen Vie, død 42 år gml. 1821 6. Madsi, 12 år, 1814 gift med Josef Larsen Refsnes.

7. Helga, 6 år.

8. Nelle Helene, 2 år.

Boets aktiva var 330 rdlr. og beholdningen 310 rdlr. Gården ble ansatt til 150 rdlr., og av den fikk enken den ene og barna den andre halvparten. Ved skjøte av 23.mai 1810 ble alle lottene av gården på Rakels nær samlet på den eldste sønn Oles hånd. Skjøtet er utstedt av Josef Andersen på hans egne, hans svigersønn, Rasmus Madsen Solemsli, og hans tre ugifte døtre, Madsi, Helga og Nilles vegne, av Anders Josefsen og av Ole Josefsen den yngre. I skjøtet er tatt forbehold om bruksrett for Josef Andersen så lenge han fant for godt Josef Andersens to yngste døtre var spedalske, og i den anledning (111.) ble det under et tingsvitne på sommertinget juli 1710 forklart at Josef var "en aldeles fattig Mand" og at han ikke kunne betale for sine døtres kur. Aldeles fattig var han dog langt fra, for da han 1817 lot sit bo dele mellom sine barn, av hvilke Pernille og Helga nå var døde, var der et overskott av 366 spdlr. Josef døde våren 1818 og i ministerialboken heter det at han da var 78 år gammel. Hans yngste datter, Nille, overlevde ham og var ved hans død på St.Jørgens Hospital i Bergen.

Da Josef Andersen 1817 delte sitt bo mellom barna, må han ha tatt kår, og da må også sønnen Ole, den eldre, ha overtatt gården. Det ser ut *85.* til at Ole har stått i den tro at han eide hele gården, men det tok han feil i. Da det 1821 ble skiftet etter søsteren Rakel, ble den lott i Bruland hun hadde fått på skiftet 1796 etter moren, tatt til inntekt for hennes bo og solgt ved auksjon 2.juli 1821. Ole protesterte mot salget, da han mente at skjøtet av 1810 heimlet ham den hele gård, men Rakels mann, Gudmund Olsen Vie, påstod at lotten i mer enn 25 år hadde vært hans kones eiendom. Auksjonen ble holdt, og Gudmund fikk tilslaget for 46 spdlr. og ble meddelt auksjonsskjøte 8.november 1821. Tre år etter, nemlig under 11.november 1824, solgte Gudmund lotten til Ole, så han nå ubestridt ble eier av hele gården. Under 1.november 1823 tilfestet Ole Tosten Gundersen Digernes en plass under sin gård "Kvien og Tueteigen udenfor Berget," og under 28.oktober 1831 tilfestet han Kristian Eriksen Pladsen "Tyttebærbakken." Allerede 1819 hadde han tilfestet sin bror, Ole den yngre, noen mark- og åkerstykker. Under 14.juli 1827 gav han Anders Rasmussen bygselbrev på en tredjedel av gården. Denne tredjedel betegnes i den eldste trykte matrikkel som lnr. 163b og i den nye matrikkel som (112.) lnr. 9. Ennå i denne siste oppføres Anders Rasmussen som oppsitter på gården. Denne Anders Rasmussen var rimeligvis Ole Josefsens stesønn. Ole Josefsen var nemlig 1811 blitt gift med Ragnhild Markvardsdatter fra Masdal, som var enke etter Rasmus Olsen (sønn av Ole Madsen Hafstad) og med ham hadde sønnen Anders, født 1807. Hadde jeg vært i Førde, ville det være en lett sak å

bringe på det rene, om denne min formodning er riktig. Nå får jeg la det stå som kun en formodning. Under 2.april 1836 solgte Ole Josefsen den hele gård - altså også lnr.163b - for 233 spdlr. 72 skilling til Nils Andersen Feie(?), og dennes enke, Rakel Olsdatter, stod fremdeles som gårdens eier da jeg forlot Førde. Ole Josefsen hadde en datter ved navn Rakel, men om det var denne Rakel Nils Andersen var gift med har jeg ikke nå anledning til å undersøke.

xxxx 0 xxxx (113.) 86.

Etter folkelisten av 1701 var det da på Bruland kun to husmannsplasser, en på Indre og en på Ytre Bruland. Seinere er det blitt bortfestet en hel del plasser under gården. Noen av disse er nevnt i det foregående, men langt fra alle.

Flere av plassmennene under Bruland gjorde seg bemerket på en mindre heldig måte.

Om Hans Johannesen som 1828 fikk feste på Toberget under Fogdgården, er fortalt en del og spesielt at han 14. eller 15.juli 1848. stakk Hans Andersen Sunde ihjel og ble dømt til 9 års straffarbeid. (Se bind 3, side 251 o.f.s., bind 5, side 276).

Salomon Ludvigsen hadde 1834 av Jakob Andersen fått feste på plassen Nyneset under Indre Bruland, Inr.164. I februar 1837 gjorde han innbrott i stabburet til Anders Ingebrigtsen Vie, og for det ble han og Mikal Jonsen Vie, som hadde vært i ledtog med ham, dømt hver til ett års tukthus. Tre år seinere begikk Salomon et tyveri på Ultang og ble nå dømt til tre års straffarbeid.

Husmann Ole Jensen Bruland - utvilsomt bror av den nys nevnte Mikal Jonsen Vie - ble 1846 for et mindre tyveri dømt til 8 dagers fengsel på "Vand og Brød". Høsten 1847 og kort før jul 1848 stjal han drikkevarer m.m. fra handelsmann Krohn og ble 25.oktober 1848 for grovt tyveri "tilfunden" 4 års straffarbeid. Hans tjenestedreng Kristian Nilsen som var satt under tiltale for delaktighet i tyveriet, ble frifunnet. Seinere siktet Ole Jonsen en annen, nemlig Kristian Eliassen Bruland for delaktighet. Forhør ble opptatt, men førte ikke - så vidt jeg ser - ikke til noe.

(114.) Også blant oppsitterne på Bruland var der denne tid flere lite heldige subjekter. Lensmannssønnen Jakob Andersen Bruland på lnr. 164 var en tid umyndiggjort, utvilsomt på grunn av drukkenskap og uforstandig handel. Han fikk sin myndignet igjen 1849. Etter det lensmann Falch en gang opplyste, hadde Jakob mens han var umyndiggjort, nytt understøttelse av fattigvesenet. - Ole Nilsen Brulandsbakken *87.* fikk 1812 på tinget det skussmål et han var "en skadelig Person-" og Gunder Jakobsen Gil var 1842 som vi har sett under tiltale for å ha slått sin kone og overskjelt sin mor.

I de 20 år jeg bodde i Førde (1880-1899) artet livet i bygden seg ordentlig, fredelig og pyntelig. Edruelighetstilstanden i det daglige var i det hele tatt god, og slagsmål var en sjeldenhet, likeså tyveri. Bygdens folk bodde i god innbyrdes forståelse, og av prosesser var det kun få. Men leser en tingbøkene fra det første halve århundre, får en derimot et annet inntrykk, og især

kommer trettekjærhet sterkt tilsyne. Ved tingene førtes der således saker om de største bagateller. I en sak som gjaldt en verdi av 6-8 skilling, hadde sorenskriver Landmark den gode idè å mulktere begge parter for unødig trette uten å avsi noen realitetsdom. Hen imot århundrets midte var det atskillige brennevinssaker, slagsmålssaker og tyverisaker, og i flere av disse spilte som vi her har sett, Brulandsfolk roller.

xxxx 0 xxxx. *88.*

(117.) **Hafstad.**

Gårdens navn har opprinnelig vært skrevet Hafrstadir. Første ledd av navnet er Hafr som betyr en busk og som i gammel tid bruktes som mannsnavn. Med vårt hav har ordet intet å betille. På flere kanter av vårt land både i nord og syd har vi det samme gårdsnavn.

Liksom nabogården Førde med Skei tilhørte Hafstad i sin tid Apostelkirken på Bergenhus. Da denne kirke i reformasjonstiden ble nedrevet, fordi den stod festningen for nær, kom dens gods i kongens eie, og under navnet Apostelgods ble det gjort til en særskilt forlening. Leilendingene på Apostelgods ble stundom kalt apostelbønder.

Apostelkirken var i gammel tid, da våre konger residerte i Bergen, å anse som kongens og hoffets sognekirke, og en stor del, kanskje den største del av dens jordegods hadde den fått av kongen. Det er derfor meget mulig at Hafstad hadde vært kongsgods før den ble apostelgods.

En dansk adelsmann, Oluf Rosenkrants fikk 1652 Apostelgodset i forlening, og han overlot det igjen til borgermester i Bergen, Ove Jensen til forvaltning.

Under 25.juni 1656 bortmakeskiftet lensherren på Bergenhus, Ove Bjelke med forvalteren Ove Jensens samtykke Hafstad gård til Gulatings lagmannen Hans Hansen Smit, der som vederlag avstod en part i nedre Slinde i Sogn. Makeskiftet ble stadfestet (118.) av kongen 25.juli samme år. Skylden på Hafstad angis ved denne tid 1 laup 2 pd smør mens Slinde sies å skylde 2 laup 1 pd. 2 huder. Det er altså et såkalt "Magskifte med dobbelt Vederlag" vi her har for oss, tilsvarende det som er omtat i 3. bind, side 205. Kongen hadde i brev av 31. august 1648 gitt lensherrene i Norge allminnelig bemyndigelse til å avslutte sådanne makeskifter, dog med forbehold om hans seinere approbasjon.

Hafstads nye eier, Hans Hansen Smit var av Slesvigsk herkomst. *89.* Han bekledte flere høyere embeter her i Norge, erhvervet en betydelig formue og ble 1676 adlet under navnet Liljenskjold. Etter hans død tilfalt Hafstad hans datter Else og hennes daværende mann, Folkvard Risbrich, som bodde på gården Gravdal ved Bergen og liksom svigerfaren stammet fra Slesvig. Dette ekteskap hadde datteren Anne Kristine Risbrich som ble gift med Lars Walter, som ved dette ekteskap ble eier av gården.

Så lenge Hafstad tilhørte Apostelkirken eller etter dens nedleggelse kronen, ble gården sjølfølgelig stedse bortbygslet. Etter at den 1656 var avhendet av kongen, ble den fremdeles brukt og bebodd av leilendinger. Først 1717 finer en eier bosatt på gården, idet Lars Walter da tok den halve gård - ytre halvdel - i bruk.

Jeg skal fortelle hva jeg har funnet om gårdens eldre historie.

(119.) Gårdsnavn som ender på -stadir - eller nå -stad, antas å være blitt til i vikingtiden, og Hafstad skulle således nå være minst 1000 år gammel. Jeg har dog ikke funnet gården omtalt før ved middelalderens slutning, nemlig i et regnakap fra 1519 som nevner "Tosten paa Halsdal i Søndfjord i Fjelde Skibrede." Navnene er som så ofte i eldre regnskaper feilskrevne. Det kan ikke være tvilsomt at det skal leses: Tosten på Hafstad i Førde skibrede. Det en her får vite om Tosten er kun at han sammen med Thore på Vie betalte to mark i "Dronningskatt."

I et skatteregnskap fra 1563 nevnes to leilendinger på Hafstad, Peder og Olaf som hver betalte 1 daler i skatt.

I lensregnskapet for Bergenhus len fra 1567 nevnes kun èn mann på Hafstad, nemlig Peder som betalte leidang med 18 mk. talg og to geitskinn.

I en jordebok for Bergenhus len fra 1591, utferdiget av lensherre Peder Thott , nevnes Thomas på Hafstad. Om ham får en vite at han var lensmann og derfor fritatt for å svare leidang. Thomas var 90. fremdeles lensmann 1594 da han fikk ordre om med 6 mann å besiktige det av Jon Angedal ryddede bruk i Angedal (2.bind, side 107), men 1598 må han ha fratrådt bestillingen, for det år nevnes Gunder Naustdal som lensmann i Førde skibrede. Han var dog fremdeles i live. I en jordebok for 1598/99 sies det nemlig at han av Hafstad svarte leidang med ½ våg eller 36 merker talg. Hans leidangsfrihet er altså bortfalt ved hans fratreden som lensmann. Etter et skatteregnskap (120.) fra 1603 da han som leilending betalte en skatt av 5 mark og dessuten 3 mark som eier av 1½ laup jordegods. Ennå 1612 nevnes han, idet han da sammen med 5 andre mann hadde å utrede Olaf Nilsen Bruland der som soldat skulle dra til grensen for å slåss med svenskene. Ved ingen av disse anledninger nevnes andre oppsittere på Hafstad, så en må tro at Thomas har hatt den hele gård. Han må være død i slutten av 1612 eller i 1613, for da så vel som i 1614 oppføres i regnekapet "Enken paa Hafstad." At dette er Thomas's enke, kan ikke være tvilsomt, blant annet også fordi hun liksom Thomas betalte skatt både som leilending og av gods hun eide. Av det som seinere vil bli fortalt, kan en gjette på at godset hun eide, har vært parter i Ytre Ålen i Vevring eller av Ytre Bruland.

I fogd Buschs jordebok fra 1626 forklares om Hafstad at gården var Apostelgods, at landskylden var 2½ laup smør og at den var en god jord og hadde noen skog langt til fjells. Oppsitterne var nå to, nemlig Nils og Bendik - kanskje far og sønn.

År 1635 oppføres Mads Hågensen og Bendik som oppsittere. Begge disse var mellom de sju av menigheten utkårne menn som hadde å velge prest etter den 1636 avdøde Jakob Olsen Morsing, og de var således medutsteder av det av Førde prestegjeld utferdigede kallsbrev av 20.mars 1636. Seinere enn 1637 har jeg ikke funnet Bendik nevnt, men Mads Hågensen satt en lang årrekke på gården.

Mads var antakelig født utenbygds. Han var gift med Synneve Nilsdatter, datter av den Nils som nevnes som oppsitter på Hafstad *91.* (121.) 1626 og kanskje søster av Bendik. Fra 1635 til 1659 kan en se at han betalte skatt av odelsgods. Som sådant nevnes 1635 parter i Ytre Ålen og i en gård i Sunnhordland, men 1636 og seinere nevnes parter i Bruland og gården i Sunnhordland. Skylden av hans odelsgods ble ikke oppgitt ens alle år. Den varierte mellom 3 og 4½ laup.

Istedenfor Bendik, som jeg ikke har funnet omtalt etter 1637, var det 1641 kommet en Truls Olsen på gården, nemlig ved giftermål med Bendiks enke. Om det får en beskjed i et brev fra kong Kristian den fjerde av 2. juli 1641, hvis innhold er sådant:

Mads Haagensen har ladet foredrage for Kongen, at Kong Kristian den tredje (som regjerte fra 1536 til 1557) skal have undt og bevilget hans Hustrus Forfædre Apostelgodsets Gård Hafstad til Bygsel, og at Gården, hvoraf Mads nu bruger en Del og Truls Olsen en anden, alltid skulde have fulgt dem, indtil for nogle Aar siden og så fremmede kom ind paa den. Mads Begjærer derfor, at han, hans Hustru og Børn og deres Ætlæg for billig Bygsel og Rettighed maa nyde og beholde den hele Gård. Kongen bestemmer da, at siden Gården tilforn har været Mads hans Kones Forfædre forundt til Bygsel, saa skal den ogsaa herefter alltid følge ham, hans Hustru, Børn og deres Ætlæg dog saaledes at Truls Olsen skal beholde sin Part av Gården til sin Død, hvis han ikke godvillig vil avstaa den.

Dette kongebrev er datert Bergenhus, hvor kongen da oppholdt sig. Jeg synes det er en nokså rimelig formodning at Mads Hågensen i sakens anledning har gjort en Bergenstur, og kanskje har han i så fall endog personlig talt med kongen. Det er en kjent sak at kong Kristian den fjerde gjerne innlot seg med menigmann. Mads's forklaring at hans kones forfædre hadde fått bygsel på gården for seg og etterkommere, erkjentes riktig, og de det ikke kan antes at kong Kristian den fjerde på reise hadde med seg arkivsaker fra sin farfar, kong Kristian den tredjes tid, blir det ikke usannsynlig at det gamle kongebrev har vært forelagt kong Kristian den fjerde. *92.*

Av innholdet av kongebrevet av 1641 må en kunne slutte at Hafstad like fra Kristian den tredjes regjeringtid og til noen år før 1641 - altså i ca 100 år - har vært brukt og bebodd av samme familje, sønn eller svigersønn etter far eller svigerfar, og at de foran nevnte oppsittere: Peder, Olaf, Thomas, Nils, Bendik og Mads Hågensens kone, Synneve Nilsdatter har tilhørt en og samme slekt. Vi har sett at Thomas og Mads Hågensen eller hans kone eide jordegods, og det

samme har vel også vært tilfelle med de andre kjente lemmer av familjen. Ytre Bruland m.m. turde ha vært gammelt odelsgods i slekten.

Det ser ut til at Mads Hågensen 1641 da han henvendte seg til kongen, har villet ha Truls Olsen straks fjernet fra Hafstad, men dette oppnådde han altså ikke. Truls forble på gården agså etter 1641, således som kongebrevet gav ham lov til. Man finner hans navn i kveg. (123.) skattregnskapet fra 1645/46. Dette regskap som skulle vise samtlige voksne beboere av begge kjønn - d.v.s. alle personer på 15 år eller over - oppfører på Hafstad: Mads og kone med to drenger og to piker, Truls og kone med en pike, og husmann Iver med kone. Også i et gårdskatt-regnskap fra 1646 finner en Truls igjen. Her sies det at Hafstads skyls var 2½ laup, og at Mads av det brukte 1 laup 2 pd. 12 mk, Truls kun 2 pd. eller godt en fjerdepart av gården. Siste gang jeg har funnet Truls nevnt som oppsitter er 1657, men seinere forsvinner han, hva enten han nå er død eller kun fraflyttet gården. Det er i et gårdskattregnskap fra 1657 jeg finner hans navn for siste gang. I kvegskattregnskapet for samme år finnes han ikke, for her oppføres kun Mads Hågensen som skattet av 4 hester, 57 kyr, 4 svin, 43 geiter og 70 sauer. I hele prestegjeldet var det ingen som skattet av så meget som 4 hester, og av så meget som 57 kyr var det foruten Mads Hågensen ingen annen en presten, hr. Peder Finde. Han skatter nemlig av 3 hester, 158 storfe, 1 svin 30 geiter og 30 får *(3.bind, side 139 står det i en innberetning fra 1664 at prestegården "tilforn 40 stykker Kvæg har været født, nu kun 16 kan underholdes." Men hr.Peder* 93. *hadde en mengde kyr ute på leie, og som han sjøl betalte skatten for. Trekker en disse fra de 158 som ovenfor er oppført under prestegården, vil Hafstad under Mads Hågeneen ganske sikkert stå som nr.1 også hva kveghold angår. O,Tj.).* Hva det kommer av at av de to regnskaper fra samme år er det kun det ene som nevner Truls, kan jeg ikke med sikkerhet forklare. Kvegskatt svartes, så vidt jeg kan forstå, av dyrenes eiere, og det er jo en mulighet for at Truls 1657 kun har hatt leiekyr. Men det er jo også den mulighet at Truls allerede 1656 var blitt borte fra Hafstad, og at hans navn feilaktig er kommet med i gårdskattregnskapet fra 1657.

Årene 1661 og 1662 oppføres Mads som eneste oppsitter på (124.) Hafstad, og sitt ønske om å få den hele gård har han således fått oppfylt. Da hr.Peder Finde 3.juli 1664 utferdiget sin folkeliste, var Mads Hågensen død, for der nevnes han ikke. Listen ser for Hafstads vedkommende således ut:

Oppsittere	År	Sønner	År	Drenge	År	Husmænd	År
Nils Madsen	23			Lars Andersen	40	Erik	46
				Anders Hansen	14	Anders	24
Enken				Jakob Thomesen	16		

At enken er Mads Hågensens enke, Synneve Nilsdatter, og Nils Madsen hans sønn, oppkalt etter morfaren, kan en visselig med trygghet gå ut fra. Mads Hågensen har øyensynlig vært en ansett mann i bygden. Som vi alt har fortalt, ble han 1636 utsett til å være en av de sju menn som skulle velge prest for menigheten. Og sommeren 1650 ble han betrodd et annet offentlig hverv, idet han under en åstedssak på Hjelmeland møtte som befullmektiget for fogd Christian Hansen. Det var i Mads's tid at kongen solgte Hafstad til Hans Hansen Smit, men dette kan ikke ha endret hans stilling vesentlig. Han fikk kun en annen å betale landskylden til.

Ved matrikuleringen 1667 ble Hafstads matrikkel - eller skatteskyld ansatt til 2 laup smør. Landskylden angis i Buschs jordebok *94.* (125.) av 1626 til 2½ laup og likeledes i 1646, men i makeskiftebrevet av 1656 oppføres den kun med 1 laup 2 pund.

Den på folkelisten av 1664 nevnte oppsitter, Nils Madsen, døde i ung alder og uten å etterlate barn. Han er antakelig død 1672, for i regnskap fra dette år oppføres "Enken," og det må fremdeles bety Synneve Nilsdatter, som eneste oppsitter. I hvert fall er han død før 1680, for det år holdtes det skifte etter hans mor, og mellom arvingene finner en hverken ham eller avkom etter ham.

Mikæli 1671 var det ildebrand på Hafstad. Ved høsttinget på Sunde 17.oktober 1673 ble det opptatt et tingsvitne om den. Etter slike ulykker ble gjerne de ramte tilstått skattefrihet for kortere eller lenger tid, og det var for å oppnå en sådan lette tingsvitnet skulle tjene, "Bernt Pedersen," heter det, "som bor på Hafstad, fremstod paa egne og Værmoderen Synneve Hafstads vegne og høilig beklagede, at en skadelig Ildebrand Michaeli 1671 med stor Grumhed overfor al deres Gods, som Gud dem meget rigelig med velsignet, saaat deres ganske Hus og Hjem, saa fast lidet eller intet af alt igjen blev beholden, og hvad ringe de nu siden sig kunde have samlet, har maattet anvendes til Huse igjen at opbygge." - Hva her er anført, ble stadfestet av de tilstede-værende. - Også 1692 overgikk det Hafstad en ny ildebrand.

Den 8.okbober 1680 ble det holdt skifte på Hafstad etter Synneve Nilsdatter, hvis arvinger var hennas tre døtre: 1.Gjertrud Madsdatter, gift med Knut Simonsen Ålen, lensmann for Bru eller Svanø sogn (126.) 2.Brita Madsdatter, gift med den nyss nevnte Bernt Pedersen Hafstad og 3.Synneve, ugift. Man ser for øvrig at hun hadde hatt flere barn deriblant den 1664 nevnte Nils Madsen. Boets eiende 1½ laup i Bruland og 2 pd. 6 mk. i Underli i Vevring ble delt mellom de tre døtrene slik at hver datter fikk 12 mark i Bruland og 18 mark i Underli. Foruten jordegodset var der løsøre som ved registreringen ble satt til 173 rdlr. Den ugifte datter, Synneve, hadde tilgode "resterende Fædrenearv og Bryllupsgjerd efter forrige Skifte." (altså skiftet etter Mads *95.* Hågensen) 57 rdlr. 3 mk 8 skilling, og leilighetsvis omtales også hennes arv "efter Fader og Søskende." Av skiftet får en også vite at boet hadde en gård, Andenes, som 1675 var blitt solgt.

Bernt Pedersen var født ca 1642 og omkring 1670 ble han gift med Brita Madsdatter Hafstad. Han var sønn av en Peder Andersen, som etter Findes folkeliste av 1664 brukte et stykke jord under gården Naustdal og var eier av ei jekt. Finde kaller ham borger, og han må altså være identisk med den Peder Andersen fra Nøstdal i Sunnfjord som 8.juli 1836 ble inntegnet i Bergens Borgerbok. I 1671 fikk Bernt bygselbrev på den ytre halvdelen av Hafstad av den daværende eier, Hans Hansen Smit eller Liljenskjold, som han seinere ble kalt. Måskje har Bernt fra først av drevet gården i forening med sin svigermor.Vi her nemlig sett at hun 1672 oppførtes som eneste oppsitter. Etter svigermorens død 1680 har han antakelig fått bygsel også (127.) på den indre halvparten. Jeg kan i all fall ikke finne noen antydning til at der er kommet noen ny oppsitter på Hafstad før Bernts sønn, Mads Berntsen, under 16.oktober 1690 fikk bygselbrev på den indre halvpart. Bygselbrevet er datert fra Hafstad og utstedt av Folkvard Risbrich, som nå var blitt eier.

Om Bernt Pedersen er fortalte del under Bruland, side 20, 30. 31, 36, 65 o.f.s., 69 o.f.s. Der er dog ennå et å annet å berette om ham.

I de eldste skifteprotokoller finner en ham ikke sjelden som kreditor i boer, og i de eldste tingbøker møter en atskillige ganger hans navn. Da det på høsttinget 1681 ble tinglest obligasjon på 26 rdlr. 2 mk. fra hans svoger Knut Simonsen Aalen til en kjøbmann i Bergen med pant i Knuts halve laup i Ytre Bruland, lot Bernt tilføre tingboken at hvis Knut eller hans arvinger ikke innfridde obligasjonen, ville han - Bernt - gjøre det. På samme ting var det også at Bernt saksøkte Erik Bruland for rest på landskyld for 1678 og 1679 (s.30)

Til høsttinget 1691 var Bernt stevnt av Findmands arvinger for 96. gjeld, 2 rdlr., men da Bernt forklarte å ha avgjort gjelden med Findmands enke, falt saken bort, så vidt jeg kan se. Større interesse knytter det seg til en sak som Bernt hadde med sin jorddrott, Folkvard Risbrich.

Til høsttinget 1692 hadde Folkvard Risbrich stevnt Bernt, fordi han i skogen hadde hogd sju trær og solgt dem til skipper Mathias Mortensen, nemlig en fokkemast, baugspryd, en mesanmast, en storrå ,en fokkerå, en storstang og en forstang. -Risbrich påstod at Bernt for "hans Formastelse mod Lov" skulle ha forbrutt bygselretten til sin påboende gård, at han for trærne skulle betale erstatning med 80 rdlr og at han dessuten skulle svare Risbrich en billig godtgjørelse for hans reise og for tidspille. Risbrich forklarte at han hadde gitt Bernt tillatelse til å hugge planker til skipper Mortensen, så meget at det svarte til hans halve landskyld, men de sju trær var hogd uten tillatelse. - Til det svare Bernt at han hadde fått tillatelse til å hogge noen planter, og at han hadde benyttet denne tillatelse og hogd noen, men ikke svarende til halve landskylden. Bernt påstod at han dessuten hadde fått lov til å hogge de sju trærne, og for å bevise dette fremstilte han et par vitner. Erik Pedersen som nå var i tjeneste hos hr. Henrik Finde, men tidligere hadde tjent

hos Bernt, forklarte: "I Forår," det vil si det nest foregående år, altså 1690," da Risbrich var paa Hafstad, og medens denne og Bernt sad og spillede Brætspil inde i Bernts Stue, spurgte Bernt ham, om han ikke maatte få Lov til at hugge de Træer, som Skipper Mathias Mortensen havde begjæret hos ham til Master, om de kunde findes i Skoven. Risbrich svarede ikke med det samme noget hertil, men da Bernt for anden Gang fremførte sin Anmodning, sagde Risbrich, at der ikke lå nogen Magt Paa eller var angelegent (d.v.s.ikke gjorde noe fra eller til) om han huggede disse Mastetræer i Skoven, om de var at finde der, han måtte nok hugge dem. Det vilde give Respekt at slige Træer kunde findes paa Gården. *97.*

Det annet vitnet var soldat Jakob Nelsen Grimeland, som nå tjene hos Jakob Bruland, men før samtidig med første vitne hadde tjent hos Bernt. Han hadde vært tilstede i Bendix's stue da denne og Risbrich spilte brettspill og hadde hørt hva Risbrich sa, at han gav Bernt lov på mastetrærne. Han forklarte seg i alle måter som første vitne. Bernt la også fram en erklæring, underskrevet av Mr. Jakob Ares (således har jeg(Steen)lest navnet), Daniel Jakobsen og Albert Pedersen, hvorved de bekrefter at Risbrich gav Bernt lov å hogge planker, master, stenger og rær, så vidt de kunne finnes i Hafstads skog. På tilskyndelse (antakelig fra rettens side) om å inngå forlik med sin jorddrott tilbød Bernt å gi 8 rdlr. for de sju trærne om tretten dermed måtte bilegges og Risbrich og han være venner igjen som tilforn. Men Risbrich ville ikke motta tilbudet og begjærte dom. Derpå ble av sorenskriveren avsagt: Bernt kan ikke tilfindes at betale mer enn trærne ved besiktigelse av stuene skjønnes å ha vært værd.

Mer finnes ikke om saken i sorenskriverens tingbøker, som ikke er bevarte for 1693 og følgende år. Muligens har det vært sorenskriverens mening når skjønnet var avholdt, å påkjenne saken fult ut og avgjøre om Bernt, således som Risbrich påstod, skulle ha sin bygselrett forbrutt. Vi vet imidlertid at Bernt ennå i mange år ble sittende på sitt bygselbruk.

At sorenskriveren villa ha skjønn over stuene, kan synes påfallende, all den stund vitnene forklarte at Risbrich hadde gitt tillatelse til å hogge de sju trærne. Dette bør dog neppe tydes derhen at han forkastet vitneprovene. Han har vel snarere oppfattet forlikstilbudet således at Bernt ville betale trærnes verdi, eller tenkt at Bernt i all fall for fredens skyld ville være å formå dertil, og han har ved å forordne besiktigelse og skjønn nærmest kun villet la Risbrich forstå, at han under ingen omstendighet kunne bestemmes erstatningen vilkårlig etter eget hode. (130.)

Den 16.oktober 1690 var Risbrich på Hafstad, for det bygselbrev *98.* vet han denne dag utstedte til Bernts sønn, Mads, er datert Hafstad. Antakelig var det under dette opphold her i bygden at han spilte brettspill med Bernt inne i dennes stue. De tre erklæringsutstederne som Bernt under saken påberopte seg, og som visselig har vært utenbygds folk, må samtidig ha vært tilstede, siden de kunne gi forklaring om partenes samtale. Bernt har altså foruten sin jorddrott

også hatt andre gjester å gjøre ære på, og han var godt istand til det, for han var en velstandsmann. Skiftet etter hans kone, Brita Madsdatter, som ble holdt våren 1692, viser at han hadde vengebåt, hvori han kunne hente sin jorddrott og skysse ham heim igjen, og at han både kunne huse og beverte sine fremmede. Han kunne legge dreiels duker på sitt bord, og øl kunne han by av tre sølvkanner, hvorav den ene veide 159 lodd. Det tyder på et godt og fortrolig forhold mellom Risbrich og hans leilending når de kunne underholde seg med å spilte brettspill med hverandre, men senere synes Risbrich å ha fattet uvilje mot Bernt, siden han ikke ville inngå forlik med ham, men absolutt ville ha dom. Kanskje de seinere er blitt forsonet. I all fall har jeg ikke etter 1692 funnet noe om konflikter mellom dem og Bernt forble på Ytre Hafstad en lang årrekke etter hin sak.

Skiftet etter Bernts kone, Brita Madsdatter, ble holdt 26.mai 1692. Deres barn var: Mads, Nils og Synneve. Av jordegodset eide boet Ytre Bruland, 1½ laup og 2 pd. 6 mk. i Ungerli i Vevring, akkurat det (131.) samme som Bernts svigermor, Synneve Nilsdatter, hadde eid da der 1680 ble skiftet etter henne. Bernt må altså ha innløst hos sine to svigerinner hva der 1680 ble utlagt på dem.

Jordegodset ble nå delt således at enkemannen Bernt av Bruland fikk 2 pd. 6 mk. og av Underli 1 pd. 3 mk. Sønnene Mads og Nils fikk hver 1 pd. 3 mk. av Bruland og 5 2/5.mk. av Underli, og datteren Synneve fikk 16 1/5 mk. av Underli. I boet var 3 sølvkanner. Den største på 139 lodd *(Eller oppgir Steen vekten av denne kannen til 159 lodd, så her må Steen ha skrevet feil. O.Tj.)* - fikk enkemannen, den minste 99. på 39 lodd fikk Synneve, og den tredje som veide 59 lodd, fikk hver av brødrene en halvdel av. En vengebåt med seil og annet tilbehør, ansatt til 16 rdlr, fikk enkemannen, og en mindre vengebåt likeledes med seil og tilbehør utlagdes til Nils. De nevnte dreielsdukene ble utlagt til enkemann. Denne fikk også 22 kyr for 44 rdlr. og en del inngjeld. Sønnen Mads fikk 5 kyr og 1 okse som var utleid til Jens Fengestad, 3 kyr hos Bendix Hagen og 1 ku hos Axel Bruland. Sønnen Nils fikk 10 kyr, hvorav 1 var hos Anders Bruland og dessuten 1 okse som var hos Jens Fengestad. Boet eide hus i Nøstdal, hvori Bernt og hans barn alle fikk lotter, og likeledes deltes mellom dem hva Bernts nå avdøde far, Peder Andersen i Nøstdal, hadde vært sønnen skyldig. Blant kreditorene i boet finner en Anne Piil, som ble Bernts annen kone, og hans tre barn. Hva disse siste hadde tilgode, har måskje vært arv etter deres moster, Synneve Madsdatter Hafstad, som Bernt hadde vært verje for. Boets beholdning var ca 600 rdlr., og det var den gang en anselig formue.

Bernt var 50 år gammel ved Britas død og giftet seg snart igjen. Sjøl var han en borgers sønn, og hans annen kone var en borgers datter. Hun het Anne Jokumsdatter Piil og var datter av en Jokum Piil fra Meklenburg, som ble inntegnet i Bergens Borgerbok. Hennes mor, Pernille, sal.

Jokum Piils ved Engesund - et handelssted sør for Bergen, hadde 1703 en prosess ved Bergens Lagting. En søster av Anne, Barbro, ble gift på Mo, og en tredje søster, Nille eller Pernille Piil, har også en tid oppholdt seg her i Førde (Se II.bind, side 64, 65). Jeg skulle tro at det er gjennom forbindelse med handelsmennene i Sjøahola: Findmand, Fincke og Bernt Nagel at disse tre søstre er kommet hit til bygda. Det stemmer også godt med at Mikkel Kjeldsen Bruland bad Anne Piil legge et godt ord inn for ham hos Anders Fincke, som hadde stevnt ham 1698 for å ha uteblitt fra tjenesten, som han hadde festet seg til (s. 55)

At Bernt giftet seg snart igjen etter Britas død, fremgår av folkelisten av 1701, som viser at han det år med Anne hadde en 7 år *100.* gammel sønn. Listen skulle kun gi "Mandkjøn paa 1 aar og derover," og det kan derfor godt være at Bernt og Anne har hatt døtre før de fikk denne sønn. Listen ser for Hafstads vedkommende slik ut:

Oppsittere	År	Sønner	År	Drenger	År
Bernt Pedersen	59	Peder	7	Nils Bendixen	20
----------		Jokum	4	Jon Abelsen, reserv	
----------		------		i Nordfjord	24
Mads Berntsen	31	------		Gunder Olsen, soldat	40
----------		------		Samuel Arnesen	24

Listen har til slutt en fortegnelse over husmenn, men der finnes ikke oppført noen sådanne under Hafstad.

Det gikk til akters med Bernts økonomi på hans gamle dager, og da det 1727 ble skiftet etter ham, var boet fallitt (se side 65). I (133.) 1692 brente det for ham, - rimeligvis først etter at skiftet ble holdt, for ellers ville branden ha vært omtalt under skiftet - og oppføring av nye hus har saktens kostet en del. For øvrig er det ikke godt å vite om tilbakegangen skyldtes uhell eller dårlig stell. - Ved høsttingene 1706 og 1707 ble Bernt notert som stående til rest med skatten for disse år, henholdsvis 8 rdlr. 5 mk. 4. skill. og 8 rdlr. 4 mk 12 skill. *(Tils.17 rdlr. 4 mk. I skiftet etter første kona til Mads var et kuverd satt til 2 rdlr. Skatten for de nevnte to år kom etter samme målestokk opp i 8,8 kuverd. Setter en kuverdet idag til 800 kroner, skulle skatte for hvert av de to år bli gjennomsnittlig 3500 kroner. O.Tj.)* - Ved skjøte datert 11.april 1711 solgte Bernt sin part Underli til Jakob Underli, og på høsttinget 1712 fremstod Bernts kone og bød til salgs det de eide i Bruland, men uten resultat. Måskje er dette tegn på den økonomiske tilbakegang. Den 5.mai 1713 utferdiget Bernt til Anders Jensen Stavanger, som var gift med hans eldste datter av annet ekteskap, skjøte på 1 laup 9 mk. av Bruland, men dette skjøtet stod ikke lenge ved makt, for allerede 1719 oppføres Bernt atter som eier, og da det 1727 ble skiftet etter ham, ble de samme 1 laup 9 mk. tatt til inntekt for hans bo. Det var kun 2 pd. 6 mk. av Bruland Bernt hadde fått på skiftet 1692, og når han 1713 disponerte *101.* over 1 laup 9 mk., kom det av at han i mellomtiden hadde arvet sin avdøde sønn, Nils's part, 1 pd. 3 mk. Før er fortalt at Bernt og hans

nabo på Indre Hafstad, Ole Andersen, til sommertinget 1714 ble stevnt av oppsitterne på Indre Bruland, fordi de ulovlig skulle ha oppført en merkesgard, men at saken ikke førte til noe, da sorenskriveren dømte at garden skulle stå til "Syn og Granskning" på stedet var foregått (Se foran, side 36).

På sine gamle dager og etter å ha bodd på Hafstad henved 50 år ble Bernt av den nye eier, Risbrichs svigersønn, Lars Walter, drevet fra gården. Det gamle kongebrevet av 2.juli 1641 bestemte at (134.) Mads Hågensen og Synneve Nilsdatters etterkommere skulle ha rett til bygsel på hele Hafstad (side 91). Det kan vel være tvilsomt om dette kongebrev er blitt ansett for gjeldende etter at kongen 1656 hadde solgt gården til Hans Hansen Smit, og man hører intet mer om det. Men i hvert fall kunne det ikke komme Bernt Pedersen til nytte. Der var Bernts første kone, Brita Madsdatter, som tllhørte den gamle bygselfamilje, ikke Bernt sjøl eller hans annen kone, Anne Piil. Skulle noen kunne påberope seg kongebrevet, måtte det være Bernt og Britas sønn, Mads Berntsen Indre Hafstad eller hans etterkommere, men en hører intet til pretensjoner fra den kant.

Lars Walter var sønn av sorenskriver Lars Walter i Hardanger og ble 1695 inntegnet i Bergens Borgerbok som kjøpmann. Han var enkemann da han ektet Anne Kristine Folkvards-datter Risbrich og ble med dette ekteskap eier av Hafstad. Han eide hus i byen, men da han etter påtrykk av kreditorer solgte dette, besluttet han å bosette seg på Hafstad. Han oppførte nå våningshus på Ytre Hafstad, og før jul 1716 lot han Bernt "utsige" dog kun fra halve bruket eller laup. Oppsitterne på Indre Bruland *(sikkert feilskrift for Indre Hafstad -O,Tj.)* gjorde han intet forsøk på å drive vekk. Bernt anså seg ikke "holden" med kun det halve bruk og trodde seg ikke pliktig til å avstå den andre halvdelen, og det kom derfor til prosess. Sorenskriver *102.* Hans Schwartzkopf påkjente saken 22.april 1717 og gav Walter medhold, idet han tilpliktet Bernt å fravike det halve bruk og en del av husene, men uten å bestemme noe om hva Bernt skulle ha tilbake av bygselsummen, eller hvilken erstatning der måtte tilkomme ham for (135.) å ha oppført nye hus. Ved stevning av 23.juni 1716 innanket Bernt denne dom for Bergens lagting hvor den ble behandlet dagene 17.- 22. september 1717. Bernt begav seg nå avsted til Bergen, men møtte kontrari vind og vær, så at han ikke hadde fått anledning til betimelig å instruere sin sakfører, og denne hadde derfor ikke fått tid til å forfatte innlegg da saken 17.september foretokes. For sorenskriveren og Walter møtte en annen sakfører som mente at Bernt burde være fornøgd med sorenskriverens dom. Walter hadde hatt rett til å oppsi ham til fravikelse fra det hele bruk, og når han ikke hadde oppsagt ham fra mer enn det halve, var det skjedd av hensynsfullhet. Neste dag, 18 september, fremla Bernts sakfører sitt innlegg. Selve innlegget kjennes ikke, men av motpartens svar på innlegget kan en forstå at i det er blitt fremholdt at Bernt hadde oppført nye hus på gården, og at han hadde betalt høyere bygselsum enn Kristian den femtes lovbok bestemte

(hvilket var 5 rdlr. for et bruk av 1 huds skyld og altså 10 rdlr. for 1 laup smør. Under visse omstendigheter en tredjedel mer). Likeledes må innlegget ha inneholdt en bemerkning om at Walter ikke var husvill eller "Buslitsmand," da han på Hafstad hadde bygd seg fornødne hus. Som svar på innlegget tilføyde Walters sakfører at Bernt hverken hadde bevist eller kunne bevise at han hadde forbedret gården med noen nye bygninger ut over hva han etter loven var pliktig til, og at han heller ikke hadde bevist han 1671 da han bygslet, hadde betalt høyere bygselsum enn bestemt i lovboken av 1687. Det måtte dessuten dokumenteres etter de nå gjeldende lover og ikke etter de lover som var kasserte. Til bemerkningen om at Walter ikke var husvill da han bygde seg hus på Hafstad, ble det svart at likså litt som en leilending kunne være tjent med gårdens hus uten jordvei, *103.* (136.) likså litt kunne ei eier være det. Walter var personlig tilstede, og han tilførte at han ville legge fram bevis om "at han formedelst sine Kreditorers Tildrivelse var årsaget at sælge sine Hus og Værelser her i Bergen og derfor maatte flytte til sin Eiendom at bebo.” Den 22.september ble saken behandlet for tredje gang. Både Bernt og Walter var tilstede, og den siste fremla en skriftlig forklaring. Lagmannen avsa nå sådan Kjennelse: Bernt Pedersen har ved bygselseddel av 1671 mange år før lovboken (av 1687) ble utgitt festet halve Hafstad, men bygselseddelen sier intet om hva og hvor meget han har betalt i førstebygsel (eller som bygselsum). Bygselseddelens utsteder, Hans Hansen (Smit) er død for mange år siden. Ti forelegges Bernt Hafstad med ed her for retten å forklare hva og hvor meget han har gitt i førstefeste, hvoretter siden endelig skal bli dømt hva rett er.

Bernt forklarte nå straks under ed at han som bygselpenger for den her omhandlede 1 laup i Hafstad hadde betalt Hans Hansen i rede penger 50 rdlr. og "Støvlehud eller annen foræring ½ Tønde smør.” Lagmannen avså derpå dom av følgende innhold: På Hafstad, 2 lauper smør, bor to leilendinger, av hvilke den ene bruker 1 laup, den annen, Bernt Pedersen, likeledes 1 laup. Men siden Lars Walter for få (år) siden er blitt eiermann for hele Hafstad og er flyttet herfra byen dit hen og der på Bernts bygselbruks grunn har begynt å oppføre sådanne hus og værelser, som han etter sin stand kunne behøve, har han før jul avvikte år ved to menn latt Bernt Pedersen utsige fra den halve del, nemlig ½ laup av hans bygselbruk og brukets hus, men (137.) den andre leilending har han latt beholde sitt fulle bruk, 1 laup. Men som Bernt ei saa seg holden med den halve laup og ikke uten sine rom kunne avstå den annen halvdel, og da han heller ikke - mot lovb. 3-14-10 og sin bygselseddels innhols - anså seg forpliktet til sådan avståelse, kom det til prosess mellom dem. Sorenskriveren har tilpliktet Bernt å avstå til Walter den halve laup og en del av husene til fornødenhed, men har ikke sagt hva leilendingen etter lovb. 3-13-1
burde nyte til vederlag for sine utlagte bygselpenger, eller for de *104.* hus han to ganger påny skal ha bygd opp etter at de to ganger var avbrent, eller for de forbedringer han har gjort på husene,

som leilendingen her for lagtinget har gjort skriftlig demostrasjon og påstand om. Walter påstår kun den halve laups bruk med tilhørende hus, men leilendingen kan ikke være hjulpen med eller uten sin ruin subsistere *(ha sitt underhold. O.Tj)* med den halve laup, og da lovb. 3-13-1, som tillater en odelsmann sjøl å bruke og bebo den jord han eier, ikke inneholder at en jorddrott etter eget behag og til leilendingens ruin kan gjøre noe sådant avtak av bondens bruk, kjennes for rett: at Walter bør beholde det fulle bruk, 1 laup, med alle gårdens tilhørende hus som Bernt Pedersen til ham har å avstå. Derimot tilpliktes Walter å betale til Bernt Pedersen de 50 rdler som han ved ed har forklart å ha betalt til Hans Hansen Smit i første-bygsel. Hva gårdens hus angår, som Bernt Pedersen etter ulykkelig ildsvåde har oppbygd uten å nyte noen sådan hjelp dertil av forrige eier som loven tilholder, samt de hus og naust m.m. som han i sitt innlegg forklarer å ha oppbygd på øde tomt, da henviser den post tll sorenskriverens og uvillige menns besiktigelse, skjønn og takst, (138.) og for dem har Bernt Pedersen å bevise hvilke hus han istedet for de avbrendte har oppbygd, og hva han har oppbygd som ikke tilforn har vært og ikke egentlig tilhører gården, og kjenner vel da sorenskriveren og mennene partene imellom som de "agte at til - og forsvare."

Således ble den påankte sorenskriverdom. Prosessomkostningen ble opphevet på begge sider.

Lagmannen påberopte seg som en ser, lovboken av 1687, skjønt bygselbrevet var utstedt 16 år før. At Walter ikke hadde rett til å ta den halve gård, men måtte ta alt eller intet, er visselig også lovbokens mening, og for så vidt er lagmannens dom riktig nok. Men når en erindrer at Walter kun hadde utsagt Bernt fra den halve gård, lå det nærmest for hånden å frifinne Bernt, mens lagmannen i stedet tilplikter Bernt å fravike hele gården. Man kjenner imidlertid ikke *105.* innleggene og vet ikke nærmere hvorledes prosessen var, og det er derfor ikke mulig å avgjøre om lagmannen har grepet feil eller ikke. Han tilkjente Bernt den hele bygselsum, men hva Bernt hadde betalt for støvlehud og som foræring, en halv tønne smør, fikk han ikke igjen.

Den erstatning Bernt skulle ha for oppbygging og forbedring av husene ble som av lagmannen uttalt bestemt ved en forretning av sorenskriveren og menn der ble avsluttet ved dom av 10.september 1718. Innholdet av denne og hvorledes erstatningen ble bestemt vet en ikke. Men Walter var misfornøgd med den, og ved stevning av 26.november 1718 bragte han også denne inn for lagtinget, hvor saken ble behandlet 28.juni 1719. Foruten den nye sorenskriverdom av 10.september 1718 ble også fremlagt en såkalt besiktigelsesforretning av 27.mai 1719. Begge parter møtte personlig og hadde dessuten hver sin sakfører. Det kom nå til sådant forlik: "Walter betaler til Bernt Pedersen for alle hans Prætentioner efter den indstevnte Underretsdom 4 Rdlr, og lover Walter at lade falde al sin formenende Ret til Aabod (til Erstatning) og for Husebrøst-

fældighed paa Bernts forrige brugende Part i Hafstad. Saa lader og Walter være følgagtig til Bernt Pedersen en gammel Kakkelovn, en gammel femkeipings baad item Bernts Ligkiste. Og ophæves Prosessens Omkostninger på begge Sider."

Bernt Pedersen har antakelig fra våren 1718 overtatt bruket på Gil eller halvparten av Ytre Bruland, som han 1713 hadde solgt til Anders Jensen Stavang *(Stavanger = Stavang, O.Tj.),* men som han nå atter var blitt eier av etter hva kassabøkene viser. At han således gjenerhvervet sin tidligere eiendom i Bruland, var måskje foranlediget ved at Walter jagde ham vekk fra Hafstad. Jeg tenker det var med tungt hjerte Bernt flyttet fra Hafstad, hvor han hadde bodd i nær 50 år. Likkisten som han allerede hadde gjort ferdig og som følgte ham til Bruland, ble det ikke bruk for ennå på noen år. Han døde nemlig først 1726 eller 1727 som en fattig mann som ikke kunne betale hver sitt. Om Bernts siste leveår og om hans etterkommere vil en kunne lese foran *106.* side 65 o.f.s.

På listen av 1701 nevnes 4 tjenestedrenger, men ingen husmenn eller plassmenn. Jeg skule dog tro at det allerede da har vært plassmenn på Hafstad og navnlig en sådan som hadde å besørge fløtt over elva ved Hafstad, hvor det forresten fra gammel tid av hadde vært ferjested. I de eldre tingbøker har jeg funnet nevnt en Anders Olsen Hafstad som 1707 var vitne, og det er rimeligvis den samme (140.) Anders Olsen Hafstad som tillikemed Berete (Berthe) Antonisdatter ved vårtinget 1709 kom under tiltale for leiermål. Lensmannen tilstod, heter det i tingboken, på begges vegne deres forseelse, men med tilføyelsen at de med tiden ville ekte hverandre. Dommen ble at hvis de ektet hverandre innen St.Hans, skulle de bøte hver 3 rdlr. 2 mk. 4 skilling, hvis ikke skulle de svare fulle leiermålsbøter.

En Anders på Hafstad omtales også i ministerialbøkene som begynner 1720. Her sies det at 1720 ble det døpt et barn for "Anders Husmand paa Hafstad," 1723 et barn for "Anders ved Hafstadelven, " 1726 et barn for "Anders ved Landet, " 1729 et barn for "Anders ved Hafstad-landet,"og at "Anders ved Landet " 1731 var fadder. At ministerialboken ved disse fem anled-ninger mener en og samme person synes meg utvilsomt, og vi får altså årene 1729-1731 en husmann under Hafstad, Anders ved Hafstadelva eller Hafstadlandet, som sannsynligvis har vært ferjemann. Om denne Anders er identisk med den Anders Olsen som 1709 var tiltalt for leiermål, turde derimot være tvilsomt. Ifølge ministerialboken ble Anders Andersen Hafstad-landet og Pernille Gundersdatter Skjære *(Skjæret er bruksnavn under Halbrend. O.Tj.)* -trol. og vigde høsten 1736. Denne Anders Andersen er antakelig sønn av Anders Hafstadlandet fra 1720-1731, hvis de da ikke er identiske. Anders Andersen og Pernille Gundersdatters trolovelse er notert to ganger i ministerialboken, nemlig 18.november 1735 og oktober 1736. Første gang oppføres som trolovere Rasmus Skei og Nils Etrelien, annen gang Gunder Skjære og Gunder

Halbrend. Hva dette gjentak av trolovelsen betyr *107.* kan jeg ikke si. Det må ha vært slektskaps- eller svogerskapsforbindelse mellom folkene på Hafstadlandet og beboerne av Etrelien, lnr. 153. For Tosten Etrelien og Samuel Etrelien var 1723 og 1726 fadder for Anders Hafstadlandets barn, Sofie og Daniel, og Anders Hafstadlandet var 1731 fadder for Nils Etreliens barn. Dertil var Nils Etrelien som nyss nevnt, trolover for Anders Andersen Hafstadlandet 1735 (Se V, side 206 o.f.s.) Navnet Daniel finner en på begge steder, men ellers var det et sjeldent navn.

xxxx 0 xxxx

Jeg går nå tilbake til oppsitterne på gården og holder meg da for det første til Ytre Hafstad, lnr.169.

Det jeg tidligere har fortalt om Bernt Pedersen er hentet fra gamle protokoller, men han og hans to sønner av første ekteskap finnes også nevnt et annet sted. Omkring stolene i koret i den 1884 nedrevne Førde kirke var der en del i panélmalerier, forestillende Frelseren og de 12 apostler, og under disse billetene fant en navnene på en del bygdefolk - utvilsomt navnene til dem som hadde bekostat billetene. Mellom disse navn var Bernt Pedersen Hafstad, Nils Berntsen Hafstad og Mads Berntsen Hafstad. Dessuten var det flere navn som hørte til på Førde eller Skei. Da denne gård og Hafstad i gammel tid hadde hørt til det såkalte Apostelgods, har det kanskje væt med tanke herpå at nettopp disse to gårdene har utstyrt kirken med billete av apostlene. De fleste av panelmaleriene er ennå de fleste å se i Folkemuseet på Bygdø.

Ved Bernt Pedersens flytning til Bruland eller rettere sagt ved hans første kone Brita Madsdatters død forsvinner fra Ytre Hafstad den familje som siden Kristian den tredjes tid hadde hatt bygsel på hele Hafstad, og fra Indre Hafstad forsvant den 1709 ved Mads Berntsens død. Bernts ettermann ble eieren, Lars Walter. En vet ikke når Hafstad kom i Apostelkirkens eie, og heller ikke vet en hvem som skjenket gården til Apostelkirken, men så meget kan en si at da Walter bosatte seg på gården, var det gått århundrer siden den hadde vært *108.* brukt og bebodd av eieren.

Før Lars Walter kom til Førde, hadde han vært gift med Kristiane Margrethe Hansdatter Alstrup, en prestedatter fra Hafslo, og med henne hadde han 6 barn, 3 gutter og 3 piker. Skiftet etter denne hans første kone ble holdt 20.januar 1712. Seinere ektet han Anne Kristine Folkvardsdatter Risbrich, og med henne fikk han sønnen Folkvard, oppkalt etter morfaren. Det var gjennom dette ekteskapet han ble eier av Hafstad. Om Walters prosesser mot Mads Pedersen er før fortalt etter lagtingsprotokollene. Hva jeg ellers har å meddele om ham, har jeg funnet i skiftet etter ham. Han døde på Hafstad, 67 år gammel og ble begravd 1729. En kan se at to av hans døtre noen få ganger stod fadder, likså Walter sjøl, men hans kone finnes ikke nevnt i kirkeboken som sådan. Måskje har hun vært altfor fin eller fornem til at man turde be henne til

fadder. Registreringen etter "den høiagtbare og fornemme nu salige Mand Sr. Lars Walter" avholdtes av sorenskriveren Widerøe, lensmann Ole Andersen Hafstad og Josef Bruland 26.juni 1730, altså mer enn et år etter dødsfallet. Som enkens lagverje møtte Sr.Bernt Nagel i Sjøahola. Boets aktiva var 1282 rdlr. 4 mark. og gjelden 996.rdlr. 2 mark. Beholdningen ble altså 286 rdlr. (143.) 2 mark. Foruten hele Hafstad, Kvamme og Kvamsås i Førde sogn eide boet noen gårdparter i Svanø, Askvoll og Hyllestad sogn i Sogn fogderi. Hele Hafstad hvorav lensmann Ole Andersen nå brukte den indre halvpart, ansattes til 144 rdlr. Men særskilt taksertes en våningshus på Ytre Hafstad, innholdende to stuer med to små kammer, kjøkken og spiskammer og med en liten kjeller under den ene stuen og lem over hele bygningen. I huset var der to kakkelovner, en gammel bileggerovn og vindsovn. Taksten på huset var 36 rdlr. Dette er åpenbart det huset Walter var begynt å bygge på til seg og familjen 1716 da han hadde bestemt seg for å flytte til Hafstad. Avdøde skyldte sine 6 barn av første ekteskap opp not 400 rdlr. Det var arven etter deres mor og mormor. Til stiftamtskriver Vilhelm Hansen skyldte han etter *108.* panteobligasjon av 12.april 1728 og bevis av 14.oktober 1728 med renter 175 rdlr., til Hans Risbrich (visstnok hans svoger) 85 rdlr., "til Monsieur Berg i Bergen for Sønnens Information i Latin" 12 rdlr. o.s.v. Begravelsesvederlag ble tillagt enken med 93 rdlr., og skiftesalæret utgjorde 34 rdlr., og for dette siste gav sorenskriveren seg utlegg i 1 halv laup av Holevik i Askvoll. For sitt obligasjonskrav fikk stiftamtskriveren V.Hansen utlagt 2 pd. 19 mk. av Ytre Hafstad. Resten av Ytre Hafstad, 5 mark, og hele Indre Hafstad utlagdes til enken. Da Walter 1712 skiftet med sine barn, var boets beholdning mindst 450 rdlr. Med Anne Risbrich fikk han visselig ikke så få midler, men likevel var beholdningen i boet ved hans død kun 286 rdlr. 2 mk. At det var gått tilbake for ham, forklarte han sjøl for lagmannen under prosessen 1717, og det fremgår også flere (144.) omstendigheter under skiftet. Således var en sølvkanne og 2 skjeer pantsatt til Katrine Dams i Bergen for 35 rdlr, ifølge hennes egen erklæring av 18.november 1728. Videre hadde en av sønnene mai 1729, altsá ved den tid da Walter døde - av boet fått to sølvtomlinger og 10 skjeer og på det lånt 21 rdlr. i Bergen. Av sølvtøyet var i boet ikke mer igjen enn en sølvtomling, et sølvlokk til et krus og 6 teskjeer men ingen spiseskjeer. Der registrertes en del kopper - messing og tinnsaker, et slagur i den lille stuen, et lakert skap i storstuen (taksert til 6 rdlr.), et stort speil med sort ibenholts ramme (likeledes taksert til 6 rdlr.). I boet fantes der dreiels bordduker og servietter omheng til en seng med sengedekke, kapper silkeprydelser, ialt ansatt til 11 rdlr. Alt dette viser at Walter ikke har levd på jevn bondevis, men også at vi har å gjøre med en familje hvor velstanden var i tilbakegang. Gårdens besetning har jeg ikke notert, kun ser jeg at der ble registrert 5 hester hvorav den ene var på for på Vie. Noen Arbeidsvogner eller kjerrer har jeg ikke funnet oppskrevet.

Etter Valters død ble enken boende på Hafstad og var der fremdeles sommeren 1730. Men før 14.juli 1731 var hun død. For under den *109.* dato bortbygslet Vilhelm Hansen til sorenskriver Widerøe sine 2 pd. 19 mk. i Ytre Bruland og sier i bygselseddelen at enken nå var død rimeligvis kort forut. Jeg har ikke funnet hennes død notert i ministerialboken. Muligens er hun død i Bergen. I sitt ekteskap med Walter hadde hun kun ett barn, sønnen Folkvard, som altså arvet henne, og Widerøe har vel av denne sønn eller hans verje fått bygselbrev på de 5 mk av Ytre Hafstad som Walters enke hadde fått på skiftet etter mannen. Noen år etter kjøpte Widerøe gården. Hva tid han fikk skjøte på Folkvard Walters 5 mark, har jeg ikke funnet, men på Vilhelm Hansens 2 pd. 19 mk. fikk han for en kjøpesum av 81 rdlr. kongeskjøte 18.august 1740. Liksom sin formann i stiftamtskriver-embetet var Vilhelm Hansen i kassemangel og for å få dekket denne, lot kongen selge en del av hans jordegods, deriblant hans part i Hafstad. Men allerede på høsttinget samme år lyste Hansens svigersønner, biskop O.C.Bornemann og stiftamtskriver Jesper Heiberg deres koners og barns odelsrett til gården, men noe videre skritt til innløsning gjorde de ikke. Seinere da også Indre Hafstad var kommet i en ny slekts eie - nemlig 11.november 1753 - lyste Fr. von Storm som Anne Kirstine Walters søstersønn odelsrett til gården, men videre skritt til innløsning ble heller ikke gjort dense gang.

Ouden Widerøe *(Tro om ikke Ouden er det gode norske navnet Odin. Widerøe hadde i all fall en datter som het Odine. O.Tj.)* - som 11. april 1727 ble beskikket til sorenskriver etter Hans Schwartzkopf, var gift med fogd-datteren Maren Hansdatter Rue og fikk med henne mange barn. I årene 1732-1744 har jeg i ministerialboken funnet at han hadde 9 barn til dåben, og jeg er ikke viss på om jeg har fått alle med. Årene 1729-1747 forekommer hyppig en jfr. Malene Kristine Widerøe som fadder, og hun var rimeligvis en søster av og har bodd i sorenskriverens hus. I Widerøes tid finner jeg også som faddere nevnt Daniel Blomhof, 1733-1735, Jokum Fredrik Zega, 1734-1738, Søren Kristensen *110.* Bloch,1739-1744, da han døde 33 år gammel. Jeg skulle tro at disse tre menn har vært kontorister hos sorenskriveren. *(E.Haarstad har funnet Zega nevnt som militær. -O.Tj).*

Widerøe har neppe røktet sit embete fullt tilfredsstillende. Særlig har han vært sendrektig og etterlatende med hensyn til skiftene. Hadde hans skifteprotokoller vært i full orden, ville på flere punkter disse gårdhistoriene kunne ha vært fullstendigere. Han var sykelig, og det har vel vært grunnen til at hans embetsførsel ikke i (146.) alle deler var som den skulle. Under høsttinget 1740 for Førde fikk han et sykdomsanfall så han 29.november ikke kunne møte i retten, og i den anledning noterte han direkte i protokollen: "Formedelst min paakommende store Svaghed, den Gud i Naade og Barmhjertighed til det bedste forandre, kunde jeg ikke før i Dag den 30.November igjen til Thinget og Retten fremkomme - dog i min store Svaghed og Elendighed i

alt givende Gud Ære -" og etter at han hadde innført noen tingleste dokumenter noterte han videre: "Formedelst min store Svaghed og Kræfternes Aftagelse var jeg umulig ikke god for dennesinde at afhandle de til dette Thing indstevnte Sager men maatte med samme lade beteme ( ):henstå). Han var også i økonomiske vansker. Under 12. juni 1732 gav han Werner Hose-winckel i Bergen en obligasjon, hvorved han blant annet pantsatte to sølvkanner på 64 og 72 lodd. Til sommertinget 1744 var Widerøe stevnt for gjeld til Sr. Henrik Meyerhof i Bergen. Widerøe hadde latt fremlegge et innlegg for birkedommeren, som var settedommer i saken, men da Widerøe ble oppfordret til å møte for ham, erklærte han at han ikke ville svare yderligere og "mente, at siden han sad til Bords, maatte han og samme Tid have Rolighed." Ved samme års høstting ble han dømt å betale Meyerhof 200 rdlr. På vårtinget mars 1745 ble han - likeledes av birkedommeren Zakarias Fæster som settedommer - dømt å betale statshauptmann v.d. Velde i Bergen gjeld etter obligasjom av 27.november 1734 ialt 251 rdlr. 5 mk. 3 skilling med renter og omkostninger. *111.*

På grunn av sin sykelighet fratrådte Widerøe sitt embete 1745, og fikk det ordnet slik at hans ettermann Jakob Matiassen (147.) Ravn gav ham en pensjon. Han ble dog ennå en tid boende i Førde. Da han 11.oktober 1746 gav enkefru Svane på Skei obligasjon for 278 rdlr. i Hafstad, betegnet han pantet som sin "paaboende Gård," og i kassaboken for 1747 oppføres han fremdeles som både eier og bruker. Den 28.desember 1747 bortbygslet han gården til Rognald Olsen Svorstøl, og ved kjøpekontrakt av 10.juli 1749 og skjøte av 8.november 1749 solgte han den for 630 rdlr. til Knut Andersen Yndestad. Men ennå så seint som 1750 finner jeg ham gjentatte ganger som fadder i ministerialboken, og han har vel da hatt sitt tilhold i Førde. Seinere flyttet han til Bergen. Høsttinget 1755 møtte han i Førde som befullmektiget for arvingene etter oberstløytnant v.d. Velde, som eide "Svanøbrukets Herligheder" og hadde retten til å beskikke birkedommer. På disse arvingers vegne forela han tingalmuen diverse spørsmål vedkommende birket, og fikk en uttalelse om at man "begjærede, at der maatte være en Dommer saavel for Lenets Gods som for Birkets, formedelst de Bekostninger og den Uorden som flyder deraf ( ):av jurisdiksjonens deling) i Henseende til de til Stevnemaal paa begge jurisdiktioner dem til Hinder og Skade i adskillige Tilfælder." Birkedommer Zakarias Fæster døde nettopp ved denne tid, og under 14.juli 1756 beskikkedes sorenskriver Jakob Ravn tillike til birkedommer og forente således begge embeter. Seinere ble det atter beskikket særskilt birkedommer. Da det 1760 ble holdt skifte etter Sjur Olsen Mo, fantes der i hans bo en lovbok som sorenskriver Widerøe i Bergen hadde pantsatt ham for tilgodehavende 1 rdlr. 3 mark. (148.) Nedenfor Karl Iversen Hafstads tun ser en ennå sporene etter en fiskedam eller fiskepark. Denne må tilhøre enten fra

Lars Walter eller sorenskriver Widerøe, for en kan ikka anta at noen av bøndene har innrettet den. *112.*

Den 28.desember 1747 gav Widerøe som sagt Rognald Olsen Svorstøl bygselbrev på Ytre Hafstad, og gården har sannsynligvis Rognald overtatt våren 1748. Til sommertinget 1748 på Bransøy stevnte Rognald Olsen Hafstad Anne Madsdatter Grytten og hennes mor, Mari Grytten, til å høre vitner om hans og Annes "virkelige Forlovelse." De innstevnte to kvinner møtte ikke, men der førtes et vitne som forklarte at når han spurte moren om forlovelsen, fikk han det svar at det hverken hadde vært eller i hennes tid ble noen forlovelse, og spurte han Anne, svarte hun at hva foreldrene ville, var hun fornøgd med. Vitnet hadde dog hørt rykte om at Rognald og Anne var forlovde. På høsttinget 1748 førte Rognald et annet vitne, som forklarte å ha hørt Mari si at når Rognald fikk "Brød," kunne hun ikke begjære bedre kår til sin datter. Og dette vitne hadde hørt Anne si til moren: Jeg kan ikke skilles fra Rognald - et følelsesutbrott som en ikke ofte finner sidestykke til i tingbøkene. Jeg kan ikke si om det seinere ble ført flere vitner. Men noe ekteskap mellom Rognald og Anne er visst ikke kommet i stand. Den nye eieren av Ytre Hafstad, Knut Andersen Yndestad, kaller ham november 1749 sin "Svoger," og det betyr her som ellers svigersønn. I ministerialboken finner jeg at Rognald sommertinget 1751 hadde datteren Anne (149.) Marie til dåben, men hans giftermål og navnet til hans kone har jeg ikke funnet der. Men av andre kilder får en dog vite at hun het Lovise og var Knut Andersens eldste datter.

Den 8.november 1749 gav Widerøe Knut Johannesen Yndestad skjøte på Ytre Hafstad, 1 laup, for 630 rdlr. I panteboken finner en at skjøtet er datert Hafstad november 1749 og underskrevet til vitterlighet av Widerøe, hvorved Knut Andersen Yndestad til sin "Svoger". Rognald Olsen Hafstad selger ½ laup av Hafstad med halvdelen av gårdens hus for 245 rdlr. Men enda Knut således hadde solgt den halve gård fra seg november 1749, pantsatte han dog ved obligasjon av 14.november 1749 og 7.august 1751 den hele gård til Henrik Finde *113.* og prost Fredr. Arentz for henholdsvis 240 og 170 rdlr. Han har således ikke tatt noe hensyn til skjøtet til Rognald. At dette skjøtet ikke har vært ansett som gjeldende, synes også å fremgå av det at Knut noen år seinere gav Rognald nytt skjøte på sin halve gård. Dette nye skjøte er datert Hafstad 8.juli 1756. I det heter det at Knut med sin kones samtykke solgte til sin svoger Rognald Olsen ½ laup av Hafstad for 150 rdlr. Hva grunnen kan ha vært til at det eldste skjøtet til Rognald ble satt ut av betraktning, kan jeg ikke si. Kjøpesummen var førsts gang satt til 245 rdlr. Måskje har Rognald funnet den for høy og derfor ikke villet ta imot skjøtet. Etter det yngste skjøtet var kjøpesummen 150 rdlr. Et halvt års tid etter det siste salget til Rognald solgte Knut Andersen også sin annen halvpart, nemlig til ungkar Nils Olsen Solem, som var trol. med hans nest eldste

datter, Inger. Etter dette skjøte som er datert Hafstad 14.januar 1757, er kjøpesummen 150 rdlr., den samme som Rognald etter sitt yngste skjøte akulle gi. (150.)

Knut Andersen Hafstad døde 1757 og ble etter ministerialboken 74 år gammel. Han var altså en eldre mann da han kom til Hafstad. Skiftet etter ham ble holdt 4.juni 1757. Hans kone het Synneve Knutsdatter, og hun overlevde ham. De hadde tre døtre: 1.Lovise, gift med Rognald, 2.Inger, trol. med Nils Olsen Solem og 3.Synneve, 21 år gammel. Når de to yngste døtrene fikk jevnet med den eldste, ble boets beholdning 154 rdlr. Den 16.november 1759 lot enken sitt og sin datters - visselig den yngstes - løsøre selge ved auksjon og utbragte det til 48 rdlr. 2 mk. 13 skilling. Seinere har jeg ikke funnet enken nevnt.

Da Knut Andersen fra Yndestad - rimeligvis Yndestad i Bygstad - flyttet til Hafstad, fikk vi to oppsittere på Ytre Hafstad, mens Indre Hafstad fremdeles bare var ett bruk. Jeg er dog ikke viss på om Ytre Hafstad ble delt mellom Rognald og svigerfaren. Kanskje har de drevet den som sambrukere. I kassaboken for 1751 oppføres Rognald som eneste bruker. *114.*

Fra 1750 og et halvt snes år fremover har tingbøkene atskillig å berette om prosesser som Hafstad-mennene var parter i. Jeg skal fortelle litt om disse saker.

Den 10.juni 1750 ble behandlet en åstedssak på Halbrend mot de to Halbrends-mennene, svogrene Helge Gundersen og Rognald Gundersen. Saken var anlagt av oppsitterne på Vie og Bruland, sogneprest Nils Lund og de tre oppsittere på Hafstad, Mads Olsen Indre Hafstad samt Knut og Rognald Ytre Hafstad. Disse klagde over at Halbrends (151.) mennene ved elvemunningen ødela fisket for de ovenfor boende elveeiere. Det ble ført atskillige vitner, og åstedet ble gransket, men det nærmere referat vil jeg utsette med til jeg kommer til Halbrend. Her vil jeg innskrenke meg til å meddele at Halbrends-mennene ved dom av 23.juni 1750 ble tilpliktet å "oprykke og rive ned Værpet."

Til sommertinget 1753 ble Knut Hafstad stevnt av Mads Olsen Indre Hafstad, fordi han til klokker Høider hadde solgt av felles eiendom en melkeplass med rett til skog og hagebeite. Mads hadde nedlagt forbud mot salget og påstod dette forbud stadfestet, og hadde dessuten i sakens anledning stevnt Høider. Rognald Ytre Hafstad nevnte i retten at hans svigerfar var syk, men det ble likevel ført flere vitner. Thor Nilsen Hafstadlandet og Borger Olsen Hafstad, som seinere fikk en plass under Mo, forklarte at Borvedbakken som Knut hadde solgt, hadde vært melkeplass for både Indre og Ytre Hafstad siden den forrige melkeplass var blitt utrevet av elva. Samuel Olsen Brulandsbakken og Ole Larsen Bruland forklarte at for ca 3 uker siden hadde Mads i deres overvær spurt Knut om han siden forbudet ble gjort, hadde gitt Høider lov å bruke plassen, og at Knut hadde svart ja til det. Endelig vitnet Christian Andersen Førde at i vår før påske var han og Nils Jacobsen Førde eller Reinen som beskikkelsesvitner hos Knut og spurte ham tillike med

plassen hadde solgt hage og skog til klokkeren, og at Knut til det hadde svart at han til Høider hadde solgt så meget fehage og brenneved som behøvdes *115.* til plassen. Saken ble utsatt, men kom ikke oftere for retten, da den (152.) underhånden ble forlikt. Forliket er datert Hafstad 25.november 1753 og er innført i panteboken og er av sådant innhold:

Knut Andersen Hafstad kunngjør at da hans granne, Mads Hafstad, ikke har villet samtykke i det mellom ham og Wilken Høider sluttede kjøp av den under Knuts eiendomsgård Hafstad liggende innhegnete plass Bordvedbakken, så har Knut for i dette som i alt annet å vise sitt fredelige sinnelag fått Høider til å avstå fra handelen, hvormed Knut med Mads's samtykke tillater Høider bemeldte plass således som den nå er innhegnet til fullkomment bruk mot at han svarer Knut årlig grunnleie med 1 rdlr. av sin skog overlater Knut hva Høyder behøver til å vedlikeholde gjerder om plassen, og så meget brenne av bartrær som han behøver til sitt hus's fornødenhet i to år. Som vitterlighetsvitner har Knuts svigersønn, Rognald Olsen Hafstad og sogneprest N. Lund underskrevet dokumentet, som sannsynligvis er ført i pennen av sognepresten. Til slutt har Mads påtegnet: "Jeg er hermed fornøyet." Så vidt en kan forstå, erkjente Mads at den innhegnete plass, Bordvedbakken, tilhørte Knut. Hva han ikke ville vite av, var at Knut hadde solgt av skogen og hamna. Wilken Høider ble 1758 gift med en enke fra Hammerset på Askrova og flyttet siden dit ut.

Til sommertinget 1753 stevnte Mads Hafstad på sin kone Gunhild Eriksdatters vegne Knut Andersen Hafstad og hans kone, Synneve Knutsdatter, fordi hun badde "overløbet hende" med skjellsord. (153.) Ole Larsen Bruland forklarte at han for ca 3 uker siden hadde hørt Synneve "saa hen i Veiret" si at hun hadde lidt overløp av Gunhild, og om det skjøt Mads til vitne. Siden gjentok Synneve at hun 2-3 ganger var "overløbet" av Gunhild. Hva "overløbet" bestod i sa Synneve ikke. Hennes mann, Knut, bad henne tie stille. - Det annet vitne, Samuel Olsen Brulandsbakken hadde hørt Knut si at hun ikke skulle legge seg "i noen tale." For å føre flere vitner fikk Mads saken utsatt, men gjorde siden ikke noe ved den. Han har vel hatt følelsen av *116.* at han ingen vei ville komme.

Til høsttinget 1754 var Mads Hafstad stevnt av Knut og Ragnvald Hafstad, fordi hans kreaturer hadde ett opp graset på bøen deres. Av vitnene forklarte Borger Olsen Hafstad at han en gang i sommer før sommervinna hadde sett Mads's smaler gå og ete gras på "Nøstøien" på det stykket Mads sjøl eide der. Hvorledes smalene var kommet dit inn, visste Borger ikke. Også på sitantenes teiger sammesteds hadde han sett smaler gå. Det var sitantene som hadde gjerdeplikt der, men om gjerdesgarden var lovlig eller ikke, visste han ikke. Sjur Markussen Gram i Sjøahola hadde sist sommer både før og etter vinna sett Mads's smaler på begge partens teiger så vel på sitantens som på Mads's egen. Christian Andersen Førde (Christian Skaffer) hadde i sommer

først i vinna sett Mads's gjetergutter drive Mads's smaler inn på sitantens bø i "Nøstøien." Der var en riple *(Her:Staur eller stikke. O.Tj.)* vekke i gjerdet, og der møtte gjeterne Mads's sauer og drev dem fra Mads's eng til sitanten Knuts part, og der var snau-ett både ovenfor og nedenfor løken, så intet høy var å slå der. Vitnet snakket til gjeterne, fordi de gjorde dette. Mads's folk drev sauene opp igjen fra bøen gjennom et annet hull i gjerdet. Mads Hafstad mente at saken måtte behandles på åstedet, men sorenskriveren påkjente saken straks. Han anførte at skaden straks burde ha vært "beseet" og taksert, og da han ikke fant det bevist at Mads forsetlig hadde drevet sine smaler inn på sitantens bø, frifant han Mads.

Til samme høstting 1754 hadde Rognald Hafstad stevnt Mads Hafstad for å ha ”overløbet" ham med slagsmål. Rognald førte tre vitner. Hans tjenestedreng Jakob Ingebrigtsen Hafstad forklarte at han nå i høst en lørdag mens han stod i løa, hørte Mads si: Djevelen besætte Dokker. Du måtte lade mig og mine være. - Da han siden så Rognald og Mads på åkeren, gikk Rognald og bad om fred, men Mads gikk etter ham og tett an i ham, men slog ham dog ikke. Siden sa Mads: Du har gjort veien trang for mig og mine. Du skal få granne i meg, *117.* Du har grøet malt på loftet. - Jens Andersen Halbrend som før hadde tjent hos Rognald, var Mikkelsaften - søndag - ved Hafstadlandet og så at Mads og Thor Nilsen Hafstadlandet "rykkedes" om en øks. Siden kom Mads og Rognald i tale og skjelleri sammen på åkeren. Mads sa: Du har søkt å gjøre veien trang for meg, men jeg skal gjøre veien trang for dig. Du har grøet malt på loftet. Mads rev seg i håret av sinne. Thor Nilsen Hafstadlandet vitnet at Mads bort i været og uten å navngi hverken Rognald eller noen annen sa: Djævelen splintre Eders Hjerter. Mads var vred, tok en øks og gikk oppover med den, men leverte den (155.) frivillig fra seg (Med det menes antakelig det samme som av foregående vitne er betegnet med at Mads og Thor "rykkedes" om øksen). Dagen etter - søndagen - var Rognald og Mads inne i Thors stue. Mads sa da uten å navngi noen: Mann gjør manns gjerning, og skjelm gjør skjelms gjerning, og etterpå sa Rognald til Mads: Det er helligdag i dag. Du skulle holde fred. Mads spurte ham om han kunne avlegge ed på at han ikke hadde slått Mads's sønn, og Rognald svarte: Ja,det kunne han. - Saken utsattes, men ble ikke seinere behandlet. Det er etter rettsbokens innhold og vitneforklaringen umulig nærmere å angi hva som var stridens opprinnelse. Det ser ut til at Mads har ment at Rognald hadde slått hans sønn, men hvorfor Mads "forkastede"(?) at han hadde meltet på loftet, og hva denne meltingen hadde med saken å gjøre, er ikke mulig å si.

Ennå en tredje sak mellom Hafstad-mennene ble irettelagt på dette samme høstting 1754, og her var det Mads som var klager. Han stevnte Knut og Rognald, fordi de ikke ville holde lovlig gjerdesgard og derved forvoldte ham skade på hans eng som fordervedes både deres og av hans egne kreaturer, likesom deres forsømmelighet også gav andedning til uenighet. De to

innstevnte møtte i retten, men Rognald fjernet seg straks igjen. Lars Tefre og Thor Nilsen Hafstadlandet vitnet: For 14 dager siden i lørdags bad Mads dem se etter grinder og gjerdesgard som det hørte de innstevnte til å holde, men som var ødeleggende *118.* eller lå nede. De varskudde Knut om han ville være med, men (156.) han fulgte ikke. De beså et stykke av bøgarden hvor der ikke var gjerde. En kunne se en gardvoll, men langs denne var det fem favner ganske ugjerdet, som det hørte Knut og Rognald til å gjerde. De kunne se at i løpet av sommeren eller høsten hadde smaler gått over eller gjennon åpningen og inn på bøen. På et annet sted også fem favner ugjerdet og gjennom denne åpningen hadde både smaler og storfe funnet vei. På et tredje sted lå tre favner øde, men der var dog et lite "Bæje" for. *(Begje er i Førde brukt om: en hindring - noe som står i veien eller skal stå i veien, f.eks for å møte eller begje en buskap, en strøm i en bestemt retning. Begsle er vel den substantiviske for av ordet. Provisoriske gjerder, mest brukt vår og høst i beitetiden. O.Tj.).* - Likevel kunne de at smaler også her var kommet igjennom. Hans Hafstad vitnet at to av Knuts kalver i år gikk og åt på felles bø, og at en gang hadde Mads's sauer gått på Knuts åker. Han hadde også sett at Mads's barn hadde tatt en riple *(her staur eller stikke. O.Tj.)* av garden og drevet kreaturene bort på bøen. Saken ble utsatt, men ble ikke forfulgt og døde hen.

Høsten 1755 hadde handelsmann i Sjøahola, Johan Rue, med bistand av Rognald Hafstad og Kristian Andersen Skaffer latt bortføre en tønne brennevin fra Helge Andersen Halbrend. For det ble de alle tre stevnt av Helge Halbrend til høsttinget samme år. Saken gikk for tre ting, og så avsa sorenskriveren en kjennelse som gikk ut på at brennevinets angivelige eier, Sakarias Nordås, som bodde ved Bergen, skulle avhøres før dom ble avsagt. Mer finnes ikke i tingboken om saken, som vil bli referert nærmere under Halbrend. (157.) Knut Andersen døde som alt nevnt, 1757 etter at han januar samme år hadde solgt sin gjenhavende halvpart av Ytre Hafstad til svigersønnen, Nils Olsen fra Solem.

Også etter at den nye mann var kommet til Hafstad, har man i de gamle protokoller forskjellige etterretninger om gården, og spesielt *119.* ser en at det ennå ikke var slutt med nabokjevlet.

Etter foranledning av Rentekammeret eller Finansdepartementet som vi nå ville si, ble det 25. til 27. april 1758 besiktigelse over sagene i Førde og skogene som de fikk tømmer fra. Om Halbrend-sagen sies det at den fikk sitt tømmer fra Ultang, Kirketeig, Gravdal, Halbrend, Hafstad og Brulands skoger, og så ble det avgitt skjønn over hva hver av disse gårders skog uten skade kunne levere årlig til sagen av sådanne trær at der av den nederste stokk ved rotenden kunne skjæres 5 enkle kjøbmannsbord og av 2. og 3. stokk 3-4 bord, alle av 10 fots lengde. Skjønnet gikk ut på at i Indre Halbrends skog årlig kunne hogges 50, I Ytre Halbrends 30, I Hafstads 24 og

i Brulands 60 trær av de nyss nevnte dimensjoner. Skogbestanden var altså meget bedre på Halbrend og Bruland enn på Hafstad. Om Ultang og Kirketeig heter det at det årlig kunne hugges henholdsvis 18 og 12 trær, men fra Gravdal kunne f.t. intet hogges.

Den 2.juli 1758 ble det holdt en åsteds- og markegangsforretning på Hafstad til deling av skogen mellom Mads Indre Hafsted samt Rognald og Nils Ytre Hafstad, for så vidt den ikke allerede var byttet og delt før. Dessuten var Mads stevnt av Rognald og Nils for ulovlig hogst i deres felles skog og til å høre vitner om merkene bøen og til oppsetting av nye merker. Naboene var på ytre side, Helge Gundersen Halbrend og på indre side, Rasmus Nilsen Gil på Bruland, Nille Berntsdatter, enke etter Anders Jonsen Ytre Bruland, lnr.163 og Ole Larsen Bruland, lnr. 164. Mads fremla en markegangsdom av 5.juli 1703 som også seinere vil bli omtalt. Det første retten gjorde, var å sette riktige merker mellom den før utskiftede skog og fellesskogen som nå skulle skiftes. Første merkelinje begynte et lite stykke ovenfor fossen og gikk til øverste topp på gamle Stølsholten. "Ved dette Mærke tilforn delte Skov oventil adskilt fra den udelte Skov nedentil, som nu skal byttes." Den felles skog deltes deretter i 8 teiger hvis grenser beskrives. Av teigene fikk Rognald og Nils nr.1, 4, 5 og 7, Mads nr. 2, 3, *120.* 6 og 8. For 5. teig var det første merket ved Jølstra og for 6. teig var det første merket på Nøstvollen ovenfor bøgarden. Et annet merke for teig nr.7 ble en stein som ble satt ved ytterste enden av Mads's kuflor på Tåene. Om teig nr.7 sies det at den lå ovenfor Rognald og Nils's jord. Teig nr.8 gikk like til Mads's innlagte kvie ved Brulands-merket .- Den neste dag fortsattes forretningen. Retten beså "de fra begge sider i noen år av den felles utmark innlagte kvien" og fant at der av Mads' var innlagt mer enn av oppsitterne på Ytre Bruland. Mads innrømmet sine naboer vederlag av den felles utmark og anviste dertil et stykke ovenfor eller ved Bordbakken, men Rognald og Nils ville innlegge på indre siden av Leirdalen. Retten beså begge disse steder, men så forentes partene således at Rognald og Nils som vederlag fikk et utmarkstykke lengst udi Leirdalen. Den innerste part av Leirdalen som ligger ved Mads's kvie, blir ham (159.) alene tilhørende. Om de øvrige poster ble partene forente, så alle til dato mellom den værende disputter om deres jordbruk skal være opphevet. - Omkostningene deltes etter skylden.

Hermed var det - i all fall foreløpig - sluttet fred mellom Hafstad-mennene innbyrdes, og som et tegn på god forståelse tør en vel tyde at de 26.februar 1759 sluttet en overenskomst om fellesskap i en sagbekk. Overenskomsten er innført i panteboken og lyder således: "Kjender vi Rognald og Nils Hafstad at have indgaaet en Kontrakt med vor Nabo Mads Hafstad at være Medeier i en Kvernbæk eller Sagbæk ved Bordbakken, derimod tilstaar jeg Mads Hafstad dem Vederlag for Aftraa. --- I det øvrige er vi ligeledes forligt om den Skovteig som af Sorenskriver Ravn og Lagrette blev tillagt ind til det gamle Kammermærke."

Straks etter at grensetvisten mellon Hafstad-mennene var avgjort, oppstod det uenighet mellom dem og eieren av Indre Halbrend, Helge Gundersen. Helge tilstevnte en markeskjells-forretning som ble holdt på Halbrend 11.juli 1758. De tre innstevnte Hafstad-menn *121.* fremla straks et innlegg hvori de uttalte at de fant det ubegripelig hvorfor Helge påstevnte sak, da det mellom gårdene var greie merker. Elva dannet grense nedenfor, og der den slapp, var der oppsatt merkesteiner som viste grensene i fjellmarken. Vel hadde Helge på Hafstads eiendom østenfor elva en liten innhegnet kvie, men den var blitt Halbrend innrømmet for å hindre kreaturene fra å komme inn på Halbrends bø - og for godt vennskaps og naboskaps skyld, og denne kvie måtte Hafstad med billighet kunne fordre tilbake. Men muligens ville Helge nå (160.) misbruke Hafstad-mennenes velgjerning til å styrke en påstand om at han skulle eie så langt inn på Hafstad som kvia strakte seg. Det ble ført vitner på begge sider. Et vitne hadde hørt sorenskriver Widerøe da han bodde på Hafstad, fortelle at den nevnte kvia nede ved elva hadde Helges formann fått for at Hafstads svin ikke skulle komme over til Halbrend. Flere av vitnene omtalte en stein på østsiden av elva som de hadde hørt skulle være merkestein mellom gårdene, men ikke alle av vitnene hadde sett den. Den ble nå påvist under befaringen og befantes å stå i en hole ved Bordbakken. Den var uten vitnestein, og retten kunne ikke avgjøre om den var nedsatt som merkestein eller kommet der av seg sjøl. Da den nå ble påvist av retten, erklærte et av vitnene at det ikke var der merkeslinjen skulle gå etter hva Helges far hadde vist ham. Hafstad-mennene ville ikke aner-kjenne denne sten som merkesten, og retten tok heller ikke noe hensyn til den. Derimot var det oppe i marken på Sagholten en stein med to vitner som retten fastslo som skogmerke. I dommen sies: "Fra Sagholten skal Mærket gå nedefter i Fossen og efter Elven alt til lige mod det Sted og lige over for hvor Helge Halbrends Bø på ydre Side begynder, derfra og nedefter til Helge Halbrends Gjerdesgaard som gaar under Bordbakken." For å hindre Hafstads kreaturer fra å komme inn på Halbrends bø, skulle Helge sette opp en gjerdesgard langs østsiden av elva og alt til hans egen bøgard for den nede vad Storelva innlagte kvie som det er talt om før, og til dette gjerde *122.* skulle han ta gjerdefang i Hafstads nærmestliggende skog. Til slutt (161.) heter det: "Dette Mærke fra øverst til nederst anser vi baade i Anledning af Mærkerne fra gammel Tid oventil og for Omstendighederne mellem disse Naboer til Skades og Uenigheds Hindring og Forkommelse --- at være baade billig og fornøden, og bør samme være til fuldkommen og fast. Efterretningen for disse nærværende og efterkommende Beboere udi Fræmtiden." - Omkostningene skulle Helge Halbrends sjøl betale.

Denne dom tilveiebragte ikke fred mellom partene. Allerede vinteren etter hogg Helge Halbrend oppe i skogen på et sted der Hafsad-mennene mente å eie. Den 28.februar 1759 nedla de forbud mot at de hogde trær bortførtes, og til sommertinget 1759 stevnte de Helge. Saken ble

også behandlet på høsttinget 1759 og sommertinget 1760 da sorenskriveren henviste den til åstedet. Mads og Nils Hafstad påstevnte derfor åstedssak som ble behandlet 8.oktober 1760. Rognald hadde vært med i forbudet og tingsaken, men stod utenfor åstedssaken, da han i mellomtiden hadde solgt sit bruk til svogeren, Nils. Rettens befaring begynte oppe ved den gamle merkesteinen på Sagholten. Herfra skulle den ifølge dommen av 11.juli 1758 gå nedetter i fossen, men der var den gang ingen merker satt mellom disse endepunkter, og der var flere fosser som det kunne være tale om. Det ble nå mellom Sagholten og den fossen som erklærtes å være den rette, satt 6 steiner, den øverste på en rabb nedenfor Rigedal og den sjette like ved fossen. Regnet etter disse merker, fantes de fleste av Helge Halbrends hogde trær å ha stått på hans egen eiendom, men 4 trær stod innenfor Hafstad-merket og noen trær i (162.) sjølve merket. Dom ble avsagt dagen etter eller 9.oktober 1760. Denne nå oppmerkete linje erklærtes gjeldende for fremtiden. Arresten ble hevet da "begge Parter har været for hastige og for uvisse i hvad de med Rette kunde gjøre." Av de arresterte trær ble de sju tilkjent Hafstad-mennene og 13 Helge Halbrend. Denne hadde fremlagt et innlegg og har rimeligvis i det også talt om elva, for i dommen heter det at hva angår *123.* bruken av elva "da kan denne gang ei anderledes av denne Ret skjønnes end at baade Hafstads og Halbrends eiere og Opsiddere bør i samme elv have den Ret og Frihed saavel af Brug og Bygning som Fiskeri som Lovbogen 5. Kapitel 11 foreskriver, og deri maa ikke nogen av dem hinanden nogen Indpas eller Skade gjøre." - Av omkostningene pålegges 2/3 Hafstad-mennene og 1/3 Helge Halbrend. - Om denne tvist vil en få høre mer under Halbrend.

På Ytre Hafstad hadde der nå en tid vært to eiere og oppsittere, men 1760 ble hele Ytre Hafstad samlet på en hånd, idet som alt anført, Rognald Olsen under 23.juni 1760 med sin kones samtykke solgte sin halvpart for 220 rdlr. til svogeren Nils Olsen. Hvor det siden ble av Rognald Olsen (fra Svorstøl) og hans familje er meg ubekjent. Jeg skulle snarest tro at han er fraflyttet sognet. Omtrent samtidig med sitt kjøp, utferdiget Nils Olsen Hafstad obligasjon i sin gård for 100 spdlr til Helge Halbrend som han nettopp lå i prosess med. (163.)

Etter å være blitt eneeier av Ytre Hafstad satt Nils Olsen ikke mer enn 2½ år med gården. Ved skjøte av 19.november 1762 solgte han den nemlig med sin kones samtykke til Helge Gundersen Halbrend. I salget fulgte årets avgrøde av høy og korn og gårdens besetning av kreaturer, 11 kyr, 4 kviger, 9 fjorgamle kviger og okser, 7 årsgamle kalver, 2 hester, 2 hopper og 1 føll, geiter og sauer med lam og kje, ialt 40 stk. Kjøpesummen for alt sammen var 850 rdlr. - Hvor Nils Olsen og familje etter salget tok opphold, vet jeg ikke. Han solgte som vi hørte, sin besetning, og det hadde han vel ikke gjort om han hadde overtatt en annen gård i Førde eller

en av nabobygdene. Skulle han måskje være flyttet til Bergen? Etter ministerialboken døptes 1758 en Knut Nilsen Hafstad og 1761 en Johannes Nilsen Hafstad. Jeg antar dette har vært Nils Olsens barn, og det bestyrkes ved at for begge barna var Ole Solem fadder. Han var åpenbart barnas farfar. *124.*

Om Helge Gundersen Halbrend er det allerede foran fortalt en del, og om hans første år mens han ennå bodde på Halbrend, vil det bli fortalt mer når vi kommer dit. Helge er stamfar til de nåværende oppsittere på Ytre Hafstad. Sin gård under Halbrend solgte han ved skjøte av 17.november 1761 til "Grimeliens Kobberverk" for 1000 rdlr. I salget fulgte sag og kvern med redskaper og inventar med. I 1762 brukte han Ytre Skei etter avtale med den avdøde eier Coucherons enke, og derfra kom han til Hafstad.

Etter ministerialboken skulle Helge ved sin død 1804 være 73 år gammel, altså født 1731. I virkeligheten har han nok vært noen år eldre. Ved salget av Halbrend ble han en velstandsmann, om han ikke (164.) allerede før var det. - Hans navn forekommer hyppig i de gamle protokoller. Han hadde penger å låne ut mot pant i gårdene, han ble benyttet ved offentlige forretninger, og han var en mann som stod på sin rett og ikke var redd for å innlate seg i prosesser, og om det bærer da både pantebøker og tingbøker vinesbyrd.

Av sin svoger, Rognald Gundersen Ytre Halbrend, fikk Helge 1763 obligasjon for 234 rdlr. 4 mk. 8 skilling. Da gjestgiveren i Sjøahola, Johan Rue, 1768 oppgav sitt bo til skifte mellom sine kreditorer, ble Helge valgt til innkassator. Han hadde 17-18 rdlr. tilgode i boet, og som pant hadde han skjeer, dreiels bordduker og en gammel firkjeipings båt. Av løytnant Adam Barch Rue fikk han 1768 for 74 rdlr. 2 mk. 2 skill. pant i nedre Slåtten, og 1780 fikk han av Hans Olsen for 96 rdlr. 5 mk. 2 skilling pant i Sunde (Se V. side 273). I skifteprotokollene forekommer Helge atskillige ganger som kreditor i boer, dels også som verje og som vitne ved registreringer. Til Ole Olsen Furebø solgte han 1770 for 98 rdlr. en part av Ramstad, lnr.175, som hans kone, Kari Madsdatter, hadde arvet etter sin bror, Bendix Madsen Rotenes eller Redal (Se III, side 193).

Hva jeg spesielt i tingbøkene har funnet om Helge Gundersen skal jeg referere, for så vidt det er passert etter at han var kommet *125.* til Hafstad.

Ti1 høsttinget 1763 stevnte Helge sin dreng, Ole Pedersen Førde, fordi han hadde forlatt tjenesten. Ole som nå tjente hos Johan Rue, møtte ikke og fikk lovdag. På sommertinget 1764 erklærte Helge at saken var forlikt. Drengen kalles nå Ole Pedersen Grimeland. (165.) Til sommertinget 1767 ble der søkt opplysning om hvor meget der ble foret og avlet på de to Hafstad-gårdene. Hafstad hadde nemlig fått et større avslag i sin matrikkelskyld som 26.mai 1737 var approbert av kongen, og det gjaldt nå å få rede på om skylden atter kunne forhøyes. Det

ble forklart at på hvert av brukene fødtes 10-11 naut, 1 hest og 12 smaler, og at der såddes 6 og ble avlet 18 tønner korn. Hvert bruks matrikkelskyld var etter avtaket 1 laup. At oppgavene var for lave er visst ikke tvilsomt. Den besetning som fulgte Ytre Hafstad da Helge kjøpte, var atskillig større (s.123)

Til høsttinget 1768 var Helge stevnt av løytnant Erik Theodorus Antzèe i anledning en tvist de hadde hatt om hvem som først skulle få sitt korn malt på Halbrends-kverna. Antzèe førte et par vitner. Ananias Iversen Furevik forklarte at han var fra Halbrend og ville male, men kom ikke til, da løytnantens dreng holdt på med å male. Han spurte drengen om det ikke kunne være råd for flere til å male, og til det svarte drengen at når han hadde avmalt det som var på kverna, så skulle Helge male noe korn som han hadde stående i ei hit i kvernhuset. Helge var også tilstede, men gikk bort en stund, og imens kom løytnanten og befalte sin dreng at han skulle slå all korn på igjen, og det gjorde da drengen. Løytnenten lukket nå kvernhusdøren, tok nøkkelen til seg og gikk inn i stuen til Paul Hjortdal (som var ansatt ved Grimeliens verk og bodde på Halbrend). Nå kom Helge (166.) tilbake og gikk også inn i stuen, men hva der inne ble sagt og gjort, visste vitnet intet om. Da Helge kom ut igjen, beklagde han seg over at han skulle gå der således i lægervall *(Knipe-forlegenhet. O.Tj.)* og ikke få malet, gikk derpå ut i tunet til svogeren, Rognald Ytre Halbrend og kom tilbake ledsaget av Rognalds kone og sønn. Han *126.* såvel som Rognalds kone bad løytnanten om nøkkelen, men fikk den ikke, og så gikk Helge, mens Rognalds kone og sønn så derpå, hen og stemte kverna. Da Helge derpå atter begjærte nøkkelen, nektet atter Antzèe å avlevere den før han hadde fått avmalt det som da var på kverna, men det korn som enda var i sekken og ikke var påslått, ville han ta heim med seg. Da Helge spurte hvorfor han ikke kunne få nøkkelen, svarte Antzèe: "Det er fordi jeg har Gods derinde." Helge spurte sin søster, Rognalds kone, om han ikke måtte ha lov til å bryte opp kvernhusdøra, og da han fikk hennes tillatelse, gjorde han det. Derpå ble vatnet atter satt på, og så malte Helge først det som av løytnantens korn som var på, og deretter sitt eget. Det av løytnantens korn som ikke var malt, førte hans dreng med seg. - Det annet vitne, Johannes Andersen Klopstad, hadde hørt Helge atskillige ganger og dessuten også Rognalds kone be om nøkkelen uten å få den og han hadde hørt Antzèe si at det som var på kverna ville han ha avmalt. Dette vitne sa også at Helge brøt kvernhusdøra opp etter å ha fått lov til det (167.) av Rognalds kone. - Rognald Halbrend som også var innvarslet under saken, erklærte at han vel hadde lovt løytnanten å male når det var ledig, men Helge hadde "Aaremel" der hos ham på kverna. Antzèe gjorde en bemerkning om at da Rognalds kone var Helges søster, var det ikke så forunderlig at hun gav ham lov til å stemme vatnet og bryte opp kvernhuset, og fikk på begjæring saken utsatt. Da den på sommertinget 1769 påberoptes, møtte ingen av partene, og seinere hører en ikke mer til den. Høsten 1769 solgte

Antzèe Ytre Skei til kaptein Søren Fasting og flyttet til Holmedal, hvor hans etterkommere ennå lever på gården Hylleset. Muligens var hans flytning fra bygda grunnen til at han lot saken falle. Det kan også være at han etter roligere overveielse har funnet at saken ikke fortjente å bli forfulgt videre. Vi får ikke vite hva hans påstand i saken var, men det synes meg klart at den ikke var av noen som helst økonomisk interesse, men kun utslag av retthaveri og krenket forfengelihet. Antzèe har ikke *127.* kunnet tåle at han, løytnanten, skulle stå tilbake eller vike plassen for Helge, gårdbrukeren, bonden.

Foran har vi sett at Helge Gundersen mens han bodde på Indre Halbrend, hadde prosesser så vel med sine formenn på Ytre Hafstad som med Mads Indre Hafstad. Etter at han sjøl var blitt eier av Ytre Hafstad, tilstevnte han en åstedssak mot Mads, men saken synes å være forløpet i vennskapelighet. Den ble behandlet 25.juni 1770 og hadde til hensikt å få grensene mellom Mads og ham fastlagt så vel innen- som utengjerds. Mads møtte og fremla den før omtalte forretning av (168.) 5.juli 1703 som her kalles en "Forligsforretning mellem Bernt Pedersen Hafstad og hans sønn, Mads Berntsen Hafstad." - og dessuten åstedsforretning av 2.juni 1758, og et innlegg i saken hvori han blant annet anfører at han har bebodd gården Hafstad henved 40 år. Som vitne ble ført: 1.Knut Nilsen Hafstad som var 40 år gammel, hadde vært på Hafstad siden han var 7 år gammel og hadde tjent hos Mads, 2.Thore Nilsen Hafstad som var 52 år gammel og hadde vært på Hafstad i 27 år, 3.Hans kone, Eli Andersdatter, og 4.Jørgen Monsen Furebø som for mer enn 20 år siden hadde tjent på Hafstad, først 2 år hos sorenskriver Widerøe og siden 1 år hos Mads Indre Hafstad. Etter vitneførselen begav man seg på befaring. Man begynte med fjellskogen og entes om at man skulle holde seg til forliksforretningen av 1703, som er gjengitt i forretningen av 1758, kun at grenselinjene ble fornyet og nærmere bestemt eller beskrevet. Retten undersøkte først delingslinjen i den nederste teig, den som støter til heimehagen og som etter forliksforretningen er den 3. teig. Her fant retten riktig det første merket ved Bekkevatnet, som går over Store Sagholten, nå kalt Tjovholten (Tuveholten), men det andre endepunktet som Mads ville gjøre gjeldende, kunne Retten ikke godta. Den bestemte og beskrev den delelinjen som partene skulle holde seg etter. Av denne teig som kaltes "Store Skogholt-teigen," eide Mads den ytre, Helge den indre part. - Deretter befor man teigen i Lille-Sagholten, i forliksforretningen *128.* betegnes som nr.2, og beskrev delelinjen. På den indre side av den tilhørte skogen Mads, på den ytre side mot Halbrends-merket tilhørte den Helge. Derfra gikk retten til teigen på Bekkeholten, som er (169.) nr.1 i forliksforretningen. Delelinjen begynner ved Langelandsvatnet straks østenfor Hafstadstølen. Blant merkene i denne linje nevnes kors i en bergnov som peker bent på et lite nes som stikker ut i Bekkevatnet. Den innerste del av denne teig var Helges, den ytterste tilhørte Mads. - Den følgende dag, 26.juni 1770 befor retten den siste teig i Botnen som er nr.4 i forliksforret-

ningen, og bestemte merkene der. Deretter begav retten seg heim på bøen. Her nevnes "Øen (muligens det skal læses Øren) innenfor husmannen på Hafstadlandet." - "Teigene inne på Sanden" og "Store-Næsset." - Den følgende dag, 27.juni 1770, ble forretningen sluttet etterat "Retten havde afmærket førnævnte Ør nedenfra Elvetremmen *(elvetrommen. O.Tj.)* og lige Op i Løken med 4 Stene og Stikker." Omkostningene deltes således at Mads betalte Helge 12 rdlr.

Til høsttinget 1770 hadde fogden stevnt alle sjøleierne lenets gods til å lide dom til betaling av det som resterte på ekstraskatten fra 1. oktober 1767. Som talsmenn for samtlige innstevnte møtte Anders Olsen Åse (visstnok fra Naustdal) og Helge Hafstad, som forlangte tilført protokollen "at de formodede, at Kongen var så nådig ikke at lægge Byrde til Byrde, at Skatten i sig selv var altfor haard at utrede, om ikke Omkostningene efter Dom kom dertil. Vil endelig Kongen drive Folket fra Hus og Grund, staar det i hans Magt, hvori de alle underdanigst har at finde sig, thi andet kan her ikke blive at betale med. Men de tror dog at Kongens Naade er større og for endnu engang aller underdanigst at søge denne, måtte de forlange Opsættelse til Sommertinget." - Vi har tidligere hørt at Helge kunne skrive en stevning, men denne tilførsel er ikke stilt av ham. Den er uten tvil sorenskriver Arentz's verk. Han bevilget utsettelse (170.) og på sommertinget 1771 avviste han saken under påberopelse av *129.* forordning av 31.januar 1769 der til inndrivelse av skatterestanser gav anvisning på utpantning. Restansene av ekstraskatten for årene 1762 ble på sommertinget 1773 for Førde skiprede (Holsen, Førde og Naustdal sogn) oppgitt til 6134 rdlr. 1 mk. 11 skill. Ved fororning av 14.november 1772 ble ekstraskatten opphevet.

Helge Gundersen må ha vært noe av en jeger. Ved sommertinget 1771 foreviste han skinnet av en voksen ulv som han hadde skutt. Det samme gjorde han også sommertinget 1773. Det var skottpremie for ulv i den tiden.

Til høsttinget 1773 hadde Helge Hafstad på sr. David Holtermanns vegne stevnt Nils Næs for gjeld. Holtermann var kjøpmann i Bergen, og Helge har altså for anledningen vært hans rettsfullmektig eller sakfører. Den 4. mars 1779 møtte Helge som forsvarer for Bernt Kolbensen Gravdal, Tjuv-Bernt kallet, som var stevnt for tyveri, forøvd på Klopstad, Vie og et tredje sted. Bernt hadde tidligere tjent 4 år hos Helge som de ikke hadde merket noe til tjuvaktighet hos Bernt. Om saken mot Bernt ville en finne fortalt i 4 bind, side 278 o.f.s.

Til sommertinget 1780 hadde Helge stevnt lensmann Anders Olsen Stubhaug, fordi denne ved en utpantning hos Helge hadde tatt pant i en kopperkjel tilhørende Johannes Madsen Hundvedbakken eller Hafstad. Helge hadde innvarslet flere vitner, men ikke den oppgitte eier av kjelen, og dommeren avviste derfor saken. Helge påstevnte saken påny til høsttinget 1780, men var fremdeles uheldig og fikk saken avvist. Han hadde nemlig stevnt lensmannen til 15. og

16.november og ikke til 18. da han iretteførte saken. For tredje gang påstevnte Helge så saken, nemlig til sommertinget 1781. Lensmannen undret seg over at Helge ville anlegge denne sak mot ham som var en uskyldig mann. Det kunne ikke ha annen grunn enn hevngjerrighet, fordi lensmannen hadde pantet hos ham for forsømt veiarbeid. Men det var generalveimesteren eller hans fullmektig som hadde ilagt mulkten, og lensmannen hadde kun pantet etter ordre av 30.september 1779, *130.* som han fremla i retten. Helge fikk saken utsatt til høsttinget 1781, men møtte ikke. Dommeren utsatte saken til sommertinget 1712, og da Helge heller ikke møtte nå, ble den utsatt til høsttinget s.å. Men på dette ting møtte hverken Helge eller lensmannen, og saken ble derfor hevet. Denne sak ble bebandlet for birkedommeren, da lensmannen bodde på en av birkets gårder.

Våren 1785 anmeldte landhandler og gjestgiver i Sjøahola, Elias Hjortdal, Helge Gundersen for handel med bladtobakk m.m., og fogden fikk i den anledning ordre av amtet å anlegge sak. Helge ble stevnt til sommertinget 1785 hvor der førtes åtte vitner. Mot Helge fremkom der ikke noe synderlig, men om hans sønn, Nils, kunne Anders Bruland forklare at han for lenge siden hadde fått overlatt en peil fransk brennevin, og at han en og annen gang hadde kjøpt dels rulltobakk, dels bladtobakk hos ham. Hjortdal meldte nå også Nils, som således ble dratt inn i saken. Da denne ble forelagt på høsttinget 1785, ble Sjur Jansen Stevoll ført som vitne. Han forklarte følgende: Sist vinter før jul førte han heim til Helge 10 tønner rug. Samtidig førte han heim et forseglet halv-anker, som han trodde det var (172.) brennevin i og rulltobakk i en matte, og disse saker mottok Nils fra fartøyet på istrommen. Nå i sommer før St.Hans førte vitnet atter heim et forseglet halv-anker som han la inn i den nye husmannsstua på Hafstad, og et halv-anker Hamburger-brennevin som han hadde kjøpt i byen til Nils etter hans begjæring. - Nå i høst da vitnet atter var i byen, fikk han levert to forseglede halv-anker som skulle avleveres på Hafstad hos Helge. - Vitnet hadde i fjor ved Mikæli tid hos Nils kjøpt en rull tobakk for, så vidt erindres, 38 skilling, og nå i vinter kjøpte vitnet hos Nils 2 potter fransk brennevin for 30 skilling pr.pott. - Også Gregorius Larsen Hagen ble avhørt som vitne på dette høstting. Sist sommer hadde han kjøpt en rull tobakk hos Nils. På det følgende ting sormeren 1786 forklarte Engel Madsen Aasen at *131.* han hadde kjøpt tobakk hos Nils. - På høsttinget 1786 fremla Helge og Nils hver sitt innlegg og deretter pådømtes saken. "Det er," heter det i dommen, "kjendeligt, at Nils nogen Tid har ført en liden hemmelig Handel med Brændevin og Tobak og hans mange Udflugter i hans Indlæg bestyrker dette." For brennevinsalget ble han idømt en mulkt på 20 rdlr. og for tobakksalget en mulkt på 10 rdlr., tilsammen 30 rdlr halvdelen til kongens kasse og halvdelen til angiveren. Dertil ble han idømt saksomkostninger med 6 rdlr. Mot Helge fant sorenskriveren intet bevis ført, og han ble derfor frifunnet.

Helges kone het Kari Madsdatter og var fra Rotenes. Hun døde 63 år gammel høsten 1786. Skiftet etter henne begynte 7.november 1786 og sluttet 19.mai 1787. Der var 6 barn etter henne: 1.Iver, 2.Mads, 3.Nils, alle myndige og heime hos faren, 4.Inger, gift med Abraham Olsen Mo, 5.Pernille, gift med Erik Eriksen Halbrend og 6.Ragnhild, 22 år gammel og da ugift, men 1795 ble hun gift med Gjert Jonsen Fauske. Boet var et velstandsbo. Aktivene utgjorde når arveforskottene ble medreguet 2014 rdlr. og beholdningen var 1734 rdlr., hvorav enkemannen fikk det halve, 867 rdlr. Boets gård ansattes til 600 rdlr og ble utlagt med en halvpart til enkemannen og med en sjettepart til hver av hans tre sønner. Etter to panteobligasjoner, utstedt av løytnant Adam Barch Rue og Christoffer Andreas Myhlenfort på Skei, hadde boet tilgode henholdsvis 74 rdlr. 2 mk. 8 skilling og 40 rdlr., og hos svigersønnen, Erik Eriksen Halbrend 200 rdlr. I kontanter var der 45 rdlr. Blant løsøret kan nevnes to høyvogner, der neppe var alminnelig den gang, en femkeiping, en firekeiping, en kastenot, en kvern med hus og "Rede" *(Tro om ikke "Rede"er feilskrift for renne i betydning av slok, "kvennaslok". O.Tj),* en sølvkanne på 56 lodd, en annen sølvkanne på 70 lodd, diverse skeier og et sølvbelte, som taksertes til 10 rdlr. Den store sølvkanna var på låket merket med navnet Mogens Rasmussen Nøstdal og Karen Sofie Nøstdal og årstallet 1760. Kanna har altså tilhørt dette ekteparet. Denne sølvkanna utla
132. sorenskriveren til seg for skifteomkostninger, den mindre sølvkanna fikk enkemannen. Kreditorer i boet var svigersønnen, Abraham Olsen Mo, og etter mellomregning fra vårsildfisket hadde Tollef Hornes's dødsbo tilgode 6 rdlr. 1 ort 8 skilling. *(Det bemerkelssesverdige ved dette skifte er at skifteforvalteren som betaling for sin befatning med boet legger ut til seg det største og verdifulleste stykke arvesølv som fantes i boet, enda der var nok av kontanter. En kan være temmelig trygg på at det ikke skjedde med Helge Hafstads billigelse. Sorenskriveren måtte jo vite at et sådant arvestykke ved siden av den reelle verdi for arvingene også hadde en affeksjonsverdi som ikke så lett kan vurderes i penger. Jeg er nesten skuffet over at ikke Steen her har et lite ord å si om denne sin forgjengers forhold til dette skifte. O.Tj).*

Etter skiftet vedble Helge å bruke hele gården så vidt jeg kan se. Han nevnes som eneste bruker i en overenskomst av 15.juli 1789, hvorved det bestemtes hvor meget hver især skulle vedlikeholde av hågarden mellom Hafstad og Bruland. Det heter her at Helges bruk skulle (174.) gjerde fra Jølstra 91½ favn til en nesatt påle. Indre Hafstad skulle vadlikeholde stykket fra almenningsveien og like opp under fjellet og holde grind over veien, Det øvrige av hågarden skulle Brulands-mennene holde.

Etter denne tid finner en ikke stort om Helge i de gamle protokoller. I 1790 var han kreditor i et bo, fikk 1794 og 1796 avkall for verjemål, likeså 2.juli 1795 og denne gang av Gjert Jonsen Fauske for hans kone, Helges datter, Ragnhilds morsarv 96 rdlr. 1 ort 5 skilling.

Helges eldste sønn, Iver, fikk 10.juli 1794 av sine to brødre, Mads og Nils, for en kjøpesum av 200 rdlr. skjøte på deres to sjettedeler av Ytre Hafstad, hvorav Iver fra før eide en sjettepart. Under 6.juli 1798 fikk han av faren for 300 spdlr. skjøte på dennes halvpart og var således eier av hele Ytre Hafstad. Samtidig fikk Helge kårbrev av sønnen, men forbeholdt seg å styre gården så lenge han *133.* fant for godt.

Etter Helge Gundersen ble det holdt skifte 17.mars - 8.mai 1804. Boet eide løsøre for 638 rdIr (deriblant en sølvkanne på 56 lodd og en femkeiping) og utestående fordringer til et beløp av 208 rdlr. Beholdningen var 729 rdlr. av hans barn var Pernille Halbrend nå død, men der var 6 barn etter henne. Helges annen sønn, Mads, hadde fremdeles sitt tilhold på Hafstad og døde der ugift 1810 - ifølge ministerialboken 58 år gammel.

Ministerialboken sier videre at Helge Gundersen ved sin død 1804 var 73 år gammel og altså skulle være født 1731. Men han har visselig vært noen år eldre. Sommeren 1745 ble han nemlig vigd til Kari Madsdatter Rotenes, og skulle altså være blitt gift i 14-års alderen. Dette er uantakelig eller snarere umulig. Yngre enn 18 år kan han vanskelig tenkes å ha vært ved sitt giftermål, og da faller (175.) hans fødsel ca 1727. I den eldste ministerialboken finner en at Gunder Halbrend 1.juli 1727 hadde sønnen Helge til dåpen, og her har en visselig den seinere Helge Gundersen Hafstad.

Jeg forlater nå for en stund Helge Gundersen og hans etterkommere på Ytre Hafstad og går tilbake til Indre Hafstad.

xxxx 0 xxxx

På Indre Hafstad fikk som før fortalt Bernt Pedersens sønn, Mads Berntsen, bygselbrev av kommissarius Risbrich den 16.oktober 1690. Det ble tinglest på sommertinget 1692. Likeledes er fortalt at 5.juli 1703 ble det opprettet en forliksforretning mellom Mads og hans far, hvorved gården ble delt (Se side 127). Om Mads Berntsen har det ikke vært meget å finne i de gamle protokoller. Ved vårtinget 1706 ble han notert som stående til rest med 1 mk. 8 skilling på skatten for 1705, og ved høsttinget 1707 ble han notert som stående til rest med 3 rdlr. 14 skilling i skatt for samme år. Skiftet etter Mads Berntsen ble holdt 16.november 1708, men en kjenner ikke mer enn dets dato. Rimeligvis er han død før sommertinget samme år, for ved dette *134.* ting opptrær hans kone, Anne Susanne Didriksdatter som sjølstendig rådende, idet hun tok dom over Ole Tjønneland (Ole Eliassen Brunen) til betaling av leie for et år for ei kirkeku (III, side 248). Hun hadde, sa hun, i sitt regnskap måttet tilsvare leien, men han hadde intet betalt, men kun oppholdt henne med løfter. Foruten leien, 1 ort, ble Ole dømt å betale 1 ort i saksomkostninger. Jeg antar at Mads Berntsen her vært verje for Førde kirke og som sådan hatt å utleie kirkens kyr, og at hans kone etter hans død har avlagt regnskap for (176.) hans forvaltning.

Anne Susanne Didriksdatter hadde en søster, Anne, som var gift med Jakob Desideriussen på Nyttingnesholmen, men synes å ha vært fra Nordfjord, hvor hun hadde flere slektninger. Med Mads Berntsen hadde hun datteren Brita som ble gift med birkelensmannen Ole Monsen Rotenes eller Naustdal og siden med Valentin Haldorsen Steinhovden. En annen datter av dem var Sofie som døde 1711 uten å etterlate seg livsarvinger. Dessuten hadde de sønnen Henrik som flyttet til Bergen og under 1.mai 1724 ble inntegnet i Bergen Borgerbok med bemerkning om at han drev litt kjøbmannskab. Verje for Henrik Madsen i de år han var umyndig var kapellanen i Førde, hr. Samuel Finde, som på høsttinget 1714 lot "opbyde" hans farsarv 45 rdlr., men uten nytte, da ingen ville låne og forrente dem *(En interessant opplysning. Jeg har trodd at det var mangel på kapital som gjorde at så mange av de unge menn i hin tid måtte nøye seg med tarvelige husmannsplasser eller gå som tjenestedrenger den lengste del av sitt liv. Men det kan jo også være at det nettopp da ikke var noen fale gårder, eller at prosentsatsen for beregning av rentene var satt så høyt at en på forhånd kunne regne seg til at kjøp eller bygsling av gård ville være ulønnsomt. O.Tj.).* Henrik Madsen ble gift med Trone Marie Bruy og fikk med henne sønnen Mads Henriksen, som ble barbersvenn i Bergen og1746 begav seg på utenlandsreise, rimeligvis for sin profesjons skyld. Henrik Madsen var død før juli 1727, og en hører ikke større *135.* om ham, men hans sønn, barbersvennen, var her i bygda juni 1746 og gjorde sin odelsrett til Ytre Bruland om i penger (se side 72 og 82). Av sin farmor, Anne Susanne, lånte han mot bevis av 8.juli 1746 18 rdlr., så han samlet ikke så få penger her i bygda, antakelig til bruk på hans utenlandsreise som han tiltrådte seinere samme år. Mads Henriksen, som var født 1727, var ennå ikke kommet tilbake fra sitt utenlandsoppbold 1749. - Men jeg er kommet for langt (177.) nedover i tiden og må gå tilbake til Anne Susanne Didriksdatter.

Høsten 1709 leide Anne Susanne båten sin bort til noen Angedølinger som skulle på bytur. Ved uaktsomhet forulyktes båten på turen. Anne Susanne stevnte derfor leierne til vårtinget 1710 som holdtes på Kusli den 31.januar. De stevnte var: 1.Ole Grimeland, 2.Simon Tefre, 3.Odjer Angedel, 4.Anders Botnen, 5.Thore Botnen, 6.Odjer Kvaal og 7.Anders Kvaal, ialt sju menn. De to første hørte under birkeretten og hadde ikke å svare for sorenskriveren, for hvem saken var innstevnt. Nr.3 og 4 møtte og fikk som sedvanlig lovdag til neste ting. De har antakelig i minnelighet avfunnet seg med klagersken, da saken mot dem ikke ble påstevnt påny. De tre sistnevnte møtte. Thore Botnen kunne ikke nekte at båten i godt vær og ved uaktsomhet var forulykket. Odjer Kvaal som kun "havde havt en ringe del Gods på Baaden," kunne ikke fragå at båten på grunn av styrmannens "uagtsomme Anstalt" var forkommet. Anders Kvaal mente ikke å kunne gjøres ansvarlig for den skjedde skade. Anne Susanne påstod erstatning med

30 rdlr. Sorenskriveren dømte de tre innstevnte som møtte og svarte i saken å betale henne hver 3 rdlr.

I denne sak likesom i den foran nevnte mot Ole Tjønneland opptrådte Anne Susanne som fullstendig myndig, og en skulle derfor tro at hun fremdeles var enke og som sådan rådig over sin formue. Imidlertid er hermed å bemerke at Ole Andersen Tefre, som ble hennes annen mann, allerede 26.november 1709 hadde fått bygselbrev på Indre Hafstad av eieren, kommisarius Risbrich. Av det kunne det jo ligge *136.* (178.) nær å slutte at de allerede da var gifte. Kanskje forholdt seg så at de ennå høsten 1709 ennå ikke var vigde, men at de var trol. eller blitt enige om å gifte seg, og når ekteskapet først fant sted 1710. I hvert fall er det klart at Risbrich ikke uten samtykke av den bygselberettigede Anne Susanne har kunnet bortbygsle gården til Ole Andersen.

I folkelisten av 1701 oppføres som oppsitter på Tefre en Anders Olsen med en 9 år gammel sønn, Ole. Så vidt jeg kan forstå, må dette være den Ole Andersen som 1709 fikk bygselbrev på Indre Hafstad og ble Anne Susannes annen mann. Hvis aldersoppgaven fra 1701 er så noenlunde riktig, skulle han altså kun være ca 18 år gammel da han ble ektemann. Anne Susanne er antakelig født 1674 og skulle altså være en hel del år eldre enn Ole Andersen. En vet ikke av at de fikk flere barn enn sønnen Mads, og gjennom ham ble de stamfedre for de nålevende oppsittere på Indre Hafstad. Med Mads Berntsen forsvinner fra Indre Hafstad den bygselfamiljen som hadde sittet på gården siden Kristian den tredjes dager.

Jeg skal nå fortelle hva jeg vet om Ole Andersen Hafstad.
Til sommertinget 1710 ble Ole stevnt for slagsmål med Jens Grimeland men møtte ikke og fikk lovdag. På høsttinget samme år møtte han heller (179.) ikke. Rognald Angedal svarte for ham at "han var paa Byreise og formedelst det haarde Veir havde han ikke kunnet fortsætte sin Reise saa han ikke kunde komme til Thinget." Likevel påstod sakefallsforpakteren ham mulktert, og sorenskriveren avsa sådan kjennelse: "Da Ole Andersen Hafstad efter Lavdags Forelæggelse ikke honorerer Retten, bør han for sådan sin Udeblivelse bøde til Kongen 2 Lod Sølv." Seinere hører en ikke mer til saken, som Ole Rimeligvis har fått ordnet i minnelighet.

Til sommertinget 1711 var Ole Hafstad stevnt av fogden for "Ægtebøder," da hans hustru, Anne Susanne, "noget før Tiden ( ):noe før 9 måneder etter vigselen) kom i Barselseng." Ole erkjente og ble etter lovb. 6-12-1. dømt å betale for seg og kone 3 rdlr. 2 mk. 4 skilling. *137.*
Om deres sønn Mads leser en i ministerialboken at han ble begravd 22. desember 1787, og at han var 79 år 11 uker og 5 dager gammel. Etter denne oppgave skulls Mads være født 1708, men tross den tilsynelatende nøyaktighet tror jeg dog den må være uriktig, og at hans rette fødselsår er 1710.

Til høsttinget 1713 hadde Ole stevnt Anders Jensen Hafstad for slagsmål. Som vitne oppgav Ole et par menn som hørte under Svanebirket og som således måtte føres for birkedommeren. For å få disse vitner avhørt ble saken utsatt, men på høsttinget 1714 møtte partene og erklærte saken forlikt, således at Anders skulls betale Ole alle omostningene. Hvem denne Anders Jensen var, vet jeg ikke, medmindre han skulls være den Anders Jensen Stavanger som ble gift med Mads Pedersen Hafstads eldste datter av annet ekteskap, og som 1713 av svigerfaren fikk skjøte på en part av Ytre Bruland (s.65). At Anders (180.) Jensen 1713 og 1714 kan ha oppholdt seg hos svigerfaren og har fått navn etter Hafstad, kan godt tenkes.

Side 36 foran er fortalt at Ole Andersen og Bernt Pedersen Hafstad til sommertinget 1714 var stevnt av oppsitterne på Indre Bruland, fordi de ulovlig skulls ha satt opp en merkesgard, men at saken ikke førte til noe, idet sorenskriveren dømte at gården skulle bli stående til saken ble behandlet på åstedet.

På høsttinget 1714 ble Ole Hafstad oppnevnt som lagrettemann for det følgende år. Uheldigvis er sorenskriverens tingbøker borte ikke alene for 1715, men for hele årrekken fram til 1740, så vi savner en kilde som ganske sikkert ville ha inneholdt mangt og meget om Ole Andersen. Han ble nemlig lensmann og som sådan har han måttet være tilstede på tingene.

Årene 1701-1715 finner en Ole Andersen Kusli nevnt som lensmann, og måskje har han innehatt stillingen også noen år etter 1815. At hans navn på Hafstad er hans umiddelbare ettermann som lensmann er visst ikke å betvile, men jeg kan ikke angi året da han ble beskikket. Kun *138.* så meget kan jeg si at Ole Hafstad var blitt lensmann 18.juli 1719, for da fikk han av fogden ordre om å samle sammen de i Førde værende svenske krigsfanger for at de kunne bli sendt til Bergen (Se II, side 101-103). Med lensmannsstillingen fulgte en fremskutt posisjon i bygda, og som et tegn på at det var, så kan en vel betrakte det at både Ole Hafstad og hans kone var faddere i prestegården (181.) 1720 og 1721 og at lensmannen tillike var fadder for et av kapellanens barn.

Med sin kone fikk Ole Andersen noen små jordparter, således 5 2/5 mark av Underli i Vevring som han 1711 solgte (s.98), og visstnok også en liten part av Bruland. Etter sitt ekteskap erhvervet han mer. Således kjøpte han av Svanø-godset da dette på grunn av Svanenhjelms kassamangel ble realisert, ½ laup av Espe i Naustdal. På denne part fikk han kongeskjøte 25.februar 1727, men dette bruk solgte han året etter. Videre fikk han 19.juni 1727 kongeskjøte på ½ laup i Furehaugen og på 1 laup 2 pd. av Kvammen, og under 18. mars 1728 på 1 pd. 21 mk. i Åmot - alt i Naustdal sogn - og disse gårder som også var Svanøgods, synes han å ha beholdt til sin død. *(Her må menes Kvamme og akke Kvammen, siden gården hørte til Naustdal sogn. O.Tj).* Vi skal siden få se at han også eide gårdparter i Førde sogn.

Av en gammel lagtingsprotokoll får en opplysning om en langvarig strid mellom Ole Andersen og handelsmann og gjestgiver i Sjøahola, Bernt Nagel. Nagel mente at Ole Hafstad gikk ham i næringen ved kjøp og salg, og erhvervet hos sorenskriveren to dommer over ham av 11.mars 1718 og 16.november 1722, hvorved han alvorlig ble tilholdt å avholde seg derfra. Da disse dommene intet fruktet, anla Nagel for tredje gang sak mot lensmannen, og nå ble Ole frifunnet av sorenskriveren, Hans Schwartzkopf. Denne dom som ble avsagt i slutten av 1723 eller begynnelsen av 1724, bragte Nagel ved stevning av 19.januar 1724 inn for lagtinget. Nagel anførte at lensmannen hos almuen oppkjøpte varer og solgte dem diverse ting som bord, stav, tobakk, *139.* øl og sild. Ved mellomkomst av fogden ble saken forlikt den 22.januar (182.) 1725. Lagmannen uttaler: "Det er ved de i denne Sag for Underretten førte Vitner fuldstendig bevist, at Lensmand Ole Hafstad har brugt adskilligt Kjøbmandskab med adskillige Varer baade at faldholde og sig tilforhandle, som ikke anderledes kan ansees eller hentydes end for Indpas og Fornæmelse i det Borgerskab Bernt Nagel bevilgede og priviligerede Kremmerleie, thi de Motiver, som Ole Hafstad har brugt til at undskylde og manitenere (!) denne sin Handel med, kan Retten ikke tilstrækkelig antage, efterdi det beviser ikke, at Nagel har ladet nogen af Bønderne under hans Kræmmerleies Distrikt boende, blive forlegne for Varer eller andet, som de kunde behøve og han som en Borger burde forsyne dem med, naar de tiltrængte og det forlangte. Men da her i Retten produceres et mellem Nagel og Ole Hafstad oprettet Forlig, hvorved deres Stridighed er debatteret, saa bør det dermed forblive." - Forlikets innhold får vi dessverre ikke vite. Saken er referert fullstendig i 2.bind, side 84 o.f.s. Her vil en se at sorenskriver Schwartzkopf fikk en skrape av lagmannen for sitt forhold som dommer.

Ole Andersen Hafstads død har jeg ikke funnet notert i ministerialboken. Han var i live mars 1734, men februar 1735 kaller Anne Susanne seg hans enke. I denne mellomtid er han altså død. Noe skifte etter ham er ikke innført i skifteprototollen. Han hadde kun et barn, sønnen Mads, født ca 1710.

Ifølge kassabøkene vedble Anne Susanne å bruke gården de første år etter mannens død, men årene 1739-1743 oppføres hun og sønnen som brukere av hver sin halvpart. Det følgende år (183.) ble Mads eier, og fra 1745 og fremover oppføres han som eier og bruker av hele Indre Hafstad.

Den 7.februar 1735 skjøtte Anne Susanne som nå kalles enke, 1 pd 19 mk. av Furebø til den odelsberettigede Alexander Olsen som *140.* straks etter gav henne obligasjon for kjøpe-summen, 46 rdlr.. Denne part i Furebø synes Ole Hafstad å ha erhvervet 1728 eller 1729 ved kjøp hos Markvard Reikvam (III, side 220).

Under 12.mars 1735 skjøtte Anne Susanne i forening med svigersønnen, Ole Monsen Nøstdal, og sønnen, Mads Olsen, til Anders Jonsen parter av Ytre Bruland, lnr.163, ialt 10 mark smør. Dette var resten av de 1 pd. 3 mk. odelsgods i Bruland som Mads Berntsen hadde eid (side 66).

Under 10.mars 1739, altså i Anne Susannes brukstid, bevilget kongen nedsettelse i Hafstads matrikkelskyld. Allerede på høsttinget 1740 forespurte fogden om ikke gården nå var således forbedret at den atter kunne tåle pålegg i skylden, men svaret ble benektende. Før er fortalt at det også på sommertinget 1767 i samme anledning ble søkt opplysning om hva der ble avlet og foret på gården.

Skiftet etter Anne Susanne ble holdt 7.mai 1749. Jeg har for den nærmest foregående tid sett etter i ministerialboken om jeg kunne finne hennes død notert, men har ikke funnet det. Derimot har jeg funnet innført at en Susanne Madsdatter Hafstad ble begravd 21.februar 1749 i en alder av 75 år. Skjønt første fornavn mangler og farnavnet er galt, tror jeg likevel at notisen gjelder Anne Susanne Didriksdatter (184.) . Vedkommende som har ført inn i kirkeboken har visst at navnet Mads hørte til på gården og har trodd at det var Anne Susannes farsnavn. Anne Susrnnes arvinger var: 1.Hennes avdøde sønn av første ekteskap, Henrik Madsens sønn, barbersvenn Mads Henriksen, ca 22 år gammel, og 1746 reist til utlandet. 2.Hennes datter av 1.ekteskap, Brita Madsdatter, før gift med birkelensmann Ole Nilsen Rotenes eller Naustdal og nå gift med Valentin Halvorsen Steinhovden og 3.Hennes sønn av 2. ekteskap, Mads Olsen Hafstad. Boets aktiva var 175 rdlr. og beholdningen 97 rdlr. Blant Boets løsøre kan merkes en gullring verd 5 rdlr., et sølvbelte på 18 lodd verd 8 rdlr. og to sølvskjeer. Dessuten eide boet en stue på Hafstad verd 5 rdlr. som avdøde hadde fått utlagt på *141.* seg under skiftet etter hennes annen mann. Hos sønnen,Mads Olsen,hadde avdøde tilgode for konant lån 7 rdlr, og hos sønne-sønnen, barbersvenn Mads Henriksen, likeledes for lånte 18 rdlr. som han 8 juni 1746 hadde gitt bevis for. Den avdøde sønn, Henrik Madsens enke, barbersvennens mor, Trone Marie Brun, hadde i brev til skifteretten av 22. mars og 22. april 1749 oppgitt at hennes avdøde mann hadde en del til gode på arven etter sin far, Mads Berntsen, men arvingene bestred riktigheten av det og forklarte at de krav Trone Marie hadde hatt, var avgjort på skiftet etter Ole Andersen Hafstad og utlagt til henne med 3 daler som de med kvittering av 23. august 1738 beviste å være betalt (185.). Hun fikk således nå intet av boet. - For morens begravelse fikk Mads Olsen 17 rdlr. Boet eide 18 mk. smør av Kvammen i Naustdal, som sønnen Mads fikk og 18 mk. smør i Furehaugen som Datteren, Brita Madsdatter eller hennes mann fikk. Disse to jordparter var av det gods Ole Andersen hadde kjøpt av Svanøgodset etter Svanenhjelm. Men dessuten eide boet et bruk i Vie, det seinere lnr.124, hvis skyld oppgis til 1 pd. 3 mk. Siden 1724 og kanskje allerede før hadde det

tilhørt Ole Andersen, og på skiftet etter ham må det helt og holdent være blitt utlagt til Anne Susanne. Nå ble det utlagt således at Mads Henriksen og Mads Olsen fikk 11 mark hver og Brita Madsdatter eller hennes mann 5 mark. Om dette kan en lese i bind IV, side 294. Stuen på Hafstad og gullringen ble utlagt til Mads Olsen, sølvbeltet til Mads Henriksen.

Mads Olsen ble 14.mars 1735 gift med Gunhild Eriksdatter Lunde. Jeg er ikke viss på om det skal leses Lunde eller Sunde, men jeg tror snarest det første. *(Lunde er riktig, påstår E.H.-O,Tj.)* I kassabøkene står han som bruker av halve Indre Hafstad 1739-1743, men jeg har ikke funnet noe bygselbrev til ham. Måskje var det moren som overlot ham bruken av den halve gård. Under 8.juli 1744 fikk han skjøte på Indre Hafstad for en kjøpesum av 130 rdlr. "som han selv paabor." Skjøtet er utstedt av rådmann Hans Risbrich i Bergen som verje for *142.* søstersønnen Folkvard Larsen Walter, som hadde arvet gården etter sin mor. Mads Olsen hadde vært eier av Etrelien, lnr.153, en tre års tid før han kjøpte Hafstad. Ved skjøte av 15.februar 1740 hadde han kjøpt dette bruk av hr. Karsten Pedersen Djurhus, og ved skjøte av 24.juni 1743 hadde han solgt det igjen til sogneprest Iver Myhlenfort for 15 rdlr., samme sum som han sjøl hadde betalt. Hva Mads's mening med (186.) å kjøpe Etrelien hadde vært, vet jeg ikke. - Mads var lagrettemann ved tinget 1740, og til sommertinget dette år var han stevnt av Anders Hansen Ytre Halbrend for å ha vært med på å rive ned hans lakseverp. Saken var dessuten rettet mot oppsitterne på Vie og Bruland og folk fra Førde eller Skei. Saken "foretokes" på sommertinget 1741 og vil bli nærmere omtalt under Halbrend. Her vil jeg kun nevne at sammen med Mads var stevnt - ikke den andre oppsitter på Hafstad, sorenskriver Widerøe - men Anders Olsen Hafstad, antakelig en husmann under gården og identisk med "Anders Husmand ved Hafstadlandet," som på sommertinget 1743 var vitne i en sak. At det også 1750 var prosess i anledning av lakseverpet på Halbrend, er fortalt tidligere side 114.

Til sommertinget 1744 var Mads Hafstad stevnt av Christoffer Nibe, handelsmann i Hellevigen i Bransø tinglag for 7 tomtønner. Partene ble enige om å la det bero med saken, som ikke hadde annen interesse enn at den viser at Mads Hafstad var interessert i vårsildfisket.

Om Mads Olsens konflikter og prosesser med naboene på Ytre Hafstad er fortalt tidligere. Det ble fredeligere da Helge Gundersen Halbrend kom til Hafstad. Denne og Mads synes nemlig å ha stått på meget god fot med hverandre.

Den 16.november 1767 ble det holdt skifte etter Mads's kone, Gunhild Eriksdatter. De hadde tre barn sammen: 1.Ole Madsen Hafstad, 2.Erik Madsen Erdal og 3.Kristi Madsdatter, 1755 gift med Ole Olsen Mo, 1759 gift med Ole Halvorsen Kaarstad av Bygstad og siden med (187.) Rasmus Rasmussen Kårstad. Boets aktiva var 723 rdlr. og beholdningen 599 rdlr. *143.* Boet eide et stort jektenaust og to jekter, den mindste på 4 lester *(Gammelt norsk rommål. 1 lest = 12*

tønner korn eller 18 tønner kull. O.Tj) - et sølvbelte verd 8 rdlr. som datteren fikk, utvil-somt det samme sølvbeltet som Anne Susanne hadde eid. I boet var der to "Kjørevogner" hvorav sønnene fikk èn hver. Indre Hafstad som Mads hadde kjøpt for 130 rdlr., ble nå ansatt til 170 rdlr. "formedelst de store forbedringer, Enkemanden havde lagt på Gården." Av jordegods eide boet dessuten 1 laup 2 pd. av Kvammen i Naustdal, idet Mads etter sin far hadde arvet 1 laup 1 pd. 6 mk. og etter sin mor 18 mk. som vi så side 138 kjøpte hans far gården på auksjonen etter Svanen-hjelm. Skiftebrevet etter Ole Andersen Hafstad sies her å være av 28.juni 1734, men annensteds har jeg sett andre datoer nevnt. Boet eide fremdeles 1 pd. 3 mk. av Refsdalen, som enkemannen likeledes sies å ha arvet - etter hvem oppgis ikke, men en vet at også denne jordpart hadde tilhørt Mads's far allerede 1724 og kanskje endog tidligere. Den var av Mads under 22.april 1743 blitt bortbygslet til Nils Olsen (V, side 153-154). Fremdeles oppgis som boets eiendom 1 pd. 3 mk. av Vie som bruktes av Anders Borgersen (det seinere lnr. 125). Herav hadde Mads på skifte etter moren arvet 11 mk. Av sin halvsøster, Brita Madsdatters daværende mann, Valentin Halvorsen Steinhovden, hadde han 8.mai 1749 fått skjøte på hennes 5 mk., og 11 mk. som var tilfalt hennes myndling, barbersvenn Mads Henriksen, må han ha innløst fra denne (IV, side 295). Endelig eide boet 7 13/17 mk. i Vie, lnr.122, som Mads ved skjøte fra pastor(?) til Norddalen, Otte Finde Astrup hadde kjøpt 8.juli 1763 for 16 rdlr. (IV,side 285). Dette jordegods ble utlagt således at enkemannen fikk hele Indre Hafstad, 1 laup av Kvammen og de 7 13/17 mk. i Vie, lnr.122. Sønnene Ole og Erik fikk hver 13½ mk. i Vie, lnr.125 (188.) og sistnevnte tillike 2 pd i Kvammen. Datteren fikk helt og holdent 1 pd. 3 mk. i Refsdalen.

Side 138 foran så vi at lensmann Ole Andersen Hafstad på *144.* auksjonen etter Svanen-hjelm kjøpte 1 pd. 21 mk. av Åmot i Naustdal. Også denne gårdpart arvet sønnen Mads, men han hadde skilt seg av med den før han 1767 skiftet etter sin kone, Gunhild. Ved skjøte av 8.juli 1763 overdrog han til sønnekonen, Alis Andersdatter, denne part.

Etter Gunhilds død giftet Mads Olsen seg pány. Hans annen kone het Anne Pedersdatter. De må være blitt gift seinest 1772, for deres eldste barn sies 1788 å være 16 år gammel. Ved dokument av 11.juli 1775 gav Mads sin annen kone som morgengave sin eiendom i Kvammen i Naustdal, 1 laup.

I sine seinere år nevnes Mads Olsen ikke ofte i de gamle protokoller. Han har åpenbart vært en ansett mann. Under registreringen etter dattermannen, Ole Olsen Mo, kalles han "den fornemme Dannemand," og liksom faren, lensmannen, nøt han den ære 1761 å være fadder i prestegården 22.desember 1787 og sies i ministerialboken å være blitt 79 år, 17 uker og 5 dager gammel. Jeg tror dog, som sagt, at han har vært et par år yngre, altså født 1710. Skiftet etter ham ble holdt 27. juni 1788. Hans tre barn av første ekteskap var fremdeles i live, og med Anne

Pedersdatter, som overlevde ham, hadde han følgende 5 barn: Anders, 16 år, Gunhild, 13 år, Oline, 11 år, Pernille, 8 år og Susanne, 3 år. Boets aktiva var 811 rdlr. og beholdningen 593 rdlr. Indre Hafstad som på skiftet 1767 ble ansatt til 170 rdlr., ansattes nå til 600 rdlr. *(Gårdprisene steg meget i denne tiden, men ikke nok til å forklare en stigning fra 170 til 600 rdlr. på 12-13 år. Hittil hadde Sjøahola vært sentrum i Førde. Der holdt gjestiverne og handelsmennene til, der losset de varer som kom sjøveien til Førde, og derfra sendtes varer som skulle til markedet i Bergen. Men nå var det kommet vei på sørsiden av elva. Det førte til økt trafikk. Fremsynte menn så sin fordel i å kjøpe tomt og bygge på Hafstad-siden, og om ikke lenge får en gjestgiveriet "Med bruna" på Hafstad. Sjøahola fikk sin første konkurrent. Denne utvikkling kom særlig Hafstadmennene tilgode i form av 145. verdauke, og det er rimeligvis denne som er kommet til uttrykk i den store prisforhøyelse på Indre Hafstad. Er dette riktig, skulle jo verdauken bli enda større for Ytre Hafstad som strekker seg utover mot Halbrends-elva, og som man må forutsette først fikk tettbebyggelse, O.Tj).* - Den laup i Kvammen som Anne Pedersdatter hadde fått i morgengave (189.) av mannen, skulle hun beholde, og den skulle ikke inndrages i boet. Boets 7 13/17 mark i Vie, lnr.122, ble utlagt til Gunder Rasmussen Bruland for fordring på boet. Av Hafstad fikk enken halvparten og barna av begge kull tilsammen den andre halvparten. Kreditorer i boet var blant andre skoleholder Nils Olsen for skolelønn, 2 rdlr. 1 mk. 8 skilling, prostinne Lund som hadde tilgode 3 års grunnleie for boets naust, som altså må ha stått på Skeis grunn.

Indre Hafstad ble samlet på Mads's eldste sønn, Ole Madsens hånd. Allerede under 16.juli 1789 fikk Ole av sin stemor, Anne Pedersdatter og av sin bror Erik Madsen Erdal skjøte på deres parter, men når han fikk skjøte av sine fullsøsken, Kristi Kårstad, og av sine halvsøsken, har jeg ikke notert. Mads Olsen satt som eier og bruker av gården i en rekke år, og sønnen Ole var en mann på godt 50 år da hen fikk den.

Allerede sommeren 1763 var Ole Madsen blitt gift med Alis Andersdatter Tefre (IV, s.231). Hun døde henved 44 år gammel, altså før svigerfaren, og skiftet etter henne ble holdt 8.september 1787. Der var sju barn etter henne: 1.Gunder, 20 år, 2.Mads, 14 år, 3.Nils, 11 år, 4.Anders, 7 år, 5.Ole, 4 år, 6.Rasmus, ¾ år og 7.Ålet, 22 år. Boet eide løsøre for 253 rdlr. og av jordegods 1 pd. 21 mk. av Åmot, som avdøde hadde fått overdratt av svigerfaren da hun ble gift, og 13½ mk. i Vie, lnr.125, som Ole Madsen hadde fått på skiftet 1767 etter sin mor. Vie-parten ble utlagt til enkemannen, Åmot til barna. Boet eide en sølvkanne med løveføtter, og på låket stod "Jens Bugge Dorthe Schelderup 1701." Med sin kone hadde Ole Madsen 1779 arvet 10 mk. i Tefre, Men disse hadde han allerede 1780 solgt til sin svoger, Ole Andersen Tefre. 146.

Da Ole Madsen giftet seg 1763, ble det to familjer på Indre (190.) Hafstad og vel også to husholdninger. Hans far giftet seg for annen gang seinest 1772, og da han fikk barn inntil han var 70 år, ble det to kull barn på gården, og mellom disse ble aldersforholdet tildels sådan at sønnens barn var eldre enn farens og altså farbror og faster yngre enn brorbarna. Ole Madsens eldste datter, Ålet, stod som voksen fadder på sin faster, Mads Olsens yngste datter Susanne. Ole Madsens eldste sønn, Gunder, var omtrent 4 år eldre enn farbroren, Anders Madsen, og ble konfirmert 4 år før ham. Også Ole Madsens tredje sønn, Nils, ble konfirmert samtidig med sin omtrent jevngamle faster Gunhild Madsdatter, nemlig mai 1792.

(Jeg skal her notere hva jeg vet om Mads Olsens barn av annet ekteskap:

Sønnen Anders ble konfirmert 1789, og 1794 gav han avkall på sin farsarv. Han kalles ved den leilighet Anders Madsen Hafstad.

Gunhild Madsdatter ble gift med Anders Mortensen Kvammen, som 15.mai 1805 gav avkall for hennes arv, 26 rdlr. 5 mk. 11 skilling.

Oline ble gift med Johannes Johannesen Erdal som 2.november 1809 gav hennes verje, Johannes Jonsen Erdal, avkall for hennes arv.

Pernille ble 3.juli 1803 gift med Iver Madsen Hornes, bygselmann på Hornes, lnr.64. I ministerialboken kalles hun Pernille Madsdatter Kvammen. Hun ble siden gift med Lars Sjursen og deretter med Mads Johannesen - begge bygselmenn på Hornes, lnr.64, som hennes første mann.

Om Susanne vet jeg intet.

Jeg har ikke funnet hvor Mads Olsens annen kone, Anne Pedersdatter, var fra. Etter mannen døde har jeg ikke funnet henne nevnt som boende på Hafstad. (Skulle hun muligens være flyttet til sin eiendoms gård Kvammen i Naustdal ?) - *Steens parentes - OTj.*

Ole Madsen var enkemann og over 50 år da han etter farens død ble eier av Indre Hafstad. En finner ikke meget om ham i de gamle protokoller. Under 17,november 1796 kan en se at han gav Ole Holsabakken *147.* feste på plassen Hafstadbakken, og under 12.september 1803 gav han Handelsmann Hans Hjortdal i Sjøahola festeseddel på et stykke jord "liggende ved Hafstad Stenbro" mot en årlig leie av 2 rdlr. 3 mark. Trafikken var nå trukket over på sydsiden av elva hvor postveien gikk, og Hjortdal har formodentlig funnet det klokt å søke seg en tomt der. Under 30. Oktober 1806 solgte Ole Madsen for 700 rdlr. til sin eldste sønn, Gunder Olsen, sitt bruk i Hafstad, idet han forbeholdt seg bruksrett så lenge han fant forgodt. Som sin heimel påberopte Ole skiftet etter sin far av 1788 og skjøte av 16.juli 1789, men disse aktstykker heimlet ham som alt sagt foran ikke den hele gård. - Da Gunder fikk skjøte av sin far, utferdiget han et dokument

hvorved han forpliktiget seg til å gi sin bror, Nils, skjøte på tredjeparten av Hafstad om Nils ønsket det, etter samme pris som Gunder hadde betalt.

Forbeholdet om bruksrett til gården så lenge han ønsket benyttet Ole Madsen seg av mange år framover. Ennå 1822 eller året før sin død brukte han fremdeles i all fall en del av gården.

Gunder Olsen Hafstad var allerede 14.juli 1791 - altså 15 år før han fikk skjøte, blitt gift med Brita Larsdatter Hagen. Hun døde 42 år gammel 1810 og etterlot tre barn: Ole, 4 år, Lovise, 12½ år og Susanne, 10 år. Skiftet etter henne ble holdt 23.mai 1810. Boets aktiva var 1782 rdlr. og beholdningen 598 rdlr. Boet skyldte til Ole Madsen 1150 rdlr. - visstnok vesentlig kjøpesum for gården, og hadde 860 (192.) rdlr. tilgode hos md.me Margrethe Marie Rennord. Gården ble ansatt til 700 rdlr. og ble utlagt således at Gunder fikk 1 pd. 10 2/7. mk. sønnen 12 6/7.mk. og hver datter 6 3/7 mk., tilsammen 2 pd. 12 mk. som oppførtes som gårdens skyld.

Den 30.juni 1811 ble Gunder Olsen gjengift med Nelle Karine Larsdatter Åsen, lnr. 138. Med henne fikk han 6 barn som overlevde ham.

Den 3.november 1806 ble behandlet en straffesak mot Gunder Olsen Hafstad og hans nabo på Ytre Hafstad, Iver Heljesen, fordi de uberettiget hadde villet utføre av bygden en del dobbelte og enkelte *148.* bord for å bringe den til Bergen for salg. Lensmannen hadde anmeldt saken den 5.juli og den hadde vært forelagt rentekammeret som hadde resolvert at saken skulle avgjøres for retten, og amtmannen hadde så gitt fogden ordre til å forfølge saken. Det gjaldt 10 tylfter bord, hvorav 3 tylfter dobbelte og 1 tylft enkelte bord tilhørende Gunder, og resten tilhørte Iver. De var blitt innskipet på en jekt som skulle til Bergen med ved, men var blitt anholdt av lensmann Anders T. Bruland før de var kommet avsted. Gunder og Iver forklarte at jekteføreren hadde bedt om noen bord for å befeste vedlasten, og hadde fått dem på den måte at han etter å ha brukt den skulle selge dem i Bergen. Bordene var skårne av Erik Eriksen Halbrend, som kun hadde rett til å skjære vankantete bord til bygdens behov, og som unnskyldte seg med at han ikke visste at de skulle føres ut av bygden. Dommen ble at Gunder og Iver hver skulle bøte til Førde fattigkasse 5 rdlr. og at bordene skulle være forbrutt til samme kasse.

Vår økonomiske lovgivning eller vår handelslovgivning for 100 år siden var ikke heldig. Som et eksempel på det kan foranstående (193.) sak tjene, og enn ytterligere en annen sak som jeg nå skal referere.

Sommeren 1810 hadde to sogninger reist rundt i Førde og nabobygder og kjøpt opp ialt 24 kreaturer, deriblant hos Gunder Hafstad ei ku og hos Ole Olsen Hafstad ei kvige på 4 år - alt til forhandling i fremmede bygder. Dette ble ansett som "Forprang," og kreaturene ble 3.juli anholdt og tiltale reist mot så vel kjøper som selger. Saken ble behandlet ved ekstrarett på

Bruland den 10.juli. selgerne erkjente salget, men hadde - sa de - ikke villet trosse loven, men "de havde seet sin fordel ved Salget paa en saadan Tid, da Kreaturerne ei til Kjøbstaden kunde blive af med dem formedelst deres Usselhed og Utimelighed til Slagt." Ved dommen ble så vel selgerne som kjøperne ilagt mulkt stor 20 rdlr. for hver til deling mellom Førde fattigkasse, Førde skolekasse og angiveren, likesom de 24 naut kjentes forbrudt *149.* til deling på samme måte. I Dommen påberoptes reskript av 27.desember 1782 som spesielt gjaldt Bergens stift, og innskjerpet forbudet mot "Forprang" for å hindre "Fødevarernes Fordyrelse."

Den 16.juli 1816 ble det i Førde "Forligelseskommission" sluttet et forlik mellom Iver Helgesen Ytre Hafstad på den ene siden samt Gunder Olsen og hans far, Ole Madsen, på den andre siden i anledning av at de to siste skulle ha hogd ved og annen skog i Ivers teig. Forliket gikk ut på at uvillige menn skulle fastsette skogmerket og bestemme erstatningen.

Til høsttinget 1821 var Gunder stevnt av sin bror, Nils Olsen, som krevde skjøte på en tredjedel av gården i henhold til Gunders løfte i dokument av 31.oktober 1806. På Gunders vegne erklærte lensmann Falch at han hverken hadde nektet eller ville nekte Nils skjøte så snart han innfant seg med kjøpesummen. Og dommen gikk ut på at Gunder skulle gi broren skjøte så snart denne bød og leverte ham den bestemte kjøpesum. Jeg har ikke funnet spor til at Nils tilveie-bragte kjøpesummen, og noe skjøte fikk han således heller ikke.

Til høsttinget 1821 var Gunder stevnt av prostinne Wingaard til å utlevere ei hestebjelle. Gunder lot lensmann Falch erklære at han var villig til å la prostinnen få bjella tilbake, og ved dom av 31.juli 1822 ble Gunder under dags mulkt tilpliktet å levere tilbake bjella. Saksomkostningene ble opphevet.

Til høsttinget 1822 anla Gunder to saker mot sin far, Ole Madsen. I den ene klagde han over at faren ikke ville overlate ham bruken av gården. For Ole møtte sønnen Mads, som på farens vegne erklærte at Gunder skulle få lov til å ta hele gården under bestyrelse på betingelse av at han så snart bestyrelsen var ham overdratt, skulle betale kjøpesummen og gi broren Nils skjøte på tredjedelen etter den ovenfor nevnte dom. Overensstemmende hermed ble forlik inngått.

I den andre samtidig anlagte saken klagde Gunder over at hans far ikke hadde villet motta kjøpesummen for gården. For Ole møtte *150.* (195.) nå sønnen, Anders Olsen, mens sønnen Mads Olsen hadde møtt i den foregående sak. Tvisten dreide seg om hvorledes kjøpesummen skulle beregnes.I skjøtet til Gunder av 30.oktober 1806 var den bestemt til 700 rdlr. dansk kurant, og Ole Madsen ville ha 700 spdlr. Gunder derimot påstod at de 700 rdlr. skulle omskrives til 12 spdlr. 80 skill. I sin dom av 20.desember 1822 uttaler sorenskriver Landmark: Gunders mening må være at han vil ha de 700 rdlr. dansk kurant etter § 31- i forordning av 5.januar 1813

omregnet til 116 riksbanksdaler 4 mark navneverdi og disse igjen etter lov av 14.juli 1816, §24, til 11 spd 80 skilling, men sorenskriveren fant at kjøpesummen etter § 23 i forordningen av 5.januar 1813 måtte overgå til 700 riksbanksdaler sølvverdi og disse igjen etter lov av 14.januar 1816 til 350 spdlr. Han kjente derfor for ret at Ole hadde å motta kjøpesummen hos Gunder etter lovlig omkostning med 350 spdlr.

Antakelig har Ole Madsen fått sine 350 spdlr. uten videre vidløftigheter. Han sees i all fall våren 1823 å ha fratrådt gårdens bruk og å ha holdt frabytte med sine barn. Aktiva var 872 spdlr. Av Ole Madsens før oppregnete 7 barn var datteren Ålet siden 1791 gift med Nils Rasmussen Vie, lnr.124 (IV,s.294). Sønnen Mads oppholdt seg på Åmot, og den yngste sønnen, Rasmus Olsen, som 1806 var blitt gift med Ragnhild Markvardsdatter Masdal, var død, etterlatende sønnen Anders Rasmussen, ca 15 år gammel (V, s.198). Ole Madsen døde sommeren 1824 og sies i ministerialboken å være blitt 90 år gammel. I virkeligheten var han bare 87 år, da han var født 1737.

Den 5.mai 1823 ble det behandlet en åstedssak på Hafstad. Den var påstevnt av prost Mathias Lind og de to oppsittere på Hafstad, (196.) Gunder Olsen og Iver Helgesens enke Karoline mot Anders Olsen Skeis enke, Oline Trulsdatter, og hennes tre sønner, Ingebrigt, Karl og Truls Anderssønner, "fordi de havde kastet i Elven med Fiskeredskab paa de uvedkommende Steder. "Etter befaringen ble det tilføyd i protokollen: "Fra et lidet Bjergnæs, kaldet Gravaldsberget,og lige ned til *151.* den Merkesgaard, der adskiller Skei fra Førde Præstegaard, eies Landet paa nordre Side af Førde Prestegaard og paa søndre Side af Hafstad, og paa denne Strækning er det Citanterne nevner, at Skeis Beboere er uberettigede til at drive Fiske." De innstevnte anså seg derimot berettiget til fiskeriet der, da der har vært fisket av dem omboende om hverandre uten at merkene har vært så nøye iagttatt. Og dessuten fremholdt de at de i den seinere tid, nemlig fra 1816 hadde kastet etter fisk på denne strekning. De innstevnte forsøkte å bevise dette ved å fremstille Bertel Asbjørnsen Hundvedbakken og Oline Skeis husmann, Ole Ottesen, som vitner, men beviset klikket. Med hensyn til det nedenfor liggende stykke av elva mellom Skei på den nordre og Hafstad på den sørere siden, ble det både av vitnene forklart og av partene erkjent at her hadde samtlige kastet upåanket. Også om det nederste stykke av elva fra Skuteltøken og like ut i sjøen, hvor landet på nordsiden eides av prestegården og på sørsiden av Halbrend, ble det forklart at samtlige parter hadde kastet upåanket om hverandre. De innstevnte (fremholdt) at der på Skeis land langs elva var god engmark som ble nedtrakket når folk kastet der. Fikk de beholde sin egen landstrækning i fred og uten at andre (197.) benyttet den, ville de på sin side gjerne avholde seg fra å benytte naboens land. Ved dommen der ble avsagt 26.juni 1823, ble under påberopelse av lovb. 5-11-3 kjent for rett: De innstevnte bør aldeles avholde seg fra alt slags

fiskeri på nogen side av elva i strekningen fra Gravaldsberget til den Merkesgard som Skei fra Førde prestegård under en mulkt av 2 spdlr. for hver overtredelse. Det øvrige bruk av fiskeri i elva forblir fremdeles som hittil.

Den 21.mai 1824 ble behandlet en åstedssak på Halbrend, tilstevnt av Erik Eriksen Halbrend mot Gunder Olsen og hans naboerske, Karoline Hafstad, fordi de hadde oppført en bordsag ved Halbrendselva til åpenbar fornærmelse for hans sagbruk "såvel at forstyrre en af ham anlagt Dæmning for Vandet som ved at minere i *152.* selve Vandløbet." Med hensyn til sagen som ennå ikke hadde vært brukt, forklarte de innstevnte at den stod på deres egen grunn, og at de anså seg berettiget til Halbrends-elva for det halve. De fremholdt at Halbrends-saga lå nedenfor det nye anlegg og ikke ved det fratas vatn, at der ikke var minert dypere enn vassløpet før var og at dessuten det vassfall var tenkt brukt til saga, var det samme som Gunder og hans formenn alltid hadde brukt til deres kverner. Saken ble behandlet påny på åstedet 1.juli 1824, der de innstevnte førte en del vitner. Et av vitnene forklarte at der den nye saga nå sto, hadde Gunder før kverna si. - Saken pådømtes 5.august 1824. I dommen uttaltes det at de innstevntes minering ikke i mindste måte hadde forandret vassløpet eller var til skade for Halbrendssaga. Det ble kjent således for rett: Når og så ofte vatnet i Halbrends elv er tilstrekkelig for begge "derved nå stående sage," skal det være Hafstads beboere uforment å benytte seg av samme til sin nye oppførte bordsag, men ellers ikke. Derinot så ofte vassmassen er mindre, har Gunder Olsen Hafstad rett til hver tredje dag å to det vatn han behøver til sitt kvernbruk, og således at hvis han ikke den bestemte dag benytter vatnet i kverna, har han ikke rett til siden å fordre erstatning derfor. Saksomkostningene ble opphevet. På høsttinget 1824 ble to menn under ed ansatt til å påse at det på det nye saga ikke ble skåret mer enn l½ tylt tømmer årlig.

Til sommertinget 1824 var Gunder Olsen stevnt av Sakarias Larsen Fosseim av Jølster - ved flere leiligheter kalt bygdeprokurator for gjeld, 10 spdlr. Gunder benektet kravet, og dommen som ble avsagt 20.desember 1824, ble at hvis han med sin ed benektet gjelden, skulle han være fri. I motsatt fall skulle han betale beløpet. Jeg har ikke funnet noe om at han avla ed.

Til høattinget 1825 var Gunder stevnt av handelsmann Hans Rue Hjortdal, som påstod at Gunder hadde tatt fra ham to grev. Gunder var da syk og sengeliggende. Derfor møtte hans kones bror Mads Larsen *153.* Åsen, for ham. Saken utsattes, og på sommertinget 1826 erklærtes den å være forlikt.

Til høsttinget 1830 stemte Gunder Olsen Hafstad Ole Jonsen Vie for gjeld, 7 rdlr for et ur. Ole benektet kravet. Ved dom av 6. august 1831 ble saken gjort avhengig av om Ole kunne gjøre benektigelsesed. Han betenkte seg hen ved 3 år, men påstevnte omsider edssak til sommertinget 1834. Gunder var da død og stevningen var derfor rettet mot hans kone, Nille Larsdatter. Ole

hadde ikke dommen og saken ble derfor utsatt. Da den påberoptes på tinget høsten 1834, møtte ingen av partene, og sorenskriveren avviste derfor saken.

(199.) Til sommertinget 1832 var Gunder stevnt av enkefru M.M. Rennord for gjeld, 18½ spdlr. For Gunder møtte svogeren, Anders Larsen Åsen, som visstnok erkjente at Gunder som rest for et kjøpt seil og en dregg skyldte 18 spdlr., men samtidig påstod han å ha ett likeså stort eller større kontrafordring. Saken utsattes fra ting til ting, og under sakens gang døde Gunder. Saken ble avsluttet med dom av 19.november 1833, hvorved Gunders enke eller bo ble tilpliktet å betale de påberopte 18½ spdlr. med renter og omkostninger.-

Ved skiftet 1810 etter Gunders første kone var 1 pd. 10 3/7 mk. av gården utlagt til ham. Herav solgte han ved skjøte av 2.juli 1825 til sin eldste datter Lovise 23 4/7 mk., og da hun etter moren hadde arvet 6 3/7 mk., ble hun altså eier av den halve gård. I skjøtet forbeholdt Gunder seg bruksrett i 4 år og deretter kår. Lovise ble 1826 gift med Mads Eriksen fra Halbrend. Det ser ut til at Gunder seinere kom til å angre på dette salg og var til sinns å søke det omstyrtet. Til høsttinget 1830 stevnte ham nemlig svigersønnen, Mads Eriksen, til å høre vitner om hans sinnsbeskaffenhet den tid da Mads eller egentlig Lovise erholdt skjøte på Hafstad. Av Anders Nilsen, 31 år gammel og i tjeneste på Hafstad, ble forklart at Gunder omkring den tid da skjøtet ble utstedt, var i sykelig forfatning, og at han sjelden *154.* som husbond kunne gi sine tjenere råd. Men skjønt han visstnok "for en stor Del var sindssvag," kunne vitnet dog ikke anta at han var berøvet forstandens bruk. At han i mange år var sykelig, men dog ei stedse sengeliggende, var vitnet bekjent. Det annet vitnet, Thore Olsen, 32 år gammel, forklarte at Gunder lenge av og til hadde vært syk, men vitnet visste bestemt at han var ved sin fornuft da skjøtet ble utstedt, for vitnet tjente den tid hos ham.

Å søke skjøtet omstyrtet på grunnlag av disse opplysninger ville sikkerlig være mislykket, og jeg kan heller ikke se at Gunder (200.) har gjort videre skritt i denne retning.

I pantebøkene har jeg funnet innført en minnelig utskiftning av Hafstad, datert 26. august 1830. Så vidt jeg kan se av de notater jeg nå har til min rådighet, gikk denne forretning kun ut på å skifte mellom Ytre og Indre Hafstad. Men i tingboken finner jeg at der 6.september 1830 begynte en offentlig "af Sorenskriveren og Mænd" avholdt utskiftning, forlangt av Mads Eriksen for å få hans halvpart av Indre Hafstad utskift fra den andre halvparten. Ved denne forretning deltes også skogen og husene, og med hensyn til plassene ble det bestemt at Gunder skulle ha den plass som bruktes av Nils Madsen, Mads Eriksen den plass som bruktes av Nils Olsen. Et lite avmerket stykke ved elva som fra før av hadde vært bestemt til husttomt og landingsplass for Indre Hafstad, skulle Gunder og Mads bruke i fellesskap. Den foran nevnte Nils Madsen var fra Åse (?) og hadde 11.november 1811 av Gunder fått feste på plassen Bakken. (Nils var måskje en

bror av Gunder. Ved dokument av 19.september 1832 tilstedte Mads Eriksen ham fremdeles å bruke denne plass under Hafstad) -*Steens parentes, O.Tj.* Nå tildags ser en ofte at utskiftninger fører til uvenskap mellom naboer, og måskje har det samme vært tilfelle også her. Det synes meg umiskjennelig at Gunder gjerne har villet ha svigersønnen Mads bort fra gården, og hermed stemmer det også at Gunders sønn, Ole, som nå var blitt fullmyndig, den 7.september 1831 lot avholde takst *155.* over 23 4/7.mk. av gården, som Gunder 1825 hadde tilkjent sin datter, Lovise. Det heter i taksten at til gården hørte sagbruk og kvernbruk og et ubetydelig laksefiske. De 23 4/7 mk. taksertes (201.) således: Jordveien 480, og skogen 160 spdlr., altså ialt 640 spdlr. Det var i kraft av sin odelsrett Ole Gundersen ville innløse gården fra sin søstermann, men noen løsnings-sak ble ikke anlagt, antakeiig fordi Ole fant taksten for høy, og Mads fikk beholde sitt bruk i fred.

Gunder Olsen var oppe i prosesser til det siste. Til sommertinget 1832 var han foruten av enken Rennord også stevnt av Erik Eriksen Halbrend - Mads Eriksens far- for gjeld 15 spdlr., men denne sak ble avvist.

Endelig ble han til høsttinget 1832 stevnt av Hans A. Falch for gjeld, 14 spdlr. 1 ort. Saken ble utsatt, og da den atter kom fram på sommertinget 1833, ble den erklært å være forlikt. Men da var Gunder, som alt sagt, død.

Ifølge ministerialboken var Gunder Olsen ved sin død våren 1833, 66 år gammel. Skiftet etter ham ble holdt 20.september samme år. Hans annen kone, Nelle Larsdatter, overlevde ham. Hans barn av annet ekteskap oppregnes således: a.Ole d.y. 9 år, b.Brita, 19 år, siden gift med Mads Madsen Vie, c.Alis, 16 år, d.Andrea, 14 år, e.Lovise d.y.11 år, og f.Inger, 6 år. Boets aktiva var 805 spdlr. eller når jevnet var dratt fra 209 spdlr. Hva avdøde hadde igjen etter salget til Lovise var 10 5/7 mk. og det ble nå utlagt til sønnen Ole Gundersen.

Gunders enke, Nelle Karine Larsdatter giftet seg igjen høsten 1835 med ungkar Ole Jeremiassen Eikås. Hun var da 44, han 29 år gammel. Men Nelle døde samme år.

Ole Gundersen som var født 1806, ble våren 1833 gift med Inger Karoline Iversdatter Ytre Hafstad. Bryllupsdagen var 26.mai, og dagen etter ble hans far begravd. Etter sin mor hadde Ole Gundersen arvet *156.* 12 6/7 mk. og etter sin far 10 5/7 mk. av Indre Hafstad, tilsammen 23 4/7 mk. og 2.juli 1835 fikk han av sin søstermann, Ole Nilsen (202.) Åmot, skjøte på dennes 6 3/7 mk. Derved ble han eier den halve gård. To av Ole Gundersens brødre fledførte seg til ham: Ole Olsen 1834 Anders Olsen 1850. *(Å fledføre seg til en eller annen vil si å overdra til vedkommende det en eier mot å bli opptatt i vedkommendes husstand. O.Tj.)*

Mads Eriksen eide som vi har hørt, den andre halvparten av Indre Hafstad. Hans kone, Lovise Gundersdatter døde 1835, og i 1838 giftet han seg igjen. Hans annen kone het Agate

Nilsdatter Vie. Mads var flere ganger medlem av formannskapet, seinest 1848-1851, så vidt jeg har sett.

Etter den nye trykte matrikkel består Indre Hafstad fremdeles av to like store bruk, hvert av skyld 12.06 mark.

xxx 0 xxx

Jeg vender nå tilbake til Ytre Hafstad. Jeg stanset ved Iver Helgesen som 1798 var blitt eier av den hele gård.

Iver var født 1748 og ble gift 28.juni 1791 med Karoline Elisabeth Nilsdatter Friis. Hun var dansk av fødsel og kom hit til bygda med fogd Lambrechts. Iver har ikke vært noen venn av prosesser, og tingbøkene har derfor ikke meget å fortelle om ham. Mot sin bror, Nils, tilstevnte han 1794 en odelssak til innløsning av sjetteparten av gården, som Nils hadde arvet etter deres mor, men da sorenskriver Rogert til berammet tid, 30.mai, innfant seg på Hafstad, erklærte begge parter saken forlikt. Side 132 foran har vi sett at Iver 20.juli 1794 av sine brødre, Nils og Mads, fikk skjøte på deres parter i gården. Og en uenighet han seinere hadde med sine naboer i anledning en av dem forøvet hogst ble ordnet 1816 ved et forlik i forliksrådet, (Se side 149). (203.) Iver Helgesen var poståpner og postbonde og hadde årene 1803-1805 to postdrenger, Ole Madsen fra Ramstad og Anders Jørgensen fra *157.* Botnen. Så vel postbonden som postkarene var fri verneplikt. -Når posten ble forsinket, skulle årsaken til forsinkelsen søkes oppklart ved forhør, og sådant forhør ble opptatt tre ganger i årene 1803-1805, og det er i referatene fra disse forhør jeg ha funnet de to postkarer nevnt. Om Iver Helgesen var den første poståpner på Hafstad, og når han ble beskikket som sådan, kan jeg ikke si. Men jeg har sett et gammelt kart over ekserserplassen på Tåene med angivelser fra 1787, og på dette kart er det ved Hafstad-husene tegnet et posthorn og skrevet til: "Postaabner-Stedet." Vi kan altså være viss på at i all fall fra 1787 har Førde fått sin post på Hafstad, likesom man får den der den dag i dag (1906), og nå av en sønnesønn av Iver Helgesen.

Den 7.juli 1820 skjøtte Iver Helgesen halvparten av sin gård til sin eldste sønn, Karl Iversen, for 350 spdlr., men forbeholdt seg og kone bruksrett til gården så lenge de ønsket. Iver døde kort etter og ble begravd 26.september 1820. I ministerialboken står det at han ble 74 år gammel, men han var født 1748 og var altså kun 72 år gammel. Registreringen av boet begynte 31.oktober 1820, men den videre behandling ble innstillet, da enken hadde fått kongelig uskiftebevilling av 2.august 1811. Først 1825 oppgav enken boet til skifteretten. Under skiftet oppgis barna således: 1.Karl, 2.Nils, 3.Helge - alle myndige, 4.Mads,17½ år, 5.Karoline, gift med Gunder Olsen Åsen, 6.Pernille, gift med Lars Henriksen Kalland, 7.Nikoline, gift med Ole

(204.) Andersen Kalland, 8.Ragnhild, 17 år og 9.Inger, 12 år. Boets beholdning var 837 rdlr., eller når jevnet var fradratt, 417 spdlr. Boets halvdel i Ytre Hafstad deltes likt mellom enken og eldste sønnen, Karl Iversen, som før eide den andre halvdel. Av de to yngste døtrene ble Ragnhild siden gift med Anders Sjursen Vie, som 1830 gav avkall *(Kvittering. O.Tj.)* på hennes arv, og Inger ble gift med Ole Gundersen Indre Hafstad.

Den 23.oktober 1834 fikk Karl Iversen skjøte av moren på hennes *158.* fjerdepart for 225 spdlr., og dermed var han blitt eier av hele Ytre Hafstad.

Karl Iversen var født 1791, og 2.juli 1817 ble han gift med Malene Olsdatter Åsen. liksom sin far var han poståpner. Han var formann 1844-1847, og valgmann var han 1829-1835. Han var verje for Ole Iversen Mo eller Mofleten, da denne satt som straffange på Bergenhus festning, og det har rimeligvis vært et ubehagelig hverv.

Til sommertinget 1825 var han stevnt som verje for Ole Iversen, og da denne etter utstått straff var kommet heim, stevnte han sin verje til å gjøre rede for sitt verjemål. Såvidt jeg har sett, kom Karl Iversen dog fra det uten økonomisks tap. -Ved sommertinget 1820 hadde Karl Iversen en sak med sersjant Mathias Teigen for legemsfarnærmelse. Begge hadde vært ved Naustdals-kirken annen påskedeg, og da Karl Iversen skulle heim, fikk han av sersjant Teigen et skubb og at slag under øret, så hatten føk av ham. Kari Iversen var i følge med Gunder Etreli, og det var egentlig denne siste Teigen ville ha fatt i, men de Karl tok parti med Gunder og ville (205.) forsvare ham, var det "han som fikk ørefiken" og fikk føle sersjantens vrede. Et vitne forklarte at da Karl gikk til båten sin, fulgte sersjanten etter med draget sabel, som forresten var avbrukket på midten. Med denne hogg han i et hushjørne, så den gikk i enda flere stykker, og til slutt brøt han den ennå mer itu mellom hendene og slengte stykkene fra seg. Og da Karl med følge la fra land, tok han i fjæren en håndfull småstein og kastet etter båten. Saken ble straks forlikt på tinget, idet Teigen vedtok å betale 5 spdlr. til Førde fattigkasse og å betale Karl Iversen hans omkostninger. Til høsttinget 1832 stevnte Karl Iversen sin nabo Erik Erikson Halbrend, fordi dennes kreaturer kom inn på hans eiendom. For Erik møtte sønnen, Mads Eriksen Indre Hafstad, som forklarte at hans far "slipper sine Kreaturer paa sin egen eiendom bortenfor en ”derværende Bro, men noget længere frem er en Mærkesgaard mellom Partene *159.* gjennem hvilket Kreaturerne muligens kommer ind - dels ved at Grinden i samme ståt åben og dels fordi gården er beliggende saaledes i en Bakke, at den ofte falder ned, hvorved Kreaturerne uden hans Vilje lettelig kommer ind paa naboens Eidendom, hvilket og kan ske "derved at de gaar under en derværende Sag, kaldet Hafstad-Sagen, eller dens Hjul.” Saken henvistes til åtedet, men sees ikk seinere behandlet.Ytre Hafstad var i Karl Iversens tid ett bruk, men er nå delt i flere. Først ble gården delt i to like deler

mellom Karl Iversens sønner, Iver og Nils, og siden har flere nye delinger funnet sted, men mine notater går ikke lenger ned i tiden.

xxx 0 xxx.

(206.) Om Iver Helgesen Ytre Hafstad har jeg sagt foran at han ikke syntes å være noen venn av prosesser, og at tingbøkene derfor ikke har meget å fortelle om ham. Hane yngre bror, Nils Helgesen, derimot nevnes rett ofte i tingbøkene, og om ham vil jeg nå fortelle en del.

Nils var født på Halbrend 1757. Han slog seg på handel og ble 1786 etter anmeldelse av den priviligerte handelsmann i Sjøahola dømt å betale 30 rdlr. for salg av brennevin og tobakk (Se side 130). Våren 1732 ble han trol.og visstnok kort etter gift med Ingeborg Dorthe Olsdatter Erdal. Den drøye mulkten han fikk 1786 hadde ikke skremt ham, og til sommertinget 1792 ble han derfor stevnt av Elias Hjortdal for "utilladt og Klageren fornærmelig Handel. " På dette ting førte Hjortdal 6 vitner, som alle forklarte å ha kjøpt brennevin og tobakk hos Nils. På høsttinget samme år førte Hjortdal 5 vitner og herunder fremkom det opplysning om at Nils også hadde utskjenket "Finkel." *(simpelt brennevin, også kallet finkeljokum. O.Tj.)* Saken utsattes pány, og før den atter kom til behandling, hadde Nils erholdt kgl. bevilling på gjestgiveri på Hafstad. Bevillingen er datert 4.mai 1732, og i den heter det at Nils skulle ”betjene de reisende med behøvende *160.* "Logementer samt Spise- og Drikkevarer til Nødtørftighed." Han fikk løyve til å brygge øl til gjestgiveriets fornødenhet, men ikke til å brenne brennevin. Det skulle han kjøpe i nærmeste kjøpstad. Det var (207.) forbudt å holde kro for bygdens bønder eller andre av almuen som ikke var veifarende. Ved sommertinget 1793 lot Nils bevillingen tinglese, og da Hjortdals sak mot ham ble behandlet, påberopte han seg bevillingen med den merknad at han lenge hadde ventet på den. Hjortdal fikk atter saken utsatt, først til høsttinget 1793 og så til sommertinget 1794, da han erklærte saken forlikt. Men om forliksvilkårene får en intet vite.

Ifølge sin gjestgiverbevilgning hadde Nils Helgesen rett til å levere både brennevin og øl til sine gjester, for så vidt de var veifarende, men kro for sognets bønder måtte han ikke holde. Fra vår egen tid vet vi hvor lett gjestgiverne lot seg friste til å sette seg ut over en sådan bevilling, og Nils Helgesen kom også i skade for å overskride sin rett. Dertil gjorde han seg skyldig i ulovlig handel.

Til sommertinget 1806 stevnte madam Hjortdal han til et tingsvitne. Hensikten var å føre vitne om at han hadde drevet "utilladelig" handel. Nils kunne ikke nekte at han nok hadde drevet noe handel, men han hadde ansett seg berettiget til det, særlig for å hjelpe almuen med kornvarer, som ikke hadde vært å få hos madam Hjortdal, som tvert imot hadde kjøpt varer hos ham atskillige ganger. Til det svarte Ansteen Ledal, som møtte på klagerskens vegne, at om hun ikke i den seinere tid hadde hatt de fornødne varer, så var det fordi hun ikke ble av med dem da hun hadde

varer, men måtte la dem ligge, så de ble bedervet. Og årsaken til det var at Nils som satt ved postveien, avkjøpte bøndene deres varer før de fikk komme til klagersken og tuske vare for vare. Det ble ialt ført 8 vitner, og ved dem ble det opplyst at (208.) Nils hadde solgt korn, brennevin og tobakk, og i det hele alminnelige landkremmervarer og oppkjøpt bondevarer. Madam Hjortdal gjorde ikke *161.* nå med det samme av dette tingsvitne, men det kom fram seinere.

Til månedstinget september 1806 stevnte fogden Nils Helgesen for å ha utøved utillatelig krohold for sognets almue. Under saken måtte madam Hjortdal ved sønnen Domenicus, som under påberopelse av tingsvitnet forbeholdt sin mor rett til påtale av den av Nils drevne kremmerhandel. Nils tilstod straks å ha gjort seg skyldig i det påklagde krohold, og bad at saken måtte bli avgjort med bøter uten videre utsettelse. Etter forordning av 8.mars 1757 forela fogden ham da å bøte til kongen 10 rdlr., for ulovlig utskjenking å bøte 10 rdlr. til sognets fattige og å betale saksomkostninger med 5 rdlr., tilsammen 25 rdlr. som Nils avgjorde på stedet.
Til høsttinget 1836 stevnte madam Maren Hjortdal Nils, fordi han hadde drevet kremmerleiet henne til skade og fremla ved sønnen, Domenicus, det på sommertinget opptatte tingsvitne. Saken ble nå behandlet på flere ting, først på månedstinget mai 1807 og deretter på sommertinget 1807. På dette siste ting førte Nils ikke mindre enn 15 vitner for å bevise at hun i den seinere tid ikke hadde vært forsynt med de fornødne varer. Saken kom atter fram på månedstinget september 1807, og endelig på høsttinget 1837, da Domenicus Hjortdal for moren innlot saken til dom med påstand at Nils skulle ha sitt gjestgiver (209.) privilegium forbrudt og ilegges mulkt og betale saksomkostninger. Til det anførte Nils at han for utillatelig handel hadde avgjort saken med fogden.. - Saken pådømtes først 9.mai 1808. I dommen sies det at Nils i et innlegg har oppgitt at det han har solgt har vært korn, salt, malt og hvete, og at det var bevist at han har handlet med all slags landkremmervarer og brukt utillatelig krohold. Men på den andre siden var det bevist at klagersken ikke hadde hatt de fornødne varer til salg, at hun endog hadde måttet søke hjelp hos Nils til eget bruk. Nils har, heter det videre, tre ganger vært tiltalt for ulovlig handel. Første gang, 1786 for ulovlig brennevins- og tobakkshandel, annen gang 1792, da han saksøktes av klagerskens avdøde mann, *162* Elias Hjortdal, for inngrep i hans handelsrett, hvilken sak Hjortdal dog frafalt, og tredje gang september 1806, da han etter anmeldelse av klagersaken ble dømt for ulovlig krohold. For dette siste kan han ikke påny mulkteres, men "for at have gaaet forvidt i den drevne Landkræmmerhandel ble han ilagt en mulkt, stor 5 rdlr, til
Prestegjeldets fattigkasse.

Til sommertinget 1811 var Nils Helgesen stevnt av fogden for ulovlig krohold. Nils bad om at saken ble ordnet i minnelighet og tilbød å betale Førde fattigkasse 5 rdlr., og det gikk fogden inn på.

Nils Helgesens datter, Anne Helene, ble 1823 - i en alder av 18 år - gift med Karl Andersen Skei, 22 år gammel, sønn av Anders Olsen og Oline Trulsdatter Skei. Denne Karl Andersen fikk 20.januar 1824 av kong Karl Johan rett til å drive gjestgiveri på Hafstad, som hans svigerfar hadde hatt tillatelse til å drive, men det var med ham som med svigerfaren uttrykkelig forbudt ham å holde kro for sognets bønder. Han skulle kun herberge og beverte reisende eller veifarende. (210.) Forretningen ble dog i den første tid etter at Karl hadde fått bevillingen, fremdeles drevet for svigerfarens regning - i all fall sa de begge så - og den har visstnok gått i det gamle spor.

Etter anmeldelsem av Hans R. Hjortdal ble det opptatt forhør 13. juli 1824 over Karl Andersen og flere andre som gikk anmelderen i næringen. Jeg ska gjengi det viktigste av det som ble forklart angående Karl. Lensmann Johs. Falch opplyste at Karl solgte krutt, hagl, hamp, sild m.m. og berettet dessuten følgende to begivenheter:

Den 9.mars var han inne hos løytnant Hans Jakob Geelmuyden, som losjert, på Hafstad, og mens han var der, kom fløttmann Anders Olsen Hafstadlandet, som losjerte tett ved gjestgiveren, dit inn i beskjenkt tilstand, og fortalte at han hadde sittet på gjestgiveriet og drukket brennevin med en annen her i bygden bosatt mann. Og nå bad han Falch om penger for å kjøpe mer.- For tre ukers tid før forhøret stod husmann Jon Antonsen Hafstad, som bodde tett ved gjestgiveriet, om formiddag *163.* dag ved sitt arbeid. Ennå klokken 12 samme dag var han edru og ved sitt arbeid, men seinere hadde han forlatt det og drukket seg så full på gjestgiveriet at da han skulle gå og var kommet noen skritt derfra, rullet han utfor bakken og i elva der han druknet og fantes død mellom klokken 1 og 2 samme formiddag. Et annet vitne, konstituert lensmann J.C. Jersin, hadde flere ganger sett sognets bønder ved gjestgiverstedet i beskjenkt tilstand. Erik Eriksen Halbrend hadde en og annen gang sett bygdas folk sitte på gjestgiverstedet og drikke og bli beskjenkt. - Gunder Olsen Indre Hafstad kunne (211.) forklare at Karl Andersen liksom hans svigerfar, den "forrige" gjestgiver, Nils Hafstad, hadde solgt hamp, sild, krutt, hagl, m.m. Gunder visste også at til forskjellige tider var bygdens folk - også Gunder sjøl - blitt sittende på gjestgiveriet og hadde drukket seg full der. Især hadde dette hendt når det var gudstjeneste i Førde kirke.- Det ble avhørt ialt 13 vitner, deriblant de nevnte to naboer ved gjestgiveriet, løytnant Geelmuyden og ferjemannen, Anders Hafstadlandet. Karl Andersen erklærte at handelen ble drevet for svigerfarens regning. - På grunnlag av dette forhør ble det reist politisak mot Karl Andersen eller Nils Helgesen. Den ble behandlet første gang 27.november 1824. En del av de under forhøret avhørte personer ble avhørt på ny og edfestet, og Nils Helgesen erklærte at gjestgiveriet var drevet for hans regning, og at Karl kun hadde bestyrt det som hans tjener. Han tilbød å betale en bot på 10 spdlr., men det ble ikke reflektert på tilbudet. Nå hvilte saken et års

tid, og i denne tiden døde Nils Helgesen. Han ble bagravd 19. august 1825, og i ministerialboken heter det at han ble 72 år gammel. I virkeligheten var han bare 68 år. - Da saken på høsttinget 1825 atter kom fram, tilbød Karl Andersen på enken og barnas vegne således som Nils før hadde gjort å bøte 10 spdlr., men anmelderen mente at forretningen i virkeligheten var drevet for Karl Andersens regning, og saken ble atter utsatt. Neste gang ble den behandlet 9.januar 1826, og på samme års sommerting, og ved *164.* begge disse anledninger førtes nye vitner. Den 14. august pådømtes endelig saken, og dommen ble at Karl Andersen for ulovlig krohold og ulovlig handel ble ilagt bøter, 8 og 10 eller til sammen 18 spdlr. (212.) Retten aksepterte altså ikke forklaringen om at Nils Helgesen var rette vedkommende.

Jeg har ikke fått noe inntrykk av at de dommer som overgikk Nils Helgesen for brennevinsalg og ulovlig krohold, har nedsatt hans sambygdingers eller samtids aktelse. Han var betrodd offentlige hverv. I 1809 var han således beskikket som forsvarer for Ole Iversen Mofleten, som var tiltalt for å ha gjort motstand under en eksekusjon, og samme år nevnes han som verje for Frants Henrik Meidell, hvis far, kaptein Jakob Gerhard Meidell, Nils Helgesen 1807 hadde hjulpet med et lån på 400 rdlr. mot pant i Nedre Slåtten, lnr. 70.

Den opinion mot brennevin, brennevinsdrikking og brennevinssalg som nå daglig kommer til orde, var ikke blitt rådende på Nils Helgesens tid. Brennevin var den tid en vare som så omtrent stod i klasse med andre alminnelige handelsvarer.

Nils Helgesen hadde enda en sak til som jeg i korthet vil referere. I 1805 ble han saksøkt til betaling av 18 rdlr. som avdøde Mads Halbrend skyldte for landskyld, og som det ble påstått at Nils skulle ha lovt å betale. Men Nils nektet å ha gitt noe sådant løfte. Dom ble avsagt 7.mai 1806, og gikk ut på at Nils skulle slippe å betale, dersom han mad ed kunne benekte at noe løfte var gitt. I annet fall skulle han betale både de 18 rdlr. og dessuten saksomkostninger. Til høsttinget 1806 stevnte hans motpart ham til å avlegge ed, men det ville han ikke. Han foreviste attest fra prokurator Heiberg om at han hadde overdratt denne å bringe saken inn for overretten. (213.) Om saken kom for overretten, eller hva enden på saken ble, er meg ubekjent.

Da Nils Helgesen 1825 var død, ble hans enke sittende i uskiftet bo noen år fremover i henhold til kgl. bevilling av 2.oktober 1811. *165.* Først 27.juli 1830 ble det holdt skifte etter ham. Boets aktiva var 712 spdlr, og i denne sum var innbefattet husene, taksert til 265½. spdlr og beholdningen var 421 spdlr. Arvingene var: l.Anne Helene, gift med Karl Andersen Hafstad, 2.Barna etter den avdøde datteren, Kari som 1815 var blitt gift med Kristian Olsen Solem *(En Christian Olsen var i 1838 bruker av lnr.130, Solem i Førde. O.Tj)* - og 3.Helene Johanne, gift med Ole Andersen Tefre. Der hadde vært flere barn, men de var døde i ganske ung alder. Boets hus ble utlagt på enken. Det heter i skiftet at etter Nils's død hadde Karl Andersen "styrt

Handelen." Enken anførte at hun mot kår avstod plassen til Karl Andersen, som av eieren var lovt bygsel på den. Dette ble fullbyrdet kort etter. Den 8.september 1830 gav Karl sin svigermor "der har afstaaet ham sit Gjestgiveri paa Hafstad," kår av den dertil hørende plass, som Karl Iversen hadde lovt ham bygsel på. Den 26.oktober 1830 gav Ingeborg ved sin lagverje, Anders Knutsen Førde, svigersønnen for 200 spdlr. skjøte på sine på gjestgiverstedet stående hus som oppregnes således: En bygning med to stuer og kjøkken samt røykstue og to sengkammer og loft, en ny bygning med en stue, tvende kammer samt loft og kjøkken, et stabbur, et vedskur, en smie og eldhus, en smaleflor, en kuflor, et grisehus, en høyløe, ei stavverks sjøbu, et naust og ei lita høyløe. Og endelig fikk Karl Anderson under 28.juni 1831 av Karl Iversen feste på det hans svigerfar hadde brukt "Myren," Vieøyra" m.m. Ingeborg døde 1842 og ble ifølge ministerialboken 76 år gammel.

Karl Andersen ble ikke noen gammel mann. Han døde allerede 1841, altsa året før svigermoren. Antakelig i sitt siste leveår kom han i skade for å selge brennevin, for på sommertinget 1842 meldte fogden at han hadde betalt mulkt for annen gangs salg av brennevin. Karl Andersen hadde en sønn, Nils Karlsen, som etter faren arvet en del av Hundvedbakken. Under et tingsvitne 1852 ble det om denne Nils, som da var mindreårig, forklart at han var vanfør og "halvtosset." *166.*

Konkurransen mellom handelsmennene i Sjøahola og Nils Helgesen Hafstad som vi nå har hørt om, minner om en annen strid som omkring 100 år tidligere hadde vært mellom Bernt Nagel og lensmann Ole Andersen Hafstad. I begge tilfeller var grunnen den at trafikken mer og mer hadde trukket over på sørsiden av elva. Kommer det en gang så langt at en får landevei mellom Førde og Naustdal, kan det tenkes å foregå en forandring i motsatt retning, især hvis dampskipsanløpsstedet skulle bli flyttet til nordsiden av fjorden. En forandring av bostedene vil også kunne ha innflytelse på trafikkforholdene.

xxx 0 xxx

Jeg vil ikke forlate Hafstad før jeg har fortalt litt om de der boende husmenn og andre småfolk, og spesielt da om folkene på ferjestedet. Side 106 foran er fortalt om en Anders Hafstadlandet som nevnes 1720-1731 og som etter all sannsynlighet var ferjemann. (215.)

En seinere ferjemann var Thore Nilsen som kom til Hafstad omkring 1743. I juni 1744 ble han gift med Eli Andersdtr. Kvål, og ved den anledningen kalles han i ministerialboken Thore Nilsen Botnen. September 1744 hadde han datteren Marthe til dåpen, og i den anledning ble han stevnt av fogden til samme års høstting for "Ægtebøder," det vil si å bøte for å ha begynt samlivet med sin kone for tidlig. Som vitne under en åstedssak på Hafstad 1777 forklarte han at han var 52 år gammel, altså født 1718, og at han hadde vært på Hafstad 27 år, altså fra 1743. Ti1 sommer-

tinget 1758 stevnte Thore Lars Hagen for skjellsord, men da det ved vitneførselen ikke fremkom noe bevis mot Lars for å ha brukt skjellsord, fikk Thore saken utsatt, og seinere gjorde han ikke noe mer med saken (se s.11). Ifølge ministerialboken døde Thore 1794 i en alder av 76½ år og hans kone Eli 1798 i en alder av 88 år. Han har fungert som ferjemann i de 50 årene han bodde på Hafstad, har han gjort atskillige turer over elva. Skiftet etter ham ble holdt 22.november 1794. Boets aktiva var 8 rdlr. 1 mk. 6 skilling, og i dette beløp var medregnet en stue med ildhus, taksert til 5 rdlr. Gjelden *167.* var imidlertid 17 rdlr. Der var 3 døtre: 1.Marthe, gift 1785 med Ole Eriksen Kinn, som under skiftet kalles Ole Eriksen Førde, 2.Anne Susanne, gift med Gunder Olsen i Bergen, og 3.Kari, gift november 1784 med Ole Andersen Hafstadlandet.

Som vi sa var det bare fattigdom og intet å arve etter Thore Nilsen. Hans bestilling som ferjemann synes å være gått i arv til svigersønnen, Ole Andersen. Den 29 augast 1784 ble han trol. og 1. november samme år gift med Kari, men allerede i september samme år (216.) hadde han datteren Anne til dåben. Men jeg kan ikke se at han ble stevnt for ektebøter, men i november 1785 ble det døpt et barn ved navn Lovise, født av en husmannsdatter fra Førde (vel Sjøahola), Oline Olsdatter, som Ole Andersen oppgis som far for, og hvorfor han til sommertinget 1786 ble stevnt av fogden. Ole erkjente sin brøde. Hans bo ble undersøkt, men der var intet å finne. Han ble likevel dømt å bøte til kongen 24 rdlr. og i mangel av betaling "at bøde paa Kroppen." - I ministerialboken hvor Lovises dåp omtales, kalles faren Ole Andersen Refsnes, og Refsneset har således antakelig vært hans heimstad. Dette vitner i sannsynlighet ved at Karsten Andersen Refsnes var fadder for hans eldste datter. Ole Andersen fikk siden flere barn med sin kone, således desember 1792 sønnen Anders, 1795 sønnen Thore og 1798 sønnen Ole. Ifølge ministerialboken døde der 1816 en 65 år gammel Ole Andersen Hafstad, og det må være den her omtalte mann. Kari Thorsdatter døde 68 år gammel 1830 og kalles da i ministerialboken kårkone.
Den i 1795 fødte sønn av Ole Andersen og Kari Thorsdatter ved navn Thore ble 1817 gift med Alis Iversdatter Tefre. Mai 1821 var han på forhør, idet han var anmeldt for løsgjengeri. Det ble imidlertid opplyst at han for to tredjedeler av året var i tjeneste hos Erik Eriksen Halbrend, og når han var ledig en tredjedel av året, var det, forklarte han, dels fordi han var soldat, dels fordi han hadde kone og barn å forsørge. Den 2.juli 1825 fikk han av Karl Iversen *168.* Hafstad feste på et stykke jord "ovenfor Bøgaren," men ennå i 1830 (217.) var han i "Tjeneste" på Hafstad.. En Iver Thorsen Hafstad, husmannssønn og 22 år gammel, stjal 1838 en del penger fra Tosten Ludvigsen Sunde. Dette må være en sønn av Thore Olsen og Alis Iversdatter.

En annen sønn av Ole Andersen og Kari Thorsdatter var Anders, født 1792. Han ble også ferjemann på Hafstad. I 1815 ble han gift med Helene Kolbensdatter. Den 6.mai 1833 ble det etter begjæring av veiinspektør, kaptein Meidell, holdt en skjønnsforretning for å få avgjort hvor

ei bru over "Førde Elv" hensiktsmessigst burde oppføres og hvilken erstatning der i den anledning måtte bli å utrede. Herunder møtte ferjemannen Anders Olsen, som forklarte at den toll som ble ytt ham, bestod i forskjellige fødevarer såsom korn, mel, kjøtt o.s.v., men at han ikke kunne oppgi hvor meget han i det hele fikk. Han hadde tenkt at når næringen ble tatt fra ham eller falt bort som følge av bruanlegget, måtte han få erstatning, men retten fant ikke grunn til å tilkjenne ham noen sådan erstatning. Denne forretning gir opplysninger om elva som ville overraske den nålevende slekt. Man får nemlig vite at det oppe ved ferjestedet ovenfor brua stod et dusin sjøbuer og tre naust, hvorav det ene kalles "Jægtenøst." Måskje kommer jeg i en annen forbindelse til å referere mer av forretningens innhold.-

Den 21.februar 1843 gav Anders Olsen Hafstad lensmann Falch obligasjon for 13spdlr 2 ort 15 skilling, og som trygd pantsatte han sin stuebygning, to båter og hva han ellers eide eller ble eier av.

Anders Olsen hadde en sønn, Kristian, født 1821. Han ble gift med Johanne Rognaldsdatter som var en god del eldre enn han, visstnot 16 år. Johanne var enke etter en Ole Johannesen Førde da Kristian (218.) ektet henne. Høsten 1841 var hun under forhør for ulovlig brennevinssalg. Hun unnskyldte seg med at det var skjedd for Hans Rue Hjortdals regning, og hun mente at han var berettiget til sådant salg. *169.* Dette gav anledning til at Hjortdal ble dratt inn i saken. Han forklarte imidlertid at Johanne nok en tid hadde solgt brennevin for ham, men det var for mange år siden og mens han hadde rett til å selge brennevin til reisende som losjerte i hans hus på Hafstad (Side 147). Johanne måtte nå erkjenne at den brennevinshandel hun i de seinere år hadde drevet, hadde hun drevet for egen regning, Ved dom av 23.juli 1842 ble Hjortdal frifunnet og Johanne dømt å bøte 10 spdlr. "Johanne ved Bruen"- så kaltes hun – *(Skal tro om hun ikke kaltes "Johane med bruna. "O.Tj.)* – hadde vært enke 3-4 år da denne sak, ble behandlet. Høsten 1842 fikk hun en sønn med Kristian, og siden ble de gifte. Ekteparet levde da jeg 1880 kom til Førde, og Kristian Andersen lever den dag i dag (1906). Han er kjent i Førde under navnet "Kristian Fisker" og bor i ei lite hytte tett ved Hafstad hotell som står på den tidligere plass "Bruen" (Med Bruna). Et billete av "Kristian Fisker" har jeg sett i et illustrert barneblad etter tegning av maleren Smith-Hald. *(Denne vesle detaljen om "Fiskar-Kristian" og Smith-Halds billete av ham forteller atskillig om Steen som historiker. Han må ha hatt en interesse og givnad for historie som har ført til at hvert lite trekk eller minne har magasinert seg i hukommelsen hos ham på en sådan måtte at det lå ferdig til bruk der det hørte heime. O.Tj)*

xxx 0 xxx

Hafstadøyane.

På Hafstadøyane satt der en husmann ved navn Knut Nilsen som var kommet fra Etrelien, lnr.153, og var sønn av Nils Nilsen og Ragnhild Tostensdatter. Til Hafstad var Knut kommet seinest 1760, for i ministerialboken sies det at Knut Nilsen Hafstad og Ålet Lassesdatter ble trol. dersember 1760 og ble vigde 2.januar 1761. Den 5.februar 1761 hadde de til dåpen en datter som døde noen dager gammel, og fogden var da straks etter dem og stevnte Knut til sommertinget 1761 for ektebøter. Knut døde 59 år gammel ved nyttårstid 1790, og 3. juli *170.* 1790 ble det holdt skifte etter ham mellom enken Ålet Lassesdatter og deres fire barn: 1.Nils, myndig, 2.Tosten, 18 år, 3.Lars, 12 år og 4.Bernt, 9 år. Boets aktiva var 38 og beholdningen 14 rdlr. Boet eide husene på plassen, ansatt til 6½ rdlr. Helge Gundersen Hafstad hadde 9 rdlr. 5 mk. 6 skilling tilgode som grunneier av plassen, som altså har ligget under Ytre Hafstad. Ålet døde først mange år etter. Ifølge ministerialboken ble hun begravd desember 1822 og sies å være blitt 95 år gammel. Men denne aldersoppgave er sikkerlig for høy. Etter ministerialboken skulle hun være født 1727, og da hennes yngste sønn, Bernt, var født 1781, skulle hun ha bragt barn til verden i en alder av 54 år, hva vel neppe er antakelig. *(Med blyant er føyd til og som det synes med Steens skrift: Ålet var døpt 1/4. 1739. O.Tj)*, Hennes 4 sønner ble boende på Hafstad som gifte menn i all fall flere år fremover.

Tosten ble juni 1801 gift med Anne Olsdatter og hadde desember 1801 sønnen Nils til dåpen.

Lars ble desember 1799 gift med Oline Olsdatter og hadde april 1800 datteren Anne Helene til dåpen. Han døde våren 1821.

Bernt Knutsen ble juni 1799 gift med Oline Marie Andersdatter og hadde august samme år sønnen Knut til dåpen.

(220.) Den eldste broren, Nils, ble juli 1788 gift med Janike Andersdatter Vie, datter av Anders Borgereen på Vie, lnr.125, og hadde november samme år en datter til dåpen.

Det strev som lovgivningen, geistligheten så vel som den verdslige øvrighet i lange tider hadde hatt med å venne folk av med å begynne det ekteskapelige samliv før vigselen, viste seg for disse fire brødres vedkommende fåfengt. Som en vil se hadde alle fire vært for tidlig ute.
Så vidt en kan se hadde den eldste av brødrene, Nils Nilsen, farens plass. Den 1.juli 1824 var han vitne i en åstedssak på Halbrend, og der forklarte han at han var 63 år gammel og husmann *171.* på Hafstad, hvor han hele sitt liv hadde oppholdt seg. Han hadde flere barn, men hvor det ble av dem, vet jeg ikke. Han døde våren 1833 i en alder av 71 år. Hans kone, Janike, døde ifølge ministerialboken 84 år gammel 1838 og kalles da legdslem.

Samtidig med Knut Nilsen og Nils Knudsen nevnes en annen husmann på Hafstadøyane. I ministerialboken finner en at 19.april 1793 ble det døpt et uekte barn, Bernt, avlet av gift mann, Iver Olsen Hafstadøyane med pike Anne Andersdatter Vie. Og i tingboken finner jeg at fogden til sommertinget 1793 hadde stevnt gift mann Iver Olsen Hafstad for leiermål med Anne Andersdatter Vie. Begge møtte og erkjente sin forseelse, og Anne hadde allerede før tinget avgjort bøtene. Iver ble dømt å betale etter den over hans bo avholdte undersøkelsesforretning å betale i "yderste Formuesstraf," 1 rdlr. 1 mk. 12 skilling samt saksomkostninger. Liksom i ministerialboken kalles Iver en gang han var kreditor i et bo: (221.) Iver Olsen Hafstadøyen. Etter hans kone, Janike Olsdatter, som var død 84 år gml., ble det holdt skifte 1.desember 1828. Boets aktiva var 57 spdlr. og beholdningen 22½ spdlr. Gunder Olsen hadde for avgift av plassen tilgode 11 spdlr. 4 ort 12 skilling, og plassen hadde altså ligget under Indre Hafstad. Der var kun ett barn, en datter, gift med Kristian Eriksen Hafstad, I mine notater har jeg kalt datteren Janike, men jeg skulle tro det er feilskrift, og at hun het Johanne. I ministerialboken finner jeg nemlig at ungkar Kristian Eriksen Stavang og pike Johanne Iversdatter Hafstad 2.februar 1812 ble trol. og 14.juni samme år vigde, og at de hadde barn til dåpen 1813, 1814 og 1820. I 1813 kalles mannen tjener Kristian Andersen Hafstad, men i 1814 kalles han husmann - og rimeligvis har han svigerfarens plass. Iver Olsen døde 85 år gml. 1833.

Den 23.november 1826 festet Karl Iversen til broren, Nils Iversen, plassen Øen under Hafstad tillike med et bøstykke, Reinen, og seinere skulle Nils dessuten ha et bøstykke, Bjørkeholten som da bruktes *172.* av Nils Helgesens enke, Ingeborg. Husene på plassen, heter det, skulle forbli Nils's eiendom. Nils var født 1793 og et par år yngre enn broren Karl. Februar 1850 ble han satt under tiltale for ulovlig krohold. Han ble siktet for under høsttinget å ha utskjenkt øl, så l0 personer var blitt beruset. Nils erkjente nok å ha solgt øl, men benektet at noen var blitt beruset derav. Hans plass lå, sies det i forhøret, like ved hovedveien. Ved dom av 2.april 1850 ble han ilagt en mulkt til fattigkassen, stor 2 spdlr. Sommeren 1854 kom Nils Iversen Øen atter under "Politiets tiltale" for å ha skjenkt øl til berusede eller således at folk ble beruset, men hvorledes det (222.) gikk ham denne gang, vet jeg ikke.

Den 12.november 1796 fikk Ole Olsen Holsabakken av Ole Madsen Indre Hafstad festeseddel på plassen Hafstadbakken eller Bakken. Ole Olsen var gift med Sigrid Helgesdatter og hadde med henne to døtre, Alis gift januer 1812 med Nils Madsen Åsen og Anne, 1801 gift med den foran nevnte Tosten Knudsen fra Hafstadøyene. Nils Madsen hadde 11.november 1811, altså et par måneneder før sitt ekteskap, av Gunder Olsen Hafstad fått festeseddel på svigerfarens plass, Bakken, som han måskje dog ikke fikk overta før ved svigerfarens død. Ifølge ministerialboken ble Ole Olsen 78 år gammel og døde 1821. Skiftet etter ham ble holdt 8.august samme år.

Aktiva var 31 og beholdningen 7 spdlr. Nils Madsen overtok plassen, heter det, mot å forsørge svigermoren. Nils fikk 1817 datteren Madsie Karoline som 1840 ble gift med Mads Iversen Hafstad, den yngste av Iver Helgesens 4 sønner.

xxx 0 xxx.

Omkring 1800 kom Anders Jørgensen Botnen til Hafstad, rimeligvis som postdreng hos Iver Helgesen. I all fall var han i den stilling 1803-1805. Denne stilling synes a ha vært ettertraktet, fordi man (223.) derved avtjente sin verneplikt. Ved St.Hans 1802 ble han gift med Rakel Jespersdatter, og 1.august samme år hadde han sønnen Elling til dåpen. I 1805 hadde han et uekte barn, Mads, med piken Anne Madsdatter Åsen. *173.* For dette ble både han og Anne stevnt av fogden til sommertinget 1806. Anne vedtok å bøte 2 rdlr, og Anders, ble i januar 1807 idømt dobbelte leiermålsbøter, 24 rdlr. Med sin kone fikk han 1808 sønnen Nils. I 1823 kalles Anders strandsitter, men fra 1824 og fremover kalles han husmann under Hafstad. Våren 1837 var han vitne i en sak og oppgav da å være 56 år gammel *(Han var konfirmert 1797. O.Tj.).* Siden har jeg ikke funnet ham omtalt.

xxx 0 xxx

Våren 1810 ble Jon Andersen Nes og Berte Madsdatter Halbrend gifte. Jon kom seinere til Hafstad og kalles først tjener, seinere husmann. Til høsttinget 1822 ble Jon stevnt av Mads Pedersen Berget for "Opdragelsesomkostninger." Mads Berget hadde hatt Jons sønn , Mons, i sitt hus og gitt ham kost og oppdragelse i 2½ år og fordret nå resterende 11 spdlr . På sommertinget 1823 erklærtes saken forlikt. - Jon omkom forsommeren 1824 i en alder av 40 år. En yrkesdag hadde han drukket seg full inne hos gjestgiveren, Nils Helgesen Hafstad eller dennes svigersønn og ettermann, Karl Andersen Hafstad, og da han gikk derfra, rullet han ut i elva og druknet (Se side 162-163). Først 1829 ble det holdt skifte etter ham. Hans kone levde fremdeles, og der var fire barn: Mons, Andreas, Rognald og Moses, henholdsvis 19, 12, 9 og 6 år gamle. Boets aktiva var 39 spdlr. og beholdningen 18 spdlr.

xxx 0 xxx

(224.) I ministerialbøker og andre protokoller finner jeg mange personer som skriver seg til Hafstad, men som jeg ikke formår å henføre til noen av de foran omtalte familjer eller å stille sammen i grupper. Dette gjelder både eldre og nyere tider.

Fra tiden omkring 1701 der man her den side 100 avkrevde folkeliste, kunne man tenkt seg muligheten av en sådan gruppering. Men folkelisten gir oss kun opplysning om mannskjønnet på ett år og over, og kanskje er den heller ikke fullstendig utenfor hovedpersonenes eller oppsitternes vedkommende. Jeg holder det sannsynlig at der kan *174.* ha vært plassmenn eller

husmenn som ikke er kommet med på listen. Jeg skal her nevne noen personer fra Hafstad som jeg ikke vet å sette i forbindelse med de foran omtalte Hafstad-folk.

Erik Hafstad var kreditor i to boer som ble behandlet 1695 og 1697. Navnet Erik forekommer ikke på listen av 1701, men 2.februar 1740 begravdes Kari Eriksdatter Hafstad, 31 år gammel. Og 1749 ble Erik Olsen Hafstad trol. med en bygselenke på Kinn, lnr. 142, og fikk bygselbrev på dette bruk (Se V. side 125). Om det har vært noe slektskapsforbindelse mellom disse tre personer, skal jeg la være usagt.

Til vårtinget 1710 var Malene Hafstad stevnt for leiermål med soldat Mads Andersen Pladse. Malene møtte ikke, men lagretten sa seg bekjent med hennes forseelse. Saken ble utsatt, men finnes ikke (225). behandlet seinere. Antakeiig har hun ordnet seg med fogden i minnelighet. Malenes farsnavn kjenner en ikke, og det er derfor ikke mulig å si noe om hennes slektskapsforbindelser.

En Rasmus Hafstad var fadder 1737, og en Peder Rasmussen Hafstad var 1756 vitne under en åstedesak på Halbrend. Måskje er dette far og sønn.

Ifølge ministerialboeken stod Sjur Hafstad offentlig skrifte "for Horeri" desember 1750.

Simon Hafstad var kreditor i et bo 1763. Simon Jonsen Hafstad - visselig samme mann - ble september 1763 trol. og 2.april 1764 gift med Alet Jonsdatter Grimset. Til høsttinget 1763 var han stevnt for ektebøter, men møtte ikke, og saken ble utsatt. Da den atter skulle behendles på sommertinget 1764, ble det opplyst at han var flyttet til et annet skiprede. Da det 1788 ble skiftet etter Mads Olsen Hafstad, skyldte boet Jens Simonsen Hafstad 6 rdlr. for tjenerlønn. Denne Jens er muligens sønn av det foran nevnte ektepar.

Til høsttinget 1766 var Ole Thorsen Hafstad stevnt av fogden for før sin konfirmasjon å ha gjort seg skyldig i leiermål med Gunhild Hansdatter som nå tjente i Bergen som amme. Ole erkjente *175.* besvangrelsen, og erklærte at han ville ekte Gunhild. Saken ble atter behandlet på sommertinget 1767 og deretter på høsttinget samme år. Gunhild var nå kommet tilbake til bygda og tjente hos Gunder Helgesen Halbrend, hvor også Ole hadde tjeneste. Men nå hadde Ole (226.) ombestemt seg og nektet gifte seg med Gunhild. Begge ble dømt til bøter og til å arbeide et halvt år hver i Bergens Manufakturhus *(som på den tid var tvangsarbeidsanstalt. O.Tj.)* Ole Thorsen er muligens en sønn av Thor Nilsen og Eli Andersdatter Hafstad, som er omtalt foran, side 166. I så fall er han død før faren, for han nevnes ikke på skiftet 1794 etter Thor Nilsen.

176. (229.)

Skuteløken.

Med dette navnet betegner en nå Jølstras gamle etter hvert tilgrodde elveløp som går fra Hafstad tvers over dalen hen mot Kirkevollen og Sjøahola. Opprinnelig kan navnet dog ikke så vidt jeg forstår, ha knyttet seg til dette elveløp.

Våre leksikografer oversetter løk med bekk, men Aasen føyer til at ordet især brukes om dype bekker med stillestående eller langsomt rennede vann, og overenstemmede hermed sier Rygh at løk betyr en bekk, helst en dyp en med sval strøm, og at ordet også brukes som små utvidelser, loner, i mindre vassløp. Også jeg tror å ha erfart at i vårt folkespråk menes der med løk, elver, bukter eller innskjæringer, der vatnet renner sakte eller står stille. *(Enhver sunnfjording som har aldri så liten tilknytning til jordbruket, er klar over hva en løk er. Det er stillestående eller langsomt rennende vatn i ei elv. En liten løk blir gjerne kalt en hyl. Karakteristisk for løken er at slam som tilføres den siger til botns. Derfor blir botnen mørk og vatnet skittent. jfr.tjern. Vanskeligere er det å forstå hva Steen mener med siste punktum i første avsnitt. O.Tj.)* - Sammensetningen Skuteløken må bety en løk der fartøyer lå fortøydd, og peker også hen på strømfri eller stille partier av elva.

Etter løken har så plassen fått navn, men jeg er ikke kommet til full klarhet over hvor den etter løken oppkalte plass lå. Som plassnavn synes det å være forsvunnet for mer enn 100 år siden.

Jeg vet ikke av å ha sett Skuteløken nevnt i ministerialboken før 1726, da en leser at Peder Skuteløken var trolover for Anders Salomonsen Åsen og Malene Larsdatter Gjesdal. Januar 1743 var Peder Skuteløken fadder for Ole Fimlands barn og november samme år for et barn av Jakob Gundersen Skjære(t). Han døde – fremdeles (230.) ifølge ministerialboken - våren 1748 i en alder av 83 år. Skiftet *177.* etter ham ble holdt 4.november 1748, og av dette får en vite at hans fulle navn var Peder Andersen, og at hans kone het Malene Larsdatter. April 1747 hadde Malene vært fadder for et ennet barn av den ovenfor nevnte Jakob Gunderson Skjære. Skiftet av 1748 viser at Peder Andersen var barnløs mann, og at arvingene var hans søskenbarn eller deres avkom. Boets aktive var 17 rdlr. 2 mark og beholdningen 14 rdlr. Boet skyldte grunnleie for 5 år á 2 mark, tilsammen 1 rdlr. 4 mark, men det sies ikke hvem som skulle ha grunnleien. Boet eide 1 ku, 1 kvige og 2 sauer. Avdøde har altså hatt en smule jordbruk. Vi så at både Peder Andersen og hans kone hadde vært faddere for Jakob Gundersen Skjærets barn. Denne Jakob Skjære var høsten 1742 blitt trol. og januar 1743 gift med Marte Madsdatter, som ved den førstnevnte leilighet kalles Marthe Skuteløken, men ved vigselen Marthe Hafstad. Men samtidig med Peder Andersen og Malene Larsdatter levde der også en annen person som skrev seg til Skuteløken.

Således finner jeg i ministerialboken at Sjur Skuteløkens kone ble introdusert januar 1733, d.v. si innført i kirken igjen etter barnefødsel. Desember 1732 hadde Sjur Markussen en datter til dåpen, og måskje er det denne Sjurs kone som ble introdusert i januar.
Fremdeles finner jeg en Axel Skuteløken nevnt som fadder januar 1737, juni 1737 og februer 1740. Og mars 1741 måtte Axel Pedersen Skuteløken i retten og avheimlet tillikemed lensmann Ole Monsen Nøstdal et stevnemål som de hadde vært med på å forkynne. Straks etter forekommer han i tingboken under navnet Axel Pedersen Nøstdal, og i han kjenner vi igjen den Aksel Pedersen fra Espeland som en kort tid eide Brulandsbakken, lnr.165 og 166, og som det er fortalt om foran, side 46 ofg.

Omtrent ved samme tid forekommer også et ektepar, Ole Jensen og Eli Olsdatter Skuteløken. Ole var fadder 3.september 1746 og mai 1747, Eli februar 1750. Ole døde 1748 omtrent samtidig med sin nabo, *178.* Peder Andersen Skuteløken, og skiftet etter dem ble holdt samme dag, nemlig 4.november 1748. Oles død eller begravelse har jeg ikke funnet i ministerialboken. Av skiftet fremgår at han med Eli som overlevde ham, kun hadde ett barn, sønnen Jens Olsen, som ved farens død var umyndig. Boet eide en stue med eldhus, ansatt til 4 rdlr, men ingen kreaturer. Aktiva var 8 rdlr. 1 mk. 14 skill., men heller ikke her får en vite hvem som skulle ha grunnleien. Eli døde 1763 i en alder av 62 år. Skiftet etter henne ble holdt 12.november 1763, og av det fremgår at sønnen, Jens Olsen, er død før henne, for hverken Jens eller barn etter ham nevnes mellom arvingene. Som sådanne nevnes:
1.Datter Laurentse Andersdatter, gift i Naustedalen, 2.Den avdøde datters, Marthe Rasmusdatters 3 barn, a.Anders Kristiansen, 9 år, b.Alis Kristiasnsdatter, 11 år og c.Oline Kristiansdatter, 5 år. Legger en merke til hennes barns farsnavn, ser en at Eli har vært gift 3 ganger, først med Anders, så med en Rasmus og til slutt med Ole Jensen, som hun overlevde i 15 år.

Boet som fremdeles eide en stue, hadde aktiva 10 rdlr 4 mk. 4 skilling og en beholdning pa 4 rdlr. 5 mk. 12 skilling. Eli Olsdatters datter av annet ektesskap, Marthe Rasmusdatter, som var enke etter Kristian Andersen Skaffer på Hundvedbakken var død omtrent samtidig med moren. Skiftene etter dem holdtes samtidig, 12. november 1763. Om skiftet etter Eli heter det i protokollen at det holdtes ”på den Plads Skuteløken ved Førde."

Ole Jensen Skuteløken og hans kone Elis navn forekommer i en prosess om en båt, og jeg skal nå fortelle litt om denne prosessen.
Ole Ødebust og Johannes Horstad hadde 1748 leid bort en båt til Daniel Saarem for tre reiser til Bergen. Avtalen var at når tredje reisen var endt, skulle Daniel levere båten med båt-leien til lensmannen i Naustdal. Istedenfor å levere båten i Naustdal hadde imidlertid Daniel lånt den til Elias Lunde, riktignok - etter hva Daniel *179.* påstod - med pålegg om å levere båten til

lensmannen. Dette gjorde Elias ikke, men førte båten inn i Skuteløken der han overgav den i Ole Jensen varetekt. Ole var ved leiligheten "helt drukken - i den grad at han etter et vitnes utsagn hverken kunne ta båt eller noe annet i sin forvaring. Dette passerte sommeren 1748, og kort etter at båten var bragt inn i Skuteløken, ble Ole Jensen syk og døde. Det var en fredag båten ble belagt i Skuteløken, og mandagen etter så et vitne at den hadde fått skade, idet en påle stod opp gjennom den. Denne affære gav anledning til flere prosesser. Båteierne fikk dom over Daniel Saarem til å erstatte båten, og så søkte Daniel regress hos Elias Lunde og fikk dom over ham. Til slutt saksøkte Elias Lunde enken, den ene av båteierne, Ole Ødebust, men utfallet av denne sak har jeg ikke notert. Derimot kan jeg opplyse at Eli Olsdatter Skuteløken som vitne under denne sak forklarte at Jølstringene "havde lagt Baaden i Land ved Reinen under Nøstet."

Seinere enn 1763, da skiftet eller Eli Olsdatter ble holdt, minnes jeg ikke å ha funnet Skuteløken som navn på noen plass brukt i sorenskriverens protokoller, men i ministerialbøkene holdt navnet seg lenger. For årene 1765-1781 er ministerialboken borte, og om navnet forekom i ministerialboken i dette tidsrom, vet jeg ikke. Men seinere kommer det igjen. Våren 1784 konfirmertes Oline Andersdatter Skuteløken, og samme Oline Andersdatter Skuteløken var juli 1786 fadder for et barn av Anders Olsen Ramstad og Brita Markvardsdatter Buanes, som 1784 var blitt ektevigde.

Desember 1784 var Synneve Skuteløken fadder, og denne Synneve er sannsynligvis identisk med den Synneve Markvardsdatter Skuteløken, som september 1786 var fadder for et barn av "Anders Olsen Husmand i Førde" og Marthe Andersdatter. Nyttårsdag 1789 ble Anders Olsen Skuteløken begravd, 58 år gammel. Skulle han være identisk med nyss nevnte "Anders Olsen Husmand i Førde ?"**xxx 0 xxx**

Skiftet 1763 etter Eli Olsdatter ble holdt på plassen *180.* Skuteløken "ved Førde." Førde må her bety Sjøen eller Sjøahola. Å søke Skuteløken utenfor Sjøen forekommer meg uantakelig, og skal den søkes innenfor, må den enten ha ligget der hvor bekken ved Kirkevollen nå har sitt utløp, eller også litt lenger oppi i elveløpet ved det nåværende Ysttun. Etter et kart, opptatt 1787, over Tåene og omgivelser finner jeg at der på sistnevnte sted har vært en smal, men ikke så ganske kort innskjæring, og at det straks utenfor eller nordenfor denne innskjæring har stått en rekke av fem sjøhus.

Seinere merknad: Skuteløken nevnes 1701, idet det i et skifte etter Ole Tostensen Sunde, avholdt 30.juni 1701, sies at boet eide et naust i Skuteløken.

Kaptein Fastings tømmernaust i Skuteløken har jeg funnet omtalt i et dokument fra 1772.

xxx 0 xxx.

(O.Tj. - 6/10. 1950.)

Halbrend.

181. Første ledd av navnet Halbrend, som er den gamle skrivform. kan neppe være annet enn det velkjente hallr, hellende, som ennå brukes i vårt folkespråk. Med vårt nåværende halv har navnet intet å bestille. Annet ledd, -brend, finner jeg ikke i Fritzners leksikon, men Ivar Åsen forklarer at ordet brukes i Østerdalen og på Hade-land og betyr en mark med meget tynn skog. Opprinnelig var vel betydningen: et sted der en hadde brænt skogen for å rydde og dyrke. I Jølster har man gården Brenden, i Fjaler Brendehaugen *(og i Hornindal Brendefur. Brende-haugen forekommer som stedsnavn i utmarka på Grimeland. O.Tj)*, og det er vel det samme brend i alle disse navn. *(Steens forklaring på første ledd av navnet synes rimelig, men jeg finner intet i "Norske Gårdsnavn" som bekrefter at den er riktig. Om annet ledd -Brend henviser N.G. også til Aasen, men tar helst avstand fra verbalformen brenna, fordi gårdsnavnet ender på -nd. Av de her oppregnede navn står Halbrend i en særstilling, fordi -brend står som annet ledd, og det kan ha betydning ved tydingen. O.Tj.)*

Halbrend nevnes i Bergens Kalvskinn fra omkring 1350, og her sies det at presten i Førde eide 5 lauper i Halbrend. Etter det en seinere får vite om gården, må en anta at det var den ytre halvpart av gården som tilhørte Førds-presten. Om den indre halvparten får en nemlig seinere vite at den i katolsk tid tilhørte Bergens bispestol, og at den ved reformasjonen 1536, som alt annet bispegods, ble inndratt under kronen.

Bergens Kalvskinn inneholdt ingen antydning til at Førdspresten ikke fullt ut skulle eie gårdparten, men da staten eller kongen var blitt eier av bispeparten, ble det påstått at det kun var landskylden av den ytre part presten hadde retten til. Bygselrådigheten over hele Halbrend tilhørte kongen, ble det påstått. Om dette ble det trette mellom presten og fogden, og det ble som fogden ville *182.* ha det. Herom mer senere.

(238) Det inndratte Sunnfjordske bispegods forble kongens eiendom til 1662, men under 9.mars dette år solgte han det under ett til erkebiskop Hans Svane. I kongeskjøtet til denne står det intet om at bygselrådigheten til Ytre Halbrend fulgte med, men så ble faktisk tilfelle. Svanøgodset forble samlet til 1626, men da ble det på grunn av den siste eier, stiftamtskriver Svanenhjelms kassemangel solgt gård for gård. Kjøperen av Halbrend var Gunder Rasmussen Indre Halbrend, og i kongeskjøtet til ham av 18.februar 1727 sies det uttrykkelig at bygselrådigheten eller som det kaltes, overbygselen til Ytre Halbrend fulgte med i salget. Prestens rett til landskyld av Ytre Halbrend ble 1753 utløst ved at presten fikk overdratt 2 pd av Bruflot i Nøstdal sogn. En følge av at bygselrådigheten over Ytre Halstad ble antatt å tilhøre Svanøgodset, ble også den at

oppsitterne på Ytre Hafstad kom til å høre under birkedommerens jurisdiksjon, liksom de på Indre Hafstad.

Etter 1350 går det et tidsrom på over 200 år før en atter finner Halbrend nevnt.

I et skatteregnskap fra 1563 og et lensregnskap over de faste årlige inntekter for 1567 nevnes som oppsittere på Hafstad en Erik. Etter det første regnskap betalte Erik den pålagte skatt 1 rdlr. Etter det siste regnskap hadde han å svare leidang med 9 marker talg og 1 geitskinn og landskyld med 18 mk. smør. I begge regnskaper nevnes kun Erik som oppsitter på Halbrend, og en må da tro at han har hatt den hele gård både den ytre og den indre halvpart. At han betalte (239.) Landskyld til kongen, viser at han har hatt den indre part. Har han som jeg formoder, også hatt den ytre part, så er landskylden av denne betalt til presten og er lensregnskapet uvedkommende. Til sammenligning anføres at Erik Halbrends nabo, Peder Hafstad, betalte leidang med 18 mark talg og 2 geitskinn, altså dobbelt så meget, og at oppsitteren På Rotenes betalte landskyld med 1 laup smør, altså dobbelt så meget *183.* som der betaltes på Halbrend. Jeg forutsetter nemlig at landskylden til presten av den ytre part var 18 mark smør liksom landskylden til kongen av indre part - altså tilsammen 36 mark eller ½laup. Så vidt jeg forstår er forklaringen på at leidang og landskyld på Halbrend var så liten, kun den at gården må ha vært forsømt og dårlig dyrket. Kanakje har den noen tid ligget øde.

Fra 1591 har man en av lensherren på Bergenhus, Peder Thott utarbeidd jordebok over "den visse Rente og Indkomst" av Sunnfjord. Etter denne er leidangen som før, 9 mark talg og 1 geitskinn, men landskylden av Indre Halbrend er nå forhøyet til 1 pund smør. Der nevnes fremdeles kun en oppsitter, "Enken paa Halbrend," og hun har vel hatt den hele gård, altså også presteparten. Ved siden av henne oppføres Nils husmann, og om ham sies det at han betalte "Frelse" med 1 geitskinn, hvilket betegner ham som rydningsmann eller nybygger.

Neste gang jeg har funnet noe å meddele, er det kommet to oppsittere på gården. Jens Halbrend nevnes 1597-1612 som brukere av 2 pund, og det må være presteparten, Ytre Halbrend, han har brukt. I en jordebok av 1598/99 nevnes Peder Halbrend som betalte sin landskyld (240.) 2 pund smør, til fogden og altså må ha sittet på kongens part, Indre Halbrend. Peder har jeg ikke sett nevnt mer enn denne ene gang og seinest 1603 er han avløst av Nils, som de følgende år nevnes side om side med Jens og altså liksom Peder må ha hatt Indre Halbrend. I Peder Thotts jordebok av 1591 oppføres som inntekt sagene. Her nevnes Mo-saga, men derimot finner en da intet om noen sag på Halbrend. Seinest 1611 er det også oppsatt sag på Halbrend, for et regnskap fra dette år inneholder at det av Halbrends flomsag svartes sagskatt med 2 daler og av 20 tylfter skårne bord 6 mark. Skur-skatten var til andre tider og vel også denne gang 1/10 av de skårne bord og avgjordes vanlig med penger etter gjengs pris. Det viser seg altså at prisen på en tylft

bord den tid var 3 mark. Om Nils Halbrend får en av sakefallsregnskap fra 1610/11 vite at "han slog en Kræmmer Tænderne *184.* løse i hans Mund udi Kræmmerens Nøst," og at for det bøtte 20 daler - en begivenhet som jeg antar har funnet sted i Sjøahola som var Førdes gamle handelssted. Landskylden er nå som vi så, for hver halvpart av gården forhøyet til 2 pund smør, og av det tør en vel slutte at gården siden 1591 er blitt betydelig forbedret.

Fra 1612 er som sagt Jens's navn forsvunnet fra Halbrend og avløst av Erik, som ifølge regnskap fra 1612/13, og 1613/14 betalte førstebygsel for 2 pund smør med tilsammen 19 daler (Så vidt jeg forstår, (241.) betalte han bygselen i to terminer, først 9 og siden 10 daler). På den indre halvpart satt fremdeles Nils, og disse to, Erik og Nils, nevnes nå side om side til 1626. På Halbrendsaga ble det 1613 skåret 30 og 1614 40 tylfter bord hvorav sagskatten ble betalt med 1½ og 2 daler. Men årene nærmest etter 1626 var sagen ikke i drift. Dette ser en av fogd Buschs jordebok fra 1626 hvori sies at Halbrend har en god skog og en flomsag, men at denne en tid lang har vært ubrukt. For øvrig sies det om Halbrend i denne jordeboken at gården skylder 2 skjettinger smør, hvorav presten eier halvparten, og at oppsitterne er Nils, Erik og Olaf. En mann fra Bremanger har fortalt meg at en skjetting var 2½ pund smør, og hvis det er riktig - hva jeg har grunn til å tro - er Halbrends landskyld atter forhøyet fra 4 til 5 pd. smør Også i et regnskap fra 1634/35 oppgis landskylden til 1 laup 2 pd. Oppsitteren Olaf som nevnes ved siden av de to andre, Nils og Erik, har antakelig enten vært sambruker med en av dem eller måskje snarere plassmann. Et snes år seinere finner vi en gift husmann på Halbrend med dette navn. Jordeboken av 1626 har også den notis at to leilendinger på Vie stølte på kongens part og betalte stølsleie med 1 laup smør.

Samme jordebok oppfører Halbrand som "Stiftets Gods,"det vil si inndratt bispegods, og forteller at presten eier halvparten, men den sier ikke uttrykkelig at kongen hadde bygselrådigheten over hele gården. Om disse forhold oppstod det kort etter disputt, idet *185.* presten mente at han var den største lotteier, og som sådan hadde han bygselrettigheten.

En forordning av 1514 bestemte at når der var flere lotteiere i en gård, skulle den som eide den største part i gården og var beste mann "raade for Bygselen alle Eiere tilgode." Så vidt jeg kan forstå, var meningen med denne bestemmelse den at "bedste Mand" skulle anta bygselmannen, men at bygselsummen som ble betalt, skulle deles mellom lotteierne etter lottenes størrelse og således komme alle eiere til gode. Bestemmelsen av 1514 er gjennom flere mellomledd kommet med i Kristian 5.lov, hvor det i 3-14- 2 heter at den største lotthaver som rår for å bygsle gården, skal gi de andre medeiere deres anpart av bygselpengene hver etter sin andel og rett. Denne gamle forordning synes imidlertid i samtiden å være oppfattet således at "bedste

Mand" ikke alene hadde rett til å anta bygselmann, men også til å beholde hele bygselsummen for sin egen munn.

Et av årene nærmest etter 1626 hadde fogden, Laurits Mikkelsen Bugge, som seinere ble sorenskriver i Sunnfjord, til Hans Hansen bortbygslet halve Halbrend og som bygselsum oppkravd 24 daler. Hr. Jakob Olsen Morsing, som 1628 var blitt prest i Førde, mente seg forurettet med dette, og under 6.juli 1632 sendte han en supplikk *(= bønnskrift. O.Tj)* til en kongelig kommisjon som det året reiste rundt i landet spesielt for å undersøke fogdenes forhold, og som omkring 6.juni befant seg i sin supplikk anførte presten at han på sitt embets vegne formente å eie 2½ pund i Halbrend, men kongens part som fogden (243.) forvaltet, kun var 2 pund, og at det altså var ham - presten - der som største lotteier hadde bygselrådigheten over hele gården. Kommisjonen avgjorde ikke saken, men bestemte at den nåværende fogd, Jørgen Jørgensen, skulle erhverve dom for enten kongen eller presten tilkom bygselretten, og fikk det bero på dommens utfall, om de av Hans Hansen til fogden betalte 24 daler eller noen del derav skulle erstattes presten. Om det ble erhvervet noen dom i saken, kan jeg ikke se, men *186.* resultatet ble i hvert fall at kongen og etter ham Svanø-godsets eiere beholdt bygselrådigheten over den hele gård.

Foran er fortalt at den Nils som nevnes 1606-1626 satt på Indre Halbrend eller konge-parten, og Erik følgelig på presteparten. Da Nils ikke finnes nevnt etter 1626. Erik derimot, mange år etter og ennå så seint som 1662, må en av det kunne slutte at den foran nevnte Hans Hansen har suksedert Nils på kongeparten. Det var altså over sjølve kongens part presten, hr. Jakob, 1632 pretenderte (krevde) bygselrådighet på grunnlag av den tvilsomme påstand at Ytre hadde større skyld enn Indre Halbrend.

Et regnskap over skatt som skulle betales til Mortensdag *(11. november. O.Tj)* 1635 oppfører som oppsittere Erik og Hans, hvorav den første hadde å betale 2½, den siste 3 ort. Hans må være den foran nevnte Hans Hansen. Skjønt jeg ikke spesielt har notert meg at skatten er repartert (fordelt) etter skylden, må jeg dog anta at så har vært tilfelle, og i så fall har altså fogden regnet etter en (244.) høyere skyld på Indre enn på Ytre Hafstad - i absolutt motsetning til hva presten 1632 hadde villet gjøre gjeldende.

Saga på Halbrend sees å ha vært i drift 1635, for der betaltes fosseleie 2 rdlr, og for 20 tylfter skårne bord betaltes 1/10 eller 2 tylfter, som avgjordes med 1 rdlr. i penger. På gården var det to tjenestedrenger for full lønn, Jon og Nils, som hver betalte 1 ort. Det forekommer meg sannsynlig at det kan ha vært sagbruksdriften som har foranlediget dette tjenerhold.

Etter hr.Jakob Olsen Morsings død i begynnelsen av 1636 reiste det seg i Førde en ivrig og langvarig prestevalgstrid som både Erik og Hans Halbrend deltok i. Det gikk flere deputa-

sjoner til Bergen til slottsherren, kansler Jens Bjelke, og Erik var medlem av en sådan deputasjon, som fremstilte seg for slottsherren den 5.februar 1637. Hans synes endog å ha vært særdeles ivrig, for Bjelke fant seg foranlediget til å rette en anmodning til prosten om å åtvare Hans *187.* Halbrend og Mads Jegger (måskje Mads Jæger er den samme som Mads Hågensen Hafstad) om ikke å vekke en splid som det kunne bli vanskelig å stille. Seinere hører jeg intet om Hans, som 1644 var blitt avløst av en Anders.

Sagdriften på Halbrend var i gang både 1637 og 1638. Høsten 1637 skulle der betales skatt av 43 tylfter bord. Fastelaven 1638 likeså, og 1638 av 20 tylfter. Men for de nærmest påfølgende år har jeg intet notert. Men i regnskaper over skatt som skulle utredes St.Hans 1642 og St.Hans 1643 sies det at der intet var skåret. Etter regnskaper (245.) over skatt, forfallen Mortensdag (11/11) 1643 og påske 1644 svartes det hver gang 1 tylft bord, og etter det skulle det altså for hver termin være skåret 10 tylfter - hvis de skatten som vanlig var 1/10 av det skårne.

Ved denne tid forefalt det en prosess mellom Førds-presten og Halbrend, men den kjennes kun av seinere leilighetsvis omtale. Under en ved sommertinget 1711 behandlet sak fremla Førds-presten, hr. Peder Henning, en gammel dom av 11.juli 1643 som skulle bevise hva rett Førds-presten hadde til Fimmedalsstølen (som nå sedvanlig kalles Prestestølen). Under en åstedssak 1761 mellom hr. Nils Lund og Helga Gundersen Halbrend omtales en dom av 11.juli 1642, hvoretter Presteøyra var lagt til prestegården. I en overenskomst av 4.februar 1762 mellom samme hr. Nils Lund og Rognald Gundersen Halbrend påberoptes endelig en usvekket av sorenskriver Laurits Mikkelsen (Bugge) under 11.juli 1643 avsagt dom om prestegårdens beite i Fimmedalen. At det ved disse tre leiligheter siktes til en og samme dom, er vel ikke synderlig tvilsomt, skjønt årstallet en gang oppgis til 1642 og to ganger til 1643, hva rimeligvis kun skyldes skrivfeil. Hr.Peder Finde var 1643 sogneprest i Førde, og han må altså ha vært den ene part. Om motparten var begge Halbrends-menn eller kun den ene og da hvilken, vet en intet om.

Årene 1644-1662 nevnes Anders og Erik ved siden av hverandre *188.* som oppsittere. Førstnevnte år var det på gården en tjenestedreng for halv lønn, Jakob, som betalte skatt med 1 rdlr. For året 1/5 1645-1/5 1646 skulle der svares en koppskatt av menn og kvinner på over (246.) 15 år. Regnskapet over denne skatt som skulle gi oss hele den voksne befolkning, oppfører på Halbrend følgende skattepliktige:

Erik og kone med en dreng,

Anders og kone med to piker,

og under overskriften husmenn og huskvinner oppføres dessuten Ole Halbrend og kone.

I et regnskap over en skatt "efter Gaardetallet" - det vil si etter skylden - som skulle betales Mikkeli og juli 1646, leser en at Anders og Erik hver brukte 1 laup, at kongen eide 1 laup og presten 1 laup, men at kongen hadde bygselrådigheten over hele gården. Etter samme regnskap var det da på gården to tjenestedrenger, Nils og Laurits, som hver betalte 1 daler i skatt.

Det mange ganger før påberopte kvegskattregnskap fra 1657 forteller oss at Erik skattet av 1 hest, 16 kyr, 6 geiter og 8 får, Anders av 1 hest, 14 kyr, 8 geiter og 12 får, og dessuten av 3 kyr, tilhørende Førde kirke. I et annet regnskap fra 1657 over en skatt etter gårdetallet får en de samme opplysninger om Halbrends skyld, eiere og brukere som i regnskapet av 1646, likesom det også i 1657 sies at kongen hadde bygselrådigheten over den hele gård. I hvert av årene 1657, 1658 og 1659 ble det betalt 2 rdlr. skatt av Halbrends-saga. Om saga på Halbrend så vel som om sagene i noen andre bygder sies det i regnakapet fra 1657 at de formedelst mangel på vatn og tømmer nesten året igjennom står ubrukte.

Et regnskap fra 1661 gir omtrent den samme beskjed om eierne, brukerne, skylden og kongens bygselrådighet som regnskapene fra 1646 og 1657. Om saga sies det her at det av den går 1 rdlr. i grunnleie (247.) til kongen og presten, og endelig heter det at gården har noen furuskog til husenes opphold, samt brenneskog og beiteskog. *189.*

I Erik og Anders's brukstid var det at erkebiskop Svane fikk kjøpe av kongen det inndratte sunnfjordske bispegods, deriblant også kongens part av Halbrend. I kongeskjøtet av 9.mars 1662 står det at leilendingen av saga svarte ½ rdlr., at Nils husmann svarte 1 ort og hr. Peder Finde i stølsleie av Fimmedalen ½ pund smør.

Skylden på den solgte part av Halbrend oppgis i skjøtet til 1 laup, og det sies intet om at kjøperen skulle ha bygselrådighet også over presteparten. Men at dette var meningen, er ikke tvilsomt, og således ble også forholdet. I et regnskap over en skatt som skulle betales St.Hans-dag og Mortens-dag 1662 - altså et regnskap som kun er noen måneder yngre enn kongeskjøtet - sies det at Svane også hadde bygselrådigheten over prestens part. Som oppsittere nevner dette regnskap fremdeles Anders og Erik, og dessuten beretter det at 1661 og 1662 ble der skåret 800 bord hvert år på Halbrends sag. Fra prestens side var nå påstanden om bygselrådighet over noen del av Halbrend oppgitt. I innberetning av 3.juni 1664 sier hr. Peder Finde - en mann som ikke var redd for å gjøre sine formentlige rettigheter gjeldende - at prestebolet eide 1 laup i Halbrend "dog nyder Præsten nu ingen Bygsel," - og et annet sted i innberetningen gjentar han at det med denne laup i Halbrend ingen bygsel fulgte. Om Halbrend beretter han videre at det til gården "vel i forrige Tider" har vært noen skog til sagtømmer, men nå lite eller intet. Bøndene på gården bruker en ringe flomsag, men skjærer mest for fremmede som fører tømmer dit - til husbehov. Sin tiende av Halbrend oppgir presten til 2 tønner havre.

Erik Halbrend var tillikemed naboen, Anders, lagrettemann ved en markegangsforretning 17.juni 1653 på Gjelsvik i Vevring, og 3.april 1660 var han lagrettemann ved et ting på Tefre. Seinere enn 1662 har jeg ikke sett ham nevnt,og da hr. Peder Finde juni 1664 utferdiget sin folkeliste, oppfører han som oppsittere på Halbrend, Anders Eriksen og "Enken" - og denne enke er sikkert Eriks enke. Altså må Erik væne død i et av årene 1662-1664. *190.*

Eriks mangeårige nabo, Anders, som etter nyss nevnte folkeliste, het Anders Eriksen og skulle væte født 1610, overlevde ham. Anders fungerte som lagrettemann ved den ovenfor nevnte markegangs forretning på Gjelsvik 1653 og likeså ved et ting på Tefre 5.april 1662. Og 26.juli 1665 møtte han ved en markegang på Bruland som fullmektig for sorenskriver Hans Clausen (Se foran, s.27,28) En må altså tro at Anders Eriksen har kunnet både lese og skrive. Under den første alminnelige matrikulering 1667 var Anders Halbrend en av lagrettemennene, og han har i det hele tatt øyensynlig vært en betrodd mann. Ved matrikuleringen ble Halbrends matrikkel-skyld satt til 2 laup, altså lik landskylden, og denne skatteskyld beholdt gården inntil vi i forrige århundre innførte dalerskylden. Hele Halbrend ansattes 1667 til å avle 33 tønner 3 mæler korn og til å fore 2 hester og 30 naut. Seinere enn dette år har jeg ikke funnet Anders omtalt. Oppsitterne på Halbrend har 1672 to nye navn, Hans og Nils.

Peder Findes folkeliste av 1664 skulle inneholde hele den mannlige befolkning i hans prestegjeld på over 12 år. For Halbrends vedkommende ser den i sin helhet sådan ut:

Oppsittere	År.	:Sønner	:Drenger	År	:Husmenn
Anders Eriksen,	54	:	:Anders, 30 år, er nu under kompagniet.		-"-
Enken		:	:Salomon Nilsen	22 :	-'-

Jeg tviler på om listen er fullstendig. Spesielt tror jeg at der har vært husmenn på gården som ikke er kommet med.

For oversiktens skyld gjengir jeg her påny oppsitterrekkene på de to bruk av Halbrend med tilføyelse for hver især av de år hvori de omtales:

Presteparten, Ytre Halbrend: Jens(1597-1612), Erik(1613-1662)

Kongeparten,Indre Halbrend: Peder(1598), Nils(1603-1626), Hans Hansen(1632-1637), Anders Eriksen(1644-1667). *191.*

Det sies ikke om noen av disse oppsittere uttrykkelig enten de satt på indre eller ytre bruk, men heldigvis får en vite om Peder at han betalte landskyld til fogden på kongens vegne, og av det følger at han må ha sittet på kongens part, Indre halbrend, og når først dette er fastslått, var det dermed også på det rene at Jens hadde Ytre Hafstad. Ser en så på årstallene og legger merke til at Jens forsvinner 1612, og at Erik kommer til 1613, samt at Nils var på gården 1603-1626,

blir det klart at Erik var Jens's ettermann, og av det følger så at Nils, Hans og Anders hadde det annet - det indre bruk. Om det har vært slektskaps - eller svogerskapsforbindelser mellom flere eller ferre av disse oppsittere, lar seg ikke etter de foreliggende opplysninger avgjøre. At Anders Eriksen å Indre Halbrend, ifølge Findes folkeliste født 1610, skulle være sønn av Erik på Ytre Halbrend, er mulig, men forekommer meg ikke sannsynlig. Ved sin død omkring 1663 hadde Erik vært bygselmann i ca 50 år, og han må ved sin død ha vært minst 70 år.

Et regnskap fra 1672 over en matrikkelskatt forklarer om Halbrend at erkebisp Svanes arvinger og prestebordet hver eide 1 laup, at oppsitterne, Hans og Nils, hver brukte 1 laup, og at der på gården var en flomsag og to bekkekverner. Om Svaningenes bygselrett til presteparten, som det ikke lenger var noen tvist om, sies der intet i regnskapet. På saga var det år skåret 450 bord.

De etterretninger jeg har plukket sammen om disse to nye oppsitterne, Hans og Nils, skal jag nå meddele.

Hans var kreditor i Synneve Nilsdatter Hafstads bo som ble behandlet oktober 1680. Til vårtinget på Sunde mars 1681 var Hans stevnt av Henrik Jansen i Bergen for 7 rdlr. 5 mk. 4 skill. Hans erkjente gjelden, men begjærte "formedelst sine ringe kår nogen dilation"): henstand eller utsettelse. Dette synes å være blitt ham tilstått. I all fall har jeg ikke funnet dom avsagt. Samtidig var Hans også stevnt for gjeld til Lyder Boelmand. Herom forklarte hans kone at *192.* Sjur Nøstdal hadde gått inn på å betale Boelmands krav mot at de til sommeren godtgjorde ham hans utlegg. Hermed erklærte Ole Veien, (251.) som møtte for Boelmand, seg tilfreds. Den 6.mai 1681 ble dødsboet etter enken Anne Berntsdatter Halbrend - muligens Mads's mor - behandlet. I dette var Hans kreditor, og likeså i boet etter Morten Eriksen Hornes, tidligere Førde, som ble behandlet september 1683. Til høstinget på Sunde, oktober 1691, var Hans stevnt for gjeld til handelsmann i Sjøahola, Hans Findmands dødsbo. Kravet var på 9 mk. 12 skilling. For Hans møtte Knut Solemsli som erklærte at "hvad han med Rette fandtes skyldig, vægret han sig ikke for at betale." - Til avdøde Brita Madsdatter og gjenlevende mann, Bernt Pedersen Hafstads bo, som ble behandlet mai 1692, skyldte Hans 10 mk. 13 skilling som ble utlagt til enkemannen, Bernt Pedersen. Seinere enn 1692 har jeg ikke funnet Hans omtalt, og 1697 og 1698 er oppsitterne på Halbrend Nils og Gunder, som brukte 1 laup hver.

Nils, den andre i regnskapet fra 1672 nevnte oppsitter, forekommer som kreditor i to boer som ble behandlet 1680, i to boer behandlet 1685 og likeså i boet etter birkedommer Hans Pedersen Faberg som ble behandlet 1697. Hans fulle navn var Nils Iversen. Dette erfarer vi av et skifte som 9.juni 1688 ble avholdt etter hans kone, Marthe Nilsdatter, som var død 6.mai samme år. Det var ikke barn etter Marthe. Hennes arving var brorsønnen, Sven Nilsen Indre Ålen. Boets

aktiva var 180 og beholdningen 156 rdlr. Nils og Sven entes således at Sven skulle få noen av avdødes klær og ellers i terminer 50 rdlr. I den gamle Førds-kirken - nedrevet i 1880-årene - hang der en svart tretavle inneholdende navnene på dem som hadde forært og bekostet "Prædikestolens Staffering." Siste navn på tavlen, som er datert 1682, var Nils Iversen - utvilsomt Nils Halbrend (Se III, s.74.) Ifølge folkelisten av 1701 var Nils Iversen - da 62 år gammel - fremdeles oppsitter på Halbrend, og etter å være fratrådt levde han ennå atskillige år. Den Nils Halbrend som ifølge ministrialboken ble begravd *193.* jannar 1724 i en alder av 84 år, 9 måneder og 5 dager, kan nemlig så vidt jeg ser - ikke ha vært noen annen enn Nils Iversen. Begge aldersoppgavene gir samme fødselsår, nemlig 1639.

Et regnskap fra 1684 - altså fra Hans og Nils Iversens brukstid sier om saga at den ene halvpart står på Svaningenes, den andre på Førde prestebols grunn, og at tømmeret som skjæres der, dels kommer fra Halbrends, dels fra andre odelsskoger. Skatten er beregnet etter en skur av 500 bord.

Jeg har forsøkt å finne ut om det skulle eksistere noen forbindelse mellom Hans og Nils Iversen på den ene siden og de eldre oppsittere, Erik og Anders Eriksen, på den andre. For Nils Iversen ser jeg intet spor til noen sådan forbindelse. Om Hans, hvis farsnavn aldri nevnes, kan en derimot med noen rimelighet gjette på at han har vært sønn av Anders Eriksen, som ikke nevnes seinere enn 1667, og den ovenfor nevnte Anne Berntsdatter, som det ble skiftet etter 1681. I dette skifte nevnes dessverre ikke hennes avdøde manns navn, men som hennes arvinger nevnes: 1.Sønn Hans, 2.Datter Margrethe og 3.En ikke navngitt avdød datters barn: Hans, Ole og Rakel. I boet (253.) som kun gav et ubetydelig overskott, var - som alt nevnt - Hans Halbrend kreditor. Et annet spørsmål som er av interesse - nemlig hvilken halvpart av gården hver især hadde - kommer jeg seinere tilbake til når jeg har fått meddelt noen flere notiser om gården.

På birketinget juli 1697 møtte Gunder Halbrend som vitne i en injuriesak som var anlagt av lensmann Jakob Larsen Nøstdal mot Ole Monsen Gjerland, og som endte med at Ole Gjerland bad lensmannen om forlatelse for sine i drukkenskap uttalte ord. Her møter vi på Halbrend det nye navn Gunder.

For årene 1697 og 1698 hadde kongen bevilget et avslag i de pålagte skatter. Dette avslag repartertes på skylden og utgjorde 3 mk. 4 skill. pr laup. Repartisjonen var utført av birkefogden Jens Bentsen Gjedding og innførtes i birkedommerens tingbok ved birketinget i *194.* Nøstdal 8.februar 1698. Her leser en at Nils Iversen og Gunder, som hver brukte 1 laup av Halbrend, fikk hver især et avslag av 3 mark 4 skilling. Nils var ikke tilstede på tinget, og hans skattebok hadde man derfor ikke for hånden. Det kunne derfor intet skrives i boken. Pengene ble levert Erik Grimeland.

Til høsttinget på Nøstdal november 1698 hadde Jon Buenes stevnt Anders Hansen Halbrend, "men var saa beskjænkt og drukken at han ei beskedelig sin Sag kunde udføre, thi blev han for denne Gang afvist." At han fikk mulkt hører en intet om. Til birketinget mars 1699 påstevnte Jon Buenes saken pány. Anders Hansen hadde, heter det, sommeren 1698 ved St.Hans-tid skåret noe tømmer til bord (254.) for Jon. Da Jon sendte folk for å hente bordene, fikk han dem ikke, fordi folkene ikke hadde skurlønna med. Det ble sagt dem at bordene var oppstablet og forvaret. Da Jon seinere kom for å hente dem, viste det seg at de var "bortblånet og fordervet." Jon mente at ansvaret for dette måtte påhvile Anders, ikke hans granne, Gunder, som brukte saga sammen med Anders. To av Jon førte vitner forklarte at den gang de hadde vært på Halbrend for å hente bordene, men måtte reise igjen med uforrettet sak, fordi de ikke hadde skurlønna med, hadde Gunder sagt at bordene var oppstablet og utskottbordene lagt ovenpå. Saken forliktes således at Halbrends-mennene fikk halvparten av bordene som arbeidslønn og Jon Buanes den andre halvparten.

Den stadig foran påberopte folkeliste av 1701 ser for Halbrends vedkommende således ut:

Oppsittere	År	:Sønner på 1 år eller over –		År	:Drenger	År
Nils Iversen	62	:			:Lars Halvorsen	39
		:			:Lars Jensen	36
Gunder Axelsen	45	:	Axel	6	:	
Anders Hansen	25	:			:Silver Torkildsen	24
reservesoldat.		:			:	

Dessuten nevnes husmann Jon Nilsen, som hadde vært soldat, 60 år.

På birketinget på Rotenes mars 1721 ble en mengde bygselsedler *195.* tingleste etter å være blitt fornyet året forut - visstnok som følge av en bestemmelse i stempelpapirlovgiv-ningen. Og hermed (255.) får en beskjed om datoene av de gamle bygselsedler, Det viser seg bl.a. at Anders Halbrend hadde bygselseddel på 1 laup av Halbrend, datert 12.september 1700 og 23.april 1709, og Gunder Halbrend hadde bygselseddel, likeledes på 1 laup av Halbrend, datert 14.desember 1712.

I en matrikkel av 1715 leser en at Halbrend skylder 2 lauper og ble brukt av to menn hvis navn dog ikke oppgis.

Ved birketinget på Rotenes mars 1719 fungerte Gunder Halbrend som lagrettemann.

Ifølge ministerialboken hadde Gunder Halbrend ved nyttårstid 1771 sønnen Nils, september 1725 sønnen Rasmus, juli 1727 sønnen Helge og april 1730 sønnen Nils til dåpen. Om denne Gunder kan jeg med sikkerhet si at han het Gunder Rasmussen, og at det var ham som på auksjonen 1726 etter Svanenhjelm kjøpte hele Halbrend.

Som vi foran her sett, var der 1672 to oppsittere på Halbrend, Hans og Nils, som hver brukte 1 laup. Om Hans har vi ingen opplysninger yngre enn 1692, men om Nils Iversen vet vi av skatteavslagsberegningen av 1698 at han fremdeles brukte 1 laup og Nils nevnes fremdeles på folkelisten av 1701. I skatteavslaget av 1698 nevnes ved siden av Nils - liksom denne bruker av 1 laup - Gunder, og denne Gunder må altså ha suksedert den 1692 forsvunne Hans. Etter folkelisten av 1701 var Gunders fulle navn Gunder Axelsen. Mens oppsittertallet (256.) både 1672 og 1698 kun var to, viser folkelisten tre, idet den foruten Nils og Gunder oppfører Anders Hansen. 25 år gammel med en tjener - selvfølgelig den samme Anders Hansen som Jon Buenes 1698 og 1699 førte sak mot i anledning de utskjemte bordene. Folkelisten av 1701 er utferdiget av birkefogden, birkedommeren og en stedfortreder for sognepresten, og å forutsette at en plassmann er oppført som oppsitter, ville derfor være uberettiget. At listen med rette har *196.* oppført Anders Hansen som bruker av en del av gården, stadfestes dessuten ved den omstendighet at Anders fikk sitt første bygselbrev 12.september 1700, altså nettopp et av de årene som ligger mellom 1698, da han ikke nevnes som oppsitter, og 1701, da vi for første gang finner ham betegnet som sådan.

Hermed er det ennå ikke avgjort hvem av de nå nevnte oppsittere som hadde Indre og hvem Ytre Halbrend, eller hvilken av disse halvparter Anders Hansen hadde en del av. Med hensyn hertil skal jeg opplyse at Anders Hansen seinere i atskillige år vites å ha brukt hele Ytre Halbrend, inntil han måtte vike for en ny eier, Rognald Gundersen. Og jeg tror derfor at en med trygghet kan gå ut fra at det han 12.september 1700 fikk bygsel på, var en part av Ytre Halbrend, og at han på resten fikk bygselbrev 23.april 1709 til hvilken tid altså Gunder Axelsen har fraveket hva han siden 1700 hadde igjen av den ene laup han opprinnelig hadde. Etter dette må Nils Iversen ha hatt Indre Halbrend seinest fra 1672 og rimeligvis til 12.desember 1712 da det ble utferdiget bygselbrev på 1 laup til Gunder, d. e. Gunder Rasmussen. I 1715 var der kun to oppsittere, og det må ha vært Anders Hansen og Gunder Rasmussen, og fremdeles må det ha vært denne siste som på birketinget 1719 fungerte som lagrettemann.

Gunder Axelsen levde en god del år etter at han hadde oppgitt bruken av Halbrend. Han må nemlig uten tvil være identisk med den Gunder Axelsen Skjær som ifølge ministerialboken ble begravd i mars 1741 i en alder av 83 år. Både er navnet det samme og dessuten faller aldersoppgaven i listen av 1701 og aldersoppgaven i ministerialboken nokså godt sammen, idet fødselsåret etter den første blir 1658 og etter den siste 1658.

Jeg skal nå nevne noen av Gunder Axelsens barn:

1. Axel Gundersen som finnes på listen av 1701, død ifølge ministerialboken 1734 i en alder av 36 år. Han kalles der Axel Gundersen Skjær. *197.*

2. Josef Gundersen Skjær ble 1729 gift med Marthe Nilsdatter Vie eller Klopstad. Da han 1733 og 1738 hadde barn til dåpen, kalles han Josef Klopstadkvien.
3. Jakob Gundersen Skjær ble januar 1743 gift ned Marthe Madsdatter Hafstad eller Skuteløken. Han døde 65 år gammel 1760. Den 6.juni 1760 ble det holdt skifte på plassen Skjære ved Halbrend etter husmann Jakob Gundersen mellom hans enke, Marthe Madsdatter, og deres eneste barn, datteren Cicille. Boet hvis aktiva var 20 rdlr., var fallitt, idet gjelden andro til 24 rdlr.
4. Pernille Gundersdatter Skjær ble 1736 gift med Anders Andersen Hafstad eller Hafstadlandet (side 106). Hun er vissnok identisk med den Pernille Gundersdatter Øren som døde omkring nyttår 1748 i en alder av 62 år.
5. Berte Gundersdatter Skjær som 1747 ble gift med Sivert Olsen Sætre, er visselig også en datter av Gunder Axelsen.

Hva Gunder Axelsens kone het, har jeg ikke utfunnet. En Kari Skjær forkommer i ministerialboken som fadder 1722 og 1723.

Om oppsitteren Nils Iversen har jeg ikke mer å fortelle enn hva foran er sagt. Den på folkelisten av 1701 nevnte 60 år gamle husmann, Jon Nilsen, kunne for navnets og alderens skyld gjerne være sønn av den Nils husmann som omtales i kongeskjøtet av 1662, og rimeligvis er han identisk med den Jon Halbrend som 1692 var kreditor i dødsboet etter Bernt Pedersen Hafstads kone.

Ved Anders Hansen - den på listen av 1701 som nr.3 oppførte oppsitter - skal jeg stanse litt, for om ham vet en mer enn det som er fortalt foran. Jeg er tilbøyelig til å tro at han er sønn av den 1672-1692 forekommende oppsitter Hans. At han ikke umiddelbart suksederte denne som bygselmann, kan komme av at han ved Hans's død var for ung til å overta noe gårdsbruk. Anders sees dog allerede 1698 å ha hatt sitt tilhold på gården, og sammen med Gunder Axelsen fortsatte (259.) han driften av saga. Hans kone het Anne Axelsdatter og har kanskje *198.* vært en søster av Gunder.

Anders Hansen har av og til vært kreditor i boer, således 1706 i Johannes Andersen Kvamsaas's bo, 1727 i Bernt Pedersen Brulands bo og 1730 i boet etter Lars Walter på Hafstad - kanskje for skurlønn. I pantebøkene finner jeg at han 28.desember 1732 gav birkefogd Falch Gjedding obligasjon for 30 rdlr. og stilte som pant 14 kyr, 6 kviger, 3 okser, 6 voksne sauer og 1 kobberkjel. Tingbøkene for årene 1721-1739 er borte, så vel sorenskriverens som birkefogdens, men fra 1740 og fremover har vi den av Widerøe benyttede tingbok, og her får en høre litt om Anders. I 1739 eller kanskje tidligere hadde han begynt å sette opp lakseverp i elva, hvorved elveeierne ovenfor anså seg fornæmet. De hadde derfor revet ned verpet. I denne anledning stevnte han dem til høsttinget 1739. Hva som forefalt vet en ikke, men til sommertinget august

1740, som ble holdt på "den Plads Førde," det vil si i Sjøahola, stevnte han dem påny. De innstevnte var Vies oppsittere: Gunder Salomonsen, Asbjørn, Mads, Hans, Lasse, Borger og Lars. Brulands oppsittere: Rasmus, Ole, Anders Jonsen, Anders Olsen og Johannes, fra Hafstad: Mads Olsen Hafstad og Anders Olsen Hafstad samt endelig Anders Borgersen Førde og Knut Andersen Skei. De tre siste kan ikke ha hatt noen eiendomsrett til elva, men har formodentlig vært med ved nedrivingen. Knut Andersen tjente på Skei hos kaptein Svane, og det er vel derfor han er blitt innblandet i saken. Til høsttinget 1739 var også Anders Tostensen Skei stevnt, men han var ikke tatt med (260.) denne gang. Widerøe var på denne tid både eier og bruker av Ytre Hafstad, men kan ikke ha vært med på eller samtykket i den påklagde nedriving, for i så fall kunne han ikke ha vært dommer i saken. Av de innstevnte måtte ikke mange, fra Vie kun Gunder og Borger, fra Bruland kun Rasmus og Endelig Mads Olsen Hafstad. Under høsttinget 1740 ble Widerøe så syk at han ikke maktet å behandle de påstevnte saker, og denne sak kom derfor ikke til fortsatt behandling før på sommertinget 1741. Til dette ting hadde Anders stevnt Vies oppsittere, *199.* fire mann fra Bruland nemlig: Anders Jonsen, Anders Olsen, Rasmus Nilsen og Johannes Johannesen samt Mads Olsen Hafstad, fordi de, som det heter, hadde "nedrevet hans Laxeverparbeide, som han havde bygget i Elven." Anders forklarte straks ved begynnelsen av sakens behandling at han av de innstevnte hadde fått vederlag for sine på saken anvendte omkostninger unntatt av Asbjørn Vie, Rasmus Gil eller Bruland samt Ole og Johannes Bruland, og når hver av disse fire ville betale ham 2 mark, ville han være førnøyd med det og ingen videre påstand gjøre, i "Betragtning af at Arbeidet, som af ham var bygget, var alle Indstevnte til Fortrængsel og Fiskespilde, hvilket om Sagen havde kommet til videre Proces og Bevisførelse, af hans Kontraparter nærmere kunde være blevet godtgjort." Da de fire menn hadde betalt 2 mark hver, ble saken hevet. Den siste tilførsel hvorved Anders Hansen erkjente å ha gjort seg skyldig i et overgrep ved å oppføre lakseverp, er redigert av sorenskriveren og visstnok (261.) blitt til ved påvirkning fra hans side. Men saken hadde ikke nå lenger noen interesse for Anders, som nemlig på den tid fravek gården til fordel for den nye eier, Rognald Gundersen. Kassaboken for 1741 har opprinnelig Anders som bruker, men så er hans navn utstrøket og ordet "opsagt" tilføyd og Rognald Gundersens navn skrevet i hans sted.

Etter Anders Hansens kone, Anne Axelsdatter, ble det holdt skifte på Halbrend 9.mars 1749. Ifølge ministerialboken døde Anne Halbrend våren 1748, og dette er visselig Anne Axelsdatter. Hun var ved sin død 80 år gammel. Boet var fallitt, ider aktiva kun var 15 rdlr, men passiva 28 rdlr. Under skiftet påstod Anders at han var eier av et hus som han i sin brukstid hadde oppført på gården, men det bestred den nye eieren, Rognald Gundersen, som hevdet at dette hus hørte gården til likså vel som de andre husene. Tømmeret var tatt i gårdens skog,

forklarte Rognald, og hvordan det nå enn forholdt seg fra først av, så var det i all fall på skiftet av 1741 etter Gunder *200.* Rasmussen Halbrend "lagt til Aabod for Brøstfældighed paa de andre Gaardens Huse." Skifteretten tok ikke huset til inntekt for boet, men henviste tvisten til ordinær rett. Anders og Annes barn oppføres således:

1. Hans Andersen, myndig, bor på Angen.
2. Axel Andersen bor på Apnesæt i Vevring.
3. Avdød sønn, Bernt Andersen barn, Jakob,10 og Janik 18 år.
4. Avdød datter Marthe Andersdatters etterlatte barn: Borger Ottesen samt Anne, Kirsti, Brita, Marthe og Mette Ottesdøtre.

(262.) Jeg har forutsatt at Anders Hansen rimeligvis er sønn av den eldre oppsitter Hans, og at denne siste kanskje var sønn av den Anne Berntsdatter Halbrend som det ble skiftet etter 1681. Disse formodninger støttes i noen grad ved at Anders Hansen har gitt en av sine sønner navnet Bernt. Ifølge ministerialboken ble sersjant Anders Halbrend (sikkerlig Anders Hansen) begravd januar 1751. Hans alder oppgis her til 88 år, som gir 1663 som fødselsår, men han etter listen av 1701 skulle være født 1676. Jeg holder folkelistens oppgave for riktigere enn ministerialbokens. Om Anders Hansens barn og etterkommere skal jeg gi noen opplysninger:

1. Sønnen Hans Andersen ble 1726 gift med Mari Reinersdatter Vie og brukte noen år Vie, lnr.127. Seinere var han ferjemann ved Angen og omkring 1749 flyttet han til Vieberget. Man finner ham omtalt i 4.bind, side 275 o.f.s., i 4.bind, side 304.

2. Axel Andersen ble januar 1735 gift med Eli Nilsdatter Ullaland og hadde de første år etter sitt ekteskap tilhold på Halbrend.

3. Bernt Andersen ble 1735 gift med Marthe Jakobsdatter Tefre som han allerede 1732 hadde fått datteren Janike med. Marthe stod i den anledning offentlig skrifte 1732, og det samme gjorde Bernt 1736, idet han - skjønt gift - hadde fått barn med Dordi Reinertsdatter. Bernt døde 32 år gammel 1741. Marthe ble 1746 gjengift med Daniel Andersen Hafstad eller Øren og døde 1790 i en alder av 82 år – etter *201.* ministerialboken. Av hennes barn av førsts ekteskap var Jakob Berntsen da boende i Bergen og Janik Berntsdatter død etterlatende seg tre døtre, avlet i ekteskap med Jens Andersen Førde, som hun ble gift med 1759.

4. Marthe Andersdatter ble gift med Otte Borgersen ved Sjøen. Om ham og deres barn er fortalt i 2net hefte, side 37.

Den 12.desember 1712 fikk Gunder Rasmussen bygselbrev på Indre Halbrend, 1 laup - etter Nils Iversen som ved denne tid må være fratrådt bruket, men først døde ved nyttårs-tid 1724. Hvor Gunder Rasmussen, som er stamfar bl.a.for de nåværende oppsittere på Ytre Halbrend, kom fra, har jeg ikke funnet ut. Fra Førde har han dog visselig ikke vært. Jeg kjenner

nemlig navnene på flere av hans søsken, og ingen av disse har hørt heime i Førde sogn. En bror av Gunder er Ole Rasmussen Råheim som det ble holdt skifte etter 1738. Gunder var kreditor i hans bo og fikk for sin fordring utlagt 21 1/3 mark i Råheim (Viks sogn, Indre Holmedal) som han ved skjøte av 8.april 1740 solgte til brorsønnen, Otto Olsen. En annen bror av Gunder Halbrend hadde samme navn som ham og bodde på Øen, likeså i Viks sogn. Etter Gunder Rasmussen Øen holdtes skifte 17.oktober 1741. Han var barnIøs, og hans bo ble derfor delt mellom hans enke og hans søsken eller deres avkom. Hans eldste bror het Anders og var død før ham. En annen bror het Lars Rasmussen Storetre av Jølster. Så var det den nyss nevnte avdøde bror, Ole Rasmussen Råheim. Så var det Gunder Halbrend som nå var død. Så var det en søster, Anne Rasmusdatter Nydal. Så var det en annen søster, Helga Rasmusdatter, gift med Nils Jonsen Holsen. Endelig var det en tredje søster som hadde vært gift med Anders Olsen Holsen. Etter dette ser det ut til at familjen stammer fra Viks sogn. Gunder Rasmussens kone het Pernille Nilsdatter og var datter av Nils Rognaldsen Ullebust i hans annet ekteskap med Kari Herlofsdatter (V.side 166).

På auksjonen etter amtsskriver Svanenhjelm kjøpte Gunder Rasmussen hele Halbrend for ialt 222 rdlr. 6 skill. som han 6.desember 1726 *202.* betalte, hvoretter han under 18.februar 1727 fikk kongeskjøte. Det heter i dette at han var blitt "høistbydende paa den Part han deraf som Leilending har beboet, 1 Løb Smør, tilligemed en Støl kaldet Fimeland ( ):Fimedal) som giver aarlig Stølsleie 36 skilling, i dem af Halbrends Sag Grundeleie 48 Skilling og Husmands-Grundeleie 24 Skilling, saavelsom Overbygsel ( ):Bygselrådighed) til 1 Løb i samme Gaard, hvorav Førde Præstebord har Landskylden." Den her omtalte stølsleie, 36 skilling, må være hva Førds-presten betalte. Den tilfalt altså nå den nye eier, likeså husmanns-grunnleien. Og grunnleien for saga som leilendingene hadde svart til sin jorddrott, falt selvfølgelig bort når leilendingen sjøl ble eier. I det utkast til ny matrikkel som 1723 ble bragt istand, nevnes ingen annen plass enn Skjæret. Det sies her at Halbrend er lettvunnen og temmelig viss til (265.) korn, men at gården har lidt temmelig skade av elvebrott både på åker og eng. Utsæd og avling oppføres med henholdsvis 8 og 28 tønner havre, og gården ansettes til å føde 4 hester, 18 kyr, 14 ungfe, 21 får og 21 geiter. Gården har brenneved og noen små furuskog, hvorav noe årlig kan fortjenes, en liten seter en fjerding fra gården, to små kverner til eget bruk og en liten flomsag hvorpå det kan skjæres 500 bord. Om eiendomsforholdet sier matrikkelutkastet av 1723 at Svaningene hadde bygselretten over alt. Man sa altså fremdeles at presten eide Ytre Halbrend, og at Svaningene hadde bygselrådigheten, men man kunne ha uttrykt det samme ved å si at Svaningene eide Ytre Halbrend og så at presten fikk landskylden. Den siste måte å si det på ville, så vidt jeg ser, være den riktigste, for når hele Halbrend kom under Svanøbirket, var det nettopp fordi Svaningene ble

oppfattet som eier. Konsekvensen av at Førde prest ble betraktet som eier av Ytre Halbrend skulle nemlig være at denne halvdel var kommet under sorenskriverens jurisdiksjon eller under lenet som man sa. Det var ikke noe uhørt dette at en gård dels hørte under sorenskriveren, dels under birkedommeren. Det var således tilfelle med Vie, *203.* hvor et bruk hørte under birket og resten under lenet.

Halbrendssaga synes å ha spilt en rett betydelig rolle for Gunder Rasmussens økonomi. De første årene etterat han var kommet (266.) til Halbrend, brukte han og naboen, Anders Hansen, saga i forening, men etterat han var blitt eier av gården - altså fra 1726 var han alene om saga, dog lot han Anders skjære for sitt behov. I Lars Walters bo som ble behandlet 1730, var Gunder kreditor for "Sagløn og Kvernpenger." Skuren var i matrikkelutkastet ansatt til 500 bord årlig, og 1740 ble den oppgitt til samme antall bord. I Gunders tid var saga blitt så medtatt av råt ("Rådenhed") at han lot den rive ned og igjen oppbygge, og det gjorde han på egen kostnad og uten at Anders deltok.

Før er fortalt at Gunder på skiftet 1738 etter sin bror, Ole Rasmussen, fikk utlagt en part av Råheim som han et par år etter solgte til en sønn av denne bror. Dessuten var han ved skjøte av 9. oktober 1733 fra Ole Iversen for en kjøpesum av 20 rdlr. blitt eier av 1 pd. 3 mk. av Fauske i Nøstdal. Denne part som selgeren, Ole Iversen, vedble å bruke, beholdt Gunder til sin død, og siden kom den i hans sønn Nils Gundersens eie. (267.) Side 198 foran er fortalt at Anders Ytre Halbrend hadde tatt seg for å sette opp et lakseverp i elva, og at eierne ovenfor hadde revet det ned. Det ser ikke ut til at Gunder har hatt noe med dette anlegg å bestille.

Gunder Rasmussen var i live høsten 1740 da han fungerte som lagrettemann under en åstedssak på Erdal, men høsten 1741 var han død. Dødsfallet er formodentlig inntruffet våren 1741 da den pestaktige sykdom raste som verst i sognet. Jeg har funnet fire som ble begravd fra Halbrend 1741, nemlig Bernt Andersen Halbrend, Gunder Axelsen Skjær og to barn, men Gunder Rasmussens begravelse har jeg ikke funnet notert i ministerialboken. Gunder var søkt som fadder, og sees 1737 å ha vært fadder for et av *204.* presten Myhlenforts barn. Flere av Gunders barn var døde før ham, og det var kun tre som overlevde ham, datteren Helga, antakelig født 1716 og sønnene Helge og Nils, født henholdsvis 1727 og 1730. Noe skifte etter Gunder finnes ikke i skifteprotokollen, men av andre protokoller kan en dog se at overbygselen eller bygselrådigheten over Ytre Halbrend ble utlagt til datteren Helga, og at av Indre Halbrend fikk enken, Pernille Nilsdatter, 36 mk. og hver sønn 18 mk. Av boets eiende, 1 pd. 3 mk., i Fauske fikk Helga 4 mk. hennes mor og to brødre tilsammen 23 mk. Etter mannens død vedble Pernille å bruke Indre Halbrend. Til birketinget 1742 stevnte hun Ole Iversen for landskyld av Fauske, og mars 1743 gav hun sønnen Nils skjøte på sin part (268.) i Fauske-bruket samtidig med at Nils også

av broren og søsteren fikk skjøte på deres parter. Det var kun noen få år Pernille overlevde sin mann. Jeg har ikke funnet hennes død anført i ministerialboken, men skiftet etter henne ble holdt 23.november 1744. Boets aktiva var 344 og beholdningen 293 rdlr. Av boets eiende 36 mk. i Indre Halbrend ble 14½ mk. utlagt til hver av hennes sønner og 7 mark til datteren Helga, nå gift med Rognald Gundersen fra Vie. Alle tre barna fikk andel i saga og kverna, og sønnen Helge fikk ei jakt på 6 læster for en takst av 9 rdlr. Avdødes halve laup i Halbrend var under skiftet ansatt til 100 rdlr.

Ved skiftet etter Gunder Rasmussen og kone var Helge Gundersen blitt eier av 18 + 14½ mark eller 32½ mark tilsammen, Nils Gundersen likeledes av 32½ mark og Helga Gundersdatter av 7 mark. Det hele bruk, 1 laup. ble samlet på Helge Gundersens hånd ved skjøter av 25.november 1744 og 12. mars 1745, utstedt av hans søstermann, Rognald som var Nils Gundersens verje. I det yngste skjøtet sies at selgernes parter i saga og kverna fulgte med i salget. Helge som i kassaboken for 1745 oppføres som bruker av hele Indre Hafstad, 1 laup, ble gift med Kari Madsdatter Rotenes 29.juni 1745. Han var døpt 1.juli 1727, og var altså gift mann og hadde gård å styre før han *205.* ennå hadde fylt 18 år. Kari var født 1723 og altså 4 år eldre enn sin mann.

Helges yngre bror, Nils, ble november 1759 gift med Marthe Pedersdatter Nordvik. Han kalles samme år Nils Gundersen Fauske og har vel altså overtatt sin eiende part i Fauske.

Som før fortalt hadde Helga Gunderadatter på skiftet etter sin far, som var begynt 1741 og sluttet 9.januar 1742, fått seg utlagt overbygselen på Ytre Halbrend, 1 laup, Nyttårsdag 1742 ble hun gift med Rognald Gundersen fra Vie. Allerede 1741 hadde Rognald Gundersen overtatt bruken av gården, og ekteskapet med Helga må antakelig alt da ha vært avtalt. Rognald har sikkerlig vært sønn av Gunder Mikkelsen på Vie, lnr.119.

I de gamle protokoller finner en atskillig om Halbrend i de årene svogrene Helge og Rognald satt som naboer på gården, altså inntil Helge i 1761 solgte sitt bruk til Grimeli Verk og flyttet derfra. Det forekom prosesser hvori begge stod på samme parti, men de hadde også prosesser seg imellom, og det hendte at de røk i hop i slagsmål. Men jeg har ikke fått inntrykk av at de hadde ondt sinnelag mot hverandre.

Jeg skal nå fortelle om prosesser og hva ellers jeg har funnet av etterretninger om gården.

Saga som Gunder Rasmussen hadde bygd opp pøny etter at den gamle var råtnet ned, brente sommeren 1744. Dette ble forklart på samme års høstting. Etter at den var satt så noenlunde i brukbar stand igjen, ble det samme år skåret 5 tylfter tømmet på den, og av disse 5 tylfter fikk en 240 bord. Mosaga var høsten 1743 "ganske bortskyllet ved Fjelds-Vandløb eller Stenskred." Skuren på Halbrends-saga for 1743 ble oppgitt til 500 bord av ca 12 tylfter tømmer.

Det var Rognald Halbrend som gav denne opplysning. Der taltes ved denne anledning om "Sagens Eiere," men kun Rognald nevnes ved navn. Sommeren 1750 sees Rognald og Helge Halbrend, som nå opptrær som 206. (270.) eiere av Halbrends-saga, å forsøke på å få retten til skur på deres sag anerkjent som et monopol. Til sommertinget 1750 stevnte de nemlig lensmann Mons Rasmussen Nøstdal, fordi han på Ervik sag, som han altså må ha eid eller hatt part i, hadde saget for folk som ikke hørte heime i Nøstdal sogn. Da stevnemålet ikke var i full orden, ble saken utsatt til høsttinget samme år, og da ble det opplyst at det på Erviksaga virkelig var saget for ikke-Naustedølinger. Saken utsattes påny, men jeg kan ikke se at den er blitt behandlet siden eller at noen dom er avsagt. Antakelig har Rognald og Helge oppgitt prosessen som håpløs, hva den ganske sikkert også var. Til å bibringe dem denne oppfatning har en resolusjon av 16.januar 1751, utferdiget av stiftamtmannen og som ble tinglest, bidratt. I dette aktstykke sies det at Vevrings, Svanøs og Kinns oppsittere hadde klagd over at eierne av Halbrends-saga forbød dem å skjære på Erviksaga, som for kort tid siden var bygd, og at stiftamtmannen herom hadde resolvert at de kunne skjære i Ervik, for Halbrends sag hadde ikke noen "Kongelig Frihed,"): eneprivilegium eller monopol. Det er forresten ikke klart for hvilket område Rognald og Helge ville ha monopol. De hadde intet imot at Naustdals-sokningene skar på Ervik-saga, men de forlangte at folk lenger ute i fjorden - folk fra Vevring, Svanøy og Kinn - skulle dra Ervik forbi og bringe sitt tømmer til Halbrends-saga.

(271.) Den 8.juli 1752 ble det tinglest en kontrakt av 5.juni (eller kanskje juli) samme år mellom svogrene om saga, Det sies her at saga tilhørte dem begge, men grunnen Helge alene. Da Rognald nå i sju år hadde brukt saga sammen med Helge, så skulle han for disse sju årene svare en årlig grunnleie på 24 skilling eller tilsammen 1 rdl. 4 mk. 8 skilling. For fremtiden skulle Rognald så lenge han brukte den halve sag betale grunnleie med 5 mark danske årlig, første gang påske 1753, og dessuten skulle Rognald for kjøreveien som går over Helges mark, overlate ham et stykke mark på Øren innrette veien 207. på bekvemmeste måte. Begsle for veien skulle ved-likeholdes av begge parter,og ellers skulle de dele inntekter og utgifter vedkommende saga likt. Trass denne kontrakt kom det seinere til tvistigheter mellom svogrene om saga.

Tidligere er fortalt at Anders Hansen Ytre Halbrend 1739 på bygselbruket sitt hadde sett opp et lakseverp som de ovenfor boende elveeiere rev ned igjen, da de anså seg fornærmet derved. Ti år seinere - 1749 - gjorde Helge og Rognald noe liknende og pådro seg derved en prosess som ble behandlet på åstedet 10.juni 1750. Citantene eller klagerne var: Oppsitterne på Vie, Asbjørn, Salomon, Ole, (272.) Abraham, Hans, Anders, og Gudmund. Oppsitterne på Bruland, Anders, Ole, Anders Hansen, Anders Jonsen, Ingebrigt og Rasmus Gil. Oppsitterne på Hafstad, Mads, Knut og Rognald. Og endelig sogneprest Nils Lund som bruker av prestegården. Klagen

gikk ut på at de to Halbrends-mennene hadde sett opp et lakseverp eller bygning i elva, som var til skade for de ovenfor boende eleveeiere, fordi verpet hindret fiskens "oppgang," og dette verpet hadde vært i bruk både i inneværende år og året før. Rognald var på bytur da saken ble behandlet, så kun Helge møtte. Sitantene førte i alt 7 vitner, og jeg skal nå referere litt av deres forklaringer.

Jakob Gundersen Skjære hadde sett at fisk var vendt om eller gått tilbake for noten, men dette året hadde han derimot sett en og forrige år flere fisk springe over(noten). Anders Borgersen Nøstdal (fra Vie) hadde for 8 år siden tjent i prestegården, og da hadde man der fått noen laks - snart mer, snart mindre, men det var, tilføyde han, "førend Elven af Vandfald(?) blev bedærvet." Mads Gjertsen Prestegård 21 år gammel, (ganske visst den Mads Gjertsen fra Indre Erdal som fra 1755 en lang årrekke satt som bygselmann på Hornes, lnr.64, og som en kan lese om i 3.bind side 58 o.f.s - forklarte at 1749 fikk en på prestegården kun en gang fisk, men det ble kun sjelden kastet. Dette år var det kastet oftere, men man hadde dog heller ikke i år fått mer *208.* enn én fisk, og det var i begynnelsen av fisketiden. - Til vitneførselen bemerket Helge at vitnene ikke kunne vite hvor meget fisk som var gått opp i elva. Ifjor høst var det funnet død fisk i elva, og det viste at det ifjor gikk nok fisk opp i elva. Han påstod at hans "Bygning" måtte bli stående, den stod nemlig på hans egen grunn, og han hadde ikke leilighet til å fiske i elva på noe annet bekvemt sted. Til en anførsel av sitantene om at det nå slett ingen fisk kom opp i elva, så det intet var å fiske for dem, og at han ved sitt anlegg hadde tilvendt seg all den fordel de andre kunne vente av fiskeriet, svarte Helge at de ikke skattet mer for lakseflsket enn ham, og fremholdt atter at han nå intet annet sted hadde til å kaste med drivgarn, "siden Elven er fordærvet." - Retten befor deretter stedet hvor laksefiskeriet var oppbygd, og det var på Halbrends grunn og land nederst ved elvemunningen, "hvor Søen møder." Retten foretok derefter forskjellige dybdemålinger. "Ved den yderste Paale var Dybden 6 Alen, 6 Favner fra Paalen i Elven var Dybden 4 Alen, 10 Favner fra Paalen og 18 Favner fra Paalen likeledes 4 Alen. Dybden var derimod 24 Favner fra Paalen, hvor Dybaalen gaar, 7 Alen, men denne Dybaal strakte sig ikke så langt opover at fisken søgte der op, for Grunden mødte strax ovenfor." Den sterkeste strøm vises nå å være og løpe der verpet eller noten står frem mot berget, likesom og dette sted er det dypeste - dypere enn lenger borte i elva. Det var i fjære sjø at retten gjorde disse målinger. For bedre å overskue situasjonen gikk retten opp på bakken, og mens den var der, så man to laks komme oppover bortenfor verpet, men da de var kommet en favn eller litt mer opp på det grunneste der botnen var lys, vendte (274.) de om og gikk utover igjen. - Av hensyn til Rognald Halbrends fravær ble saken utsatt, og da den 22.juni atter foretokes, møtte både Rognald og Helge. Disse førte nå 4 vitner. Tre av disse forklarte å ha sett fisk gå opp i elva utenom nota eller uten hinder av den. Rognald ville ha saken videre utsatt, men det satte sitantene seg *209.* imot. De forlangte verpet

opptatt, og at det med fisket måtte bli som det hadde vært fra gammel tid. Der ble ført forhandlinger om forlik, men da de ikke førte til noe, ble dom avsagt den følgende dag, 23.juni. I denne heter det: Ved gransking og besiktigelse av denne her ved Halbrend nedrinnende elv og av situasjonen ved avløpet eller elvemunningen ser retten at Halbrends-mennenes oppsatte lakseverp tildels hindrer fiskens oppgang. Ved verpet og noten er nemlig dypålen for det meste "indtaget." Lenger borte i elva hvor hverken er så dypt eller strømmen så sterk, kan visstnok fisk når elva er stor og især i flo tildels komme opp, men da det dypeste i elva ved bygningen er innelukket, hindres oppløpet til skade for det fiskeri som bøndene på Vie, Bruland og Hafstad samt prestegården fra gammel tid har drevet med drivgarn. Da dette fiskeri på Halbrend nylig er oppsatt, så dømmes at den(det) nyoppsatte lakseverp og bygning straks blir nedrevet og opprykket, hvilket Rognald og Helge Halbrend (275.) pålegges selv å gjøre. Skulle de dertil finnes uvillige, bør det etter lovboken 5-11-12 forholdes. Dog er det ikke Halbrends-mennene forbudt at de på et annet sted i elva på lovlig måte oppretter seg et fiskeri, når dette ikke hindrer de ovenfor boende men i deres fiskeri med drivgarn. Sitantenes påstand om erstatning for fiskespilde de to årene og for prosessomkostninger kan ikke tas til følge, siden intet forbud var gjort, og da Halbrends-mennene ikke har visst annet enn at de kunne bygge på egen grunn. Bestemmelsen i lovb. 5-11-12 gikk ut på at når noen som hadde gjerdet tvers over en elv og var dømt til å bryte det ikke etterkom pålegget, så skulle der oppnevnes så mange bønder til hjelp til "opbrydelsen" som der behøvdes, og disse skulle da hjelpe til hermed under trugsel av bøter om de ikke infant seg. Under saken bruktes et par ganger uttrykket at elva var "bedærvet" eller "fordærvet," og denne fordervelse skulle etter det vitnet Anders Borgersen Nøstdal forklarte være inntruffet siden 1743 da han sluttet sin tjeneste på prestegården. Etter *210.* ansøkning av 1752 fra Vie-mennene ble det 1754 holdt avtaksforretning over deres bruk i anledning elvebrott, og samtidig ble det holdt liknende forretning på Bruland (se IV,s.259 fg. og V.s.40 og 68.) Måskje står disse elvebrott i forbindelse med den "Fordervelse" av elva som det nå er talt om.

(276.) Til sommertinget 1751 var Rognald Halbrend og Wilken Høyder stevnt av Christian Andersen Skaffer til å gjøre regnskap for en sildeladning på 5 lester sild som de sistleden vårsildfiske hadde kjøpt av lensmann Mads Rasmussen Nøstdal og igjen solgt, og hvori Christian Skaffer påstod å være interessert. De innetevnte erkjente å ha kjøpt sildelasten ute ved havet og å ha ført den inn og dels solgt den, dels brukt den sjøl, men de benektet et Christian var medinteressent. Saken gikk ved flere ting og ble avsluttet ved dom på sommertinget 1752. Ved dommen ble de innstevnte frifunnet, da det ikke fantes bevist at Christian hadde vært parthaver i sildelasten. Vitner i saken var blant andre Ole Larsen Bruland og Lorentse Hansdatter Hornes-

viken der liksom partene hadde vært tilstede under vårsildfisket i Kinn. Man får det inntrykk at det var sedvanlig at folk fra Førde deltok i vårsildfisket.

Til sommertinget 1752 stevnte Helge Halbrend Rasmus Bruland eller Gil for skjellsord. Partene ble straks forlikte således at Helge skulle få sine omkostninger, 5 mark 4 skilling, igjen, og at Rasmus skulle bøte 2 mark til skolekassen og tilbakekalle sine ord. Hva skjellsordene bestod i opplyser tingboken intet om.

På høsttinget 1752 lyste Helge Gundersen sin odelsrett til den laup i Halbrend som svogeren Rognald eide og brukte, og til høsttinget 1753 anla han løsningssak. Han la fram farens kongeskjøte av 18.februar 1727 og tilbød Rognald løsningssum 34 rdlr. Saken ble behandlet påny på sommertinget 1754, men Rognald erklærte at han ikke ville svare i saken for den ble påstevnt og behandlet på åstedet. (277.) Gunder mente saken kunne avgjøres på tinget, da spørsmålet kun *211.* var om han var løsningsberettiget eller ikke. Birkedommeren henviste saken til åstedet, da den var en odels- og eiendomstrette. Omsider kom saken til behandling på åstedet 1.mai 1755, og nå gjaldt det ikke alene løsningen av Rognalds bruk, men også to andre tvistepunkter, nemlig om et kvernhus som Rognald hadde stående ved Halbrendselva, og om hvem som eide plassen Skjæret. Alle lagrettemennene var fra Nøstdal. Med Helge møtte sorenskriver Ravn som hans sakfører. Det kunne skje fordi saken førtes for birkeretten. Helge førte tre vitner. Christian Andersen Skaffer og Ole Olsen Førde eller Reinen forklarte at de sist høst etter Helges begjæring hadde vært hos Rognald og spurt om han uten prosess og trette ville enten bortflytte sitt kvernhus eller betale grunnleie. Til det hadde Rognald svart at han ingen grunnleie ville betale. Om flytning av kvernhuset hadde han intet sagt. Videre forklarte Christian Skaffer og Nils Olsen Hornes at de for to år siden etter anmodning av Rognald hadde vært hos husmannen på Skjæret, Jakob Gundersen, og forbudt ham å betale noen slags avgift til Helge, førenn Rognalds mellom-værende med denne var ordnet. Flere vitner anså Helge det ikke nødvendig å avhøre, men han ville spørre Rognald om han ikke erkjente at hans kvernhus stod på hans - Helges - grunn. Til det svarte Rognald at kverna med hus står over elva, men "han tilregner sig en Rettighed derudi." Etter at Ravn derefter hadde fremlagt et innlegg foreviste Gunder i retten 34 rdlr. kontant mynt og bad retten innhente Rognalds erklæring om han ikke ville motta pengene og gi lovlig skjøte fra seg på gården. De 34 rdlr. var antakelig den sum hvorfor gården på skiftet etter Gunder Rasmussen var utlagt til dennes datter Helga, Rognalds kone. Rognald hadde, som vi skal få se, seinere løskjøpt seg for den landskyld til presten som hvilte på gården, så at gårdens verdi måtte være steget betydelig. Han svarte derfor med avvisende hån at han så pengene, men han hadde ondt i sin rygg og kunne derfor ikke befatte seg med dem. Rognald førte deretter Hans Andersen

212. og Axel Andersen, utvilsomt sønner av hans formann, Anders Hansen Halbrend, som vitner om hvorledes det hadde vært med avgiften av plassen Skjæret. Etter Hans's forklaring hadde hver av Halbrends oppsittere fått halvparten av avgiften, men Axels forklaring kan jeg etter de notater jeg har ikke få tak i. Helge mente at det ved kongeskjøtet av 1727 var avgjort at Skjæret tilhørte hans bruk, og at det var uten betydning hva vitnene forklarte om det. Med hensyn til Rognalds kvernhus erkjente han at det ikke hadde vært betalt noen grunnleie. Rognald la deretter fram et innlegg og til å besvare det fikk Ravn utsettelse til neste dag, 2.mai, da han fremla sitt svar. Etter at det var prøvd med forlik, gikk saken samme dag under dom. Birkedommeren, Zakarias Fæster, avfattet straks sitt votum i saken. Votumet er meget klosset formet, men resultatet er klart nok. Fæster fremholdt at det fra 1727, da kongeskjøtet ble utstedt, til 1741 da Gunder Rasmussen døde var det ikke mer enn 13 år, og at gården (279.) ikke av Helge var hevdet til odel, da dertil utfordres 20 års besittelse. Gården var etter skiftet etter Gunder "paalodnet" hans datter Helga, Rognalds kone, og da lovb. 5-6-1 sier at hva man på skifte etter død mann får utlagt, skal man beholde som eiendom uten videre dom, så blir hans votum at gården skulle "følge Helga og hendes Mand, Børn eller Arvinger til stedseværende Odel og Eiendom. Med hensyn til Skjæret voterte han for at hver af Parterne skulle eie en Halvpart av samme ifølge usvækket Dom af 10.0ktober 1738." (Denne dom kjennes ikke, da tingboken for 1738 ikke er i behold, og dommen omtales heller ikke annetsteds, så vidt jeg vet). Endelig gikk hans votum ut på at Rognald skulle betale Helge *(Det må være i ren distraksjon som Steen ovenfor i referatet kaller den ene part Gunder i stedet for Helge.O.Tj.)* - grunnleie for kverna med 1 rdlr. årlig, og av omkostningene skulle Helge betale ¾ eller 15 rdlr. 3 mark og Rognald ¼ eller 5 rdlr.1 mark. Da Fæster leste dette sitt votum opp for lagrettemennene, erklærte de seg uenig med ham, og ba at saken måtte bli *213.* utsatt, så de kunne samrå seg med hverandre. På sommertinget 23.juni 1755 fremstilte de seg i retten og bad at deres dom måtte bli tilført således: 1.at Helge skulle beholde husmannsplassen alene, 2.at kvernhuset stående nedenfor saga skulle flyttes, siden det skulle være saga til hinder, 3.at Rognald skulle betale halvdelen av saksomkostningene, 4.Angående odelssøksmålet sa de at de ikke hadde forstand derpå, og at de ikke ville befatte seg med det.

(Sakarias Fæster ble 10.oktober 1741 av birkerettighetens eiere (280.) er ansatt som birkedommer etter avdøde Jens Christensen, og ansettelsen bekreftet av kongen 24.november samme år. Fæster hadde vært lagtingsskriver. Han synes å ha vært fra Nordfjord og hadde en søster Karen Hansen Rygg. Som birkedommer bodde han en tid i Hellevig i Holmedal sogn, men ved sin død bodde han på Holmedal gård. Han døde 24.november 1755. Hans enke, Anne Castberg, "fragik" på egne og sine små barns vegne arv og gjeld. Boet viste stor underbalanse,

idet aktiva kun var 90 rdlr., men passive 1705 rdlr. En slektning av Fæster, Modestus Fæster, var en tidlang klokker i Førde.

Sorenskriver Ravn ble 14.juli 1756 beskikket som birkedommer, og beskikkelsen konfirmert av kongen 11.mars 1757. Han forente altså begge embeter, men døde på Svanø gård under en tingreise ellerede 24.november 1761.)

På høsttinget for Førde 1755 ble behandlet flere saker som Halbrends-mennene var parter i. Disse sakene skal jeg nå referere.

Helge Halbrend hadde stevnt handelsmann i Sjøahola, Johan Rue, Rognald Olsen Ytre Hafstad og Kristian Andersen Skaffer, fordi (281.) de hadde brutt seg inn i kjelleren hans og tatt med seg ei tønne brennevin som han hadde hatt i forvaring for andre. En ser at Rue har vært handelsmann og de to andre innstevnte kun hans assistenter. Rue har sikkerlig trodd at Helge eide brennevinet og har villet selge det. Dette har han ansett som inngrep i sin næring og villet hindre. Helge førte to vitner. Det første, Daniel Andersen Øren, *214.* husmann under Halbrend, forklarte at for vel en måned siden hadde de vært inne i Helges stue og bedt hans kone om at hun skulle la dem få nøkkelen til kjelleren hvor brennevinet lå. Hun svarte - ja svor endog på - at hun ikke hadde den. De sendte bud etter en smed for å få låset opp, men smeden ville ikke, siden Helge ikke var heime. Rue sa da: "Der er ingen anden raad, vi faar brække Døren op." Vitnet så ikke nettopp at døren ble oppbrutt, men han så at brennevinstønna ble bragt ut av kjelleren og båret til sjøs, det vil vel si ned til elva, liksom han også så at Trælaagen indenfor Døren *(treloka på innsiden av døra. – O.Tj)* var i stykker. Det annet vitnet, Helges tjenestedreng Rognald Olsen (fra Gravdal) vitnet i alt vesentlig som Daniel Øren. Det var, sier dette vitne, med Helges kones tillatelse at det ble sendt bud etter Ole Reinen (den ovenfor nevnte smed) for at han skulle få låset opp, men da han ikke ville, siden Helge ikke var heime, sa Rue til kona: "Saa fortryder I vel ikke paa at vi brækker." Kristian Skaffer gjorde et forgjæves forsøk på å sprenge døra med en staur, men så fikk de fatt i en øks, og da small døra opp, idet treloka på innsiden gikk tvert av. Da de innstevnte ikke hadde møtt, fikk de lovdag, det vil si saken utsattes til neste (282.) ting, sommertinget 1756. På dette ble det lagt frem innlegg fra begge sider, og så ble saken atter utsatt etter begjæring fra Rue. På høsttinget 1756 la Rue fram et nytt innlegg og ville ha sine to medhjelpere, Rognald Hafstad og Kristian Skaffer, ført som vitner. Dette ble nektet av sorenskriveren, som seinere under tinget avsa sådan kjennelse: Det sees at en ved Bergen boende Sakarias Nordaas skal ha vært eier av den tønne brennevin, som er tatt fra Helge Halbrends hus, og at saken både vedkommer ham, og retten trenger hans forklaring om sammenhengen, så bør han til neste ting innkalles. - Mer hører en ikke om saken.

En annen ved høsttinget 1755 irettført sak var anlagt av fogd H. T. Nagel mot de to svogrene på Halbrend. Nagel hadde forpaktet 215. det innen Svanøbirket fallende sakefall og hadde stevnt Rognald og Gunder (Helge) til å bøte for klammeri. Rognald forklarte at saken ham og svogeren imellom var forlikt, men fogden, som ville ha sine bøter, slapp ikke saken og førte tre vitner. Nils Halbrend (utvilsomt Helges bror, Nils Gundersen, som siden kom til Fauske) forklarte at en yrkedag nå sist sommer så han at Rognald holdt Helge med sin ene hånd i skulderen mens de stod og gikk ved siden av hverandre på marken. Straks etter så han dem ligge på noen bord, Rognald ovenpå og holdende Helges hender. Vitnet skilte dem at, men Rognald tok siden påny i sinne fatt i Helges hånd. Helge sa: "Slip mig, Pinedø skal du ikke." Da de atter var skilt at, begyndt de å rykkes om et sagblad som vitnet tok fra dem. Derpå gikk vitnet sin vei og så ikke (283.) hva der seinere passerte. Det annet vitnet, Hans Andersen Berget, hadde sett dem rykkes om sagbladet, og at huene var av dem begge. - Det tredje vitnet, Enevold Arnesen Birkeland, tjensstedreng hos Rognald, hadde sett dem ligge over hverandre på bordene og rykkes om sagbladet. Fogden påstod begge de innstevnte mulkterte, og saken ble opptatt til påkjenning. Noen dom har jeg ikke funnet, og antakelig har de to svogre i stillhet avfunnet seg med fogden. Når en hører at de lå overende på noen bord, og at de reves om et sagblad, kan en gjette på at det var oppe ved saga at scenen forfalt, og at klammeriet kom av en tvist om saga.

En tredje sak som også ble irettført ved høsttinget 1755 var et tingsvitne som Helge hadde stevnt Rognald til å høre om noe tømmer som Helge hadde oppkjøpt og Rognald saget. Det ble avhørt fire vitner, men Rognald var ikke tilstede under vitneførselen. Peder Rasmussen Hafstad, tjenestedreng hos Rognald, forklarte at han sommeren 1755 etter Rognalds befaling hadde saget 7 tømmerstokker tilhørende Anders Olsen Bruland. Somme av bordene var saget av Rognald, somme lå igjen ved saga. Tømmerstokkene var ikke av Rognald kjørt opp til saga. Husmann Daniel Andersen Øren vitnet at han 216. sommeren 1755 etter Helges begjæring hadde kjørt 6 eller 7 stykker tømmer som Anders Bruland etter Helges sigende hadde levert ham for at han derav skulle skjere bord, - opp fra sjøen til saga. Dette tømmer ble saget av Rognald. Anders Olsen Bruland forklarte: Sist vinter leverte han Helge 13 tømmerstokker forat han derav skulle skjære dobbelte bord. Da tømmeret lå usaget noen tid, minnet han (284.) Helge om det, men Helge bad ham bie noen uker, da han hadde fremmed tømmer til skur. Dette gikk vitnet inn på, når han fikk sitt tømmer solgt før sommervinna, så bordene kunne bli tørre. Noen tid etter kom Rognald til ham og sa at hans tømmer lå i veien ved saga, og da vitnet svarte at Helge hadde påtatt seg å skjære det, ytret Rognald at han (Rognald) fikk skjære det, men til det svarte vitnet: "Det ved jeg ikke, jeg har levert det til Helge." Ennå noe seinere da vitnet skulle reise til Bergen, sa Rognald til ham at nå var han og Helge forlikt både om bordene og annet. Og siden nå bordene var

ferdige, bad vitnet ham å selge dem, men det hadde Helge påtatt seg før. Vitnet har hverken fått bord eller penger, ei heller var stokkene skårne til dobbelte bord, således som vitnet hadde bedt Helge gjøre. Enevold Arnesen Birkelend, der liksom første vitne tjente hos Rognald, forklarte seg på samme måte, men føyde til at Anders Brulands tømmer lå så vidt i veien i sagvelta at en ovenpå det måtte velte tømmeret når det skulle sages.

De her refererte saker fra høsttinget 1755 finnes innført i sorenskriverens tingbok, og av det kan en slutte at Ravn allerede da må ha fungert som birkedommer i Fæsters sted. Denne døde som nevnt 24.november 1755, altså kun få dager etter tinget. Ravn, som våren 1755 fungerte som Helge Halbrends sakfører, var altså samme års høst blitt dommer i Helges saker, og året etter fikk han som dommer å behandle de samme tvistemål mellom Helge og Rognald som han våren 1755 hadde hatt befatning med som Helges sakfører.

(285.) Den 26.juni 1756 ble det på Halbrend behandlet en åstedssak *217.* som Helge hadde anlagt mot Rognald, "1; fordi denne ulovlig hadde minert i elva ved kverna på Helges grunn og 2; fordi han ikke hadde holdt det mellom dem inngåtte forlik om saga. Vi erindrer at ved lagrettens dom av 23. juni 1755 var Rognald tilpliket å flytte kvernhuset sitt. Dette har han ikke gjort, men tvertimot gjort anstalter til å utvide eller forbedre kverndammen ved å minere bort et stykke av berget. Forliket av 1752 om saga gikk blant annet ut på at Rognald skulle betale grunnleie med 5 mark årlig og sammen med Helge holde begsel for veien til saga. Dette siste hadde han ikke gjort, og grunnleien stod til rest fra påske 1754. Om Rognalds minering forklarte Christian Andersen Skaffer og Daniel Andersen Øren at de noe før siste påske etter begjæring av Helges kone hadde "forføiet" seg til Rognald som sammen med Sjur Olsen Mo arbeidde på å "sette mine i berget" ved elva litt ovenfor kvernhuset, og hadde forbudt ham å minere i berget før Helge kom heim. Til det svarte Rognald at Kari - så het Gunders (Helges) kone - ikke skulle ta seg det nær før arbeidet var ferdig, og en kunne se om det var til noen skade. Rognald fortsatte med arbeidet, og om kvelden hørte vitnet et smell, antakelig fra et av Rognalds mineskott. - Angående saken forklarte Jakob Gundersen Skjæret at han ikke kunne vitne at Rognald noen tid hadde begslet veien til og fra saga, men Helge hadde begslet (286.) både dette og foregående år. Jakob hadde sett at der var kommet hester i åkeren, fordi der ikke hadde vært begslet for veien. Etter å ha ført disse tre vitner fremla Gunder (Helge) tingsvitne av november 1755 om Rognalds skur av Anders Olsen Brulands tømmer og kontrakten av 1752 om saga. Deretter begav retten seg på befaring omkring berget og kvernhuset, men der var for meget vatn i elva til at virkningene av mineringen kunne bedømmes. For øvrig beskrev retten situasjonen således: "Under selve Bolværket er mestedelen Berg under Saghjulet er løs og stenagtig Grund, og saa Retten at dersom de tre Stokker som er lagt ovenfor Kvernhuset og Dæmningen skulde slaa Feil, da kunde let baade

Sagen og Kvernen i stort Vandfald blive 218. fordærvet og udtaget. Grunden nedimod Helges Gaardstun er ved Elven saavidt den strækker sig ganske løs og sandagtig. -- Fra Skoven over Bøen til Sagen befindes istedetfor en nu at være to til tre Veie, men det kunde være nok med en Vei, når alene Begsel var holdt for Veien som efter Vidnernes Forklaring alene har været holdt vedlige og bekostet av Helge." - Etter endt befaring fremla Helge lagrettemennenes dom av 23.juni 1755 og innlegg hvori han blant annet fastholder forlangedet om kvernhusets flytning.- Saken ble påny behandlet 10.juli 1756 da Sjur Olsen Mo møtte for Rognald. Retten beså påny elva hvori det nå ikke var så meget vatn som forrige gang, og fant at der ved kvernhuset "var Sten udmineret af det hele Berg, og dersom Stokkerne som ligger for Dæmningen, skulde slaa Feil eller bortkomme, var det i stort Vandfald til Skade for Sagen, siden Vandet kom da til at skade videre til end før." -Saken ble atter utsatt og for tredje gang behandlet 10.september 1756. Den 1.august 1756 hadde stiftamtmannen beskikket Sjur Olsen Mo til sakfører for Rognald, som i sin ansøkning om å få ham beskikket hadde sagt at han var en "skriftkyndig og skikkelig Mand." Sjur Olsen Mo hadde tjent ved fotgarden i Kjøbenhavn og er omtalt i 5.bind, side 63 fg. Der vil en se hvorledes Rognald Halbrend våren 1757 hjalp ham ut av en knipe i Bergen ved å låne ham 21 rdlr., og hvor det tillike som et kuriosum er fortalt at Sjur av sorenskriver Widerøe hadde fått en lovbok i pant. Som "skriftkyndig" og i besittelse av en lovbok har Sjur saktens gjeldt for å være en juridisk autoritet. Sjur fremla et innlegg fra prokurator Hichman i Bergen. I dette anførtes blant annet at Rognald ikke av Gunder (Helge) hadde fått anvisning på hvor han skulle begsle for veien, og at Rognald ved sine adkomstbrev ikke alene var eier av Ytre Halbrend men også av halvparten av elva, så at han hadde rett til å gjøre sitt kvernbruk og sitt halve sag-bruk så nyttig som han best visste og kunne. Fra Rognalds side ble fremlagt dokumenter som viste at han 219. hadde frigjort seg fra den landskyld til presten som hvilte på bruket, så at han nå fullstendig var eier av sitt bruk, og endelig førte han også en hel del vitner særlig om hvorledes forholdet før i tiden hadde vært med saga. Også Helge kom fram med sine heimler og dokument-brev, først og fremst kongeskjøtet av 1727. Dette hadde han (288.) dog ikke behøvd, for utgangs-punket for avgjørelsen måtte bli kontrakten om saga av 1752 og den upåankede dom av 23.juni 1755. Skjønt Rognalds vitneførsel ingen betydning fikk for avgjørelsen, skal jeg likevel referere noen av vitneforklaringene. - Hans Andersen Berget, sønn av Anders Hansen Ytre Halbrend, forklarte: Før Halbrend ble solgt av kongen, altså før 1726, brukte begge gårders oppsittere saga - hver halvdelen eller hver sin uke. Etter salget brukte Gunder Rasmussen saga alene, men den andre oppsitteren ble ikke nektet bruk av saga til husbehov. Dog måtte han begjære det av Gunder. Vitnets far, Rognalds formann, eide da intet av saga. Han ville ikke være med å bygge den da han fryket for at det ikke ville bli til lang "Visse" - Ole Olsen Tefre som for 12 år siden,

hadde tjent hos Gunder Rasmussen (12 år må være et for lavt tall, for Gunder Rasmussen døde 1741) forklarte: I vitnets tjenestetid brukte Gunder saga alene, men Anders Hansen Ytre Halbrend fikk skjære til husbehov, men ikke fremmed tømmer. Han måtte dog bruke eget sag-blad. Da Rognald ble gift med Gunders datter, Helga (1742), ble saga brukt av ham og enken (hans svigermor, Pernille Nilsdatter) i forening. - Hans Knudsen Gravdel, 65 år gammel, oppgav for 22 år siden å ha tjent hos Gunder Rasmussen og forklarte: De to oppsitterne brukte saga felles så lenge begge var leilendinger, men da Gunder hadde kjøpt gården, brukte han saga alene, dog fikk Anders Ytre Halbrend på begjæring lov til å sage en gang om året til husbehov uten betaling, men med eget sagblad. Borger Ottesen Mo (Dattersønn av Anders Hansen Ytre Halbrend) oppgav for 8 (289.) eller 9 år siden å ha tjent tre år hos Rognald og forklarte: *220.* I vitnets tjeneste-tid brukte Helge og Rognald hver halvparten av saga. Gunder Rasmussen hadde i den tid han brukte gården revet saga ned, da den var råtten, og bygd den opp igjen på egen kostnad. Han spurte Anders Ytre Halbrend om han ville bygge med ham, men Anders svarte at han ikke ville være med uten det ble som tilforn. Mads Olsen Støfringsdal som for 12 år siden var kommet i tjeneste hos Rognald og var der i fire år, forklarte: I vitnets tjenestetid brukte Helges mor og Rognald saga felles, og da saga i den tid brente, var de begge om å koste den bygd opp igjen. Men disse vitneprov ble som sagt, på grunn av forliket av 1752 virkningsløse. Dom ble avsagt 11.september 1756, og den gav i alt vesentlig Helge rett. Blant annet ble det bestemt i dommen at Rognald for sin halvdel skulle motta utløsning av Helge dog med rett til å få skåret av egen skog. Men da dommen vel var avsagt, inngikk partene sådant forlik:

I. Helge som betalte Rognald 5 rdlr., blir eneeier av saga. Dog skal Rognald ha fri skur av hva tømmer han får av sin egen skog. Helge vedlikeholder saga, men Rognald skal sjøl holde seg med sagblad og trosser. Helge sager de fire første dager i hver uke, Rognald de to siste så lenge han har tømmer. Dette skal vedvare så lenge Rognald og kone lever og bebor Ytre Halbrend.

II. Om plassen Skjæret ble de således forente at Skjæret skal tilhøre dem begge og avgiftene deles mellom dem, så hver får 1 rdlr. Når Rognald og kone faller fra eller ikke bebor Halbrend lenger, (290.) blir Skjæret Helge og arvinger alene tilhørende uten noe fellesskap med andre.

III. Rognalds kvernhus skal bli stående på Helges grunn, men det skal flyttes, så det ikke blir saga til skade - uten grunnleie eller avgift til Helge. Rognald skal kun male til eget husbruk. Dersom Helge ikke kan eller vil motta alt det fremmede ønsker å male på hans kvern, da kan Roglald hjelpa dem med maling - men vel at merke kun så mange som ikke blir hjulpet av Helge.

IV. Saksomkostninger betaler de halvparten hver med 12 rdlr.3 mk. *221.* 9.skilling.

V. Alle andre disputter, uenighet, kiv og trette som dem eller deres hustruer tilforn har vært imellom, som kan være enten talt eller passert, skal være glemt, dødt og maktesløst samt i alle måter opphevet.

VI. Den som bryter dette forlik eller ripper opp i saken, skal bøte 10 rdlr. til Førde prestekalls nyopprettede fattigkasse og allikevel etterkomme forlikets innhold. Herom håndtokes partene og begge deres hustruer.

Etter dette forlik av 11.september 1756 synes det å være blitt fredeligere mellom de to svogrene på Halbrend. I all fall hadde de ikke prosesser med hverandre seinere.

Etter foranledning av rentekammeret ble det 25, 26 og 27.april 1758 holdt besiktigelse av sagene i Førde av sorenskriveren og lagrettemenn, deriblant også over Halbrends-saga, som Helge Gundersen nå etter siste forlik nyss var blitt eier av. Besiktigelsene omfattet også skogene som sagene fikk sitt tømmer fra. Om Halbrend-saga sies det i denne forretning at den var en flomsag som blott kunne brukes vår og høst, da det sommer og vinter ikke var vatn nok. Tømmer (291.) fåes fra Indre og Ytre Halbrend, Ultang, Kirketeig, Gravdal, Hafstad og Bruland - alt sammen odelsgods og intet benefisert. I Indre Hafstad skog, "som er nogenledes og temmelig god," kan årlig uten skade hugges 50 furutrær " af saadanne som af den første Stok ved Rod-enden sages 5 enkelte Kjøbmandsbord og af den anden og tredje Stok 3 til 4 Bord alt af 10 Fods Længde foruden gemene eller Udskudsbord ligesom Træerne kan være til." Ytre Halbrends Skog fantes årlig å kunne gi 30 trær av samme dimensjon, Ultang skog 18 og Kirketeig skog 12. Gravdal hadde kun ringe skog og kunne for tiden ingen trær avgi. Hafstads skog ansattes til årlig å kunne avgi 24 og Bruland 60 trær av samme sort som nevnt. På Tefre, Vie og Kvamme var kun ringe skog," som i mange Aar ikke kan blive til nogen Fuldkommenhed." 222. Halbrends-sagas årlige skur ble således, heter det videre i forretningen, ca 2400 bord. Størsteparten bruktes i bygda. Dog kan en del enkelte kjøpmannsbord utføres til Bergen. Da skjønnet ble hold, lå det ved saga 5 tylfter tømmer. Denne forretning gir inntrykk av at det har vært nokså stor skur ved Halbrends-saga på denne tid. At eieren gjerne har villet ikke alene beholde, men også forøke inntektene av saga, fremgår av det foran, side 206, omtalte forsøk på å hevde et monopol for saga. Og i samme retning peker det at Helge på sommertinget 1759 erhvervet en uttalelse av tingalmuen, gående ut på at de intet hadde å klage på Helges sagbruk, da han stedse på forlang-ende hadde hjulpet, og at de var tjent med denne saga alene, om ingen flere der i nærheten ble bygd.

(292.) Mellom Helge og svogeren Rognald var det siden forliket av 1756 ingen flere prosesser. Derimot leser en i tingbøkene fremdeles om prosesser mellom Helge og andre naboer. Således finner en at Helge stevnte de tre oppsittere på Hafstad til en åstedssak på Halbrend 11.juli 1758

for å få skoggrensen mellom Halbrend og Hafstad bestemt. Denne sak er referert foran side 121 og etterfulgtes straks av en annen sak som Hafstad-mennene anla mot Helge, og som førtes ved sommer- og høsttinget 1759 og ved sommertinget 1760, da sorenskriveren henviste den til åstedet. Deretter påstevnte Hafstadmennene en åstedssak mot Helge som ble behandlet 8.oktober 1760 og pådømtes neste dag. Også om denne sak er fortalt foran under Hafstad, side 122.

Den 26. og 27.august 1761 ble behandlet en åstedssak, anlagt av sogneprest Nils Lund mot Helge Gundersen. Saken bestod av to poster som jeg skal behandle hver for seg. For det første klagde Lund over at Helge hadde drevet sine kreaturer i hans stølsmark og oppbeitet hans stølsbø, og over at Helge ikke alene brukte en innlagt kvie i prestens stølskvie, men også bemektiget seg den presten tilhørende gjødning. Helge erkjente at han liksom faren før ham hvert *223.* år hadde brukt møkka fra prestestølen på sin kvie. Men Helge hadde på sin side å klage over at prestens tjenere hadde beitet i hans (Helges) stølsmark og heimemark og hogd stølsved i hans skogteig. Han hadde derfor kontrastevnt presten til å høre vitner og (293.) til å fremkomme med sine adkomstdokumemter for at en kunne se i hvilken utstrekning det tilkom presten stølsbeite i Halbrendsmarka. Det ble ført atskillige vitner fra begge sider. Herunder opplyses at det var hogd to trær i Helges skogteig, verd 8 skilling stykket, men dette var skjedd ved en feiltakelse, idet drengen som skulle ha hogd dem, trodde at de stod i Gunders (Helges) og Rognalds felles skog. Hva der ellers var tatt av trær, var hogd etter Rognalds anvisning i felles skog. Men også det mente Helge var uberettiget, med mindre han fikk betaling for sin andel. Hva der fra begge sider ble forklart om beitinga, er det ikke godt å få tak i for den som ikke var på åstedet. Jeg får dog et inntrykk av at prestens kreaturer i Helges tid beitet over en større strekning enn de hadde gjort i hans fars dager, og Helge uttalte også til et par mann som skulle bringe ham beskjed fra presten at når denne holdt sine kreaturer fra hans mark, skulle han (Helge) gjøre likeså. Et vitne, Daniel Hansen Øren, forklarte at i Gunder Rasmussens tid kom ikke prestekjørene så langt ned som nå, og et annet vitne, Rognald Olsen Gravdal, hadde sett prestekjørene like nede ved Sagelva. Til det svarte presten at "om hans Kreaturer av vanvare var kommet ned i Helges Hjemmehage, blev det uden Følge," Som heimel på beitet påberopte Lund seg "to lovlige Domme" hvorav den ene må være den side 187 foran omtalte dom av 11.juli 1762 (eller 1763), avsagt av sorenskriver Mikkelsen (Bugge) med lagrettemenn. Etter vitneførselen ble partene (294.) forlikt således: **1.**Helges kreaturer skulle aldri komme ovenfor prestestølshusene. Skjedde det av vanvare, skulle det ikke regnes på noen av sidene. **2.**Prestelien eller lien mellom begge støler ble nå om foråret Helges vårbeite, dog således at han 14 dager før rette stølstid hvorom presten skal åtvare ham, eller 14 dager før Syftesok *224.* holder sine kreaturer fra samme beite inntil prestens kreaturer er oppkomne, da samme li skal være til felles. **3.**Når nøden driver, må prestens kreaturer beite på

Helges heimehage, hvorimot Helge betaler møkka på stølen til kvia. **4.**Stølsved og veden til husene tas i Helge og Rognalds felles skog, men presten skal la Helge det vite for å observere hans rett i så fall til vederlag (hos Rognald). Vi vil snart få se at Lund noen måneder seinere fikk forlik istand også med Rognald Halbrend om utstrekningen av beitet.

Lunds annen klagepost mot Helge var at han hadde satt opp et laksegjerde på en grunne som etter prestens mening tilhørte prestegården og drevet fiskeri til prestens og de ovenfor boende naboers skade. Helge mente at grunnen var hans, og anførte at presten hadde brukt laksefiske der uten hans tillatelse og før han (Helge) var begynt å fiske der. I tingboken heter det: "Den saakaldte Presteør er en liden flad Ør, Mellem den og den store Ør er en løk til Mærke. Denne Presteør er efter Dom af 11.Juli 1742 lagt til Prestegaarden for 1 Pd. Længere udefter på nordre Side af Elven er nogle Sandgrunder, som Elven der har lagt ved Forandring af Elvebrud, der udenfor igjen, hvor Søen eller Marbakken begynder, har Helge ved Paaler, som endnu der er staaende, i nogle aar sat et Laxegarn. Denne Grund, (295.) hvor Garnet og Paalerne stod eller staar under det Land som Elven næst ved Presteøren har lagt til, paastod Presten at høre ham til, Helge derimod formener, at disse tillagte Grunde af Sand burde være hans, siden Elven har brudt ud af hans Land og lagt sig derhen." ..... Retten foretok derpå en del dybdemålinger, idet den bemerket at det ikke var fullt halvflødd sjø. Til slutt heter det: "Mellem Sandørerne og Presteøren målede vi Dybhet at være 1¼ alen. Vi kunde der ikke se nogen videre Dybaal eller tegn til, at Elven der har gaaet, som Helge vil paastaa og forestille." - Også denne tvist endte på stedet med forlik av sådant innhold: "Helge optager Paalerne av den Grund, hvor de nu staar og udsætter ingen Garn der, ligesom 225. Presten belovede at hverken han eller hans Eftermænd paa samme sted skal bruge Fiskeri de ovenfor boende til Fornærmelse." Av saksomkostningene, 15 rdlr. 6 skilling, skulle hver part betale det halve.

Et par ukers tid etter dette forlik med presten Lund inngikk Helge kontrakt med Otto Iffert og salg av gården sin til partisipantene (Deltagerne) i Grimeliens kopperverk. Kontrakten er av 7.de september 1761 og kjøpesummen 1000 rdlr., hva den gang visstnok ble ansett for meget god betaling. I kjøpet fulgte sag og kvern med redskaper og inventar. Da Helge av bergskriver Korn hadde fått kjøpesummen betalt, utferdiget han på høsttinget for Førde 17.november 1761 skjøte til verket. Kjøpekontraktens ordlyd kjennes ikke, men i skjøte heter det: "Dog bliver mig efter bemeldte Kjøbekontrakts Formeld reserveret de deri indførte Poster om Casus skulde existere til mig og mines Rets Erholdelse i Trende den følgelig ommeldte Kontrakt Gården for samme Pris som andre give vil." Tross den dårlige redaksjon ser en dog at Helge ved salget har forbeholdt seg og sine barn forkjøpsrett under visse omstendigheter.

Høsten 1761 døde oberstløytnant og premiermajor Vilhelm de Coucheron som eidde og bebodde Ytre Skei, og juli 1762 ble gården etter foranstaltning av den militære skifterett, som behandlet boet, satt til auksjon. Coucherons enke hadde overIatt bruken av gården til Helge Halbrend, som antakelig er tilflyttet den våren 1762. Ved auksjonen ble gården tilslått den nyss nevnte Otto Iffert, som var direktør for Grimeli verk. Han fikk auksjonsskjøte 3.desember 1762 (Se 3. bind, side 103). Under 19.november 1762 fikk Helge Gundersen av Nils Olsen Hafstad for en kjøpesum av 800 rdlr. skjøte på Ytre Hafstad med årets grøde av høy og korn, hester og annen besetning (Se foran side 123). Det som er å fortelle om Helge etter denne tid, vil en finne under Hafstad. Allerede før han forlot Halbrend, synes han å ha vært rett velstående. Av løytnant Adam Barch Rue på Nedre Slåtten 226. hadde han 1759 fått obligasjon for 120 rdlr. og av Nils Olsen Hafstad hadde han 1760 fått obligasjon for 100 rdlr. Umulig er det jo ikke at det kan ha vært myndlingers penger han har utlånt, men i obligasjonene antydes intet herom, og jeg tror helst at det har vært hans (297.) egne penger. Den 5.juli 1762 fikk han av enkefru Coucheron obligasjon for 100 rdlr. mot pant i alle hennes eiendeler av hva navn nevnes kan, men da hadde han inn-kassert kjøpesummen for Halbrend.

Om Rognald Gundersen er en del mer å fortelle, enn hva allerede er fortalt, først og fremst om hvorledes han gjorde seg fri for den landskyld som påhvilte gården.

Den 9.juni 1753 innga Rognald et andragende til kongen om å måtte få innløse den landskyld som han svarte til presten av sin gård, så han kunne bli "ganske Selveier" av sin laup i Halbrend. Som vederlag tilbød han bl.a. gården Bruflot i Nøstdal, 2 pund smør. Etterat erklæring fra stiftamtmann og biskop var innhentet om saken, gikk kongen inn på andragendet og utferdiget derom under 5.oktober 1753 sin resolusjon. Rognald var ikke eier av Bruflot da han sendte inn sitt andragende, men tilhørte sogneprest Nils Lund ifølge skjøte av 1750 fra fogd H.T. Nagel. Når Rognald tilbød Bruflot som vederlag, viser det at han på forhånd handlet i forståelse med Lund, og at de fra første stund av var enige i det påtenkte arrangement. Resolusjonen av 5.oktober 1753 at vederlaget foruten avståelsen av Bruflot skulle bestå i at "Presten til sine Kreaturer uden videre Vederlag bestandig skal have og nyde fri Stølsmark i Halbrends Udmark samt saameget Tømmer af Halbrends Skov som til Stølshuses Bebyggelse og Vedligeholdelse nødvendig behøves." Under 13.desember 1753 ble deretter overensstemmende med resolusjonen opprettet et makeskifte mellom (298.) Rognald og presten. Rognald hadde ennå ikke fått heimel på Bruflot, men 14.januar 1754 ble forholdet bragt i orden, idet Lund da gav ham skjøte for en kjø-pesum av 89 rdlr. Om Rognald stod seg på transaksjonen, skal jeg ikke forsøke å avgjøre. Han har åpenbart ikke 227. vært så økonomisk velstillet som svogeren Helge. Denne hadde penger til utlån, men Rognald trengte å låne. Den 25.mars 1755 gav Rognald fogd H.T. Nagel pant i Ytre Halbrend for

90 rdlr., og jeg er tilbøyelig til å tro at dette lån stod i forbindelse med innløsingen av landskylden. Den 16.november 1757 gav Rognald presten Lund obligasjon i sin gård og all sin rørlige eiendom for 90 rdlr., tilhørende Findes legat for fattige, som presten var forstander for. Måskje skulle dog dette lån tjene til å innfri gjelden til fogd Nagel. - Den 4.februar 1762 inngikk Rognald et forlik med presten Lund hvorved dennes støls- og beiterett nærmere ble begrenset og beskrevet. Det heter i forliket: "Da Sognepresten til Førde alltid har havt Støl og Støls-mark for Prestegaardens Kreaturer i den i Halbrends Udmark beliggende saakaldte Fagerdal eller Fime-dal, grænsende paa den ene Side mod Espeland, Hafstad, Bringeland og Solems Merker, og på den andre Side mod bemeldte Halbrends Hjemmehage og Stølsbeite eller og den saakaldte Kaldsæterdal alt ifølge den gamle og usvækkede av daværende Sorenskriver Laurits Mikkelsen (Bugge) udstedte Dom under 11. Juli 1643. Men som samme Merker befindes ei saa tydelig fastatte, at derved kunde forekomme Tvistighed - altså er vi med hinanden saaledes kontraherede og venlig forligte, at Mærkerne herefter mellem (299.) bemeldte Prestegaard og min paaboende Gård Halbrends Stølsmarker og Hjemmehage skal herefter bestandig være og begynde på den ene Side fra den Grov eller Bæk, som løber strax nedenfor og indenfor Halbrends Støl og strækker sig lige op til det øverste av den Saakaldte Nons-Holt eller Nipe, men paa den anden Side følger Merket bestandig ligeledes den saakaldte Grov eller Bæk, som løber strax nedenfor Prestestølen og går lig i den ovenbemeldte, men nedenfor Halbrends Stølsbø rindende Aa eller Grov. Følgelig hører Prestestølen til den strax ovenliggende og saakaldte Presteli, som Sogne-prestene i Førde altid har og herefter uanket skal og bør føre sig til Nytte i ovenanførte Henseende som de bedst ved og kan. Iøvrigt bliver *228.* dette mellem Prestegårdens Mensal og min påboende Gård efter Kgl. allernaadigst Tilladelse og Befaling under 16.Des. 1753 oprette de Mageskifte usvækket i alle Maader og det udi alle Punkter og Klausuler." - Når en sammen-holder dette forlik med rettsforliket av 27.august 1761 mellom presten og Helge Halbrend, blir en snart oppmerksom på at de er av forskjellig ordlyd og innhold for så vidt Prestelia angår. Etter rettsforliket skulle Prestelia være vårbeite for Helge og seinere på året fellesbeite for ham og presten. Etter det et halvt år yngre forlik med Rognald derimot ser det ut til at presten skulle være alene om Prestelia. Det har falt meg inn at presten ved forliket med Rognald, februar 1762, har tekt seg i all (300.) stillhet å erobre Prestelia, hvortil tiden var nokså beleilig da Helge kort forut hadde solgt sitt bruk og ikke lenger hadde noen særlig interesse av hvorledes det fremtidig ble med beitinga.

Til høsttinget 1762 var Rognald Halbrend stevnt av inspektør Vilhelm Teting ved Grimeliens verk, som tillike var medeier i verket, "til efter den mellem dem indgaaede Kontrakt at fravige hans paaboende Gaard, Ytre Halbrend." Det heter i tingboken at Teting "som Kjøber

av Rognalds paaboende Gaard fremlagde Kopi av Kjøbekontrakten af 28.mars 1761," og videre et innlegg med bilag og en beskikkelse, datert Skei 23.april 1762. Rognald møtte ikke og fikk lovdag, men saken ble lkke seinere påstevnt. Teting var kjøpmann i Bergen, svigersønn av sogneprest Myhlenphort og altså svoger til Christoffer Andreas Myhlenphort på Skei. Det er skade at en ikke kjenner kjøpekontrakten av 28. mars 1761 og således ikke kan vite om den var inngått av Teting for egen regning eller på verkets vegne. Den er omtrent et halvt år eldre enn verkets kontrakt med Helge Halbrend, og den viser at det allerede våren 1761 var planer oppe om å anlegge smeltehytte på Halbrend Sjøl om en forutsetter at det var for egen regning at Teting sluttet kontrakt om Ytre Halbrend, er det dog mulig grunn til å tro at han ikke ville ha innlatt seg på det hvis det ikke samtidig hadde vært *229.* tenkt på et eller annet anlegg i verkets interesse. Hvorfor Teting ikke forfulgte saken, men lot Rognald få sitte i ro, får en ikke vite.

(301.) Til boet etter Ole Olsen Vie, lnr.127, som ble behandlet av skifteretten 1761, var Rognald Halbrend debitor. For det han skyldte i boet, ble han på høsttinget 1762 saksøkt av Ole Vies enke, Ragnhild Hansdatter. Han lovte å betale sin gjeld til nests nyttår, og seinere hører en ikke mer til saken. Gjeldens beløp har jeg ikke notert. - Som før sagt har det neppe vært bevendt med Rognalds finanser. På sommertinget 1763 ble det tinglest en obligasjon fra ham til svogeren, Helge Hafstad, for 234 rdlr. 4mk. 8 skilling som han antakelig har anvendt til innfrielse av eldre pantegjeld. Samtidig ble nemlig hans obligasjoner til fogd Nagel og sogneprest Lund avleste. De lød som før sagt tilsammen på 180 rdlr. Obligasjonen til Helge Hafstad ble avlest på høsttinget 1772, men forut hadde Rognald gitt Jakob Madsen Rotenes obligasjon for 298 rdlr., og denne var steget til 333 rdlr. da det 1778 ble holdt skifte etter Rognald.

Høsten 1772 hendte det en stygg ulykke i Rognald Halbrends stølshus. Den var av en ganske eiendommelig art. En blek, mager og elendig utseende jente innfant seg 17.september om kvelden på stølen, der hun fant Rognalds datter Pernille. Jenta så ut til å være 14-15 år gammel. Hun bad om å få koke mat av noe mel hun hadde i en klut, men Pernille tilbød henne å spise semmen med seg, og det gjorde hun, og det endte med et hun ble der om natten. Hun fortalte at hun lette etter en farbror som skulle være å finne på disse kanter. Hvor det ble av henne da hun 18.september forlot Halbrendsstølen, ble ikke opplyst, men den 19.september om kvelden kom hun til Ole Isaksen Ultangs støl, der hun bad om mat og hus, hva hun også fikk. Også her forklarte hun at hun lette etter en farbror. Men hvor det ble av henne etter at hun 20.september klokken 9 om morgenen hadde forlatt Ultangstølen, ble ikke opplyst. Da Pernille Halbrend og hennes mor, Helga Gundersdatter, den 23.september klokken 9 morgen kom opp *230.* på sin støl, fant de henne hengende død i ljorehullet. Den nederste del av legemet hang aldeles nøkent nedenfur hullet, hennes overkropp tillike med klærne var ovenfor. De lot henne henge, og hun

hang der fremdeles da retten 5.oktober 1772 for til støls for å besiktige liket og skjønne om hvorvidt hun kunne antas frivillig å ha drept seg sjøl. Om dette heter det i tingboken: "Retten fandt et Kvindemenneske som efter Udseende kunde være mellem14 og 15 Aar, hængende i Rognald Halbrends Stølsstue i Ljorehullet saaledes at Klæderne stod ovenfor Hullet skjulende den meste Del af hendes Ansigt, og den øvrige Del af Legemet hang ganske nøgent nedenfor i Stølsstuen. Begge Armerne laa udstrakt ovenfor Ljoren, og det syntes ligesom hun vilde have arbeidet sig ned gjennem Hullet, men var bleven hindret af Klæderne, som gjorde, at Hullet, der i sig selv var lidet, nu blev altfor trangt, og Kræfterne har (gjort) det umuligt for hende at komme tilbage, da den tyngste del var nedenfor, og Kraften betaget hende at hjælpe sig på nogen Maade."

Retten kom til det resultat at jenta ikke kunne antas av fritt forsett å ha tatt seg av dage. "Thi dertil er Maaden altfor unaturlig og græsselig. Rimeligere er det, at hun enten af Hunger eller formedelst det grumme Veir, som den Tid indfaldt, har villet søge en tilflugt i Huset. Thi kjendes for Ret, at hendes Legeme bør nedtages og nyde Christenjord som et Almesselem."

Om skuren på Halbrendsaga i året 1/10 1775 - 1/10 1776 ble det på høsttinget 1776 forklart at Rognald Gundersen hadde skåret 42 dobbelte, men ingen enkelte bord, mens Rognald Olsen Halbrend som hadde forestått Grimeliverkets skur i samme år hadde skåret 50 enkelte bord. Alt tømmeret var, heter det, tatt i odelsskog. Dette var en moderat skur. Et halvt snes år seinere ble det skåret betydelig mer.

Den 26. desember 1774 gav Rognald Gundersen feste til Bernt *231.* Josefsen på pladsen Kvien (Halbrendekvia) og den 20.november 1777 gav han Sjur Andersen feste på en annen plass, som ikke nevnes med noe særskilt navn.

Den 13.oktobet 1778 ble det holdt skifte etter Rognald Gundersen mellom enken, Helga Gundersdatter, og deres barn. De eldste av barna var døde straks etter fødselen, men der var fire igjen: 1.Mads, 2.Nils, begge myndige og heime på Halbrend, 3.Pernille, gift med Steffen Olsen Nordre Folkestad i Askvoll og 4.Hele Margrethe, 20 år gammel, hvis verje var morbroren, Nils Gundersen Fauske, og som 1783 ble gift med Anders Andereen Aase som ble husmann på Halbrendskvia. Lagverje for enken var broren, Helge Hafstad. Boets aktiva var 479 og gjelden 400 rdlr. Enken frafalt boeslott og tok kår. Jakob Madsen Rotenes hadde 333 rdlr. tilgode i boet, og for denne sum ble gården utlagt på arvingene. Året etter, nemlig under 17.november 1779 skjøtte de gården til Rognalds sønner, Mads og Nils, halvparten til hver. Kjøpesummen var 166½ rdlr. for hver halvpart, og dessuten skulle de svare moren kår. Ifølge ministerialboken døde Helga Halbrend 78½ år gammel 1795, og dette er vel Helga Gundersdatter.

Grimeliverkets kjøp av Indre Halbrend og anlegget av smeltehytten der gav anledning til at det til bygda flyttet inn en del folk (304.) som var ansatt ved verket. Av sådanne er nevnt direktør Otto Iffert som en tid bodde på Ytre Skei. En jomfru Kristine Iffert som må ha vært direktørens datter eller søster, forekommer i ministerialboken som fadder 1763. Bergverkskriver Christoffer Koren *(Steen skriver snart Korn, snart Koren. Begge navn forekom. Det er derfor uråd å vite hva som er rett. O.Tj)* - nevnes som fadder og forlover 1761,1763,1764. Johan Koren, som ble konfirmert 1762, har rimeligvis vært en sønn av bergverkskriveren. Jakob Kullbrenner hadde barn til dåpen 1761, og 1766 nevnes Ole Arnesen Belgmaker. Seinere kommer vi til å nevne flere som leilighetsvis forekommer som knyttet til verket. Men av alle er der ingen som omtales så hyppig som stigeren, Poul Christian *232.* Hjortdal og inspektør Vilhelm Teting. Den førstnevnte bodde på Halbrend, den siste derimot hadde visstnok sin bolig i Bergen, men var ofte i verkets anliggender her i Førde. I 1761 ble han gift med Inger Margrethe Myhlenphort og hadde altså to svogre her i bygda, sogneprest Nils Lund og Christoffer Andreas Myhlenphort på Indre Skei,

Til høsttinget 1762 stevnte inspektør Teting Lars Solem og Ole Solemsli for ulovlig hogst i Halbrends skog. Han ville ikke denne gang forlange dem straffet for tyveri etter lovb. 6-17-27 eller 28, men påstod dem tilpliktet å betale 2 mark hver til sognets fattige og saksomkostninger. De to innstevnte tilstod sin forseelse og dømtes overensstemmende med Tetings påstand.

Denne sak ble behandlet av sorenskriveren. Men til samme høstting 1762 hadde Teting for birkedommeren innstevnt to andre saker. Den ene var rettet mot Rognald Gundersen Halbrend og er omtalt foran (305.) side 228. Den andre var rettet mot Bernt Karstad, og klagen gikk ut på at Bernt ulovlig skulle ha hogd i skogen. Bernt forklarte at han hadde hogd to trær etter den forrige eier, Helge Halbrends ordre, men dette var skjedd forrige års høst og før Helge hadde solgt gården til verket. Stokkene lå ennå et lite stykke fra hans bopel, som var husmannsplass under Halbrend. Plassens navn nevnes ikke. Saken ble utsatt, men ble ikke påanket pány.

Til sommertinget 1763 var Teting stevnt av Helge Gundersen Hafstad til å høre vitner, nemlig sogneprest Lund, direktør Iffert, Johan Koren, Ole Guldbrandsen og Rognald Halbrend. Stevningen var forkynt 16.juni på "Hyttestedet Halbrend i Paahør af Hytteskriveverens Dreng som sagde at Teting ikke var tilstede." Da Teting ikke var stevnt i Bergen der han holdt "Disk og Dug," skjønt han undertiden pleide å oppholde seg på Halbrend, kunne saken ikke fremmes. Vi får således ikke vite hva saken gjaldt eller hva de innstevnte vitner skulle forklare seg om.

233. Til samme sommerting var Teting også av direktør Iffert stevnt til et tingsvitne. Men da innvarslingen ikke var i orden, ble heller ikke dette tingsvitne fremmet. Hva tvisten gjaldt, vet jeg ikke, men tvist var det altså allerede nå mellom verkets egne folk. Ved sommertinget 1767 ble

det ført en sak, anlagt av Iffert mot Paul Hjortdal, men protokollførselen er ikke så fullstendig at en kan få tak i hva striden dreide seg om. Iffert hører en ikke mer om, men Paul Hjortdal forble boende i bygda.

(306.) Da Grimeliens verk kjøpte Indre Halbrend, må det ha vært tanken ved hjelp av skogen der å la ertsen smelte. Det ble bygd en smeltehytte av standerverk, tekt med rød tegIstein, inneholdende 4 smelteovner oppmurt vesentlig av gråstein og stamper med jernunderlag, som det ble leidd vatn til fra elva. Fremdeles ble det oppført et røsthus med 9 røstovner og et stort kollhus, begge av standerverk med sutak. Endelig begynte man å føre opp en stor "Husvaaning," åpenbart bestemt for verkets øverste personale, men dette hus ble ikke ferdig. De to stuene nedenunder var 1776 ennå uten vinduer, dører, loft og gulv, og huset i det hele ganske forfallent og avstøttet med atskillige rafter *(opplenger? O.Tj)* Det ble utført noen ganske få smeltninger, men så stanste virksomheten, og det hele døde bort. Hva grunnen til det var - om dårlig erts, for store driftsutgifter, for liten driftskapital o.s.v. har jeg ikke materiale til å bedømme. Tingboken viser kun at det var uenighet mellom interessentene, og at spesielt Teting anså seg forurettet både av stigeren Paul Hjortdal og fire medeiere, som han rettet voldsomme beskyldninger mot. Disse fremkom under et tingsvitne som han påstevnte til sommertinget 1772, og som utsattes fra ting til ting. Jeg skal meddele et og annet fra dette tingsvitne, selv om det ikke gir noe sammenhengende bidrag til verkets historie, fordi de fremlagte innlegg og dokumenter ikke kjennes. En har kun tilførslene i tingboken å holde seg til. *234.* (307.)

Til sommertinget for Førde 1772 hadde som sagt Teting stevnt Paul Hjortdal til å høre vitner. Vitnene var: Helge Hafstad, Elias Hjortdal (stigerens bror), Rognald Farsund og Jon Kvamme - altså utelukkende bygdefolk, og det som skulle søkes opplyst, var "de Omgangsmaader som Stiger Hjortdal har brugt i sin Tjeneste ved Grimeliens Kobberverk siden 1762 til nu ved hans Bestyrelse af Gruberne, Værkets Eiendele og Inventar, Halbrends Gaard, Skov, Huse, Sag, Smidje og Smeltehytte, Værkets Folk, Malmens Bestyrelse, Rostinger og Smeltninger og videre Behandlingsmaader i et og alt.." - hvorved verket og Teting med barn, som eide en sjettedel av verket, var tilføyd skade. Teting fremholdt også at ved verkets slette og utillatelige behandlingsmåte har kongen lidt tap av den toll og tiende som etter bergverkslovgivningen tilkommer ham, og dette tap var det Tetings plikt etter den av ham avlagte troskapsed som inspektør å søke opplyst. Til dommerenes spørsmål om ikke også verkets direktører var varslet til tingsvitnet, svarte Teting at det hadde han ikke gjort, da vitnene alene skulle forklare seg om Hjortdals forhold. Sorenskriveren mente at også direktørene burde vært varslet og nektet derfor å fremme tingsvitnet. Etterat kjennelsen herom var sagt, foreviste Teting to brev fra Rentekammeret av 28.juli 1764 og 14.juni 1766 og kopi av en supplikk eller ansøkning til

kongen av 14.juni 1770 om å få kommissærer oppnevnt til å dømme mellom ham og direktørene. Kongen hadde, forklarte han, også bevilget ham (308.) kommisærer, men disse hadde heller ikke hatt tid, og dette i forbindelse med den skade han hadde lidd i siste ildebrand (Det var en stor ildebrand i Bergen 2.april 1771), hadde bevirket at kommisjonen ikke er trådt i virksomhet. Han fremla videre en notarialbeskikkelse eller protest mot direksjonen av 11.mars 1772 og en supplikk av 4. mars 1772 til Norsk Kammer - begge i kopi.

Det mislykte tingsvitne ble behandlet av sorenskriveren. *235.* Paul Hjortdal svarte vissnok - som boende på Halbrend - for birkedommeren, med de 4 nevnte vitner hørte under sorenskriveren og var ikke pliktige å møte for birkedommeren.

Imidlertid hadde Teting til samme sommerting også stevnt Paul Hjortdal til et tingsvitne ved birkeretten - også til å høre vitner om hans mislige og utillatelige forhold ved verket og dets drift. Hverken Hjortdal eller de innstevnte vitner møtte. Birkedommeren spurte liksom sorenskriveren om direktørene i Bergen var stevnt, og Teting gav herom den samme forklaring som han hadde gitt sorenskriveren. Birkedommeren beklagde at Teting hadde gjort den lange reisen forgjeves, men kunne ikke forsvare å føre vitner og "avviste Sagen til lovlit stevnemaal." Etterat denne kjennelse var avsagt, gjorde Teting en lang tilførsel til tingboken. Direktørene hadde, uttalte han, handlet likeså ulovlig som Hjortdal, hvem han betegnet som deres tro, men ikke sin utro tjener. Han ville til rette tid og sted føre vitnesbyrd over dem, "forsaavidt de Interessenter angaar, som ulovlig har bemestret sig Værket." Han la fram de samme dokumenter som i det først refererte tingsvitne og utbad seg til slutt en avskrift av det passerte, og det ble lovt ham. - Skjønt Teting ikke (309.) hadde hatt mer hell med seg for birkedommeren enn for sorenskriveren, oppgav han dog ikke saken. Til å føre vitner for sorenskriveren gjorde han dog ikke nye anstalter, men til høsttinget 1772 påstevnte han atter tingsvitne for birkeretten og varslet nå både Paul Hjortdal og direktørene i Bergen. Hjortdal lot ikke høre fra seg, men fra direktørene fremkom det et innlegg. Av de innstevnte vitner møtte kun Peder Halvorsen - visstnok en av verkets egne folk. Direktørenes innlegg kjenner en ikke, men av Tetings bemerkninger til samme kan en forstå at de protesterte mot vitnenes avhør, og at de påberopte seg at de hadde gitt direksjonen fra seg. Teting tilføyde nemlig at hvis vitner nektet avhør i sådan sak, der angår kongens innkomster og et erstatningakrav på over 8000 rdlr fra hans (Tetings) side, da kunne *236.* hverken kongen nyte sine tilbørlige innkomster eller andre folk være sikker for deres eiendeler. Og når direktørene nå etter i samfulle 9 år å ha "beskadiget" kongens eiende så vel som Tetings sjettepart i verket frasier seg direksjonen, kan det ikke frita dem for "deres forrige Gjerninger." Teting fremla til slutt innlegg av 19. november 1772 og de til vitnene bestemte spørsmål og påstod kjennelse om at vitnene skulle føres. Da direktørene hadde begjært utsettelse for å få gjøre seg bekjent med vitne-

spørsmålene, avsa birkedommeren kjennelse, hvoretter saken skulle utstå til neste sommerting. Da sommertinget kom, 9.juli 1773, innfant Teting seg i retten, og spurte om det til retten var innkommet noe fra direktørene eller fra Hjortdal, og bad i så tilfelle om at det måtte bli opplest, og at han måtte få kopi av det. Til retten var intet kommet, og lensmannen ble derfor (310.) sendt bort til Hjortdal for å spørre om han fra direktørene hadde fått noe å erindre eller innlevere. Da lensmannen kom tilbake fra Hjortdal med den beskjed at han intet hadde å fremlegge i retten, begjærte Teting, idet han henholdt seg til sitt innlegg av 19.november 1772, at retten ville forelegge vitnene under "Faldsmaalstraf" å møte til høsttinget. Birkedommeren bestemte da: Tetings vitner antas, og saken utstår til høsttinget. Høsttinget 1773 kom, og Teting var på pletten, men ingen av hans motparter møtte. Han hadde lovlig innstevnt som vitner: Anders Jakobsen Busk, Christoffer Andersen Smelter, Peder Haldorsen og Anders Henriksen på Halbrend - alle fire visstnok verkets folk - og dessuten Daniel Olsen Øren, Rognald Olsen Skjæret og Rognald Gundersen Halbrend, men ikke en eneste av disse møtte. Birkedommeren forela vitnene under lovens "Faldsmaal" å møte på sommertinget. Sommertinget 1774 kom, saken påberoptes, og Teting var atter på pletten. Han hadde ikke besørget forelegget forkyndt for vitnene, fordi han antok at birkedommeren hadde gjort det, og i et innlegg av 8.juli 1774, som han fremla, anførte han at birkedommeren hadde gitt ham løfte herom. I den anledning tilførte birkedommeren at det var skade at Teting *237.* ikke bedre hadde latt seg undervise nærmere i lov og forordninger når han vil føre vidløftige prosesser. Det er usannferdig at han hadde gitt Teting noe løfte som anført. Forordningen av 3.mars 1741 sier uttrykkelig at saksøkeren skal besørge forelegget forkyndt og fremlagt i retten, og forordningens § 3 bestemmer at når dette forsømmes, skal der betales 2 lodd sølv til justiskassen, før (311.) ny foreleggelse må bevilges. Etter at Teting derpå kontant i retten badde betalt 2 lodd sølv eller 1 rdlr., tilførte birkedommeren et nytt forelegg, hvorved de før nevnte sju vitner ble pålagt under lovens "Fuldmaalsstraf" å møte på høsttinget. Ved høsttinget 21.november 1774 ble saken behandlet for siste gang. Teting hadde nå latt det seineste forelegg forkynne og fremla derhos et innlegg av 21.november 1774. For Paul Hjortdal fremla broren, Elias Hjortdal, et innlegg, likeledes datert 21.november 1774, belagt med et brev fra berghauptmann Schiøller, datert Trondheim 17.desember 1763. Endelig fremla Elias Hjortdal på brorens vegne et innlegg fra Alexander Walcace, Jakob Rieck og Nils Koren - der må ha vært verkets innstevnte direktører. Vitnene møtte. I anledning motpartens innlegg gjorde Teting en lang tilførsel til tingboken. Den utmerker seg ved et voldsomt språk og grove beskyldninger av samme slag som vi før her sett. Noen klarhet over tvistens opprinnelse og forløp gir den ikke, men jeg skal likevel referere en del av den og særlig de mest fremtrædende kraftsatser. - Teting uttalte at Paul Hjortdals dumdristige innlegg ikke burde komme i betraktning, for i så

fall kunne han fritt stjele og røve kongens bergregalier og gi andre anledning til å gjøre det samme. Det var en åpenbar løgn at berghauptmannen da han var der, hadde innlevert til Teting og de andre interesserte i verket noen skriftlig erklæring om verkets uduelighet, men vel hadde en del ulovlig mot verkets plan innkjøpt seg i verket (312.) og dumdristig, voldsomt og hemmelig opphevet verket og bortsendt dets arbeidere, mens bergamtet sist i juli 1763 var her i Førde, 238. hvor verket allerede på Teting og hans barns sjettedel hadde påkostet til 5000 rdlr. I samling av 21. og 24. september samme år var det vedtatt og underskrevet av samtlige interessenter at alle forrige betjenter skulle få sin avskjed og gjøre Teting fullkommen leveranse for verket og dets inventar til dets videre drift, men kort etter opphevet de atter Hjortdel av egnen tiltagen makt verket for annen gang og tok nøklene vekk, så da Teting fra Førde begav seg ut til Grimeliens gruber, fant han alle ting vekkgjemt og nøklene bort-tatt. Teting kunne ikke alene påstå denne kontrakts oppfyllelse, men etter planens innhold og samtlige interessenters vedtakelse i samlings-protokollen 20.juni 1760 skulle han ha 450 rdlr. i årlig lønn og ikke kunne avsettes uten etter "Lands Lov og Ret." Hans krav på interessentene gikk nå opp i over 10 000 rdlr., og man kan derav se at Stiger Hjortdals anbringender ei kunne komme i betraktning, for i så fall kunne han ennå vedbli å bedra kongen og interessentene. Birkedommeren avbrøt her Teting og åtvarte ham under trugsel om mulkt å holde seg til saken, men Teting mente han holdt seg til saken, og alene besvare motpartens innlegg, og fortsatte i samme toneart. Brevet fra berghauptmannen som Hjortdal påberopte seg, hadde her intet å gjøre, for her skulle de innstevnte kun høre vitner. Hadde Hjortdal hatt noe å påstå, da burde han straks innen retten kommet (313.) frem dermed og ikke først nå etter 2½ års forløp og etter at det var felt kjennelse om vitnenes antakelse. Han påberopte prinsipaler anså Teting ikke andersledes enn som voldsmenn, der sammen med ham hadde røvet kongens "Indtræder" og Teting og barns velferd. Dessuten hadde disse hans prinsipaler ved deres innlegg for denne rett frasagt seg direksjonen, og verkets drift hadde de frasagt seg 1762 og siden likevel lovstridig opptatt driften. Han sluttet med å begjære sine vitner avhørt. - Deretter avsa birkedommeren sådan kjennelse: Av de fremsatte 67 vitnespørsmål dristet han dog ikke å fremlegge flere enn nr, 44, 45 og 46. De andre tilsiktet åpenbart en 239. forbuden inkvisisjon hvortil Teting ikke var berettiget. Spørsmålene går dels utenfor stevnemålet, dels handler de om ustevnte, ja avdøde personer til deres fornærmelse, dels handler de om fornæme-lige ord, uttalte for mange år siden, dels spørres om ting som må være Teting uvedkommende, dels skal vitnene skjønne om fremmede handlinger blott etter Tetings oppgivender. Overalt legges vitnene ordet i munnen ved de lange spørsmål, så meningen ville være ubegripelige for enfoldige bønder og svarene tvetydige. Liksom hele saken går utenfor en ordentlig og lovlig rettergangsmåte, vil også i hvert spørsmål finnes feil som gjør dem uantakelige. Da dette var

tilføyd av birkedommeren, erklærte Teting, at når vitnene ikke ble forelagt alle spørsmålene, frafalt han også de tre, som dommeren var (314.) villig til å forelegge. Birkedommeren eragtede nu - ganske visst med lettet sinn - at da de godkjente spørsmål var frafalt og de øvrige underkjente, blir intet videre å foreta enn tingsvitnet å avslutte.

Tingsvitnet hadde stått for retten henved 2½ år og vært behandlet på fem ting, men ikke et eneste vitne var blitt avhørt, og Teting hadde således intet utbytte av sine reiser, sine utlegg og alt sitt strev, kun skuffelser og ergrelser. Av tingsvitnet ser en at uenigneten om verkets interesser var begynt omtrent på tid da verket kjøpte Indre Halbrend.

Samtidig med foran refererte langvarige tingsvitne hadde Teting et annet anliggende for retten som visstnok ble oppgjort i et rettsmøte, men hvor ham ikke hadde mer hell med seg enn i nyss nevnte sak. Til høsttinget 1773 var en sak påstevnt av handlende i Bergen, Paul Meyers Enke, mot de to brødrene Paul og Elias Hjortdal. Teting som i eget ærend skulle inn til Førde, fikk fra enken med seg vitnespørsmål og en del andre dokumenter som han skulle levere under hennes sak. Da denne skulle iretteføres 18.november 1773, fremstod Teting og forklarte at de papirene han hadde fått hos md'me Meyer, hadde ligget *240.* i hans kiste sammen med andre ham selv tihørende saker, men kisten var natten til siste tirsdag frastjålet ham. Kisten hadde da den ble stjålet, stått i hans losjement på Ytre Hafstad hos Rognald Gundersen og i den stua hvor så vel Rognald og kone som Teting hadde ligget. I anledning dette tyveri tilstevnte Teting til sommer-tinget (315.) 1774 et tingsvitne for birkedommeren. Hertil instevnte han flere vitner, og til å høre disse vitner varslet han Paul og Elias Hjortdal samt Ole Andal. Hverken vitnene eller de innvarsl-ede møtte, og Teting forlangte da at birkedommeren skulle forelegge vitnene å møte til høst-tinget, men det ble nektet, idet birkedommeren avsa sådan kjennelse: At Teting som en privat person vil anstille noe forhør i anledning den ham frakomne kiste er inkvisitorisk, følgelig mot loven. At han stevner personer til å høre vitner i denne sak uten videre sakgivelse strider direkte mot lovb.1-4-1 og 5. Altså kan denne stevning ei antas, men saken blir å avvise til lovligere omgangsmåte, hvorom han kan la seg undervise, idet hans rett deretter blir ham reserveret. Mr. Teting stevnte brødrene Hjortdal til å høre vitner, kan det ikke bety annet, enn at vitneførselen var rettet mot dem og at han mistenkte dem for befatning med kisten. Seinere hører en ikke mer om denne sak. -

Den 11.april 1776 ble det holdt en besiktigelse og takst over Indre Halbrend og over Grimeli-verkets eiendom der. Forretningen var rekvirert av interessentene, konsul Alexander Wallace, Jakob Rieck og Nils Koren (s. 237) ved brev, datert Bergen 23.februar 1776. For rekvirentene møtte Henrik Nitter, og tilstede var verkets oberstiger Paul Christian Hjortdal som hadde med seg smelteren Christoffer Andersen (s.336) og røstvenderen Peter Petersen. Først

taksertes gården med tilliggelser og de på gården stående bondehus som ble oppregnet å være 27 i tallet, når uthus og stølshus ble medregnet. Blant husene nevnes saghuset, smien og kvernhuset med en "forbrugt" kvern. På (316.) foranledning av retten opplyste Hjortdal at saga tilhørte Indre Halbrend *241.* men at Rognald Ytre Halbrend for sin og kones levetid hadde rett til å bruke den de to siste dagene i uken mot sjøl å holde sagblad og trosse. Videre opplyste Hjortdal at til gården hørte to plasser, Skjæret og Øren, men at Rognald for sin og kones levetid skulle ha den halve avgift av Skjæret. Husene på Øren tilbørte husmannen, husene på Skjæret derimot gården. Gården taksertes til 1000 rdlr., men i denne takst var ikke innbefattet verdien av de av verket oppførte hus, som taksertes særskilt. Disse hus er oppregnet foran, side 233. Om smeltehytta uttalte retten, at da man ikke visste enten den skulle brukes der den nå stod og etter sin opprinnelige bestemmelse eller ikke, kunne en ikke taksere annet enn det jern som fantes der, så vel i ovnene som i de andre innretninger, så vel som taksteinen, da bygningen i seg sjøl så vidt treverket angikk, ikke kunne tas i synderlig betraktning. Smeltehytta med innretninger ble taksert til 57 rdlr., røsthuset med de 9 røstovner ble verdsatt til 1 rdlr. og det store kollhuset til 5 rdlr. Så var det det av verket påbegynte store våningshuset, som var bestemt for verkets øverste personale, men som ikke var blitt ferdig og nå stod til nedfalls, støttet av rafter. Dette taksertes til 24 rdlr. Hjortdal opplyste at den forrige belgmaker ved verket, Ole Arnesen, som seinere kom til Loftet (Gjestgiversted ved) Holmedal, hadde innrettet seg en liten bekvemmelighet i husets vestre kammer ved å bekoste loft, gulv og dører, Nitter mente at huset fikk beholde den allerede satte takst, og at en fikk overlate til verket om de ville yte Ole Arnesen noen erstatning for hans (317.) bekostninger. Deretter taksertes verkets inventar og løse effekter. Først 2 par belger med tilbehør, som etter det jern dertil hørte, ansattes til 10 rdlr. Den neste dag,12.april, fortsattes taksten over de løse effekter, blant hvilke jeg skal nevne: Noen store, nye, støpte pukkverkstempler som tilsammen veide 31 våger, ansattes til 15 rdlr. 3 mk. en jernbeslått malmvogn 4 rdlr., en gammel hest 4 rdlr., to ambolter ett skruested og en beitel 8 rdlr. 4 skill., en stor gammel ubrukelig *242.* bomseilsjakt med inventar 20 rdlr. og ca 25 tønner kold rostet malm 8 rdlr.2 mk. Den samlede takst på gård, hus og løsøre ble 1192 rdlr. 8 skilling. Det takserte ble, heter det til slutt, av Nitter overlevert til overstiger P. Hjortdals varetekt. Hva som foranlediget denne forretning, er meg ubekjent. Det ligger nærmest å tenke på et slutteppgjør eller et eventuelt salg. Noe sådant fant dog ikke sted før 9 år seinere, og verket vedble til da å stå som eier av gården. - Man vil legge merke til at ingen besetning på gården ble taksert, og grunnen dertil må ha vært at verket ingen besetning eide. I panteboken finner man en obligasjon av 7.september 1772 hvorved Paul Hjortdal for 550 rdlr. pantsetter til sogneprest Lund løsøre av forskjellige slag, deriblant 16 kyr, 4 kviger, to kalver, 33 sauer med lam og 30 geiter. Han har altså eid besetning, og det

samme har han vel også gjort 1786. Ved nevnte obligasjon til Lund pantsatte Paul Hjortdal også et naust ved Sjøen, et nytt naust på Halbrend, fløttmannstua, en jakt med seil og komplett tilbehør, en ny fem-keiping, en ny firkeiping, to seksæringer og en ny færing, 30 nye torskegarns-bolker, en kastenot, to brislingbolker, liner, vabein, klepper, fiskesnører, eik- og furutønner, ankrer og kagger, 6 nye skinnstakker (318.) med bykser og 6 par sjøstøvler. Det ser således ut til at Paul Hjortdal for sin private regning har drevet fiskeri.

Paul Hjortdal ble etter takstforretningen 1776 fremdeles boende på Halbrend som bestyrer av gården. Den 8.juli 1778 utferdiget han på verkets vegne festeseddel til Rognald Olsen på plassen Skjæret. Og den 24.juni 1779 fikk han kongelig bevilgning til på verkets vegne å drive Halbrends bygdesag til å skjære til "eget og Bygdens Brug" Tillatelsen gjaldt kun så lenge skogene uten å forhugges avgav det fornødne tømmer, og det skulle kun skjæres vankanta bord hvorav intet måtte utføres av bygda. Side 230 har vi sett at Rognald Olsen Halbrend eller Skjæret i året 1/10 1775 - 1/10 1776 hadde stått for verkets skur, men i skuranmeldelsen på høsttinget 1777 sies det at Paul *243.* Hjortdal på verkets vegne hadde skåret 55 enkle bord. I skuranmeld-elsene på høsttinget 1779 sies Anders Eriksen Kvamme å ha skåret på verkets vegne, og det samme sies på høsttingene 1781,1762 og 1783 da verkets skur oppgis til henholdevis 260, 260 og 270 vankanta bord Jeg skulle tro at Paul Hjortdal har fraflyttet Halbrend og forlatt bygda 1779 eller 1780, da jeg ikke seinere har funnet ham omtalt.

Vi har sett at Vilhelm Teting kort etter at Grimeli-verket hadde kjøpt Halbrend følte seg kallet til å forsvare gårdens skog mot uberettigedes hogst. Også seinere mens striden mellom ham og Hjortdal stod på, opptrådte han som skogens forsvarer. Den 10.juni 1773 utferdiget han et dokument som han lot tinglese. Det hadde følgende (319.) innhold: Såvidt han minntes, var skogen tidligere fredlyst, men dessuaktet var den dog på aller ulovligste måte blitt beskadiget og fast ødelagt, således som ved det begjærte tingsvitne over Paul Hjortdal skulle bli opplyst. I anled-ning denne ulovlige skoghogst som hadde funnet sted siden verket 1761 ble eier av Halbrend, tvert imot de kongelige skoganordninger, fant han seg som eier av en sjettepart av verket og av Halbrend og som verkets inspektør nødsaget til pány å fredlyse skogen, så at det heretter aldeles ikke måtte hogges i den hverken av forpakter eller andre hvem det så måtte være. Heller ikke lauvskogen måtte hogges uten for så vidt det trengtes til beboernes "høinødvendige" husbruk. Han sluttet med å si at direktørene hadde til by- og bygdeting ved utferdigede dokumenter frasagt seg verkets direksjon og bestyrelse, og han truet dem som hogg eller lar hogge med en straff som lov- og skogforvaltningen bestemmer.

Forbudet er dog visselig ikke blitt respektert, og så vidt jeg kan forstå, har Teting intet oppnådd ved sin langvarige kamp mot direksjonen.Ved obligasjon, datert Kjøbenhavn 29.august

1770, hadde han til sin derværende svoger Ulrik Anton Myhlenphort for 522 rdlr. pantsatt sin andel i Grimeliens verk og sitt "grundmurende Hus i Bergen" m.m., og det sies i obligasjonen at gjelden skriver seg fra at Myhlenphort *244.* har oppholdt ham med penger " i de Aar han havde ligget i Kjøbenhavn for at søge sine Sagers Fremme." Det var rimeligvis allerede da dårlig bevendt med hans økonomiske stilling, og branden i Bergen 1771 har ytterligere forverret den. Han døde 1784. (320.) Ved skjøte, datert Bergen 12.mai 1785, solgte Jacob Reich *(tidligere har jeg lest navnet for Rieck, sier Steen i en parentes, og det er sikkert også det rette. En Jacob Jacobsen Rieck ble døpt i Korskirken 23/8. 1712 og døde 17/11. 1787. Han fikk borgerskap 1753. Faren var fra Rostock i Tyskland. I telfonkatalogen finner jeg navnet Rieck under 8 forskjellige nr. Ovennevnte Jacob Jacobsen Rieck er sikkert vår mann. O.Tj)* - på egne vegner og for de øvrige interessenter i Grimeliens verk Indre Halbrend med påstående by- og bondehus til Erik Eriksen for 1270 rdlr. Smeltehytta var dog unntatt fra salget. Mot skjøtet fremkom det en protest fra kaptein Andreas Adam Bech *(kompanisjef fra 14/8.1782 til han fikk avskjed 25/4.1788. O. Tj.)* I protesten, som ble tinglest, sier Bech at han ved auksjonen i Bergen over gården ble høyestbyd-ende med 1260 rdlr, og straks han fikk vite at budet ikke ble approbert, bød han 1280 rdlr. Han protesterte mot skjøtet til Erik Eriksen og reserverer seg rett til gården og mot selgerne for deres ulovlige fremgangsmåte. Det burde, mente han, komme i betraktning at de hadde "betaget" ham leiligheten til å skaffe seg bolig i sitt kompanidistrikt, hvortil de ved sin bekjentgjørelse hadde "underbudt," i hvilken anledning han hadde hatt reiser og bekostninger. Protesten førte ikke til noe. Hvorfor Erik, som bød 10 rdlr. mindre, ble foretrukket for Bech får en ikke vite. Erik Eriksen var fra Nedrebø i Jølster og ble 8.juli 1785 trol. med Pernille Helgesdatter Hafstad, altså datter av Indre Halbrends forrige eier, Helge Gundersen. I sitt skjøte til verket av 17.november 1761 hadde Gunder forbeholdt forkjøpsrett til gården for seg og sine barn under visse omstendig-heter, og måskje er det denne forkjøpsrett som har bevirket at Erik fikk kjøpt gården. At *245.* hans skjøte er noen uker eldre enn forlovelsen, taler ikke herimot, for forbindelsen var naturligvis avtalt før den offisielle forlovelsen fant sted. Etterat Indre Halbrend i 24 år hadde vært i verkets eie, var den nå kommet tilbake til en sønnedatter av Gunder Rasmussen, som 1726 kjøpte gården av kongen.

Side 243 så vi at Anders Eriksen Kvamme 1781, 1782 og 1783 brukte Halbrends-saga på Grimeliverkets vegne. I 1782 og de nærmest påfølgende år kalles han også Anders Eriksen Halbrend. På høsttinget 1785 ble det oppgitt et saga ble brukt av Mads Rognaldsen Halbrend på den nye eier, Erik Eriksens vegne, men ennå mars 1786 finner vi Anders Eriksen kalt Halbrend og altså boende der, idet han da hadde sønnen Anders til dåpen. Anders Eriksen var sønn av Erik Trulsen Kvamme, gift med Helga Andersdatter Tefre og ble 1779 eier av en part av Tefre,

lnr.117. At han skulle ha flyttet til Halbrend alene for å drive sagbruk, synes meg lite rimelig, og det ligger nær for hånden å formode at han har brukt Indre Halbrend fra den tid Paul Hjortdal flyttet derfra og til Erik Eriksen overtok gården. Anders Eriksen og kone var hyppig faddere de årene de bodde på Halbrend. Fra Halbrend flyttet de til sin eiendomsgård Tefre.

Om de personer i underordnede stillinger som tilflyttet Førde i anledning driften på Halbrend, vet en ikke stort. Ministerialboken for tiden 1/1 1765 til 30/6 1781 er borte, så fra den har en ingen opplysninger. Mest vet en om Ole Arnesen Belgmaker.

Til sommertinget 1766 stevnte Ole Arnesen smed Christian (322.) (etternavnet har jeg ikke med sikkerhet kunnet tyde), fordi han hadde solgt ham en stue og mottatt håndpenger, men likevel seinere solgt stua til en annen.

Da Christian ikke møtte, ble saken utasatt og ble ikke behandlet seinere. Det er mulig at smeden også var en av verkets folk, men på Halbrend kan han ikke ha bodd siden saken var innstevnt for sorenskriveren. Tidligere har vi sett at Ole Arnesen på egen kostnad hadde *246.* innrettet seg bolig i det nye store våningshuset som verket førte opp på Halbrend, men som ble ståene halvferdig. Ole Arnesen fikk sin kone i Førde, idet han ble gift med Oline Olsdatter Gravdal. Den 28. august 1773 fikk han auksjonsskjøte på gjestgiverstedet "Loftet" ved Holmedal og en part i Vik, og der bodde han fremdeles 1791.

Christoffer Andersen Smelter omtales 1773 mellom de vitner som Teting ville føre under tingsvitnet mot Paul Hjortdal. Han er antakelig identisk med den Christoffer Andersen Halbrend som omtales på sommertinget 1781. På dette ting lot nemlig fogden forespørre om Chrisoffer Andersen Halbrend som hadde fått av det "kongelige Korn" og var bortreist, hadde etterlatt seg noe, og til det ble det svart at han var reist derfra som en fattig mann, at han intet hadde atterlatt seg, og at han nå skulle være i Bergen. Det kongelige korn var korn som kongen hadde sendt hit opp i anledning den herskende dyrtid.

Til sommertinget 1765 var Ole Sunde, "arbeidende på Halbrend," og Anne Karlsdatter av fogden innstevnt for leiermål. For Annes (323.) vedkommende var stevningen forkyndt "i Paahør af den Dreng som tjener Stigeren paa Halbrends Værk." Ingen av de innstevnte møtte, og saken ble derfor utsatt. Deretter ble den behandlet på høsttinget, og da var stevningen for Ole Lundes vedkommende forkynt "paa Halbrend, hvor Stevnevidnerne fandt Værkets Stiger som sagde at han ikke var der." Saken utsattes, men ble ikke seinere behandlet. Etter hva her er forklart om stevningens forkynnelse, må en tro at også Ole Lunde har vært en av verkets folk.

xxx 0 xxx.

Erik Eriksen var født omkring 1755 og altså 30 år gammel da han kom til Halbrend. Han ble snart en fremstående mann i bygda og nevnes ofte i tingbøkene. Han skar ikke så lite på saga,

meget mer enn hans formenn på gården hadde gjort. For skogen på Halbrend var 247. det et hell at det ikke ble til noe med driften av smeltehytta. Hadde anlegget på Halbrend vært mer vellykket, ville det nok snart ha vært forbi med skogen der. Forklaringene om hva som ble skåret ble avgitt på høsttingene, og etter disse hadde Erik med 1785 ved Mads Rognaldsen Halbrend skåret 800 bord. De påfølgende år drev Erik saga sjøl, og skuren oppgis nå således: 1786 til 400 bord, 1787 til 1000 bord, 1788 til 1600 bord, 1789 til 1310 bord, 1790 til 1570 bord, 1791 til 1524 bord, 1792 til 1320 bord og 1793 til 790 bord. Samtidig ble det på saga av Ytre Halbrends oppsittere skåret mindre partier. Det var med heimel av den Paul Hjortdal eller Grimeli-verket gitt bevilling av 24.juni 1799 at Erik skar (s.242). Det skulle kun skjæres vankanta bord, og intet skulle utføres, men det tør nok hende at Erik ikke tok det så nøye med det. Side 148 foran (324.) har vi således sett at han 1806 hadde skåret dobbelte bord til Gunder og Iver Bruland. I 1790 søkte han om tillatelse til å skjære planker til et skip, men Rentekammeret forlangte opplysning om hans skog tålte en sådan hogst. Om det fikk Erik beskjed i et brev av 4. november 1790 fra fogd Lambrechts, og han tilstevnte da en besiktigelse av skogen, som ble holdt 8.juni 1791. Birkedommeren gjorde skjønnsmennene oppmerksom på at de skulle ta hensyn ikke bare til hva skogen tålte, men også til bygdens behov. Skjønnsmennene uttalte at Indre Halbrends skog visst-nok hadde lidd "megen skade ved indfaldende Storm for nogen Aar siden," men den var dog ennå i noenlunde tålelig tilstand, da der både fantes hus- og sagtømmer så vel som mindre sorter i vekst. Deres endelige uttalelse ble: "at om end denne voxende Halbrends Skov kunde taale at afgive for et par Aar noget Tømmer til Skibsplanker, saa var dog de dertil tjenlige Træer ei endnu hverken saa førlige eller av den Betydenhed at noget vist Antal deraf i dette Tilfælde kunde bestemmes, og overalt vilde saadan Udførsel være Høist skadelig for dette vidløftige Førde Præstegjæld, hvor jordbrugene er mange og Skovene ikke alene ganske faa men allerede meget 248. udhugne, - for ikke at tale om det tilgrændsende Jølster Præstegjæld hvor der kun er en Gaard, som endnu har noget lidet Fureskov til Husebygning." Etter denne uttalelse av skjønnet må en anta at den begjærte tillatelse er blitt nektet. I V. bind, side 67 o.f.s. er fortalt om en voldsom storm som søndag 20.november 1785 blåste ned en masse trær i Moskogen. Måskje er det den samme storm som ovenfor er siktet til når skjønnsmennene taler om at Halbrend-skogen hadde lidd meget ved innfallende storm.

Erik Eriksen forekommer ofte som lagrettemann og skjønnsmann. Således var han 10.desember 1793 sammen med naboen, Nils Rognaldsen Halbrend og fire andre menn med på å skjønne hva ei ny bru over Brulandselva i postveien ville koste. Skjønnet var rekvirert av generalveimesteren, major Hammer. Kostnaden med brua ble satt til 120 rdlr. 3 mark. Den 29.april 1797 var han med i en besiktlgelse av et av løytnant Storm som entreprenør oppført nytt

tilhus på Toene for Nordre Søndfjords kompani. Skjønnet erklærte telthuset kontraktmessig bygd. - Ved forordning av 3.juni 1796 ble det bestemt at det skulle være faste stevnevitner for fremtiden, og som sådan ble da Erik oppnevnt. Dette hverv sa han fra seg 1802 og i hans sted oppnevntes da Tosten Hansen Hjelle.

Eriks kone, Pernille Helgesdatter, døde 41 år gammel 1799. Skiftet etter henne ble holdt 5.juli 1799. De hadde følgende 6 barn: 1.Helge, 12 år, 2.Ludvig, 11 år, 3.Bendix, 7 år, 4.Mads, 2 år, 4.Inger, 9 år, 6.Johanne, 4 år. Erik hadde betalt 1270 rdlr. for gården. Nå ble den taksert til 600 rdlr. Likevel var beholdningen i boet 1933 rdlr. Etter en obligasjon av 1797 hadde boet til gode hos Johannes Årset 230 rdlr. og etter en obligasjon av 1798 hos Christen Daae til gode 200 rdlr. og hos sogneprest M.Lund 100 rdlr. Boet eide ei jakt på 4 lester og en sølvkanne som veide 134 lodd. Gården ble utlagt således at Erik fikk 36 mk., hver sønn 7 mk. og hver datter 4 mk.

St. Hans 1800 ble Erik gift påny. Hans annen kone het Ingeborg *249.* Rognaldsdatter og var enke etter Anders Olsen Gjerland, som hadde vært utkommandert som soldat og døde på Østlandet 1789. Med Ingeborg fikk Erik en liten part i Gjerland, og den solgte han ved skifte av 31.oktober 1905 (*må være 1805. O.Tj*) til hennes sønn av første ekteskap, Rognald Andersen Gjerland. Erik og Ingeborg hadde sønnen Anders, født 1805, fikk 1834 skjøte på Hagen (Se foran s.13)

På sommertinget 1797 ble skatterestansene reviderte under (medvirkning) av Erik Eriksen og noen andre tilkalte menn, og det samme var tilfelle på høsttinget 1800. Når en erindrer at han var stevnevitne 1796-1802, må en anta at han både kunne lese og skrive. Ved en åbotsforretning 2.april 1799 over Førde prestegårds hus rekvirert av sogneprest M. Lind, møtte på almuens vegne blant andre også Erik Halbrend, og som skjønnsmann finner en ham ofte benyttet, således ved en besiktigelse 26.april 1815 over Ytre Skei og ved odelstakst 9.november 1816 over samme gård, likeså også ved en besiktigelse 3.juli 1819 over kapteinsgården Hornes. Som fadder finner en Erik og hans første kone, Pernille, ofte nevnt. I 1792 var de begge faddere for kapellanen, hr.Johan Daaes sønn, Ludvig, som ble militær og var far til statsråd Ludvig Daae. Og i 1795 var Erik fadder for løytnant Meidells sønn, Frantz Henrik.

På auksjon 7.november 1803 kjøpte Erik for 130 rdlr. Digernes, lnr.154, men 1806 solgte han gården for 147 rdlr.til brukeren, Ole Knutsen som gav ham obligasjon for 130 rdlr. (V.bind s.238). - Eriks sønn av hans siste ekteskap, Anders, fikk 1826 skjøte på Bruland, lnr.164, som utvilsomt var kjøpt for farens penger. Men de odelsberettigede innløste gården, og 1829 skjøtte Erik den som kurator med en avanse av ca 100 spdlr. til Ingebrigt Andersen Skei. Om det er fortalt foran side 44-45.

(327.) I det første snes år Erik bodde på Halbrend, kan jeg ikke se at han hadde prosesser. Men da han ble eldre, hadde han ikke så få sådanne, og desto flere ble det jo eldre han ble. Jeg skal gjengi disse *250.* etter tingbøkene og tar med et og annet som jeg har funnet om ham der.

Til høsttinget for Jølster 1806 stevnte Erik Nils Olsen Møklebust, fordi denne skulle ha gjort skade på jekta hans. Sommeren 1805 hadde Josef Andersen Bruland brutt jekta en tur til Bergen, og straks etter ham hadde Nils Hafstad leid den, og straks etter denne igjen Nils Møklebust. Saken ble pådømt 29.juni 1807 med det utfall at Nils Møklebust ble frikjent, da retten ikke fant det "til fuldkommenhed" bevist at skaden kunne tilskrives ham.

Høsten 1810 bestemte generalveimester Hammer at det skulle oppføres ei ny bru av stein over Halbrendselva, og 28.november s.å. opptok retten skjønn over hva ei slik ny bru ville koste. Retten uttalte at steinen måtte hentes i ¼ mils avstand, og at heller ei fantes nærmere enn ½ mil. De anslo brua til å koste 2000 rdlr. Arbeidet bortlisitertes (*sette bort på anbud. O.Tj*) til lensmann Anders Trulsen Bruland og Erik Eriksen Halbrend, og på foranledning av dem ble det holdt en besiktigelse 15.september 1812 for å få avgjort om arbeidet var ordentlig utført. Skjønnet erklærte seg tilfreds med brua, men den var ennå ikke kalkslått, og det ble lovt gjort våren 1813. Skjønnet uttalte at entreprenørene ikke kunne være skadesløs med mindre de fikk 1300 rdlr., og det var 400 rdlr. over lisitasjonssummen.

Den 6.november 1800 hadde Erik Halbrend gitt Mads Pedersen feste på plassen Skjæret. Ved høsttinget 1812 saksøkte han Mads, fordi (328.) denne hadde brutt festekontrakten ved ikke å utføre det lovte arbeid. Vitner i saken var naboene, Nils Rognaldsen og Andreas Gundersen Halbrend. De forklarte at Mads hadde sagt at han ikke ville prestere noe arbeid in natura, men at han ville betale 1 rdlr. for de 8 dager han skulle arbeide. Erik påstod Mads fradømt sitt feste, men det gikk ikke dommeren med på. Han kunne ikke fradømme ham festet, da - som det heter- dette ikke var påklaget og påstevnt. Men han tilpliktet Mads fremtidig *251.* å utføre arbeidet in natura.

Foranlediget ved lov av 1.juli 1816 om skatt av sagen og lov av 8.juni 1818 om sagbruksvesenet lot Erik Halbrend 31.oktober 1818 avholde en besiktigelse av sin sag. Retten uttalte at saga hadde et tålelig godt "Vandfald" og ansatte skuren til 8 tylfter tømmer årlig. Etter loven av 1816 var skatten 4 skilling pr. tylft tømmer.

Den 25.juni 1819 ble behandlet en åstedssak, tilstevnt av Erik Halbrend mot naboen Andreas Gundersen, som eide halvdelen eller ½ laup i Ytre Halbrend. Saken gjaldt innhegning av kvier oppe ved Halbrendstølen, og at Andreas hadde oppført gjerder der oppe som Erik anså seg fornærmet ved. Da saken ble utsatt til neste dag for at partene skulle ha høve til å komme overens, møtte den andre eier av Ytre Halbrend, Rognald Nilsen, som anførte at saken like meget gjaldt ham som Andreas Gundersen. Han påstod derfor saken avvist, og til det sluttet også

Andreas seg, og denne avvisningspåstand tok retten til følge. Jeg kan ikke se at saken ble påstevnt pány.

Den 9.mai 1821 holdt birkedommeren forhør på Førde tingsted for å avgjøre hvorvidt noen som løsgjengere anmeldte personer kunne (329.) straffes som sådanne. Blant de anmeldte var Eriks sønn, Mads. Denne forklarte at han var i tjeneste hos faren, og dette stadfestet faren. Under forklaringen bante Erik gjentatte ganger, og fogden påstod ham mulktert såfremt han som var "en bekjendt skikkelig og bra Mand," ikke ville be retten om tilgivelse. Erik gjorde ikke det, men vedble å banne og var ellers "uvillig." Derfor ble han på stedet idømt en mulkt av 2 spdlr. til Førde prestegjelds fattigkasse. Erik var ved denne tid en mann på 65 år, så en skulle ha grunn til å vente litt mer selvbeherskelse av ham, og det er ingen ting som tyder på at han skulls være beruset. Men sjølve bestemmelsen i forordningen av 9.august 1754, at man under trugsel om å bli sendt til tukthuset var pliktig til å ta årstjeneste, var i seg sjøl så *252.* urimelig at den nok kunne oppirre en mann når den søktes bragt i anvendelse mot hans egne barn. Noen år seinere ble Mads Eriksen eier av halve Indre Halbrend (se side 153).

Til høsttinget 1821 hadde Erik innstevnt Ole Iversen Mofleten for gjeld. Gjelden var opprinnelig på 33 spdlr., men til avdrag på den hadde Ole levert bord, så han nå kun stod til rest med 8 spdlr 2 ort 8 skilling, og dette beløp ble Ole tilpliktet å betale. Erik kan neppe ha hatt noe til overs for Ole Mofleten, for et knapt år i forveien hadde Erik sammen med lensmann Falch vært oppe på Mofleten for å holde eksekusjon hos Ole, og da hadde denne vært ytterst grov mot dem og kalt dem tyver og kjeltringer. *(Om Ole Iversen er før fortalt under Mo og Kusli og så vidt jeg erindrer også under Bruland. O.Tj)*

Den 21.mai 1824 ble behandlet en åstedssak som Erik Halbrend hadde anlagt mot de to oppsittere på Hafstad, fordi de ved Halbrendselva hadde satt opp en bordsag. Om det er fortalt foran side 151. Dom (330.) falt 5.august 1824, men Erik oppnådde ikke å bli kvitt konkurrentene. Det var visstnok konkurransen Erik fryktet, ikke noen direkte skade på sitt eget sagbruk.

Til sommertinget 1827 var Erik stevnt av lensmann Jersin for å ha bemektiget seg en våg malt som tilhørte Jersin. Ved dom av 24.november s.å. ble utfallet at dersom Erik med sin ed ville bekrefte sitt utsagn å ha budt Jersin maltet, skulle han være fri, men hvis han ikke avla eden, skulle han betale verdien av en våg malt etter skjønn. Til samme sommerting hadde Erik stevnt Ingeborg Olsdatter Hafstad, enke etter gjestgiver Nils Helgesen Hafstad, for 15 spdlr. som han påstod å ha til gode, og for et jekteseil. Men saken avvistes, antakelig som følge av en eller annen formell feil ved saksanlegget. - Til samme års høstting stevnte Erik Ole Iversen Mofleten for den gamle gjeld som Erik allerede 1821 hadde fått dom på ham for. Dommen var da foreldet, og Erik fikk fornyelsesdom. - Til høsttinget 1827 hadde Erik *253.* stevnt Anders Andersen Tefre til å

betale erstatning for skade på et jekteseil. Saken fikk det utfall, at dersom Anders avla ed på at seilet ikke fikk skaden mens han hadde det til låns, skulle han være fri. Avla han derimot ikke eden, skulle han betale erstatning med 1 spdlr. Det var altså 4 saker Erik hadde bare for dette ene året 1827.

Til sommertinget 1830 stevnte Hans Falch på egne og sin far Peter Falchs vegne Erik Helbrend for ærerørige beskyldninger. For Erik møtte i retten sønnen Helge. Falch førte to vitner, som hadde hørt Erik si til Hans Falch at hans far hadde bedratt ham for 3 spd. (331.) og nå ville han (Hans Falch) gjøre likeså. Men vitnene hadde også hørt Hans Falch be Erik "gå Fanden i Vold" og kalte ham fant og svinehund. Da saken kom fram til behandling på høsttinget, erklærtes den forlikt idet Helge Eriksen på farens vegne tilbakekalte dennes ord.

Til samme sommerting 1830 var Erik stevnt av lensmann Johannes Falch på egne og de øvrige eiere av Førde kirkes vegne for skyldig sildetiende i 13 år. For Erik møtte sønnen Helge, som anførte at det kun var de tre årene 1826,1827 og 1828 Erik hadde fisket sild, at hele fangsten var 9 900 stykker, og at tienden av dette kvantum til Førde kirke ble 165 stykker. Dommen ble avsagt 2.desember 1830, og ved den ble Erik tilpliktet å svare Førde kirkes eiere lovlig tiende av 10 000 stykker sild. Man bør her erindre at denne kirketiende skulle deles mellom kirken på fiskestedet og kirken der fiskerne hørte heime. *(Tiende var opprinnelig frivillige gaver til kirken, men under Sigurd Jorsalfarer ble den en tvungen avgift for å oppfylle et korstogsløfte. Tienden var 1/10 av de viktigste årsinntekter, korntiende, Den ble delt i 4 like store deler mellom prest, kirke, bisp og de fattige. Ved reformasjonens innføring tok staten bispens del, som fra nå av ble kalt kongetiende. Jfr. Bispegods-Kongsgods. Litt etter litt ble tienden en grunnbyrde på den faste eiendom som ble utredet med faste beløp in natura eller i penger. Fra 1918 er både konge- og kirketienden opphevet. O.Tj.).* *254.*

Til sommertinget 1832 hadde Erik stevnt Gunder Olsen Hafstad for gjeld, 15 spdlr. Denne gang møtte Eriks yngste sønn, Anders Eriksen, for faren, men saken ble avvist.

Til høsttinget 1832 var Erik stevnt av Karl Iversen Hafstad, fordi Eriks kreaturer kommer inn på hans eiendom. For Erik møtte sønnen Mads Eriksen Hafstad. Saken, som er referert foran side 158, ble henvist til åstedet.

Jeg har ikke funnet noe som tyder på at Erik Halbrend seinere var oppe i prosesser. Hva grunnen kan være til at han på sine gamle dager hadde så mange prosesser, skal jeg la være usagt. Måskje var han på sine gamle dager blitt vanskelig og vranten. Det begynte forresten ved denne tid en epidemi i bygda av trette- og prosessyke som grep om seg mellom alle, både høye og lave. Presten, lensmannen, handelsmennene og gårdbrukerne - alle hadde de saker for tinget. Måskje har farsotten også smittet Erik Halbrend.

(332.) Av Erik Halbrends døtre ble Inger høsten 1813 trol. og St.Hans 1814 gift med Torger Pedersen Hellevik av Ytre Holmedal. Såvidt jeg erindrer er det hennes sønnesønn som nå (1906) har denne store og verdifulle gård.

Under 2.mai 1816 gav Erik sin annen datter, Johanne Karine festeseddel på plassen Skjæret som dog først skulle tiltrædes når daværende bruker, Mads Pedersen, fratrådte eller døde. Johanne var ennå ikke gift, men festeseddelen lød på hennes og tilkommende manns levetid. Fem år seinere ble hun eier av plassen. På skiftet 1799 etter sin mor hadde hun fått utlagt 4 mark smør i Halbrend, og under 13.juli 1821 fikk hun av faren for en kjøpesum av 75 spdlr. skjøte på 2 mark til. Den 6.februar 1821, altså før skjøtet til datteren på de 2 mark, hadde Erik Halbrend latt Skjæret skyldsette særskilt. Rettens skjønn gikk ut på at det på plassen kunne fødes 9 naut,1 hest,12 får og avles omtrent 7 tønner havre og 8 tønner poteter, mens Halbrendsbruket ble ansatt til å kunne føde 30 naut, 2 hester og 60 får og til å kunne 255. avle 50 tønner korn og 30 tønner poteter. Det ble notert at det på hovedbruket var sagbruk, en årgangs kvern og en stampemølle, og om Skjæret forklarte Erik at det til plassen hørte ei stue, ei løe, et naust, ei bu, et ildhus, en kustall og to gardflorer. Skjæret fikk seg tillagt en del skogteiger, og skylden ble satt til 6 mark. Lensmann J. Falch som var verje for Johanne Eriksdatter og møtte under forretningen, erklærte seg tilfreds med at de 4 mark hun hadde arvet etter moren 1799, ble utlagt i Skjæret, og da hun av faren 13.juli 1821 fikk skjøte på de to mark, ble hun dermed eier av hele plassen. Sommeren 1826 ble Johanne i en alder av 30 år gift med Anders (333.) Eriksen Kvamme, der var sønn av Erik Jonsen og Johanne Krispinusdatter Kvamme og 6-7 år yngre enn sin kone. Den 20. og 21. september 1831 ble etter forlangende av Anders Eriksen holdt en forretning der Skjæret ble utskilt fra hovedbruket. Mads Pedersen som brukte Skjæret da Johanne 1816 fikk festeseddel, levde til 1826. Hans kone Anne Steffensdatter, som han 6.juli 1812 hadde opprettet resiprokt (gjensidig) testamente med, døde 70 år gammel 1816. Året etter giftet Mads seg på ny - skjønt 70 år gammel - nemlig med Brita Jonsdatter Halbrend. Han døde i begynnelsen av 1826 i en alder av 84 år, etter hva ministerialboken sier, og skiftet etter ham ble holdt 11/7 1826. Da Brita Jonsdatter under 5.juli 1828 lot seg meddele kårbrev av Anders Eriksen, må en tro at denne da hadde fått overta bruket. Side 318 og 321 har vi hørt om en Anders Eriksen Kvamme som oppholdt sag på Halbrend, men seinere kom til Tefre. Han var en bror av farfar til Anders Eriksen Skjæret. En tredje Anders Eriksen Halbrend var omtrent jevngammel med Anders Eriksen Skjæret og sønn av Erik Eriksen i hans annet ekteseap, Anders Eriksen Halbrend kom til Hagen. Under 15.november 1862 skjøtte Anders Eriksen Skjæret sitt bruk som i den eldste trykte matrikkel har lnr. 171b, til sin fostersønn, Hans Peter Ludvigsen, og dennes ettermann ble Rasmus Grimeland, som - så vidt jeg vet - er hans svigersønn. 256.

Samme dag som Erik Eriksen gav datteren Johanne Karine skjøte på de to mark - altså 13.juli 1821 - gav han på egne og barnas vegne (334.) sin eldste sønn, Helge Eriksen, skjøte på hovedbruket, lnr.171a, av skyld 2 pd. 18 mk. smør. Han forbeholdt seg dog å bruke gården så lenge han fant for godt. Ennå 1832 brukte han i all fall den halve gård. Han ble begravd 19.januar 1839, og ministerialboken kaller ham kårmann og sier at han ble 72 år gammel. I virkeligheten må han ha vært et halvt snes år eldre. Den 18.september 1839 fikk enken kårbrev av stesønnen, Helge Eriksen, men hun fledførte seg under 2. januar 1841 til sin rette sønn, Anders Eriksen Hagen, og døde hos ham 80 år gammel sommeren 1842. Om det ble holdt offentlig skifte etter Eriksen eller hans annen kone, vet jeg ikke, for jeg har ikke gjennomgått skifteprotokollene så langt ned i tiden. Jeg kan derfor heller ikke si om Erik med sin annen kone foruten sønnen Anders hadde andre barn som overlevde ham eller moren.

(Skifteprotokoll C.3, side 158 - for Sunnfjord:

År 1839, d. 25. februar holdtes registreringsforretning etter avdøde kårmann Erik Eriksen Halbrend. Arvingene var:
Gjenlevende enke Ingeborg Rognaldsdatter og:
1. Sønnen Helge Eriksen Halbrend, myndig.
2. Sønnen Ludvig - - , skipsfører og boende i Bergen. Som hans fullmektig møtte Carl Iversen Hafstad.
3. Sønnen Bendix Eriksen, myndig, tilstede.
4. Sønnen Mads Eriksen, Hafstad, tilstede
5. Sønnen Anders Eriksen Hagen, likeså
6. Datter Inger Eriksdatter, gift med Christian Hellevig, Ytredale.
7. Datter Johanne - - - Anders Eriksen Skjæret, tilstede.
Aktiva: Spdlr. 2861-0-13
Passive : Spdlr. 316-4-13 = Beholdning Spdlr. 2544-1- 0
Av denne sum var forlots utbetalt til:
Helge 300 spdlr., Bendix 300 spdlr., Anders 300 spdlr., Ludvig 200 spdlr.
Mads 300 spdlr., Inger 100 spdlr., Johanne 150 spdlr. O.Tj.)

257. Om Eriks barn er foran fortalt en del. Helge fikk farsgården, Bendix kom til Refsdalen, Mads til Hafstad og Anders til Hagen. Om den nesteldste sønnen Ludvig, født 1788, vet jeg kun at han ble sjømann og 1810 for til sjøs, *(og i 1839 er han skipsfører og boende Bergen, O.Tj).*

Helge Eriksen fikk som sagt skjøte av faren på Indre Halbrend, 2 pd. 18.mk. Sommeren 1818 var han blitt gift med Marthe Olsdatter Gravdal. I 1828 ble det bestemt at hovedveien som gikk over hans dyrkede mark, skulle utvides. I den anledning ble det juli 1828 avholdt en takst som i erstatning for 1200 kvadrat alen, derav 48 kvadrat alen åker, tilkjentes ham 10 spdlr. eller gjennomsnittlig 1 skilling (335.) pr. kvadrat alen. Den 13.oktober 1829 ble det behandlet to åsteds-saker, anlagt av Helge Eriksen, den ene mot sogneprest Friis, den andre mot prokurator G. Lind. Helge mente at presten ulovlig søkte å utvide sine rettigheter til sommerhage på Halbrend. Saken

ble ordnet i retten ved et forlik som formentlig ennå er gjeldende, og hvorved presten gikk inn på å betale omkostningene med 15 rdlr. 18 skill. Saken mot Lind var foranlediget ved at han sommeren samme år uten Helges tillatelse hadde gjort en tilbygning til prestens fjøs. Også denne sak ble straks forlikt. Lund fikk lov til for sin og kones levetid og så lenge de bodde på plassen Skorpen å beite med 4 naut i prestegårdens stølshage og til å beholde tilbygningen, men Lind vedtok å betale forretningens kostende med 12 spdlr. 34 skilling.

Helges kone, Marthe Olsdatter, døde 34 år gammel 1834, men Helge fikk uskiftebevilling og ble sittende med boet uskiftet.-

Den 13.juli 1854 solgte Helge Eriksen gården sin til sønnen Erik Helgesen, født 1821. Erik eide gården da jeg 1880 kom til Førde, men noen år seinere kom den i fremmed eie, og den kommer sikkert aldri mer tilbake til den gamle odelsætt.

xxx 0 xxx

Vi kommer nå tilbake til Ytre Halbrend. Det siste vi hørte var at gården var blitt delt i to like store deler og at brødrene Mads og *258.* Nils Rognaldsønner hadde fått skjøte på hver sin halvpart (s.303). Delingsforretningen ble utført 19. juni 1779 av Anders Eriksen Halbrend og Samuel Olsen Bruland. Av åker og eng fikk Mads den innste, Nils den ytste del. På samme måte deltes plassen Kvia. Av Storøyra fik Mads nordparten, Nils sørparten. Av Langholmen fikk Mads den ytste, Nils den innste del. I Gaasevaet *(Utydelig skrevet)* skulle Mads eie den ytste, Nils den innste part. Skogen ble delt i 4 teiger. Også hagene deltes. Forretningen ble tinglest på høsttinget 1785 etterat brødrene hadde forsynt den med sin påtegning om at de vedtok delingen. - Jeg skal nå følge hvert enkelt bruk for seg og begynner med Nils Rognaldsens bruk, det seinere lnr.172.

L.nr. 172.

Nils Rognaldsen var gift med Anne Andersdatter fra Bruland, lnr.167, den seinere fogdgård. Med henne fikk han en part av Bruland, lnr.167, som han solgte ved auksjon 16.november 1680 og fikk betalt med 38 rdlr. (s.60). Sitt bruk i Halbrend solgte han ved skjøte av 20.september 1809 for 200 rdlr. til sin eldste sønn, Rognald Nilsen, men levde ennå i mange år, til og med lenger enn sønnen. Etter hans kone, Anne Andersdatter, som var død i slutten av 1816 i en alder av 58 år, ble det holdt skifte 29.mars 1817. De hadde fem barn: 1.Rognald, 2.Ole, begge myndige og heime, 3.Michal, myndig og da i tjeneste i prestegården, 4.Helge, 19 år og 5.Berte, 23 år. Boet eide løsøre for 148 spdlr. og beholdningen var 125 spdlr. Nils har utvilsomt ennå brukt gården. Han forekommer flere ganger i tingbøkene som lagrettemann og takstmann eller som vitne, men prosesser kan en ikke se at han har befattet seg med. Han døde våren 1835 og kalles da kårmann og ble 78 år gammel. Kårbrevet er datert 12.juli 1827. Det ble skiftet etter ham, men (337.) beholdningen var kun 5 spdlr. 2 ort. Arvingene var: Hans avdøde eldste sønn, Rognalds 4 barn,

de før nevnte sønner Ole, Mikal og Helge samt datteren Berta, 1820 gift med Abraham Andersen Halbrend, plassmann i Kvia.

Rognald Nilsen, født 1785, ble høsten 1815, altså flere år etter å *259.* ha fått skjøte på gården, gift med Lovise Tollefsdatter fra Hornes, lnr.62, kirkeparten. Han døde 1827 kun 42 år gammel. Skiftet etter ham viser at han etterlot 4 barn: Anders, Tollef, Ananias og Rise, henholdsvis 10, 8, ½ og 4 år gamle. Beholdningen var 331 spdlr. Hans halve laup i Halbrend ansattes til 230 spdlr., og av den halve laup fikk enken 18 mark og den eldste sønnen Anders likeledes 18 mark. Våren 1828 giftet Lovise Tollefsdatter seg påny. Hennes annen mann var Ole Sjursen Åsen. Under 27.oktober 1842 solgte Ole Sjursen sin kones halvpart i gården til sin eldste stesønn, Anders Rognaldsen for 175 spdlr. og kår til seg og kone. Anders eide før den andre halvparten og ble således nå eier av hele Ytre Halbrend, lnr.172.

Våren 1842 ble Anders Rognaldsen, 25 år gammel, gift med Anne Marie Ananiasdatter Gravdal, 19 år gammel. I 1869 solgte Anders til sønnen Rognad Andersen 1/7 av gården, beliggende ute ved anløpsstedet Steinen og kalt Vikane, som - da jeg forlot Førde - fremdeles eides av Rognalds enke, Randine Jonsdatter fra Kvamme. I 1891 solgte han en annen plass kallet Kvia til sønnen Ole Andersen. Hovedbruket solgte han 1893 til en tredje sønn Andreas Andersen.

xxx 0 xxx

(338.) **Løpenr.173.**

På dette bruk hadde Rognald Gundersens eldste sønn, Mads, fått skjøte 1779. Kjøpesummen var 166½ rdlr., og for dette beløp gav han 17.november 1779 - eller samme dag han fikk skjøte - Gunder Rasmussen Gil på Bruland obligasjon i gården. Fem år seinere eller under 4.november 1784 solgte han gården til Gunder Rasmussen Gil, ganske visst fordi han ikke formådde å forrente pantegjelden, - for 199 rdlr., og obligasjonen ble derpå avlest. Det har åpenbart vært smått for Mads, for på samme høstting 1784 utferiget han obligasjon for 35 rdlr. til Mads Larsen Herstad og gav ham pant i 8 kyr m.m. Mads fraflyttet dog ikke gården, men ble sittende på den som bygselmann, idet han 25. mai 1790 fikk bygselbrev av Gunder Gil. Mads var gift med Rakel *260.* Rasmusdatter fra Espe. Rakel hadde to søstre her i bygda, Nille, gift med Sjur Olsen Nedre Slåtten og Eli, gift med Ole Gumundsen Vie, lnr.120. Mads Rognaldsen døde 58 år gammel 1804, og skiftet etter ham ble holdt 7.april 1804. Der var 5 barn etter ham: 1.Rasmus, 20 år, 2.Rognald, 17 år, 3.Salomon, 13 år, og Berthe, 15 år og Steffine, 3 år. Det ble holdt auksjon i boet og dets samtlige aktiva var 119 rdlr., men gjelden var meget større. Den prioriterte gjeld, hvorav husåbot 45 rdlr., andre til 64 rdlr., så det ble kun 55 rdlr. igjen til dekning av den uprioriterte gjelden som beløp seg til 191 rdlr. Etter mannens død avstod Rakel bruken av gården, men ble sittende på den som kårkone.

(339.) Mens Mads Rognaldsen satt som bygselmann på lnr.173, inntrådte det en forandring i eiendomsforholdet, idet gården på skifte 1792 etter Gunder Rasmussen Gil ble utlagt til hans tre sønner, Abraham, Andreas Mikal og Sakarias med 12 mark til hver. Siden ble gården samlet på en hånd, idet Abraham og Sakarias under 4.november 1809 solgte sine tredjeparter til broren, Andreas Mikal. Når det i dette skjøte står at der med bruket fulgte laksefangst, kverndam og sagbruk, da er for sagbrukets vedkommende å bemerke at retten til saga, så vidt jeg kan forstå, kun gjalt å skjære til eget bruk.

Ved nyttårstid 1804 stod Mads Rognaldsen til rest på skyldig landskyld med 18 rdlr., og da lensmann Anders T. Bruland etter kreditors begjæring krevde Mads, henviste denne ham til gjestgiver Nils Helgesen Hafstad som etter det Mads sa, skulle betale ham. Lensmannen henvendte seg da til Nils Hafstad som sa at han hadde fått brev fra Steffen Espe i Bergen - rimeligvis en bror av Mads's kone - om å betale landskyiden, så han fikk vel betale den, og at det ikke var nødvendig å gjøre noen eksekusjon. Dette oppfattet lensmannen som et løfte fra Nils Hafstads side og gav fordringshaveren beskjed herom, hvoretter innkreving av beløpet foreløpig ble stilt i bero. - Denne fremstilling som lensmannen gav som vitne, ble stadfestet av Ole Jakobsen Grytten 261. Han hadde hørt Nils Hafstad at han i brev fra Steffen Espe (340.) var anmodet om å betale landskylden for Mads, og at han vel fikk gjøre det, men at han ikke den dag hadde penger. Da Nils Hafstad seinere ikke batalte de 18 rdlr., ble han til høsttinget 1805 - altså etter Mads's død - saksøkt for beløpet. Saksøkerne var Mads Jakobsen Rotenes og Nils Rasmussen Vie, utvilsomt på vegne av eierne, Abraham Andersen og Sakarias Gundersønner. Nils Hafstad nektet i retten å ha gitt noe bindende løfte om å betale de 18 rdlr. Av Steffen Espe var han anmodet om å betale, og det hadde han fortalt, men noe tilsagn om betaling hadde han ikke gitt. Dommeren fant heller ikke tilsagnet helt bevist og gav Nils Hafstad lov til å avlegge benektigelsesed. Men såden ed ville imidlertid Nils ikke avlegge da det kom til stykket. Derimot gjorde han anstalter til å bringe saken inn for overretten. Om så skjedde og hva sakens endelige utfall ble, har jeg ikke kjennskap til. (Se side 164).

De fem første årene etter Mads Rognaldsens død ble gården brukt av Jakob Gundersen Bruland som hadde svart kår til Rakel Rasmusdatter, Mads's enke. Jakob var en bror av Abraham, Andreas og Sakarias Gundersønner, men eide sjøl intet i gården. I 1809 overtok Anreas Gundersen gårdsbruket og ble samme år eneeier. Også dette år fikk Rakel kår, men 1810 fikk hun intet. I den anledning ble Andreas av nyss nevnte Nils Hafstad på Rakels vegne stevnt til månedstinget for mai 1811. Da det opplystes at Rakel ved fratredelsen av bruket (341.) hadde forbeholdt seg kår, ble Andreas ved dommen tilpliktet å yte kår, Andreas Gundersen ble 1811 gift med Brita Johannesdatter Erdal. Under 3.november 1825 festet han i forening med Rognald

Nilsen Ytre Halbrend til Ole Nilsen Halbrend, som rimeligvis var sistnevntes bror, plassen Vikene som lå under deres gård. Til sommertinget juli 1836 var han stevnt av lensmann Haugland for gjeld, 6 spdlr. 10 skilling. Han møtte drukken i retten, ble mulktert for det og dømt å betale beløpet med omkortninger. Han døde samme sommer i en alder av 262. 49 år. I skiftet etter ham nevnes hans og den gjenlevende enkes barn således: 1.Oliver, 19 år, 2,Carl, 12år, 3.Martines, 11år, 4.Ludvig, 5år, 5.Gunhild, 1833 gift med Gunder Jakobsen Bruland, 6.Johanne, 23 år, 7.Oleane, 19 år, 8.Nikoline, 8 år. Boets aktiva var 662 spdlr. og beholdningen 223 spdlr. Gården ble utlagt på den eldste sønn, Oliver, for 400 spdlr., den samme sum som faren i sin tid hadde fått den for. Ved skifteutlegget til Oliver ble gården påheftet pantegjeld til hans medarvinger og kreditorer for 388 spdlr.

Oliver var født ved nyttårstid 1818 og nyttårsdag 1841 ble han gift med Inger Ellingsdatter Førde. Han har neppe vært noen god økonom. Landhandler Krohn saksøkte ham i anledning forhandling av et parti sild, men ved dom av september 1843 ble han frifunnet på grunn av at han "paa Kontraktstiden" var mindreårig. Til sommertinget 1845 var han saksøkt av handelsmann Hans Krohn i Bergen for gjeld, 10 spdlr som han ved dom av 4.august s.å. ble tilpliktet å betale. Til Samme sommerting 1845 var han stevnt av kjøbmann Samuel Hjortdal i Bergen for gjeld, 18 spdlr. 4 ort (342.). Denne sak gikk ved flere ting og pådømtes først ved dom av 25.august 1846, som tilpliktet Oliver å betale beløpet med omkostninger. Også her påstod Oliver seg fri "formedelst Mindreaarighed," men denne innsigelse ble forkastet. I dommen sies at Oliver var døpt 13.mars 1816, men dette var feilaktig. Det var en eldre bror som også het Oliver der var døpt nevnte dag, men denne Oliver var død 5 dager gammel. Vår Oliver var døpt 26.januar 1818.

Oliver Andreassen solgte to parseller av gården av skyld 2 pd. og 5 2/3 mk. Han hadde igjen 1 pd 4 1/3 mk., og det ble frasolgt ham ved tvangsauksjon og 1851 tilskjøtt Helge Eriksen som 1854 solgte til Oliver Helgesen. Lenger nedover i tiden har jeg ikke fulgt dette bruk.

xxx 0 xxx.

I slutningen av 1890-årena var det store planer i gjære med 263. Halbrend, idet man hadde i emning anlegg av en kalsiumkarbid fabrikk. Det het at det skulle være tyske kapitalister som skulle skaffe pengene. Indre Halbrend ble kjøpt, og man sikret seg vassrettigheter, blant annet også retten til å demme opp Digernesvatnet. Det var meningen å føre vatnet fra nederste ende av Bekkevatnet og nedover til Gravdal der fabrikken skulle ligge. De første år etter at jeg var kommet hit til Førde fra Bergen, stilnet det av med disse storartede prosjekter.

(I matrikkelen av 1907 vil en finne Vestl. Acettylengas Co. som eier av:

Digernes, b.nr. 3	*Mk. 1.01*	
Halbrend, b.nr. 19, 20 og 21, 22	*Mk. 3.18*	
Gravdal, b.nr. 3, 4.	*Mk. 1.54*	*O.Tj)*

xxx 0 xxx

Husmenn eller plassmenn på Halbrend.

Allerede 1591 omtales en Nils husmann på Halbrend som betalte "Frelse" med 1 geitskinn og som således vel må ha hatt jord. I koppskattregnskapet fra 1646 oppføres på Halbrend under overskriften husmenn og huskvinner en Ole med kone, og i kongeskjøtet av 1662 til Svane nevnes Nils husmann. At i all fall denne siste må ha hatt jord, tør en tro, da han hadde å svare avgift med 1 ort. Findes folkeliste av 1664 nevner ingen husmenn eller plassmenn, men jeg holder det for tvilsomt om denne liste i alle deler er fullstendig. Folkelisten av 1731 derimot oppfører en husmann, Jon Nilsen, forhenværende soldat og 60 år gammel. For de hittil nevnte husmenn eller plassmenns vedkommende finnes ingen antydning om hvor deres plasser hadde ligget eller hva navn plassene hadde.

Gunder Axelsen var 1709 oppsitter på en part av Ytre Halbrend. Jeg antar at han 1709 (s.195) har avstått denne part til Anders Hansen, og at han deretter har overtatt Skjæret, som ennå så seint som matrikkelutkastet av 1723 sies å være den eneste plass Under Halbrend. Gunder døde 1741 og kalles da i ministerialboken Gunder Axelsen Skjær. Hans ettermann på plassen var visstnok hans sønn, Jakob Gundersen Skjæret som 1742 ble trol. og 1743 gift med Martha Mads-datter (344.) som ved førstnevnte anledning kalles Skuteløken, men da hun vigdes kaltes Hafstad. Foran har vi sett at det var trette mellom svogrene Rognald og Helge Halbrend om hvem som eide plassen Skjæret, og at Rognald 1753 hadde sendt to menn til husmannen Jakob Gundersen og nedlagt forbud mot at han betalte avgiften til Helge (s.211). Jakpb Gundersens navn har vi møtt ofte, således f.eks. 27.juni 1756 under åstedssaken mellom Rognald og Helge (s.217). Han døde 65 år gammel 1760, og skiftet etter ham ble holdt 6.juni s.å. Med sin kone, Marthe Mads-datter, som overlevde ham, hadde han kun et barn, datteren Cicilie. Boet var fallitt, idet aktiva var 20 rdlr., men passiva 24 rdlr. Hvem som brukte plassen etter Jakob Gundersens død, kan jeg ikke si. Måskje har enken drevet den noen år. - I Juli 1778 fikk Rognald Olsen feste på plassen av Paul Hjortdal på vegne av Grimeliverket, men allerede 1773 finner en Rognald kalt Rognald Skjæret, og det er således sannsynlig at han allerede da hadde overtatt plassen. Denne Rognald er nevnt flere ganger før, som tjener på Halbrend og som det der 1775/1776 foresto skuren på saga på Grimeli-verkets vegne (s.230). Han var fra Gravdal, og 1762 var han blitt gift med Sidsel Andersdatter Hornes. Den Rognald Olsen Skjæret som i en oppgitt alder av 25 år døde 1786, har

visselig vært hans sønn og hans eneste dalevende barn, for under november 1787 opprettet Rognald og hans kone, Sidsel (eller Cisilie) Andersdatter et testamente der de (345.) kaller seg barnløse folk, og der de bestemmer at den lengstlevende foruten sitt halve bo skal ha halvdelen av den avdødes bo eller ¾ av hele boet. Rognald døde 62 år gammel 1790, og skiftet etter ham ble holdt 4.januar 1792. Aktiva var 92 rdlr. og beholdningen 61 rdlr. Hans arvinger var en full-søster og tre halvsøsken. En halvsøster var gift med den før omtalte Ole Arnesen Loftet, som hadde vært belgemaker ved Grimeli-verket. Enken Sidsel døde først 1804 og sies i ministerial-boken å ha blitt 91 år gammel. Noe skifte etter henne har jeg *265.* ikke funnet. Hvem som brukte plassen etter Rognalds død, kan jeg ikke si. Sjøl om enken ikke hadde vært så gammel som ministerialboken viser, har hun antakelig likevel vært for gammel til å stå for noen gårdsdrift. En Ole Skjæret var 1791 kreditor i Rognalds bo og samme år fadder. Og en Helga Iversdatter Skjæret var fadder 1787, men disse to har muligens kun vært tjenere på Skjæret.

Den 6.november 1800 fikk Mads Pedersen feste på Skjæret av Erik Eriksen. Måskje har han overtatt plassen før han fikk festeseddel. Jeg har funnet ham i allfall nevnt som fadder og forlover allerede høsten 1799. Han var gift med Anne Steffensdatter. En Pernille Madsdatter Skjæret var fadder 1802. Har hun vært Mads Pedersens datter, må hun være død før 1812, for da opprettet Mads Pedersen og Anne Steffensdatter et testamente hvori de kaller seg barnløse folk. Side 250 og 255 foran er fortalt om at Erik Eriksen forsøkte å få Mads Pedersen fjernet fra Skjæret uten at det lyktes, at Mads etter (346.) Anne Steffensdatters død giftet seg påny, og at han døde 1826 ifølge ministerialboken 84 år gammel. Han skulle altså være født 1742. og således 58 år gammel da han 1800 fikk festeseddel, Hvor han kom fra, har jeg ikke funnet. Om Skjærets skyldsetting som særskilt bruk og gårdens videre skjebne er før fortalt.

xxx 0 xxx.

Halbrendsøyra under Indre Halbrend.

Når det ble ryddet og oppdyrket plass på Halbrendsøyra, har jeg ikke kunnet finne ut.

Høsten 1736 ble Anders Andersen Hafstadlandet og Pernille Gundersdatter Skjæret vigde. Dette ektepar er så vidt jeg forstår, seinere kommet til Øyra. Ifølge ministerialboken var Pernille Øyra fadder april og juni 1747, og 1748 ble Pernille Gundersdatter Øyra begravd, 62 år gammel. Anders Øyra var - likeledes ifølge ministerialboken - fadder 1746 for tvillingene til Daniel Øyra, Bernt og Mari. I 1751 ble han begravd, 86 år gammel. Anders Hafstadlandet hadde 1723 en datter *266.* Sofie til dåpen, og 1747 ble Sofie Andersdatter Øyra begravd. Anders Hafstadlandet hadde 1726 sønnen Daniel til dåpen, og Daniel Andersen Øyra er alt flere ganger omtalt. En Barbro Andersdatter Øyra som 1746 ble gift med Ole Olsen Halbrend, er visselig en søster av Sofie og Daniel. Etter dette må det vel være noenlunde sikkert at Anders Hafstadlandet og

Pernille Skjæret er identiske med Anders og Pernille (347.) Øyra. At de er de eldste beboere av Øyra, er vel ikke sikkert. I 1736 skulle Anders være 70 år gammel, og at han i den alder skulle ville påta seg å oppta, rydde og bebygge en ny plass, synes nokså påfallende.

"Anders med Landet" det vil si Anders Andersen Hafstadlandet hadde palmesøndag 1726 sønnen Daniel til dåpen således som nyss fortalt. I august 1746 ble Daniel, som kalles Andersen Hafstad, trol. og visstnok kort etter gift med Marthe Jakobsdatter Tefre. Denne Marthe var enke etter Bernt Andersen Ytre Halbrend som han var blitt gift med 1735 og som han i 1732 hadde fått datteren Janike med. Bernt døde 1741 og etter 5 års enkestand ektet hun Daniel Andersen (s.200) Allerede 1746 hadde de tvillingene Bernt og Mari til dåpen, og 1749 fikk de datteren Elisabeth. Marthe ble begravd januar 1790 og sies i ministerialboken å være blitt 82 år gammel. Hun skulle altså være født 1708 og etter det være 18 år eldre enn Daniel, som døde 1800. Skifte etter henne ble holdt juni 1790. Boets aktiva var 50 rdlr men beholdningen kun 1½ rdlr. Hun etterlot en sønn av første ekteskap, Jakob Berntsen, som nå bodde i Bergen. Hennes datter, Janike Berntsdatter var død, etterlatende seg to døtre ved navn Anne og Kristi Jensdøtre, resp. 27 og 24 år gamle (s.200 og 201). Av hennes barn med Daniel levde nå kun Bernt Danielsen som var heime, og Eisabeth Danielsdatter som var gift med Simon Olsen Hornesvigen. Bernt var kreditor i boet for 20 rdlr.

Når Daniel Andersen fikk feste på Halbrendsøyra eller overtok (348.) plassen, kan jeg ikke nøyaktig angi. Jeg ser dog at han 1750 kalles *267.* Daniel Øyra. Han er nevnt forskjellige ganger som vitne, spesielt i saker som hans husbond, Helge Gundersen Halbrend, hadde. Øren tilhørte Indre Halbrend.

Etter Daniel ble hans sønn Bernt plassmann på Halbrensøyra. Noen festeseddel til Bernt har jeg ikke funnet, men januar 1784 ble han gift med Madsi Pedersdatter Erdal, og måskje har han da overtatt plassen, men det var jo nokså alminnelig at gifte barn var "tilhuse" hos foreldrene, og det kan derfor vel være at han ikke har fått plassen før flere år etter ekteskapet, kanskje til og med først ved farens død, 1800. Bernt døde 69 år gammel i 1815. Madsi var død allerede 1810 i en alder av 73 år.

Bernt Danielsen og Madsi Pedersdatter hadde sønnen Nils, født 1784, og han fikk 5.juli 1820 av Erik Eriksen Indre Hafstad feste på Øyra "før brugt av hans Fader Bernt Danielsen." Antakelig har han overtatt plassen allerede ved farens død. Nils Berntsen var allerede 1806 blitt gift med Kari Hansdatter Horklau, og da hun etter et kort ekteskap døde, giftet han seg påny 1808 med Anne Gundersdatter. Nils Berntsen Halbrendsøyra har jeg sett nevnt som vitne 1831, men lenger nedover i tiden har jeg ikke fulgt ham eller hans slekt.

xxx 0 xxx

(349.) **Halbrendskvia under Ytre Halbrend.**

Den 26.desember 1774 fikk Bernt Josefsen feste på plassen Kvia av Rognald Gundersen Ytre Hafstad.

Bernt var gift med Kristi Kristiansdatter fra Gravdal, men han døde snart, og 13.april 1776 ble det holdt skifte etter ham mellom enken og deres eneste barn, Helga Johanne, 1½ år gammel. Boets beholdning var 35 rdlr. Boet eide ei ny bu, taksert til 43 rdlr., ei stue med kammer og eldhus, taksert til 5 rdlr. og ei høyløe til 3 rdlr. 2 skilling. Kristi flyttet siden sammen med datteren tilbake til Gravdal. Jeg finner nemlig Kristi Kristiansdatter Gravdal omtalt 1783, *268.* 1786 og 1793, og høsten 1790 konfirmertes Helga Berntsdatter Gravdal. Det er visselig samme Helga som under navn av Helle Johanne Kristine Berntsdatter Gravdal den 24.juni 1798 vigdes til soldat Jon Mikkelsen Vie (IV,s.272).

Rognald Gundersens yngste datter, Helle Margrethe (s.231) ble sommeren 1782 trol. og januar 1783 gift med Anders Andersen Åse, og denne fikk av sine to svogrer, Mads og Nils Rognaldsønner, som nå hadde hver sin halvpart av Ytre Halbrend, festeseddel på Kvia. Festeseddelen fra Mads er datert 10.november 1783, festeseddelen fra Nils 4.november 1785. Anders og Helle Margrethe hadde plassen i 40 år. Anders døde 70 år gammel 1826, Helle Margrethe først 1839 i en alder av 83 år og kalles i ministerialboken kårkone. De hadde en datter, Marthe Karine, født 1788 og 1811 gift med Anders Simonsen Holsen, og en sønn Abraham, født 1794 sum ble deres ettermann på Plassen. På månedstinget for mai 1818 ble det holdt forhør over noen personer som var anmeldt for løsgjengeri, deriblant Anders Simonsen. Han forkarte (350.) at han oppholdt seg hos sine svigerforeldre, og at han ikke hadde plass eller hus. Sjøl hadde han brokk, og hans kone som han hadde ½ års gammelt barn med, var svakelig. Fogd Kjerbe tilbød seg å ta mannen i sin tjeneste, og kona og barnet ville Rasmus Hansen Svinevik ta, men han ville ikke gi kona noen lønn, men underholde barnet. Anders Simonsen avviste dette tilbud. Han var bygningsmann, sa han, og ernærte seg og sin familje med det. Sjøl kunne han således ikke anta noen tjeneste, og kona hans skulle ikke gå i tjeneste hos Rasmus Svinevik. Jeg ser ikke at det er gjort videre ved saken.

Abraham Andersen ble 1823 gift med sitt søskenbarn Berte (eller Brita) Nilsdatter Halbrend, datter av Nils Rognaldsen og Anne Andersdatter (s.258). Under 20.august 1823 fikk hun av svogeren Rognald Nilsen feste på dennes halvdel av plassen, og under 12.november 1824 fikk han festeseddel på den andre halvdelen av Anders Gundersen. Han skulle, heter det, bruke "efter Mærkerne i hans Faders Tid." Abraham *269.* levde de det 1835 ble skiftet etter hans svigerfar, men lenger fremover i tiden har jeg ikke fulgt ham.

xxxx 0 xxxx

Halbrendsteigen.

På Halbrendsteigen omtales et par husmannsfolk ved navn Hans Hansen og Sara Danielsdatter. Etter ministerialboken har jeg notert følgende barn som de hadde til dåpen, men det kan gjerne være at listen ikke er fulletendig: **1.**Jens, døpt 1783, **2.**Anne Marie Jensine, døpt 1786 av sognepresten til Hammer (Hamre) ved Bergen. (351.) Foreldrene kalles her Hans Hansen Møklebust og Sara Danielsdatter og sies å være av Førde prestegjeld og "Husfolk" på Halbrend. Denne Anne Marie Jensine ble 1819 gift med Knut Ananias Olsen. **3.**Berte Helene, døpt 1789 og 1810 gift med Daniel Isaksen Tysse. Da de 1811 hadde datteren Sara Amelia til dåpen, kalles mannen Daniel Isaksen Halbrend og har altså da oppholdt seg der. **4.**Annike, døpt 1792. **5.**Hans, døpt 1793, visstnok den soldat, Hans Hansen Halbrend, som 1821 ble gift med Annike Ingebrigtsdatter Hornes. **6.**Helle Larine, døpt 1799. - Den nyss nevnte sønn, Hans Hansen, ble anmeldt for løsgjengeri, og forklarte 6.mai 1818 under det forhør som i den anledning ble opptatt at han var heime hos sine foreldre, at hans far var 85 år og hans mor 70 år gammel, og at de ingen annen hadde til å hjelpe seg. Da der ingen var som begjærte den anmeldte i sin tjeneste, falt videre tiltale bort. Sommeren 1824 var samme Hans Hansen vitne i en sak og forklarte at han fremdeles var hos foreldrene, og at han hadde vært der all sin dag. lfølge ministerialboken døde Sara Danielsdatter 78 år gammel 1832 og hennes mann 100 år gammel 1833. Om denne familje vet jeg ikke mer å fortelle.

xxx 0 xxx

Ferjestedet på Halbrend.

En "Fløtmandsstue" på Halbrend omtales 1772, idet Paul C. Hjortdal ved obligasjon av 7.september 1772 pantsatte en sådan med meget annet til sogneprest Nils Lund (s.242). Var der fløttmannstue, må der *270.* der visselig også ha vært en fast fløttmann. Men en sådan har jeg (352.) dog ikke funnet nevnt før i forrige århundre, og denne hadde tillike en plass under Indre Halbrend. Den første ferjemann og plassmann som jeg kjenner, var Tosten Knudsen. Han var født 1792 og sønn av Knut Nilsen Hafstadøyane (s.169). Tosten ble 1801 gift med Anne Olsdatter. Ennå 1816 kalles han Hafstad, men da han 1818 hadde sønnen Abraham tll dåpen, kalles han husmann Tosten Knudsen Halbrend. Han hadde flere barn, mellom dem sønnen Nils som ble gift med Nille Marie Gjertsdatter Fauske, en datter Karoline og sønnen Anders. Denne siste fikk 1832 av Helge Eriksen Halbrend feste på den plass "som hans Fader Tosten Knudsen hidtil her brugt bl.a. på Vilkår at han skal føre Helge og hans Husfolk over Elven uden Told eller

Betaling." Ferjemannen har rimeligvis ferja Halbrends-folkene både over til deres eiendom på Storøyra og over til Storehagen under Skei, men ferjinga over til sist nevnte sted har vel i det vesentlige opphørt da der ved Hafstad kom bru over elva.

xxxx 0 xxxx

(Premierløytnant Godtzen).

For godt og vel 100 år siden *(nå ca 150. O.Tj. (ca 1800))* bodde der på indre Halbrend i et hus med tilhørende liten have en gammel pensjonert premierløytnant ved navn Søren Godtzen. Allerede 1766 hadde han sitt opphold i Førde og bodde da på Nedre Hjelle eller Slåtten hos løytnant Adam Borch Rue. Han nevnes leilighetsvis ved flere anledninger. Således møtte han ved en besiktigelse den 7.november 1783 over telthuset på Skei for kompanisjefen, kaptein Bech. Høsten 1787 var han trolover for Chirurgus (læge) Henrik Vilhelm Reichborn og frøken (353.) Kirstina Katarine von Koss som ble trolovde og vigde i Førde. Juledag 1791 var han fadder for Nils Rognaldsen Ytre Halbrends sønn, Anders, og rimeligvis har han da bodd på Halbrend. Sommeren 1792 var han vitne under en åstedssak på Nedre Hjelle og forklarte seg om forholdene på gården da han 1766 hadde tilhuse der. Han døde sommeren 1801 *271.* i en alder av 72 år, og skiftet etter ham ble holdt 8.august samme år. Boets aktiva var 87 rdlr., deri iberegnet hans pensjon for siste kvartal, 5 rdlr. 1 mk. 8 skilling, *(Altså en årspensjon på 21 rdlr. (Annetsteds oppgitt til 75 rdlr. O.Tj.)* men den prioriterte gjeld utgjorde 84 rdlr. og dessuten var der annen gjeld, så boet var fallitt. Erik Eriksen Halbrend hadde tilgode for de siste to års grunnleie. Under skiftet heter det at hans arvinger ikke kjentes, men han skulle ha sagt at han hadde hatt en for lengst avdød søster. Da det intet var å arve, hadde skifteretten ikke hatt noen videre oppfordring til å søke nærmere opplysning om hans arvinger, som det neppe ville ha vært vanskeiig å få rede på, Han tilhørte nemlig en velkjent Stavanger-familje. I Axel Kjellands bok om familjen Kielland opplyses det at han først var sersjant ved vesterlenske regiment, at han 1780 ble premierløytnant ved første Bergenhusiske regiment, og at han fikk avskjed 1788.

xxx 0 xxx

(Paul Sandersen).

For mer enn 130 år siden (1906) bodde der på Halbrend en mann fra Hallingdal ved navn Paul Sandersen. Hvorledes han var kommet til (354.) bygda, har jeg ikke funnet noen opplysninger om. Første gang jeg minnes å ha sett hans navn nevnt er i ministerialboken under 13. juli 1782. Her sies det at Sofia Kristina, datter av Paul Sandersen Halling og Dorthe ble døpt. Om hans kone var her fra bygda eller innflyttet annetsteds fra, kan jeg ikke si. Kanskje er hun identisk med den Dorthe Pedersdatter Halbrend som døde 62 år gammel i begynnelsen av 1802. Ved barnedåpen 1782 var fadderne fra Halbrend, og det er trolig at ekteparet allerede da bodde

på Halbrend. Våren 1792 konfirmertes Nils Paulsen Halbrend og våren 1793 Sander Paulsen Halbrend, og disse konfirmanter holder jeg for Paul Sandersens sønner. Kort etter sin kones død trol. Paul Sandersen seg med pike Inger Madsdatter Svardal. De ble trol. i juni og vigde i september 1802. Ifølge ministerialboken døde Paul 1817 i 272. en alder av 84 år og skulle etter denne oppgave være i 70-årsalderen da han giftet seg for annen gang. Inger Madsdatter døde 1818 i en alder av 61 år. Skifte etter dem begge ble holdt 14.oktober 1817 (visstnok skrivfeil for 1818). Alle Pauls barn var da døde, for under skiftet opplyste Erik Eriksen Halbrend som de to avdøde "boede" hos, at mannen var fra Hallingdal og at han skulle ha etterlatt seg brorbarn som altså skulle være hans arvinger. Boets aktiva var 46 rdlr. og beholdningen 14 spdlr. hvorav halvparten tilfalt statskassen da ingen arvinger etter mannen meldte seg. Erik Halbrend hadde tilgode grunnleie for to år, og det viser at avdøde må ha leid i allfall (355.) hustomt, og at tomten har ligget under Indre Halbrend. Som Ingers arvinger oppgis: 1.En avdød bror, Lars Madsen Svardals barn. 2.En søster, Anne Madsdatter, gift med Mads Andersen og 3.En avdød søster Agåthe Madsdatter Vies sønn, Rasmus Nilsen Vie (IV.s.293 og V.s.108.).

xxx 0 xxx

Ole Olsen Moskog og **Gjø Olsdatter Tefre**

…ble trolovet desember 1742. En av troloverne var Rognald Halbrend. Seinere ble dette par skrevet til Halbrend. Gjø Olsdatter Halbrend ble begravd 45 år gammel våren 1745, og 6.juni samme år ble det på Halbrend holdt skifte etter henne mellom enkemannen, Ole Olsen Halbrend, og deres eneste barn, datteren Alline(!). Boets aktiva var 8 og beholdningen 6 rdlr. Jeg kan ikke se at de har hatt noes plass. Måskje har de kun vært tjenestefolk. I desember 1746 ble Ole Olsen Halbrend og Barbra Andersdatter Øyra vigde, og det er måskje den samme Ole Olsen. En Ole Halbrend nevnes 1746 som fadder for et barn av Daniel Øyra, og dette er rimeligvis den Ole Olsen som 1746 ble gift med Barbro Andersdatter Øyra. Under en åstedssak på Halbrend 1756 (s.219) var Ole Olsen Tefre vitne. I 1740-årene hadde han tjent på Halbrend, men om han er identisk med foran nevnte Ole Olsen Halbrend, får jeg la stå hen uavgjort.

xxxx 0 xxxx.

273. (356.) **Oppnavnet Svenske.**

I skifteprotokollene har jeg funnet at det 19.februar 1799 ble holdt skifte etter Grethe Andersdatter mellom enken, Ingebrigt Olsen og hennes barn. Jeg har søkt nærmere opplysninger om dette par og har funnet følgende:

Den 13.januar 1783 ble det døpt et uekte barn, Johannes Abraham, født av Grethe Andersdatter Svenske, ved Angen, der som barnefar oppgav Ole Andersen Bruland. Hvor hun hadde fått tilnavnet Svenske fra, kan jeg ikke si. Men samtidig med henne nevnes andre personer

med samme tilnavn. Således ble enkemann Anders Johansen Svenske, 26. desember 1792 gift med Gunhild Hansdatter Førde eller Angen, og august 1792 ble Annik Svenske begravd, 70 år gammel. Jeg finner det antakelig at Anders Svenske og Annik Svenske har vært gifte, og at Grethe Andersdatter har vært deres datter. Anders Svenske var kreditor i skiftet 1799 etter Grethe Andersdatter. Høsten 1805 døde Anders Johannesen Angen, 88 år gammel, og det er vel Anders Svenske. Skulle Anders være kommet til bygda som arbeider ved Grimeli-verket ? Eller skulle han være sønn av en av de svenske krigsfanger som var inkvartert i Førde?

November 1792 ble enkemannen Ingebrigt Olsen (Vie) og pike Grethe Andersdatter (Halbrend) trolovet, men vigselsdagen er ikke oppgitt i ministerialboken. Grethe skrives til Halbrend, Anders til Vie. Han er rimeligvis identisk med den ungkar Ingebrigt Olsen Bruland som høsten 1786 ble gift med Cicilie Chrisiansdatter Stevold (357.) og som ble enkemann 1789. idet Cicilie da døde, 59 år gammel. I ministerialboken kalles hun da hennes død ble notert, Cicilie Christiansdatter Bruland.

November 1792 ble Ingebrigt Olsen og Grethe Andersdatter trol. og 31.juli 1793 hadde de tvillingene Cicilie og Annik til dåpen. Hvis min formodning ovenfor er riktig, er det førstnevnte barn oppkalt etter sin fars første kone, det annet etter mormoren. Desember *274.* 1795 hadde de datteren Oline til dåpen, og i begynnelsen av 1799 fødte Grethe atter tvillinger, Abraham og Margrethe. Samtlige disse barn er født på Halbrend hvor foreldrene da bodde. Om Ingebrigt hadde noen plass på Halbrend, har jeg ikke kunnet finne ut. Grethe døde på barselseng etter den siste tvillingfødsel, 43 år gammel, og skiftet etter henne ble holdt 19.februar 1799, som alt sagt. Som hennes arvinger oppføres nyss nevnte barn med Ingebrigt og dessuten hennes uekte sønn, Johannes, som nå var 16 år gammel og tjente i Solemsdalen. Boets aktiva var 71 og beholdningen 27 rdlr.

November 1799 trolovet Ingebrigt Olsen seg med pike Nelle Olsdatter Kletten, d.v.s. Horneskletten og 21 februar 1800 ble de vigde. Nille var datter av husmann Ole Nilsen Horneskletten og søster av klokker Ole Nilsen. I 1818 fikk Ingebrigt feste på Kletten. Nille døde 1833 og etterlot ikke barn. Skiftet etter henne viser at boets beholdning var 32 spdlr.

xxx 0 xxx

Side 231 foran er nevnt en husmann, Sjur Andersen, som 1774 fikk feste på en plass under Halbrend. Og 1762 nevnes en husmann under Indre Halbrend, Bernt Kaarstad. Om disse vet jeg ingen beskjed, og det (358.) samme gjelder om en husmann, Mads Johannesen Halbrend som jeg har funnet omtalt i ministerialboken. Det heter her at Mads Johannesen Halbrend og pike Ingeborg Andersen Uføre ble trol. våren 1785, at enkemann og husmann Mads Johannesen Halbrend 29.juli s.å. ble vigde, og at de 5.mai s.å. hadde datteren Synneve til dåpen. Mads

Johannessen Halbrend var fadder 1791 og har altså fremdeles bodd på Halbrend. En Mads Johannesen Øyra skar halsen over på seg 1744, men dette må være en annen mann, og han har vel hatt sitt tilhold under Øyra på Skei.

xxxx 0 xxxx.

275. (361.) **Gravdal. (**Steen s. 361 – 374**).**

Gravdal har jeg ikke funnet nevnt før i Peder Thotts jordebok fra 1591. Hverken i skatte-regnskapet fra 1563 eller i lensregnskapet fra 1567 omtales oppsittere på Gravdal. Det samme gjelder også Kirketeig og Ultang. Hvorledes skal nå dette forklares? Slik som Gravdal ligger til ved sjøen og lett tilgjengelig, forekommer det meg usannaynlig at gården ikke før 1591 skulle være blitt ryddet. Det forekommer meg rimeligere å anta at den tidligere har vært gård, men at den har ligget øde en tid. Det kan jo også tenkes at gården 1563-1567 her hatt beboer, men at denne har vært så utarmet at han ikke har maktet å betale noe. *(Så vidt jeg nå minnes fra mitt arbeid med Steens skrifter, finnes det ikke en eneste opplysning om gårder i Førde sogn for de første 170 år etter Svartedauen, altså i fra omkring 1350 til 1520. Om denne tidbolken vet vi fra den aiminnelige historie at en rekke gårder ble liggende øde, fordi godsbesitterne ikke kunne skaffe leilendinger til sine gårder. Først på 1500-tallet økte etterspørselen etter jord. Det ligger derfor nær å tro at dersom Gravdal har ligget øde en tid, må den ha vært til før 1350, men at den fra da av og til tiden mellom 1567 og 1591 har ligget øde. O.Tj.)*

Av Thotts jordebok fra 1591 får en vite at Gravdal var "Stiftets" gods, det vil si at den hadde tilhørt Bergens bispestol i den katolske tid, men ved reformasjonen 1536 var blitt inndratt under kronen. Ellers blir det sagt i denne jordebok at Baard Gravdal ingen skyld svarte, men at han betalte "Frelse" med 1 geitskinn. "Frelse" betyr så vidt jeg skjønner, foreløbig bruksheimel, og når det ikke skulle betales mer enn 1 geiteskinn for gårdens avkastning, viser det at gården har vært meget liten. Baard drev dog gården atskillig opp, for etter skatteregnskapet fra 1598/99 betalte han landskyld med 1 pd. smør, og i Nils Busch's jordebok av 1626 berettes at Bård fremdeles satt på gården, og at han svarte landskyld med ½ laup. Samme sted 276. (362.) heter det at gården hadde en god skog. *(Etter Svartedauen var det nakså alminnelig at jorddrottene måtte sette ned landskylden, i enkelte tilfeller ettergi den helt, for i det hele tatt å få leilendinger til brukene, så husene kunne bli vedlkeholdt og jorda holdt i hevd. For Gravdals vedkommende ser det ut til at en i denne tid har nøgd seg med "frelse" (full rett til bruk og benyttelse) istedenfor landskyld, først 1 mark, så 1½ - etter kort tid. Stigningen i skyld fra "fresle" 1591 til ½ laup 1627 kan tyde på at gården hadde vært dyrket før, men det kan også tyde på stigende etterspørsel etter jord. En må heller ikke glemme at Gravdal var skoggård, og at skogen nå begynte å stige i verdi. O.Tj)*

Oppsitteren på Gravdal het Truls i 1635. Denne Truls brukte gården også 1646. Ifølge koppskattregnskapet fra 1645/46 skulle Truls og kone være de eneste personer over 15 år som da fantes på gården, men i et regnskap fra 1644/45 har jeg dog funnet en Anders Gravdal nevnt mellom husmenn og strandsittere.

I regnskapet over en kvegskatt som skulle betales Barsok 1657, leser en at Thomas Gravdal skattet av 11 kyr, 10 geiter og 14 får, men i et regnskap over en skatt som skulle betales etter jordskylden til St.Hans og Mikkeli 1657, sies det at gården ble brukt av sognepresten, hr.Peder Finde. Hvorledes disse to oppgaver skal forlikes, er meg ikke klart, men det er sikkert nok at hr Peder Finde brukte gården de nærmest påfølgende år. Han oppføres som bruker i et skatteregnskap fra 1662, og i den av ham utferdigede folkeliste av 1664 sier han at "Præsten lader bruge Gravdal" og oppfører som dreng på gården Borger, 20 år gammel.

Ved matrikuleringen 1667 ble Gravdal som ansattes til å kunne fore 11 naut og 1 hest, satt i en matrikkelskyld av ½ laup smør som svarer til den 1626 gjeldende landskyld. Etter den trykte matrikkel fra 1838 var matrikkelskylden da fremdeles ½ laup.

Et skattemanntall fra 1672 oppfører Borger som oppsitter *277.* på gården, visselig samme borger som nevnes 1664 som dreng, - og beretter tillike at det var en bekkekvern på gården.

Den neste oppsitter på gården som jeg kjenner, var Reinert (363.) Olsen som omtales 1692. Riktignok nevnes 1691 en Østen Gravdal, men han har visselig kun vært husmann under gården. Til høsttinget 1691 var Østen stevnt for gjeld til handelsmann Hans Findmands bo. Kravet var 3 mk. 9 skilling, men Østen ville ikke erkjenne at gjelden var mer enn 28 skilling. For dette beløp hadde Findmand, forklarte han, under skiftet etter hans avdøde kone fått utlagt ei fjorgeit og et melketraug, men disse 28 skilling stod igjen uavgjort. Når han var eier av fjorgeit, må en tro at han har hatt en smule jordvei.

Oppsitteren Reinert Gravdal omtales under skiftet etter Bernt Hafstads kone 1692, idet han var debitor til boet for 3 mk. 8 skilling. Noen år seinere avstod han mot en godtgjørelse av 20 rdlr. 2 mk. sin bygsel til fordel for Anders Olsen Solem, som derpå av birkefogd Jens Berntsen Gjedding fikk bygselbrev den 28.mars 1697 eller måskje allerede 28.mars 1696. Mer vet jeg ikke om Reinert Olsen, dersom han da ikke skulle være identisk med den Reinert Olsen som kom til Vie, lnr.127, og om hvem en vil finne noen etterretninger i 4. bind, s. 304

Flere ganger foran er fortalt at det ved reformasjonen inndratte bispegods hvortil Gravdal hørte, 1662 av kong Fredrik den tredje ble solgt til erkbiskop Hans Svane og seinere gjort til særskilt jurisdiksjon som gikk under navnet Svanø birk. Jens Gjedding var birkefogd og forvaltet godset for Svanes arvinger, og det var i denne egenskap at han bortbygslet Gravdal til Anders Olsen.

Anders Olsen var rimeligvis fra Solem i Naustdal sogn. Fra Solem i Førde kan han i hvert fall ikke ha vært. Etter folkelisten (364.) av 1701 var han da 51 år gammel og altså født 1650. Han hadde da heime en 3 år gammel sønn, Peder, og to tjenere, Peder Andersen,16 år gammel og Anders Larsen, født i Bergen, 12 år gammel. Kona het Synneve *278.* Pedersdatter.

Anders Olsen fikk sitt bygselbrev fornyet 1720 og satt omtrent 30 år som bygselmann på Gravdal. Til slutt ble han eier av gården. Tidligere er ofte fortalt at den siste eier av det samlede Svanøgods, stiftamtsskriver Svanenbjelm, kom i en betydelig kassemangel, og at kongen derfor lot Svanøgodset selge ved offentlig auksjon, gård for gård. Anders kjøpte sitt bygselbruk for 33 rdlr. 16 skilling og fikk kongeskjøte på gården 25.februar 1727.

Anders Gravdals navn har jeg støtt på atskillige ganger ikke alene i den eldste ministerialboken, der en finner ham som fadder og trolover, men også i skifteprotokollene og i tingbøkene. I 1698 og 1706 kan en se at han var kreditor i et par boer. Som lagrettemann fungerte han 1697, 1718 og 1719, og som vitne forekommer han 1711 og 1719 i et par saker. Ifølge ministerialboken ble han begravd 14.desember 1729 i en alder av 79 år. Noe skifte etter ham finnes ikke i skifteprotokollen, men en kan likevel se at hans kone, Synneve Pedersdatter, overlevde ham og at han etterlot to sønner og tre døtre. Barnas navn var:

1. Peder Andersen, etter folkelisten av 1701 født 1698. I 1720 ble han gift med Ingeborg Johannesdatter Indre Kvam av Naustdal og 11.mars 1728 fikk han bygselbrev på et bruk i denne gård, som tilhørte Førde presteembete. Han var død før 1732 og etterlot barna Mads og Anne.

2. Erik Andersen, døde ugift våren 1732 og ble kun 27 år gammel. Skiftet etter ham ble holdt 5.juni 1732. Det viser at arvingene var moren og hans tre søstre samt hans avdøde brors to barn. Boets beholdning var 37 rdlr. Etter faren hadde han arvet 10 mk. smør i Gravdal, og de deltes mellom arvingene således som en vil se nedenfor.

3. Marthe Andersdatter, ble 1721 gift med Josef Olsen Libøen.

4. Margrethe Andersdatter, antakelig før 1720 gift med Absalon Nilsen Nedre Standal. *279.*

5. Berte eller Brite Andersdatter, ble 1726 gift med Ole Rognaldsen Bruland, seinere Gravdal.

Ved Anders Olsens død 1729 ble gården delt således at hver av hans sønner fikk 10 mark og hver av hans døtre 5 1/3 mark. Og da det 1732 ble skiftet etter Erik Andersen, ble hans 10 mark atter delt, idet moren fikk 2 6/7 mark, brorbarna tilsammen 2 6/7 mark og hver søster 1 3/7 mark. Gården ble dog i sin helhet samlet på den nyss nevnte Ole Rognaldsens hånd. Ved skjøte, datert Gravdal 16.juli 1732 overdro nemlig Absalon Standal og Josef Libøen hver især sine 5 1/3 mark tll svogeren, Ole Rognaldsen, og til slutt heter det: Da Ole av de andre arvinger, nemlig avdøde Peder Andersen Indre Kvam har innløst 10 mark og av den likeledes avdøde Erik

Andersen Gravdal (skulle visselig ha hett hans arvinger) har innløst 10 mark og med sin kone har arvet 5 1/3. mark, så er han nå eier, bruker og besitter av 1 pd 12 mk. - det vil si det hele bruk.

Ole Rognaldsen hørte heime på Bruland, lnr.167, fogdgården. Med Brita Andersdatter fikk han 4 barn: Datteren Ragnhild, og sønnene Anders, født 1725, Rognald, født 1730, og Erik, født 1732. Brita døde kort etter Eriks fødsel, sommeren 1732 i en alder av 36 år. Høsten 1733 giftet Rognald seg påny. Hans annen kone var Marthe Nilsdatter Krokenes som han fikk følgende 4 barn med: Berte Johanne, født 1734, (366.) Simon, født 1736, Nils, født 1738 og Oline, født 1740. Ole Rognalsen døde 40 år gammel våren 1741. Noe skifte etter hans førsts kone, Brita Andersdatter, finnes ikke i skifteprotokollen, men av seinere dokumenter fremgår det at gården er blitt delt mellom hennes mann og hennes barn. Heller ikke skiftet etter Ole Rognaldsen finnes innført i skifteprotokollen, men tingboken har en ekstrakt av dette skifte, og av denne ser en at Ole før sin død hadde innløst de fleste lotter, så han var blitt eier av hele gården alene på noen mark nær. På skiftet etter Ole ble gården atter delt, idet hans annen kone, Marthe Nilsdatter, fikk 4 mark, og resten ble utlagt til Oles barn *280.* av begge kull. Etter Oles død overtok Marthe driften av gården, og januar 1743 ble hun gift med Kristian Knutsen Gravdal, som i kassaboken for 1743 oppføres som bruker, men først under 19.november 1746 fikk bygselbrev. Det lyder på 1 pd. 8 mk. (altså på hele gården unntatt de 4 mk. som Marthe eide) og må være utstedt av Ole Rognaldsens barn eller deres verjer.

Jeg skal nå gi noen opplysninger om Ole Rognaldsens to kull barn:

1. Anders Olsen døde ugift 1749 på Halbrend der han hadde tjent hos Rognald Gundersen. Han hadde "Løn og Klæder tilgode hos Rognald" og likeledes hos Kristian Knutsen Gravdal der han også må ha tjent. Den lott Anders hadde arvet i gården, ble utlagt til hans to fullbrødre, Rognald og Erik. Beholdningen i hans bo var 14 rdlr.

2. Rognald Olsen er omtalt foran under Halbrend. Han døde barnløs på Skjæret 1790. Enken Sidsel levde like til 1804 (s.264). (367.)

3. Erik Olsen var død før broren Rognald uten å etterlate seg arvinger. Dette ser en at hverken han eller barn etter ham nevnes på skiftet etter Rognald. Ifølge ministerialboken døde Erik Olsen Gravdal 1788, og det kan ikke være noen annen enn Ole Rognaldsens sønn. Riktignok angis han ved sin død å være 49 år gammel mens han i virkeligheten var ca 56, men den slags unøyaktigheter er ikke så sjeldne, sjøl ikke i ministerialboken. Erik Olsen Gravdal ble konfirmert 1754 - altså først da han var 22 år.

4. Ragnhild Olsdatter oppgis 1791 og 1793 å være gift med Jonas Reikvam. Det ser ut til at hun på sine gamle dager er kommet tilbake til Gravdal. Ministerialboken sier nemlig at Ragnhild Olsdatter Gravdal ble begravd 18.januar 1807 i en alder av 81 år. Både navn og alder passer godt

på Ole Rognaldsens datter, Ragnhild. Om Ole Rognaldsens barn av annet ekteskap med Marthe Nilsdatter opplyses: *281.*

5. Simon Olsen fikk 1779 feste på plassen Hornesvika og døde barnløs 1793 (Se III.bind,s.68)

6. Nils Olsen døde ganske ung. Han var i live ved farens død 1741, men døde før halvbroren Anders Olsen 1749. Dette ser en av at han ikke oppføres som arving etter Anders.

7. Berte (eller Brita) Janike Olsdatter omtales 1788 og 1791 som gift med Anders Olsen Apneset i Vevring.

8. Oline Olsdatter omtales 1788 og 1791 som gift med Ole Arnesen som en tid var belgemaker ved Grimeli-verket på Halbrend og som siden ble gjestgiver på Loftet ved Holmedel.

(368.) Tingøkene er borte for nesten hele det tidsrom da Ole Rognaldsen satt i Gravdalen, og en kan derfor ikke vite om han befattet seg med å føre saker. Hyppigst finner en navnet hans i ministerialbøkene, idet han var fadder atskillige ganger, og et par ganger var han også trolover.

Hans enke, Marthe Nilsdatter, giftet seg som sagt igjen 1743 med Kristian Knutsen, som fikk bygselbrev 1746. Det var bare 4 mark av gården de eide. Av resten, 1 pd 8 mk. betalte de landskyld til Ole Rognaldsens barn. Kristian Knudsen døde 1752. Dødsfallet er ikke notert i ministerialboken, men skiftet etter ham ble holdt 2.juni 1752. Boets aktiva var 78 rdlr. og beholdningen 34 rdlr. De 4 mk. i gården som boet eide, ble utlagt til enken for 4 rdlr. Til Ole Rognaldsens barn skyldte boet 5 rdlr. 5 mk. 6 skill. for resterende landskyld og dessuten til Rognald Olsen 2 rdlr. for lønn.

I dette sitt annet ekteskap hadde Marthe Nilsdatter 4 barn som under skiftet oppregnes slik: Ole, 9 år, Kristian, 9 år, Kirsti, 7 år og Nille Marie, 3 år. Om disse 4 barn kan jeg opplyse følgende:

1. Ole Kristiansen var 1774 ennå heime i Gravdalen, men 1788 var han kommet til Fureset i Askvoll.

2. Kristian Kristiansen fikk 8.juli 1780 skjøte på ½ laup av Indre Krokenes. Skjøtet var utstedt av Nils Iversen Indre Krokenes, og *282.* kjøpesummen var 150 rdlr.

3. Kristi Krtistiansdatter ble gift med Bernt Josefsen som 1774 fikk feste på Halbrendskvia. Da hun 1776 ble enke etter ham, flyttet hun tilbake til Gravdal (s.267).

4. Nille Kristiansdatter Gravdal døde ifølge ministerialboken 1800 i en alder av 51 år og synes ikke å ha vært gift.

(369.) Halvannet år etter Kristian Knudsens død giftet Marthe Nilsdatter seg påny. Hennes tredje mann var Mads Olsen Åse som hun vigdes til 4.november 1753. Han var visstnok fra Åse i Naustdal sogn. Allerede 10.juli 1753 - altså noen måneder før sitt ekteskap - hadde Marthe fått skjøte på 1 pd. 8 mk. av Gravdal. Dette skjøte er utferdiget av Helje Gundersen Hafstad og 4

andre menn som verjer for Ole Rognaldsens barn. Det sies at deres myndlinger på to arveskifter har arvet 1 pd. 8 mk. i Gravdal, og at de nå for en pris av 1 rdlr. pr. mk. selger disse 1 pd. 8 mk. til Mads Olsen, som tager enken der eier 4 mark i gården, til ekte. Helge Halbrend forbeholder uttrykkelig sin myndling, Rognald Olsens løsningsrett. Gården kom ved dette skjøte ut av ætten til den første kjøper av Gravdal, Anders Olsen. På sommertinget 1755 lot Rognald Olsen som da var på Halbrend, tilføre tingboken at han ville innløse Gravdal som han mente seg odelsberettiget til, men han gjorde intet skritt til å iverksette dette. Under 14. november 1760 solgte han sin odelsrett - som det heter - til besitteren, Mads Olsen for 12 rdlr. Det var den tid alminnelig oppfatning at en til andre kunne selge eller overdra sin odelsrett, og som en annet eksempel på det kan tjene at Anne Pedersdatter Indre Kvam (sønnedatter av den første kjøper av Gravdal, Anders Olsen) ved sin verje under 6.juni 1747 solgte sin odelsrett til Gravdal til Ananias Pedersen Gjelsvik for 8 rdlr. - et salg som visstnok ble uten virkning eller følger.

Mads Olsen finnes ofte nevnt i de gamle protokoller som lagrettemann, *283.* som verje under skifter og hyppig som kreditor i boer. Også (370.) i ministerialboken forekommer han som fadder, men på langt nær ikke så ofte som hans kone. Helt fra hun kom til Gravdal var hun meget søkt som fadder, - Mads var også en liten smule bort i prosesser.

Til høsttinget 1753 stevnte han enken, Kari Olsdatter Kirketeig, for ulovlig beskyldning, og fordi hun ikke fikk tingfred for henne. Da Karis lagverje, sogneprest Nils Lund, ikke var varslet, ble saken utsatt, men ble ikke påanket pány. Vi får således ikke vite hva beskyldningene bestod i, eller hvorledes det gikk til at Kari forstyrret hans tingfred.

Til sommertinget 1758 var Mads Olsen Gravdal stevnt av Johan Rue, handelsmann og gjestgiver i Sjøahola, for ulovlig tobakkssalg, For Mads møtte broren, Anders Olsen Aase. Kolben Hornes vitnet at han nå sist vinter hadde kjøpt tobakk hos Mads for 2 skilling. Kristian Andersen Skaffer vitnet at han dagen før sist julaften hadde kjøpt en mark tobakk hos Mads for 8 skilling og betinget seg en mark til. I stedet for denne ene mark fikk han en rull som veide 4 mark, og som ham betalte med 8 skilling pr.mark. Han hadde ikke, tilføyde han, bedt Mads kjøpe tobakk til seg i byen. Madsi Andersdatter Reinen forklarte: Mads hadde en gang levert henne til forvaring 13 lodd blåfarge som han sa var bestilt. Noe etter kom ei kone til henne og fikk 2 lodd til en pris av 10 skilling loddet, idet kona angav å ha bestillt fargen. Siden solgte Madsi 10 lodd til andre for samme pris. Madsi hadde også av Mads fått 13½ alen lerret som hun skulle selge til hvem som ville kjøpe, og av det hadde Madsi solgt 6½ alen til klagerens kone for en pris av 12 skilling pr. alen. Saken forliktes følgende ting - dog på den måte at Mads Gravdal skulle betale Rue 3 rdlr. og heretter (371.) avholde seg fra slik handel.

Våren 1772 fulgte Mads Gravdal som pantevitne lensmann Anders Olsen Stubhaug inn i Angedalen der lensmannen skulle pante for kvernskatt. *284.* På Indrebø nektet man å betale, og var voldsom mot lensmannen da denne ville ta pant. Mads Gravdal avgav vitnesbyrd i saken som en vil finne referert i 4. bind, side 98.

Den 19.november 1778 solgte Mads til sønnen, Ole Madsen, som var hans og Marthe Nilsdatters eneste barn, sin gård for 60 rdlr. Både Mads og Marthe levde lenge etter denne tid. Ifølge ministerialboken døde Marthe 80 år gammel 1792, Mads først 1815 i en alder av 83 år etter å ha overlevd sønnen sin i 12 år, Ti år etter salget av gården, nemlig høsten 1788 ble det etter begjæring av Mads og kone holdt registrering hos dem til frabytte mellom barna, og her oppregnes da Marthes tre kull barn således:

a. Med Ole Rognaldsen :	1. Simon Olsen Hornesvik		
	2.Brita Olsd. g.m.Andere Olsen Apneset		
	3.Oline Olsd. g.m.Ole Arnesen Loftet.		
b. Med Kristian Knutsen:	4.Ole	Kristiansen Fureset,	
	5.Kristian	-"-	Krokenes
	6.Krisi	-"-	d. enke etter Bernt Halbr. Kvia,
	7. Nille	-"-	40 år gammel,
c. Med Mads Olsen	8.Ole Madsen Gravdal.		

Ole Madsen ble 1789 gift med Anne Ananiasdatter Furevik. Han døde 47 år gammel 1803, og skiftet etter ham ble holdt 11.mai. Gården ble nå satt i 160 rdlr. Boets aktiva var 432 rdlr. og beholdningen (372.) 395 rdlr. Boet eide ei stor jakt, som ble taksert til 36 rdlr. Der var tre barn: 1.Ananias, født 1790, 2.Rakel, født 1792 og 1811 gift med Anders Andersen Tefre og 3.Marthe Steffine, født 1798 og 1815 gift med Helge Eriksen Halbrend. Av gården ble 18 mark utlagt til enken, 10 mark til sønnen og 4 mark til hver av døtrene.

Anne Ananiasdatter giftet seg pány 1806. Hennes annen mann var Ole Iversen Gravdal. Av denne og av sine to søstres verjer fikk Ananias Olsen under 10.mai 1808 skjøte på deres 26 mark i Gravdal, og da Ananias sjøl hadde arvet 10 mark ble han ved dette kjøp eier av hele Gravdal. Samtidig utferdiget Ananias et dokument. Etter det skulle stefaren ha rett til å bruke gården i 10 år, og når de var omme, *285.* skulle han og Anne Ananiasdatter ha kår. Anne Ananiasdatter døde 69 år gammel 1834, Ole Iversen først 1846. Ved testamente av 6.november 1846 hadde han innsatt sin kones sønnesønn, Ole Ananiassen, til enearving, og det viser at han sjøl ikke hadde barn med Anne Ananiasdatter. Arven ble ansatt til en verdi av 5 spdlr. Ole Iversen oppgav i 1823 sin alder til 64 år. Etter det skulle han ved sin død være 87 år.

Ananias Olsen som i 1808 var blitt eier av hele gården, giftet seg 1812 med Anne Marie Tollefdatter Hornes. I 1841 solgte han gården for 300 spdlr. til sin eldste sønn, Ole Ananiassen, og etter dennes død fikk hans sønn, Andreas Olsen 1880 av sine medarvinger skjøte på gården for 3400 kroner. I 1885 ble gården delt i to omtrent like store deler, og på den innerste part, Indre Gravdal, fikk så Ole Madsen Åsen skjøte for 2 800 kroner.

xxx 0 xxx

(373.) **Husmannsfolk i Gravdalen.**

En Anders husmann i Gravdalen nevnes 1644/45 og en Østen Gravdalen nevnes 1691. Jeg finner det ikke usannsynlig at dette er far og sønn.

"Anders Gravdalsbøen" var fadder 1730. "Anders Husmand I Gravdal" var 1732 debitor til Erik Olsen Gravdals bo. St.Hans 1742 ble Anders Østensen Gravdalsbø og Ingeborg Jørgens-datter Havnen *(Nå et lite bruk under Kirketeigen O.Tj.)* vigde. Under den sak som Johan Rue 1758 anla mot Mads Olsen Gravdalen for ulovlig handel, var Anders Gravdal stevnt som vitne, men møtte ikke. Derimot måtte Ingeborg Jørgensdatter Gravdal, men hun var så syk at hennes forklaring ikke kunne mottas. Den Anders som omtales årene 1730-1758, holder jeg for å være en og samme person, og jeg finner det sannsynlig at han er sønn av den Østen som nevnes 1691. August 1738 ble Synneve Andersdatter Gravdalsbø begravd 86 år gammel. Hun kan være Anders Østensens mor. Plassen der disse folk hørte heime synes å ha hett Gravdalsbø. *286.*
En Axel Gravdalsbøen har jeg funnet nevnt 1743.

xxx 0 xxx

Årene 1718 og 1719 omtales Knut husmann i Gravdalen. Han var vitne i en sak som handelsmann Bernt Nagel i Sjøahola hadde anlagt mot Lars Hove for ulovlig handel, og forklarte at han hadde kjøpt korn hos Lars Hove og betalt det med tjære. Han skyldte Lars 16 rdl, for korn, og for å betale dette hadde han ikke annet enn den tjæren han kunne brenne av tjæreved som han hadde samlet. Saken er nærmere omtalt i 2. bind, side 78 o.f.s. (374.) Fra 1741 omtales Kolben Knudsen Gravdal, som rimeligvis er sønn av Knut husmann. Om denne Kolben har jeg funnet følgende:

Kolben Knutsen Gravdal ble november 1741 trol. og januar 1742 gift med Barbro Larsdatter Furevik. Januar 1743 hadde de en sønn til dåpen, men han levde kun 14 dager, og omtrent samtidig døde Barbro, 27 år gammel, og skiftet etter henne ble holdt 14.mai 1743. Arvingene var hennes mor og tre søsken men boets beboldning var kun 2 rdlr. 1 ort 4 skilling. Straks etter Barbros død festet Kolben seg i tjeneste hos presteenken Elen Katrine Hammond på Hornes. Han fikk 2 mark i festepenger for å tjene hos henne fra påske 1743. Han tiltrådte også

tjenesten, men da han hadde vært der i 5 uker, strøk han sin vei uten å varsku. For det stevnte fru Hammond ham til høsttinget 1743, og foruten ham stevnte hun også Kristian Knutsen Gravdal, fordi han hadde tatt imot ham. Da de innstevnte ikke møtte, ble saken utsatt til sommertinget 1744. Kolben møtte heller ikke nå, men Kristian møtte, og forklarte at da Kolben reiste fra klagersken og kom til ham, hadde han sendt bud til henne om det. Fru Hammond erkjente budskapet og frafalt tiltalen mot Kristian, som opplyste at Kolben nå var å finne hos Isak Jonsen Ultang. På høsttinget 1744 innfant Kolben seg omsider i retten. Han bad nå for seg og sa seg villig til å inntre i tjenesten, dersom han slapp straff. Fru Hammond gikk med på (375.) det, så saken dermed falt bort. - Mai 1744 var Kolben Ultang fadder *287.* for Isak Ultangs barn, og når en legger merke til at Kolben Knudsen Gravdalen sommeren 1744 oppholdt seg hos Isak Ultangen, kan det ikke være synderlig tvil om at det er en og samme Kolben det tales om her. Sitt løfte fra høsttinget 1744 om å gjeninntre i tjenesten hos enkefru Hammond har Kolben Knutsen visselig oppfyldt, og når jeg, i ministerialboken finner Kolbjørn Hornes nevnt to ganger som fadder i året 1745, mener jeg at det fremdeles er Kolben Knutsen vi har å gjøre med, idet navnene Kolben og Kolbjørn er forvekslinger. Januar 1750 ble Kolben Gravdel trol. med en ikke navngitt kvinne fra Ultang, og trolovere ved anledningen var lsak Ultang og Kristian Gravdal. Dette må være Kolben Knutsen som her er kalt etter sin heimstad, Gravdal, og ikke etter sin opphaldstad, Hornes. Den Kolben Kletten som februer 1755 hadde sønnen Anders til dåpen, er vel fremdeles Kolben Knudsen. Sikkert er det at Kolben Knutsen 1755 fremdeles bodde på Hornes, for på dette års sommerting var han vitne i en slagsmålssak og betegnes der med sitt fulle navn, Kolben Knutsen Hornes. Som før nevnt var Kolben Hornes ved sommertinget 1758 vitne i saken mellom Johan Rue og Mads Olsen Gravdal. En Kolben Havnen hadde våren 1763 sønnen Gjert til dåpen, og barnets faddere var Isak Ultang og Marthe Nilsdatter Gravdal, og det tør hende at også denne Kolben Havnen er den samme som (376.) Kolben Knutsen Gravdal.

Den foran nevnte Kristian Knutsen, som 1743 ble gift med Marthe Nilsdatter og 1746 fikk bygselbrev på Gravdal, er antakelig en bror av Kolben Knutsen. Våren 1743 var Kolben fadder for Krstians sønn, Ole.

Samtidig med Kolben Knudsen levde en Hans Knutsen som jeg også anser for å være Kolbens bror. En enkelt gang kalles han Brække, men for øvrig først Halbrend og siden Gravdal. Om denne Hans har jeg funnet følgende: Hans Knutsen Halbrend var 1732 kreditor i Rognald Brulands bo. Våren 1736 ble Hans Knutsen Brække og Eli Borgersdatter *288.* Farsund trolovet og høsten samme år ble de vigde, og trolover var Gunder Rasmussen Halbrend som da var hans husbond, Eli Gravdalen var 1713 fadder for Kolben Knutsens barn, og Hans Gravdalen

var 1745 fadder for Kristian Knutsen Gravdals barn. Under en åbotssak på Halbrend 10.september 1756 forklarte Hans Knutsen Gravdal at han var 65 år gammel, og at han for 20 år siden, altså 1736, hadde tjent hos Gunder Halbrend. På sommertinget 1758 skulle Hans Gravdal være vitne i Johan Rues sak mot Mads Gravdal, men møtte ikke, da han lå syk heime. Seinere har jeg ikke sett ham omtalt.

xxx 0 xxx.

Kirketeig og Ulltangs historie rakk ikke Steen å skrive. Men i Statsarkivet i Bergen ligger der 2-3 store pakker inneholdende Steens notater og artikler. Det er mulig jeg seinere kan oppta en fortegnelse over innholdet av disse pakker. Rimeligvis vil en i disse pakker finne atskillig materiale som vedkommer Kirketeig og Ultang.

Bergen, den 16.november 1950. O. Tjønneland.

xxxx 0 xxxx

Skriftene om Kirketeig og Ulltang kom ikkje med i dei maskinskrivne bøkene etter O. Tjønneland, men dei handskrivne skriftene var att i det private arkivet etter F.M.B. Steen, på Statsarkivet i Bergen.

Skrive ordrett frå handskrift av F.M.B. Steen til elektronisk.

Sidetal i (parantes) er frå handskrevne sider etter F.M.B.Steen.

Førde, 20.februar 2012

Ragnar Indrebø

Ordrett frå handskrivne sider av F.M.B. Steen

Kirketeig.

(side 1)

Gaardnavnet Kirketeig har jeg ikke stødt paa i et Skatteregnskab Fra 1603, men Gaarden havde gaaet under Lid, og under dette Navn har jeg fundet den omtalt i Thott's Jordebog af 1591, Skatteregnskabet af 1563 og Lensregnskabet af 1567 har ingen Gaard paa Sydsiden af Dalen eller Fjorden udenfor Halbrend – hverken Gravdal eller Kirketeig (Lid) eller Ultang, som den Tid kaldtes Rørvig.-

Hvad vi af Jordebogen af 1591 faar vide om Lid er at Opsidderen hed Tørris, at han havde Landskyld med 1 Pd Smør og Leding med 6 Mark Talg, og at Gaarden ligesom Nabogaardene Gravdal og Ultang var af «Stiftets» Gods, det vil sige det inddraget Bispegods. Den delte skjæbne med det øvrige Katholske Bispegods i Sundfjord, der ved Reformasjonen 1536 blev inddraget under Kronen, 1662 af Kongen tilskjødet Erkebiskop Svane, og 1726 solgt ved Auktion Gaard for Gaard.

At Lid og Kirketeig er samme Gaard, fremgaar blant andet deraf, at en Tiendebog af 1610/11 har Navnene: Johannes Ultang, Tørris Lid og Baard Gravdal, under en Liste af 1612 over Soldater udpekede opføres: Johannes Ultang, Tørris Kirketeig og Baard Gravdal. Anders Trulsen Kirketeig, der i min Embedstid (side 2) Eide Halvparten af Kirketeig, har fortalt mig, at etter et Sagn skulde der engang i Gaardens Skov være hugget Tømmer til Opførelse eller Gjenopførelse af Førde Kirke, og heraf skulde da Gaarden have faaet sit nuværende Navn. Dette Sagn kan nok have sin Riktighed, men det kan ogsaa tænkes at det er Navnet, som har Fremkaldt Sagnet.-

Den Ældste Opsidder paa Gaarden som jeg kjender er altsaa den førnævnte Tørris og han kan sees at have siddet her saadan som 1590/91 og til 1626. Riktignok skrives Navnet paa forskjellige Maader. Aarene 1591–1598 skrives Tørris Lid, 1603 Torgils Kirketeig, 1611 Tørris Lid, Torris Kirketeig og Torgils Kirketeig, 1616 Torgier Kirketeig, og 1626 Torgjeir Kirketeig, men Fogdene eller derav Skriverkarle tog det ikke saa nøie ved Navnene, og jeg nærer ingen Tvivl om at der tross Variantene sine er Tale om en og samme Mand.

Fra først af nævnes der ikke nogen anden Opsidder vid siden af Tørris men fra 1615 forekommer en Gregorius ved siden af ham. Baade 1591 og 1599 viser den Landskyld som Tørris havde at svare, til 1Pd Smør, og det (side 3) har vel da været Gaardens Skyld. Men 1615 da

Tørris og Gregorius nævnes Side om Side, siges der at de brugte 2Pd Smør. Gaarden maa saaledes i mellomtiden være bleven opdyrket og forbedret.

Sidste gang jeg har lest Tørris nævnt, er i Foged Busch' Jordebog af 1626. Her hedder det at Kirketeig er Stiftets Gods at Skylden er 2Pd Smør, at der er god Skov, men besværlig at faa til søs, og at Opsidderne er Torjus (dvs Torris) og Gregorius. –

Gregorius har jeg fundet nævnt som Opsidder Aarene 1615-1646, indtil 1626 sammen med Tørris og fra 1635 sammen med Ole. Denne Ole har altsaa afløst Tørris og er vel Tørris' umiddelbare Eftermand. Men jeg har ingen Oplysninger for Tidsrummet 1626-1635 og kan saaledes ikke sige naar afløsningen har fundet Sted. Om Gregorius faar man af et Regnskab vide, at han 1636 var saa forarmet, at han ikke formaadde at betale enfor det Aar paalagt Skat - en Skjebne han delte med atskillige andre af Sognets Gaardbrugere. At et regnskab fra 1646 over en Skat efter Skylden fremgaar det, at de to Brug i Kirketeig ikke var lige store, idet Gregorius kun brugte 12Mk Smør, eller en Fjerdepart af Gaarden, medens Ole brugte 1Pd 12 Mk, eller tre Fjerdeparter. Kirketeig har ved denne Tid havt et uvandligt stort Antal av voksne Beboere – det vil sige Beboere i en Alder af 15 aar og derover, der havde at betale Kopskat. I Kopskat-regnskapet for 1645/46 opnævnes de saaledes: Ole og Kone, 2 Drenge, 2 Piger, 2 Søstre – Gregorius og (side 4) Kone, en Dreng og en Pige.

Senere end 1646 ved jeg intet om Gregorius og for de nærmest Paafølgende Aar har jeg ingen Optegnelser om Gaarden. Først fra 1657 ved jeg atter noget at meddele. Fra dette Aar og fremover var Opsidderne Ole og Anders. Anders var altsaa kommet i stedet Gregorius, men naar Ombyttet er foregaaet eller om Anders har fulgt umiddelbart efter Gregorius er mig – som alt antydet – ubekjendt. Efter Kvægskatregnskabet af 1657 skattede Ole af 12 Kjør 12 Gjeder og 14 Faar, Anders af 5 Kjør 6 Gjeder og 6 Faar. Ole og Anders nævnes i flere andre Regnskaber Side om Side, saaledes i et Regnskab for 1661, hvor det om Gaarden siger, at den har «nogen ringe Skov til Brænde og Husenes Behov» medens det i Busch's Jordebog hed, at der var «god Skov» men Riktignok besværlig at faa til søs. Ogsaa i Findes Folkeliste 1664 har vi de samme to Mænd, og her faar vi vide, at Ole var 60, Anders 36 Aar gammel, at kun Ole havde Dreng nemlig Anders Anderssen en gift 24 Aar gammel Soldat, at der ingen Husmand var paa Gaarden, og at hverken Ole eller Anders havde Sønner over 12 Aar gamle hjemme. Det var i disse to Opsiddernes Tid at Svane af Kongen kjøbte det inddragne Bispegods, hvilket for Leilendingenes Vedkommende havde til Følge at de fik at betale sine Afgifter til Svanes Forvalter i stedetfor til Kongens Foged. Det var ligeledes i disse Opsidderes (side 5) Tid, at den første Matrikulering i vort Land iværksat, hvilket Skede 1667. Kirketeig ansloges til at kunne føde 38 Naut og 2 Heste og dens Matrikkelskyld settes til 2 Pd 18 Mk – og det vedblev den at være indtil i forrige Aarhundre

da Dalerskylden indførtes. Endnu 1672 stod Ole og Anders sammen paa Kirketeig. Dette fremgaar af et Skatteregnskab fra samme Aar, som tillige fortæller nu at der til Gaarden hørte en liten Bækkekvern samt at Ole brugte tre Fjerdeparter og Anders en Fjerdepart af Gaarden, der altsaa nu var paa samme maade som 1646. –

Jeg har nu nævnt de 4 Opsiddere før 1672 som jeg kjender. Tørris var oprindelig eneste Mand paa Gaarden men efter 1615 var en Fjerdepart af Gaarden et eget Brug, der indehavdes af Gregorius til 1646 og af Anders til 1672. de tre Fjerdeparter af Gaarden brugtes 1635-1672 af Ole. – Ole var efter Findes Folkeliste født 1604 og tilhørte allerede en ældre Generation ved Navn Anders, der efter samme Liste var født 1628. Det Sædvanlige er, at der mellom de Bygselmænd, der følger hverandre paa en Gaard er Slægtskaber – eller Svigerskabsforbindelser men saadanne Forbindelser lader sig ikke paavise for de her omhandlede 4 Opsidderes Vedkommende. (side 6) Fra Aarene mellem 1672 og 1688 har jeg ikke fundet noget om Kirketeig eller Folk derfra uden alene dette, at Kari Kirketeig 1681 var Kreditor i Anne Berntsdatter Halbrends Bo. En Kari Olsdatter Kirketeig vil senere Blive omtalt men hun er ikke identisk med Kari fra 1681. –

Under 1.Juli 1688 fik Ole Simonsen Bygselbrev paa hele Kirketeig og fra nu af har man fuldstændigere Oplysninger om Gaarden og deres Beboere. Han fik 1720 sit bygselbrev fornyet og sad paa Gaarden til Begyndelsen af 1724, da han døde. Ministerialbogen opgiver hans Alder til 63 Aar. Om han var beslægtet eller besvogret med ældre Opsiddere paa Gaarden, lader sig ikke afgjøre. Den ældste bevarede Thingbog for Birkedommere gaar fra Vaaren 1697 til Vaaren 1700, og i denne omtales Ole nogle Gange. Man vet saaledes at han fungerede som Lagrette-mand ved Birkethingene 1697 og at han ved Sommerthinget tillige var Vidne i en Injuriesag. Ved Birkethinget Febr. 1698 paa Naustdal møder vi atter Ole's Navn i Thingbogen. Birkfogden omgjorde nemlig en Beregning over at af Kongen indrømmet afslag i Skatten for Aarene 1697 og 1698 og lod Beregningen indføres i Thingbogen. For Ole Kirketeigs Vedkommende udgjorde Afslaget der reparteredes efter Matrikkelskylden af 1667, som for Kirketeigen var 2 Pd 18 Mk Smør, et Beløb af 2 Mk 14½ Skilling. Fra Folkelisten af 1701 læser vi, at Ole Simonsen var 35 Aar gammel, at han (side 7) havde en Søn, 1 Aar gammel, og en Tjenestedreng, Nils Simonsen 18 Aar gammel. Den for Ole Simonsen her opgivne Alder stemmer ikke med Alders-opgaven i Ministerialbogen ved hans Død. Antagelig er det Ministerialbogen som her har Ret. Foruden de nu nævnte 3 Personer der boede paa Kirketeigen, nævner Listen af 1701 kun en til, nemlig Husmand Anders Andersen der havde været Soldat og var 51 Aar gammel. Findes Folkeliste af 1664 opfører som Dreng paa Kirketeig en gift Soldat ved Navn Anders Andersen og det er vel samme Anders som Folkelisten af 1701 har og betegnes som Husmand. Alders-opgavernes

differens var nok ca 10 Aar, men det bør man ikke lægge videre Vægt paa, da Alderen vitterlig ofte anførtes paa en Slump. En Anders Kirketeig var 1689 Kreditor i et Bo, og det er rimeligvis samme Mand. – Jeg minder her som ved tidligere Andledninger om, at paa Listen af 1701 skulde kun de Mandspersoner paa 1 Aar og derover optages. Kvindekjøndet medtoges ikke.

Med Ole Rognaldsen Hornæs kom Ole Kirketeig 1711 op i en proces, hvorom jeg nu skal fortælle. Den var anlagt af Ole Hornæs for Birkeretten, der var Ole Kirketeigs Værnething, og gik i det hele gjennom tre Instantser nemlig fra Birkeretten til Sagthinget i Bergen og derfra til Overhofsretten i Kristiania. Birkedommerens Thinbog fra 1711 er ikke bevaret, og Forhandlingerne (side8) ved Birkeretten kjender kun fra de overordnede Retters Domme, og at disses Begrundelser er noksaa knappe og snaue, har jeg ikke fuld Klarhed over Sagens Sammenhæng i alle Dele. Hovedspørgsmaalet kan man dog uden Vanskelihed faa Tag i. –

For Aaret 1709 havde Ole Kirketeig hos Ole Hornæs faaet laant 10 Rdlr og 11 April fik Ole Hornæs istandbragt en saakaldt Kontrakt hvori hint Laan formentlig var omhandlet og som tillige gik ud paa, at Ole Kirketeig mod at faa betalt 30 Rdlr skulde fravige og til ham aftrede sit Bygselbrug. Under paaberaab af denne Kontrakt sagsøgte saa Ole Hornæs sin Navne til Fravigelse af Kirketeig. Ved Birkethinget Juni 1711 benegtede Ole Kirketeig at have ladet skrive den omhandlede Kontrakt eller at have indgaaet paa at fravige sit Bygselbrug. Birkedommeren Jens Christensen fandt – kan man forstaa – Ole Hornæs paastand støttet ved nogle af denne førte Vidner og gav ham medhold. Han afsagde Dom 16.Oktober 1711 og den gik du paa at Ole Kirketeig skulde fratræde Gaarden til Sagsøgeren. –

Den 18 Desbr. 1711 udtog Ole Kirketeig Ankestevning paa denne Dom til Lagthinget i Bergen, hvor Sagen kom til (side 9) Behandling 18 Juni 1712. Ole Kirketeig mødte personlig og havde Ængageret en Prokurator i Bergen der mødte med ham og fremlagde Indlæg og dessuden Ole Kirketeigs Sedlebog der viste "at hans Rettighed til Kongen var betalt for alle aar nedtil 1712." Ole Hornæs mødte ikke personlig men en anden Prokurator fremlagde Indlæg for ham saavelsom ogsaa et Indlæg fra Birkedommeren. Den 22 Juni 1712 afsagde Lagmanden, hvis Navn var Nils Knag, sin Dom i Overvær af Ole Kirketeig og de to Prokuratorer. Lagmanden kom til samme Resultat som Birkedommeren. Han fandt "den vedankede Dom at være funderet paa Lovens klare Ord og Indhold og efter lovlig førte Vidnesbyrd, og da der for Lagthinget ikke er irettelagt noget, som kan være dem til Svækkelse, saa kjendes den i alle Maader vid Magt, hvorefter Ole Kirketeig bør rette sig."

Det havde gaaet noksaa raskt for Ole Kirketeig med at faa Sagen ind for Lagthinget i Bergen. Der hengik ikke mere end et Par Maaneder fra Paadømmelsen ved Birkeretten og til han havde avleveret Ankestevning til Lagthinget. Besværligere og bekosteligere var det at faa Anke

til Overhofretten i Kristiania iværksat. Antagelig har Ole Kirketeig gjort en kanske endog flere Reiser til Kristiania i Sagens Anledning (side 10) . Den 8. April 1713 - altsaa vel tre Fjerdingsaar efter at Lagthingsdommen var falden - gav Birkefogden Falk Gjedding, Ole Hornæs Bygselbrev paa Kirketeig, og deraf tør man vel slutte, at Stevning til Overhofretten enda ikke var udtagen og at baade Birkefogden og Ole Hornæs har ment, at det ikke vilde lykkes Ole Kirketeig at bringe Sagen videre.Efter Lovbognr. 1-6-21 kunde i visse Tilfælde den, som havde erhvervet lagthingsdom over sin modpart, forlange Dommen fuldbyrdet trods udtagen Overhofretsstevning - med mindre Domfældte stillede Domhaverens Kaution for, at han ikke skulde lide Tab ved Sageens Ophold. Det ser du til, at man har ansett denne Lovbestemmelse gjældende i det her foreliggende Tilfælde, og vi vil senere faa høre, at der blev stillet eller tilbudt Ole Hornæs "Caution for Ole Kirketeigens Sag." Det slaar vist ikke Feil, at Ole Hornæs efter bedste Evne lagde sin Modpart Vanskeligheder i veien, men Ole Kirketeig fik dog stevning til Overhofretten udtaget og henimod St.Hans 1713 blev den Ole Hornæs forkyndt. Om hvad der passerede ved denne Forkyndelsen faar man Besked af en Sag eller et Thingvidne, som Ole Kirketeig til Høstethinget Oktober 1713 tilstevnte mod Ole Hornæs "for usømmelige ord." Denne Sag behandledes af Sorenskriveren, da baade Ole (side 11) Hornæs og de indkaldte Vidner svarede for Lenets Ret. Ole Olsen Reinen forklarede:"Da han tillige mod Hans Jørgen Bunt i Sjøholen og Otte Borgersen før St.Hans var paa Hornæs for at forkynde OverHofrettens Stevning for Ole Hornæs fandt de ham ude paa sit Arbeide. Til Hans Jørgens Spørgsmaal, om han vilde følge hjem og Høre Stevningen oplæse, svarede Ole:"Jeg staar nu paa mit Arbeide og har ikke Tid at følge Eder hjem. I kan læse Stevningen her og give mig Kopi deraf. Stevningen ved jeg af og faa svare til den. Jeg æstimerer den i høieste Maade." Siden - og aabenbart etter at det var vexlet flere andre Replikker - sagde Ole Hornæs til Hans Jørgen: "I farer med meget visvas, som I vel kunde lade være." og etter at Hans Jørgen dertil havde svaret: "I har ikke nogen Nar for Eder" fortsatte Ole: "I skal have en Lort for alt sammen," hvortil saa Hans Jørgen igjen svarede: "Du gjør ikke mere end Du selv æder op igjen." Derpaa gik Vidnet og hans Følge hen til Ole’s Kone og forkyndte Stevningen for hænde. Det andet Vidne var Otte Borgersen Førde. Hans Forklaring falder i det væsentlige sammen med Ole Reinens, men der er dog tillige nogle mindre uoverstemmelser, hvorved Provene gjensidig modifisere og supplere hinanden. Otte Borgersen forklarede: Da de havde truffet Ole Hornæs nede paa sit Arbeide og Hans Jørgen spurgte ham, om han vilde komme hjem for at høre (side 12) Stevningen optalt, svarede Ole: "Enten Du læser her eller Du forkynder den hjemme, kommer mig paa et ud. Stevningen svarer jeg til og æstimerer den for at være god." Da siger Hans Jørgen: "Du har ingen Nar for Dig" og derpaa svarede Ole: "Du farer med meget Visvas og giver Ole Kirketeigen mange Raad, saa gjør Du og flere med

Dig." Da Hans Jørgen bemergte dette, fortsatte Ole: "Det er ikke længe siden sidste Preken var i Førde da baade Du og flere med Dig gav ham Raad, men baade Du og de skal lave en Fjært for alt ihop," og dertil svarte saa Hans Jørgen: "Du fjærter ikke mere end Du æder op." -
Hans Jørgen Bunt var stevnt som Vidne men han mødte ikke. Ole Hornæs var tilstede under Vidneførselen. - Jeg antager, at det er paa Foranledning af Ole Hornæs at Vidnene fremholdt at han havde omtalt Stevningen med behørig Respekt, og han fandt sig efter endt Vidneførsel foranlediget til at lade indføre i Thingbogen at han "med største underdanighed respekterede Overhofrettens Stevning." Han vidste, at det var en farlig Sag den gang at tale med Haan eller Ringeagt om Øvrigheden og de af den udfærdigede offentlige Bakmænd eller Vidner. Han gjorde ogsaa den, som det forekommer (side 13) mig, ganske velbeføiende Bemærkning, at dersom nogen havde noget at tiltale ham for, maadte det være Hans Jørgen Bunt. Ole Kirketeig nedlagde ikke nogen Paastand over Ole Hornæs i Andledning det af Vidnene Forklarede men nøiede sig med at begjære det Passerede beskrevet med Rettens Forsegling.

Ved dette samme Høstething 1713 behandledes for Sorenskriveren en Sag anlagt af Lars Hove med Ole Hornæs, der kan betegnes som en aflægger af Tvisten mellom Ole Hornæs og Ole Kirketeig. Lars Hove havde, hedder det i Thingbogen, stevnet Ole Hornæs "for Skjældsord" og fremstillede som Vidner Bernt Klopstad, Mads Rotenæs og Sander Johannessen Erdal. Mads Rotenæs vidnede: Den tid han med Bernt Klopstad og Sander Erdal indkom til Ole Hornæs i tanke at ville stille Kaution for Ole Kirketeigens Sag, som nu anstundende Aar til Overhofretten er indanket, sagde Ole Hornæs: "Hvad har Lars Hove med at lægge sin Næse heri? Han kan lugte til Tyvene paa Jølster og Bror sin." Bernt Klopstad gav samme Forklaring. Sander Erdal fremstod ogsaa for at give Forklaring, men permiteredes, da man fandt den overflødig. Ole Hornæs fik sagen udsat til Sommerthinget 1714 men gjorde intet (side 14) med den. Paa Høstethinget 1714 blev den forligt. Paa dette Thing indfandt Ole Hornæs' Fader Rognald Angedal sig og erklærede, at hvad Sønnen maadte have sagt, ikke iringeste Maade var ment Lars Hove til Forkleinelse. Han bad Lars Hove opgive Sagen og tilbød at erstatte Sagsomkostningene. Lars fandt sig tilfredsstillet hermed og Ole Hornæs blev dømt at betale Omkostningene med 2Mk Dansk. Fogden paastod Ole ilagt Bøder til Kongen men Afgjørelsen heraf udsattes til næste Ret, og hvad da passerede ved man ikke, da Sorenskriverens Thingbog for 1715 ikke er bevart. Denne sag giver os Navnene paa en del Personer der stod paa Ole Kirketeigs side i Tvisten med Ole Hornæs. Denne siste har vel ogsaa havt sine Tilhængere men dem hører man intet om.

Vi har seet, at Ole Kirketeig til Høstethinget 1713 stevnte Ole Hornæs for usømmelige Ord, som han skulde have ladet falde , da Overhofretsstevningen forkyndtes ham. Til samme Høstething havde Ole Kirketeig ogsaa stevnt Ole Hornæs i anden Anledning, men da Vid-

nene, der ikke navngives, hørte under Svanø-Birket, bestemte Sorenskriveren, at Ole Kirketeig først fik afhøre dem ved Birkeretten, og naar det var gjort, skulde Sagen blive fremmet ved Lenets Ret. Om denne sag hører man ikke senere noget og man ved ikke engang, hvad Sagen nermest gjaldt. At den (side 15) havde Sammenheng med Bygselretten til Kirketeig, er der vist ikke at betvivle, og man faar i det hele indtrykket af, at Ole Kirketeig gjorde sin bedste Flid for at vinde bugt med sin Modstander. -

Før St.Hans 1713 havde, som vi hørte, Ole Kirketeig ladet Overhofretsstevningen forkynde, men Sagen kom ikke til Behandlingen for Overhofretten førend 1714. Den paadømdes 30.April samme Aar. I sagen voterede 5 Dommere. Førstevoterende var lagmand And: Lachman, der udtalte Følgende: Vistnok havde Ole Kirketeig ikke underskrevet Kontrakten af 11 April 1711, men da det med to Aasteds Prov bevistes, at Ole Kirketeig har tilsagt Ole Hornæs den omtvistede Gaard og derpaa opebaaret 14 Rdlr rede Penge, som stedfæster de proculerede Domme, saa Ole beholder Gaarden, som han af Forvalteren Falch Gjedding har faaet Bygsel paa. Processomkostningene betaler Ole Kirketeig til Ole Hornæs med 30 Rdlr. Andenvoterende Asessor C. Brockman kom til det stik modsatte Resultat og udtalte Følgende: Vel erkjende Ole Kirketeig at have Foraaret 1709 laant af Ole Hornæs 10 Rdlr, men for Retten 1711 "nægter han aldeles at have ladet skrive eller at have indgaaet slig Kontrakt av sin paaboende Gaard Kirketeigs Fravigelse for 30 Rdlr som Ole Hornæs har ladet indføre i (side 16) bemeldte Kontrakt som er datert 11.April 1711." da Kontrakten ikke er underskreven og forseglet af Ole Kirketeig og ikke indgaaet for Ret og Dom og da den ikke heller til Vitterlighed er bekreftet af to Mænd, som han selv dertil havde ombedet, saa kan den ikke gjælde mod ham. "Thi beholder Ole Kirketeig sin bygslede Gaard Kirketeig fremdeles til Brug og Besiddelse, og frafalder den paankede Domme. Og bør saaledes den af Forvalteren Falck Gjedding udstedte Bygselseddel af 8.April 1713 til Ole Hornæs paa Gaarden Kirketeig være af ingen Kraft, og extraderer (dvs. udleverer) Ole Hornæs til Ole Kirketeig den i Pant bekomne Bygselseddel med de laante Penges Betaling. I Processens Omkostning betaler Ole Hornæs til Ole Kirketeig 30 Rdlr. Alt forskrivne at etterkommer og betales sex Uger efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Lenen." Dette Votum tiltraadtes, af Rettens øvrige Medlemmer og blev altsaa Rettens Dom; og efter ca 3 Aars Strid var det Ole Kirketeig som gik af med Seieren. - Lovbogen 5-1-3 siger: Den Kontrakt som ei af alle Vedkommende underskrevet og forsæglet er, eller for Dom og Ret indgaaet, kan ei gjælde mod den , som den ei kan læse eller skrive skal sætte (side 17) sit Sægl under, om han intet haver, eller sit Bomærke, med to Dommermænds Hænder til Vidnesbyrd, som han selv dertil haver ombedet, og som skulde være tilfreds, naar Handlingen sluttes og lydeligen oplæset. Det er disse to Artikler i Lovbogen, Overhofrettens Pluralitet holder sig til,

medens de underordnede retter har bygget sin Dom paa de to Vidners prov, som vi ikke kjender og som vi maatte kjende, om vi nu skulde kunne gjøre os nogen Mening om, hvem der havde Ret. Hvad Overhofretten holder seg til, medfører vel at den skriftlige Kontrakt af 11.April 1711 ikke kan se bort fra Vidneprovene saaledes som Overhofrettens Pluralitet har gjort.-

Ole Kirketeig nævnes efter denne Tid endnu nogle Gange i de gamle Thingbøger. Juni 1719 fungerede han som Lagrettemand vid en Aastedssag i Nøstdal Sogn. Til Sommerthinget 1720 var han stevnt af Samuel Finde for Gjæld 5 Rdlr men mødte ikke og fik Lovdag. Senere blev Sagen ikke behandlet, saavidt jeg kan se. Til Sommerthinget 1721 var han af Lars Hove stevnt for Gjæld 10 Rdlr. Ole vedstod Gjælden og fik med Lars' Samtykke Udseddelse til Høstethinget, men hvorledes det gik, vides ikke da Thingbogen ikke naar saa langt. Lars Hove stod paa Ole Kirketeigs side i hans Strid mod Ole Hornæs og maaske (side 18) skriver Gjælden sig fra Hjælp, som Lars Hove den Tid har ydet.

Under den nye Matrikulering, som 1723 blev sat i gang, siges det om Kirketeig, at Gaarden havde "Brændeved og nogen smaa Fureskov, hvoraf noget lidet aarlig han fortjener," en liden Sæter, en Fjerding fra Gaarden og en liden Kvern til sit eget Brug. Den ansattes til at kunne føde 1 Hest, 12 Kjør, 11 Ungfæ, 9 Faar og 10 Gjeder, hvormed man kan sammenholde Ansættelsen 1667. Pladsen Havnen omtales i Matrikkelskylden antoges at kunne forhøies med 18 Mk Smør, men det hele Matrikulerende blev, før det var sat i Kraft, ophavelig Gaarden beholdt sin forrige skyld 2Pd 18Mk.-

Ole Simonsen døde, som alt sagt, 1724. Hvad hans kone hed, har jeg ikke fundet du. Hans Søn Simon, der nævnes paa Folkelisen af 1701, blev gift med Eli Olsdatter fra Ultang og fik Bygsel paa en Post af denne Gaard. En Datter af Ole Simonsen, Kari blev Vaaren 1725 trolovet og samme Aars Forsommer gift med Mads Olsen Solem, der blev Svigerfaderens Eftermand i Bygselen. Flere Børn efter Ole Simonsen end disse to kjender jeg ikke.-

Paa Auktionen 1726 over Svanø-Godset, der dette foran er nævnt kjøbte Inger Bugge, enke efter Førde-Presten Peder Hanning, Kirketeig for 69 Rdlr. 6 Skilling og fik Kongeskjøde 19.Februar 1728. Efter hendes Død 1749 kom Gaarden til Margrethe Hanning, der var hendes Datter eller maaske hendes Sønnedatter. Margrethe (side 19) blev gift med Raadmand Abel i Bergen. Efterat være bleven Enke solgte Margrethe ved Skjøde af 8.Febr 1756 den halve Gaard 1 Pd, 9 Mk for 80 Rdlr til den nys nævnte Kari Olsdatter, der nu var Enke for andre Gang; og under 14.Jan 1757 solgte Margrethe salig Abel's den andre Halvpart for samme Kjøbesum til Gaute Abrahamsen. Siden desse salg har Gaarden alltid været i Bønders Eie. - Men jeg skal vende tilbage til de ældre Brugere.

Mads Olsen og Kari Olsdatter fik i sit Ægteskab flere Børn. Efter Ministerialbogen havde de 1728 sønnen Ludvig, 1731 Sønnen Ole, 1733 Datteren Mari, 1736 Datteren Salome og 1739 Sønnen Bernt til Daaben. Desuden havde en Datter Aalet, der rimeligvis var den ældste af Børnene, men hendes Daab har jeg ikke fundet noteret i Ministerialbogen. Med Synneve Madsdatter Fossen fik Mads et uægte Barn, Berta, der døbtes Februar 1734, og i den Anledning maatte baade Mads og Synneve samme Aar staa offentlig Skrifte. Rimeligvis har de ogsaa faaet Straf, men derom ved vi intet, da Birkets Thingbog for 1734 ikke er i Behold (Om samme Mads datter er talt 3de hefte pag. 70) Mads findes i Ministerialbogen som Trolover et Par Gange og som Fadder mindst 6 Gange; men andetsteds har jeg ikke fundet Oplysninger om ham. Han døde 40 Aar gammel 1741. Noget Skifte efter ham findes ikke i Skifteprotokollene. Om hans ældste Børn Aalet og Ludvig vil senere blive talt. Om de yngre oplyses, at Ole døde 1800 paa Mortensbakken som børnløs Mand, at Mari 1762 blev (side 20) gift med Truls Bertelsen Helle, at Salome 1763 blev gift med Kristian Pedersen Slaatten, og at Bernt 1764 af Prost Nils Lund fik Bygselbrev paa 2 Pd af Madslien.

De nærmeste Aar efter Mads Olsens Død styrede Enken Kari Olsdatter Gaarden. Hun synes at have været en Kone med Ben i Næsen. Til Birkethinget August 1742 indstevnte hun de tre Opsiddere paa Ultang til at forklare hvor de to Furetræer var afblevne, som blev huggede i hendes Mark, da hun i Vinter var paa Byveien. To af Ultangs-Mænderne mødte. Den ene Isak Jonsen forklarede, at Kari's Broder Simon Olsen Ultang havde kjerrekjørt Træerne. Simon derimod sagde, at han ikke vidste af at have hugget Træer i Søsterens Mark eller at have hjem-kjørt Træer derfra. Jeg kan ikke se, at Kari har gjort videre om Sagen.-

August 1744 blev Kari trolovet og Oktober samme Aar gift med Anders Johannesen. Anders kom fra Etterlien og var Enkemand - vistnok for anden Gang - da han Ægtede Kari. Han vil findes omtalt 5te Hefte pag. 281/99. Hvis man tør stole paa Ministerialbøgernes Aldersopgaver, var Anders 1744 64 aar og Kari 55 Aar gammel. En Maaneds tid efter Kari blev hendes Datter Aalet Madsdatter gift med Gaute Abrahamsen Ultang, og nu blev (side 21) Kirketeig delt i to Brug, idet Kari's Svigersøn Gaute fik Bygselbrev paa den ene halvpart og hendes nye Mand paa den anden. Begge Bygselbrev er daterede 16.Desbr. 1744, og i Bygselbrevet til Anders staar at med hans Halvpart fulgte en Husmandsplads, antagelig Havnen. - Anders Bruger det senere Lnr. 176, Gaute det senere Lnr. 175.

Anders Kirketeig havde med Isak Jonsen Ultang en Konflikt, hvis Gjenstand man ikke kjende men som endte med at Isak vedtog at betale Anders 5 Mark Høsten 1747. Da Isak ikke betalte, stevnte Anders ham til sommerthinget 1748, "for ikke at have holdt det mellem dem indgaaende Forlig og for Skovhugst." Anders fremstillede som Vidne Gaute Kirketeig - hans

Kones Svigersøn - men han blev formedelst "Svogerskabet" ikke afhørt. Derimod afhørtes Ole Ultang antagelig Opsidderen Ole Jørgensen Ultang, der forklarede, at Partene var blevet saaledes forligte, at Anders skulde have af Isak 5 Mark sidstnævnte Høst. To andre Vidner havde hørt Partene forliges saaledes, at Isak skulde betale "alle Omkostninger," men hvormeget dette blev vidstes da ikke. Sagen udsattes men man hører senere ikke noget til den - maaske fordi der i Birkedommerens Thingbog er en større Vacum.

Til Sommerthinget 1749 var Ole Nilsen Ultangsviken (side 22) (omtalt 5te Hefte pag. 296) stevnt for "usømmelige Ord." Ole mødte ikke, og Sagen udsattes. Da den atter behandledes paa Høstethinget, var Anders Kirketeig og hans Kone Kari stevnt til "Vederemæle," som det heddes, og man faar nu vide, at de usømmelige Ord var rættede til Kari. Da imidlertid Vidnerne oplyste, at Ordene var udtalt i Kornskuren i fjor før Høstethinget, fandt Dommeren at vidnerne efter Lovb. 1-13-22 og 23 ikke kunde føres og dermed faldt Sagen bort uden at vi faar Birkedom, hvorledes de usømmelige Ord lød.

Til Sommerthinget 1750 stevnte Anders Kirketeig samme Ole Nilsen Ultang for Skjælsord mod Kari - rimeligvis andre Ord end hvad den forrige Sag gjaldt. Partene forligtes paa den Kondition, at Ole gjorde Erklæring eller Undskyldning for sine Ord og betalte til Skolekassen 2 Mark samt i Omkostninger 9 Mark.

Anders døde Vaaren 1752 og blev ifølge Ministerialbogen 72 Aar gammel. Han var Medhjælper hos Sogneprest Nils Lund.

Kari var altsaa nu for anden Gang Enke. Jeg skulle tro at hun har havt en skarp Tunge som hun ikke alltid klarte at styre. Det er før fortalt at hun til Høstethinget 1753 var stevnt af Mads Olsen Gravdal for ulovlige Beskyldninger og fordi han ikke fik Thingfred for hende, ville at Sagen udsattes, fordi hændes Lagværge Sognepræsten ikke var stevnet, og at den senere døde bort (se 6. Hefte pag.320). (side 23) Vi hørte ogsaa at Kari Vinteren 1741/42 - altsaa mens hun var Enke efter sin første Mand - gjorde en Bytur. Tilfældigvis ved vi, at hun ogsaa Høsten 1755 eller efter hendes anden Mands Død gjorde en lignendes Reise. Sogneprest Lund, der havde faaet Mads Nilsen indre Erdal arresteret for Undsigelser, optog Sommerthinget 1756 et Thingvidne for at bevise, at Mads nød større Frihed end han burde, og under dette Thingvidne forklarede Kari, at hun Høsten 1755 i Bergen havde seet Mads i en Saltskude med en Skuffel i Haanden. Det var selvfølgelig Manden, som i Regelen udførte Byærenderne, men naar Kari som Enke drev Gaard, har hun vel paalagt seg at være baade Mand og Kone.

Kari havde ikke Børn i sit Ægteskab med Anders. Derimod havde de begge to Børn af tidligere Ægteskaber, og en Datter af Anders var gift med Ole Ingebrigtsen Etterlien. Noget Skifte efter Anders Kirketeig findes ikke i Protokollene; men skiftemaa der være holdt. Thi til

Sommertinget 1761 stevnte Ole Etterlien Kari Olsdatter for Gjæld efter Lodseddel 2 Rdlr, 3 Mk, 12 skilling, der skulde være hans Kones Arv efter sin Fader, Karis anden Mand. Sagen behandledes ved Sommer- og Høstethinget 1761, og ved Sommerthinget 1762, uden at den avancerede noget. Men ved Høstethinget (side 24) 1762 mødte Prost Nils Lund som Kari's Lagværge og fremlagde Indlæg med Bilag. Ved Dommen blev Kari frikjendt og tilkjendt Sagsomkostninger hos Ole. Det siges i Dommen, at ved Paategning paa det mellom Partene indgaaede Forlig havde Ole tilstevnet, at Kari 13.Des 1752 ikke var ham mere pligtig for hans Kones faderarv, saasom der da var kun betalt 20 Rdlr. (Om Sagen er før fortalt 5te Hefte pag. 287/289).

Kari som 1756 havde faaet Skjøde paa halve Kirketeig, solgte 8.Juli 1763 sit Brug til Sønnen Ludvig Madsen for samme Kjøbesum, som hun selv havde givet - 80 Rdlr. Siden hører man intet videre til hende. Hun døde 1786 i høi Alder. Ministerialbogen siger, at hun blev 97 Aar gammel og altsaa skulde være født 1689. I Regelen giver Ministerialbogen rigtig gamle Folk altfor høi Alder, men efter hvor de forklarer om hendes Faders Alder, kan hun godt være født 1689.

Hendes Søn og Eftermand paa Kirketeig, Lnr. 176, Ludvig Madsen var født 1728 og blev 1755 gift med Trine Bertelsdatter Helle. Da hans første Barn - Sønnen Mads - var døbt 20 Uger efter Vielsen fik han allerede paa Høstethinget 1755 Fogden paa Nakken og blev dømt til at betale "Ægtebøder" 3 Rdlr, 2 Mk, 4 Skilling. For øvrig, kan jeg ikke i Thingbøgerne finde at han havde nogen Proces eller Sag. Han kjøbte 1773 den anden Halvpart (Lnr. 175) af Kirketeig og solgte den 1798 til sin ældste Søn Mads, men derom (side 25) vil der blive fortalt nærmere siden. - Paa Sommerthinget 1784 erhvervede han Udtalelse af Thingalmuen i Andledning af at han vilde søge Bevilling til at opsætte et Sagbrug paa sin Gaard, og Kongelig Bevilling fik han 23. Marts 1785. Høsten 1787 var Sagen endnu ikke kommet i Gang, men paa Bordtellingen 1788, 1789, 1790, 1791, 1792 og 1793 opgaves Skuren til henholds vis 120, 100, 58, 100, 50, 70 Bord. Bevillingen lød paa at der kun maatte skjæres vankantede Bord og at der intet maatte udføres af Bygden. Under 5. Juli 1798 solgte Ludvig hjemlet ved skjøde af 1863. Ludvig døde Vaaren 1809 i en Alder af 79 Aar, og Skifte efter ham holdtes 22. Mai samme Aar. Der var tre Arvinger, nemlig de to nævnte Sønner Mads og Anders og desuden en Dattersøn Henrik Sjursen Kraakenæs, 10 Aar gammel. Aktiva var 294 og Beholdningen 157 Rdlr. Aaret efter døde Ludvigs Kone, Trine Bertelsdatter, saa der blev et nyt Skifte. Beholdningen, hendes Bo var 40 Rdlr.

Anders Ludvigsen der 1798 af sin Fader fik Skjøde paaa Kirketeig Lnr. 176, blev 1802 gift med Johanne Josefsdatter Kraakenæs. Hun solgte 1833 sin Gaard til Sønnen Ludvig

Andersen, og denne igjen 1867 til sin Søn, Anders Ludvigsen, der eide Gaarden, mens jeg var i Førde. -

xxxxxxxxxxxxx

Jeg gaar nu tilbage i Tiden og vil fortælle om Lnr. 175. Paa denne Halvdel af Kirketeig fik Gaute Abrahamsen Bruget (side 26) ved brev 16. Desbr 1744 efter at han en Maaneds tid forud var bleven gift med Aalet Madsdatter. Den 14. Januar 1757 fik han af Margrethe salig Abels Skjøde paa Bruget for 80 Rdlr. Ved Obligasjon af 16. April 1757 pandtsatte han Bruget for 72 Rdlr til Anders Olsen Aase fra Naustdal der altsaa kan skjønnes at have forstrakt ham med Midler til Gaardskjøbet. Gaute fik mange Børne med sin Kone Aalet, hvoraf nogle døde i ung Alder. Aalet døde 1765 og 29. Juni samme Aar holdtes der Skifte efter hende. Af Børnene var der flere i Live. Boets stilling var daarlig idet Aktiva og Passiva balancerede med 117 Rdlr. Anders Olsen Aase, hvis Tilgodehavende nu med Renter beløb sig til 93 Rdlr, 4 Mk, fik Gaarden udlagt til sig for 80 Rdlr, men Gaute vedblev at bruge den. Den 8.Juli 1778 solgte Anders Olsen Aase Gaarden for 80 Rdlr til Gautes svoger Ludvig Madsen Kirketeig, der saaledes blir Eier af hele Kirketeig. Aaret efter døde Gaute og 28.Desbr 1774 holdtes der Skifte efter ham. Børnene opregnes nu saaledes: 1.Anders Gautesen, 21 Aar, Tjener hos Ole Andersen Erdalen, 2.Ananias Gautesen, 12 Aar, tjener hos Peder Olsen Enevold, 3.Kristian Gautesen, 11 Aar, tjener hos Torger Heimestøl, 4.Mari Gautesdatter, gift med Ingebrigt Olsen Etterli. 5.Oline Gautesdatter, er paa Etterli, 6.Lusi Gautesdatter den ældre, 15 Aar, tjener hos Markvard Madsdal, 7.Lusi Gautesdatter den yngre, 14 Aar. Boets Aktiva var kun 23 Rdlr. (side 27) Ludvig Madsen Kirketeig mødte under Skiftet og forklarede at han havde kjøbt Gaarden med Huse og at disse sidste ikke kunde tages til Indtægt for Boet. Boets Beholdning blev kun 2 Rdlr, 4 Mark (Et Skifte af 1800, som jeg netop nu blive opmærksom paa, viser at Nr.1 og 3 dette Aar boede i Bergen, at Nr. 2, Ananias, der 1798 var bleven gift med en Enke fra Vefring Sogn, boede paa Selvik, at den ene Lusi var bleven gift med Gudbrand Olsen Spor i Askvold, at den anden Lucie opholdt seg paa Farsund og Oline i Gravdal. - Om denne sidste læser jeg i Ministerialbogen at hun døde 1834 som Lægdslem 80 Aar gammel).

Hvem der efter Gaute Abrahamsens Død brugte Lnr. 175, ved jeg ikke med Sikkerhed, men det har vel enten vært Eieren Ludvig Madsen eller hans ældste Søn Mads Ludvigsen, der 5. Juli 1798 af Faderen fik Skjøde paa Bruget for 100 Rdlr.

Mads Ludvigsen var Desbr. 1782 gift med Salmoi Madsdatter Hornæs, der i Aarene 1783-1808 fødte ham mindst 12 Børn. Til Sommerthinget 1783 var Mads Ludvigsen stevnt af Fogden for at have slaaetAnders Johansen Bruland til blods. Af Lars Nilsen Refsdal blev det forklaret at medens Mads i et Bryllup ved St.Hans Tid 1782 dandsede paa Gulvet, gav han

Anders et Slag paa Hovedet, uden at Vidnet mærkede nogen Anledning dertil. Sagen opsiedes uden Dom og paa Høstethinget 1783 erklærede Fogden Sagen afgjort. - Paa Høstethinget 1804 lyste Mads sin Søn Rasmus Madsen formentlige Odelsret til (side 28) Kirketeig Lnr. 176 men noget videre Skridt til Indløsning blev ikke gjort. - Høsten 1808 kjøbte Johannes Johannesen Erdal - en hjemmeværende Gaardmandsøn - hos Mads Ludvigsen Kirketeig 4 Favne Birkeved for med sin Jagt at føre Veden til Bergen og sælge den der. Dette skulde synes at være en uskyldig Ting, men Fogden paatalte det som Forprang og Johannes blev dømt til en Mulkt til Førde Fattigkasse stor 4 Rdlr, hvorhos den avholdte Ved blev konfiskeret til Fordel for samme Kasse. Sælgeren kunde ikke rammes af nogen Straffebestemmelse. Forordningen af 25.August 1741 sier: Forprang er, naar Nogen enten Borger eller Landbo - paa Landbo kan Landmanden opkjøbe Korn, Kvæg eller andre Varer, som til Torvene i Kjøbstæderne burde indføres, mere end han til sin egen Husholdning behøver, for dermed at drive Handel og søge Profit.

Den 3.Novbr. 1809 solgte Mads Ludvigsen sin Gaard for 137 Rdlr, 48 Skilling til Sønnen Rasmus Madsen men vedblev at bruge den og brugte den endnu 1828. Rasmus kom aldrig til at overtage Brugen af Kirketeig. Han ægtede nemlig 1812 en Gaardmandsdatter fra Ultang og blev Eier af et Brug der. - Paa Høstethinget 1818 ansatte to Mænd under Ed Skuren paa Kirketeig Sag til 1 Tylft Tømmer Aarlig. De to Mænd fremstilledes af Rasmus Madsen og Farbroderen Anders Ludvigsen, og deraf maa man kunde slutte, at Sagen tilhørte begge Brug. Mads Ludvigsen døde 1834. Ministerialbogen kalder ham ved denne Leilighed Kaarmand og siger at han var 80 Aar. Jeg skal nævne nogle af hans mange Børn: Ingeborg der 1807 blev gift med Nils Trulsen Fængestad men døde samme Aar, Lovise der 1809 blev gift med Enkemand Anders (side 29) Jansen Hornæs og siden vil blive nærmere omtalt, Mari der 1817 blev gift med Mads Pedersen Solem, Steffine Agathe Marie der 1820 blev gift med Peder Larsen Solem, og Helga, der 1829 i en alder af 27 Aar blev gift med Truls Andersen Skei.

Til denne sin Søster Helga bortbygslede Rasmus Madsen sin Part i Kirketeig, "som hans Fader hidtil havde brugt." Bygselbrevet er datert 4.Juli 1828, altsaa Aaret før Helga blev gift med Truls Andersen, men antagelig har giftermaalet været aftalt allerede da. Til Sommerthinget 1831 blev Truls af Svogeren Rasmus Madsen som nu boede paa Ultang, sagsøgt til Betaling af Landskyld. Truls forklarede at da han bygslede Gaarden, blev det aftalt, at han ingen Landskyld skulde betale, saalænge hans Svigerforældre Mads og Salmøi levde, og paa Høstethinget førte Truls som Vidne Jakob Madsen Rotenæs, der forklarede at have hørt Rasmus sige, at Truls skulde være fri for Landskyld saalænge hans Svigerforældre var i live. Sorenskriveren fandt dog ikke at kunne give Truls Medhold. Han anførte i sin Dom, at Bygselbrevet lød paa, at de jorddrottige Rettigheder skulde svares og at det intet indeholdt om nogen Fritagelse herfor i

Mads og Salmøis Levetid. Han kunde ikke finde saadan fritagelse heldt bevist og det saameget mindre, som Løftet derom ialfald syntes betinget af, at Truls opførte nogle Favner Stengjærder, hvad han ikke havde gjort. Truls blev derfor dømt (side 30) at betale de jorddrottige Rettigheder for Aarene 1828-1830 inkl, med til sammen 9 Spdlr, 4 ort, 9 Skilling, men Omkostningene blev ophævede, - 1833 fik Truls for Kjøbesum af 300 Spdlr (= 1200 Kroner) Skjøde paa Bruget og 1866 solgte Truls det til sin søn Anders Trulsen, som eiede det i min Embedstid. Truls var to Gange gift, idet han efter Helga Madsdatters Død Ægtede Pige Rakel Johannesdatter Kusli. Det var 1840 han indgik dette sit andet Ægteskab. -

xxxxxxxxxxxxx

Baade i ældre og nyere Tid omtales Folk fra Kirketeig, som ikke synes at have tilhørt Gaardbrugerfamiliene. De saaledes nævnte Personer synes at have hørt til paa Pladsen Kirketeigshavnen, som jeg ikke ved at have seet omtalt før 1723.

Ved Birkethinget Juni 1699 havde Fogden stevnt Nils Olsen Kirketeig for at have faaet Barn for tidligt med sin Kone Alis Nilsdatter. Nils erkjendte men beklagede sin store Fattigdom. De tilstedeværende bevidnede hans Fattigdom og forklarede, at Ægteparet ikke eide andet end hvad de ved Tjeneste hos Godtfolk Kunde erhverve. Paa Folkelisten af 1701 har vi en Tjenestedreng her, men han hed Nils Simonsen. Hvis altsaa ikke Fadersnavnet paa et af Stedene er feilskrevet er det to forskjellige Personer af Navnet Nils. En Alis Havnen og Anne Havnen var 1734 Faddere, men om denne Alis Havnen er identisk med Nils Olsens Kari Alis Nilsdtr kan jeg ikke sige.

Paa Birkethinget April 1718 fremstilledes som Vidne en Jørgen (side 31) Kirketeig men han afvistes som Vidne da Tyvsdom var overgaaet ham. Han er maaske Fader til den Ingeborg Jørgensdatter Havnen som 1742 blev trolovet med Anders Østensen Gravdalsbøen og som omtales under Gravdal pag. 373. -

En Peder Havnen havde 1739 en Datter Madsi til Daaben, men denne Peder omtales ellers ikke, saavidt jeg har seet. - Ifølge Ministerialbøgerne døbtes 1762 Kolben Havnens Søn Gjert. Høsten 1783 konfirmeredes Nils Kolbensen Havnen og 1787 blev Ungkarl Nils Kolbensen Kirketeig gift med Enke Anne Jakobsdatter Hatleli. Disse to Gjert og Nils Kolbenssønner er visselig Brødre og rimeligvis Sønner af den Kolben Knutsen som omtales under Gravdal pag. 374. -

Senere sad der en Husmand i Havnen ved Navn Steffen Mikkelsen. Han blev til Birkethinget Juli 1784 stevnt af Tosten Nilsen Areklet for med Vold at have taget et Kreatur fra ham. Da Stevningen ikke var lovlig forkyndt blev Sagen afvist og jeg kan ikke se, at den paa

ny er bleven paastevnt. Med sin Kone Ingeborg Andersdatter havde han tre Børn. Ole, Anne Marie og Gunder, konfirmeredes henholdsvis 1790, 1793 og 1797. Steffen døde 70 Aar gammel 1798. Den 7de Mai s.A. holdtes der Skifte efter ham mellom Enken og hans nævnte tre Børn, af hvilke gunder nu opholdt seg i Bergen som Soldat. Aktiva var 45 og Beholdningen 8 Rdlr. Hans Enke Ingeborg døde først 1819 i en Alder af 79 Aar.

Ved Høstethinget 1804 thinglæstes der Fæsteseddel fra (side 32) Mads Ludvigsen til Ole Steffensen paa Havnen. Ole døde 41 Aar gammel 1811, og 3. Desbr. s.A. holdtes Skifte efter ham. Han var ugift og hans Arvinger var Moderen Ingeborg der nu siges at være Lægdslem i Førde Sogn, Broderen Gunder, der fremdeles var Soldat i Bergen, og Søsteren Anne Marie, 38 Aar gammel.

Den 8. Novbr 1816 fik Anders Jansen Stevold af Rasmus Madsen Fæsteseddel paa Havnen. Denne Anders Jansen var født paa Stevold 1759. Han blev 1795 gift med Enken Anne Haldorsdatter paa Erdal Lnr. 57 og kom saa hit (se 3die Hefte pag. 48). Anne døde 1805 og 1809 Ægtede Anders Jansen lovise Madsdatter Kirketeig, født 1787 og Søster af Rasmus Madsen. Han maa ved denne Tid have havt sit Ophold paa Hornæs, thi han skrives i Ministerialbogen til Hornæs, da han Januar 1809 trolovedes med Lovise og April 1809 havde Sønnen Anders til Daaben. Da han 1811 havde Sønnen Ludvig til Daaben kalder Ministerialbogen han Anders Jansen Erdal efter hans tilblevne Opholdsted, men da han 1816 fik Fæsteseddel paa Havnen kaldes ham efter sit Fødested Anders Jansen Stevold. Mai 1817 havde han Sønnen Anders til Daaben og nu kaldte Ministerialbogen han Husmand Anders Jansen Kirketeig. Han døde Høsten 1827 - 68 Aar gammel. Hans Enke Lovise Madsdatter giftede sig Høsten 1829 med Enkemand Ole Andersen Furebø (60 Aar gammel) og denne fik da 23.Oktbr. 1829 af Rasmus Madsen Fæste paa Havnen. Før Lovise giftede sig paany skiftede hun efter sin første Mand, med hvem hun havde to Børn, Ludvig og Anders, 18 og 12 aar gamle. Boets Beholdning var 73 Spdlr (side 33) Den 4.Juli 1838 fik Daniel Johannesen Grimeland af Truls Andersen, der 1833 var bleven Eier af Gaarden, Fæste paa Havnen "som Ole Andersen før havde brugt men nu var fraflyttet."

xxxxxxxxxx

(side 35)

Ultang

Navnet Ultang har jeg ikke stødt paa førend 1603, men af Fogd Busch's Jordebog af 1626 faar man vide, at Gaarden af og til kaldtes Rørvig - og under dette Navne som altsaa 1626 holdt paa at gaa af Brug, omtales Gaarden i Peder Thott's Jordebog af 1591 som henhørende til "Stiftets" Gods. Ultang har altsaa ligesom Nabogaardene nedenfor, Kirketeig og Gravdal og Gaarden midt imod paa Nordsiden af Fjorden, Rotenæs og Erdal i den Katholske Tid tilhørte Bergens Bispestol, er ved Reformationen 1536 bleven indskrevet under Kronen, er 1662 af Konge Fredrik den tredie overdraget Erkebiskop Svane, og endelig 1726 som dent øvrige Svane-Gods solgt ved Auktion. Ved denne kjøbte Oberst Gerhard Christoffer Münthe Ultang for 43 Rdlr, 77 Skilling og fik Kongeskjøde derpaa 11. Marts 1728. Münthe kjøbte ogsaa Rotenæs, Erdal og Fossen og en hel Del andre Gaarder af Svane-Godset rundt om i Søndfjord. Ved Skjøde af 1.Juni 1736 solgte Münthes Enke til Magister Fredrik Christian Holberg, Kapellan til Nykirken i Bergen og en Broder af vor benævnte Holberg, for 6000 Rdlr. Han døde 1748 og Ultang arvedes af hans Datter Alet Marie, gift med Kjøbmand Hans Sem i Bergen. Hun blev Enke 1759 og solgte 1762 den ene Halvpart og 1796 den anden Halvpart (side 36) af Gaarden til Bønder saaledes som siden vil blive omtalt. -

Anders Trulsen Kirketeig har fortalt mig, at efter Sagnet skulde Erdal i gammel Tid havt sine Faar gaaende paa Ultangs Enemarker og Vaar og Høst skippet dem paa den Gaardens tilliggende Tange, der stikker du i Fjorden. Tangen skulde deraf faaet Navnet Ultangen og dette Navne skulde da være overført paa Gaarden. Sagn af lignende Art er ofte kun byggede paa senere Tydninger af et Navn, og disse Tydninger har hyppig vist seg uriktige. I dette Tilfælde er jeg dog intet, som skulde gjøre det umulige eller urimeligt, at Gaardsnavnet har havt den omtalte Oprindelsen. Baade Erdal og Ultang har tilhørt Bergens Bispestol og det kan vel tænkes at den mindre Gaard kan være som et Slags Underbrug ved den større. Gaardens ældre Navne Rørvik kan komme af det gamle Ord Reyrr, der betyder Rør, eller Sev, eller af et andet Ord Reyrr (Hreyrr) der betyder en Stenrøs. -

Det er paafaldende at Rørvig, Lid og Gravdal ikke nævnes i Skatteregnskabet fra 1563 eller i Lensregnskabet for 1567, men først 1591. Den nærmestliggende Forklaring er vel, at de en Tidlang har ligget øde. - thi at de ikke skulde (side 37) have været ryddede til Gaarde før langt ned i det 16de Aarhundrede forekommer mig uantageligt.

Som Opsidder i Rørvigen nævnes i Peder Thotts Jordebog af 1591 Rasmus, der betalte

1 Pund Smør i Landskyld og 6 Mark Talg i Leding. Samme Rasmus i Rørvik nævnes ogsaa i en Jordebog fra 1598/99 men nu betalte han i Landskyld ½ Løb Smør eller 1 Pd, 12 Mk og i Leding 9 Mk Talg.

Fra 1603-1626 har jeg fundet nævnt Johannes Ultang, der i et Regnskab fra 1615/16 ogsaa kaldtes Johannes i Rørviken og ved siden af ham nævnes 1611 og 1613 en Anders i Rørvik, der dog næppe har været Opsidder. Johannes i Rørviken betalte 1603 Skat med 1 Daler, der var Normalbeløbet for hver Opsidder, og 1615/16 betalte han i Landskyld en Sketting, der skal betyde 2 Pd, 12 Mk. Ogsaa i Busch's Jordebog af 1626 hedder det, at Landskylden af Ultang var en Sketting, og det siger tillige at Gaarden Stundom kaldes Rørvik, at den var Stiftets Jord, at Opsidderen var Johannes, og at Gaarden havde god Skov, der dog var besværlig at faa til sjøs. - Jeg antager at Rasmus i sin Tid og derefter Johannes i sin Tid var de eneste Brugere af Gaarden, og at det var en Følge af bedre Opdyrkning, at Landskylden er bleven forhøiet i Tiden 1591-1626 først fra 1 til 1½ Pd, og siden til 2½ Pd. (side 38) Senest 1635 var Gaarden delt i to Brug. Fra 1635 og godt et fire Aar fremover nævnes nemlig opsidderne Isak og Morten ved Siden af hinanden. De var begge to førstnævnte Aar som forarmede, at de ikke formaaede at betale Isak, og for Mortens Vedkommende var det samme Tilfældet 1636. Kopskatregnskabet for 1645/46, der skulde angive den hele Befolkning over 15 Aar, opgiver følgende Skattepliktige: Isak og Kona, en Dreng og en Pige - samt Morten med Kone og en Pige. Pladsmandsfolk nævnes ikke. Et Regnskab fra 1646 over en Skat efter Skylden viser, at Isak og Morten havde ligemeget at betale og at deres Brug altsaa var lige store.

I et Regnskab over en Skat efter Skylden, der skulde betales til St.Hans, og Mikeeli 1657 opføres Isak og Morten fremdeles som Opsiddere, men i Regnskabet var den Kvægskat der skulde betales til Barsok 1657 findes ikke Mortens Navn, men Isak og Ellend (der ogsaa kaldtes Elling). Jeg antager at dette ogsaa at forstaa, at Ellend (eller Elling) Vaaren 1657 er bleven Bruger i stedet for Morten, og at denne førstes Navn uriktig er bleven overført fra et ældre Skattemandtal. Isak skattede 1657 af 4 Kjør, 3 Gjeder og 5 Faar - Ellend af 6 Kjør, 3 Gjeder og 5 Faar. Desuden nævnes nu en Nils Husmand, der skattede af (side 39) 2 Kjør, 3 Gjeder og 3 Faar. Det har visselig paa denne Tid været Ret almindeligt, at mindre velstillede Bønder har havt Leiekjør, og det ser du til, at det er Eierne ikke Leierne, som har betalt Skatten af disse Leiekjør. Skulde dette forholde sig saa, faar man af Kvegskatregnskabet ikke Oplysning om, hvormange Kreaturer vedkommende Opsidder eiede.

Senere end 1657 har jeg ikke fundet Morten nævnt men i de nærmest paafølgende Aar er det Isak og Elling som opføres side om side. Saaledes finder jeg dem i Regnskaber fra 1661 og fra 1662. Om Elling har jeg i et Sagefaldsregnskab for 1657/58 fundet, at han for at have brudt en

Kontrakt blev tilfunden at bøde 2 Rdlr, og i et Thingvidne af 3.April 1660, at han var saa forarmet, at han ikke kunde betale Skat for 1659.

Det var 1662, at det gamle Bispegods og dermed ogsaa Ultang skiftede Eier, idet Kongen solgte det til Svane. Af Findes Folkeliste af 1664 ser man, at det da ogsaa var foregaaet en Forandring med hensyn til Brugerne, men dette Sammentræf er vel snarest tilfældigt. Findes Liste opfører som opsiddere Borger 30 Aar gammel med en Tjenestedreng Lars Olsen og "Enken" der hverken havde Tjener eller Søn over 12 Aar hjemme. (side 40) Kun disse tre Personer nævnes paa Listene. Om Husmanden Nils der 1657 skattede af 2 Kjør m.m. , og som ogsaa omtales 1658 mellom Husmænd og Strandsiddere, hører man intet. Jeg skulde betvivle at Listen af 1664 er fuldstændig. Var den det, maatte "Enken" have drevet sit Brug blot mod Hjælp af Kvindfolk og Smaagutter. Hvad Enkens Mand hed, faar en nu ikke vide, og det er saaledes -----, at hun har været Enke enten efter Isak eller efter Elling. Borger er et nyt Navn, som jeg ikke tidligere har fundet paa Gaarden. Det Regnskab af 1672 faar man vide, at Opsiddere fremdeles var Borger og Enken og at der hvor brugte en Halvdel af Gaarden. - Ved Matrikuleringen 1669 ansettes Ultang at kunne føde 28 Naut og 2 Heste, og Matrikkelskylden bestemtes til 2 Pd, 18 Mk, og med denne Skyld vil man finde Gaarden anført i den trykte Matrikel fra 1838. -

Fra 1672 og til hænimod Aarhundredets Slutning ved jeg saagodtsom intet om Ultang og Ultangs Beboere. - En Elling Ultang var 1679 Kreditor i Erik Eriksen Hjelles Bo men det er vel saavidt en anden Elling end Opsidderen for 1657-1662. En Brita Ultang omtales 1691. Til dette Aars Høstething blev Brita stevnt for Gjæld til Hans Findmands Bo 2 Mark, men paa Brita’s vegne mødte Lensmanden Ole Nilsen Sunde og benægtede Kravet. Fra 1681kjændes to Leiermaalsager. Til Vaarthinget 1681 paa Sunde (side 41) havde Fogden stevnt Lars Pedersen Ultang, for Leiermaalsforseelse med Kari Siversdatter. Lars erkjendte Forseelsen og erklærede at vilde ægte Kari. De Dømtes at bøde 9 ort. - Den anden Sag var af Fogden reist mod Marit Ultang for Forseelse mod Soldat Mikkel Andersen Gjerde, rimeligvis af Askevold. Marit tilstod og dømtes til at betale 6 Rdlr, eller lide paa Kroppen.

Fra Aarhundredets sidste Aar har man derimod ret god Besked om Gaarden og dens Beboere. Gaarden er nu delt i tre Brug, hvoraf det ene er ligesaa stort som de to andre til sammen. En Fortegnelse over brugerne 1697 og 1698 findes i den ældste bevarede Birkethingbog, og denne Fortegnelse stiller jeg ved Siden af Folkelisten fra 1701.

Opsiddere 1697 og 1698	Folkelisten af 1701			Opsiddere 1721 var:
	Opsiddere	Sønner	Drenger	
Jan Siversen Brugte 1Pd, 9 Mk	Jan Siversen 38 Aar	Siver 11 Aar Karl 9 -- Ole 6 --	0	Chrispinus Jensen der havde Bygselbrev paa 1Pd, 9Mk af 9..April 1710
Anders Larsen Brugte 16 ½ Mk	Anders Larsen 43 Aar	Lars 1 --	0	Ole Nilsen, der havde Bygselbrev paa 16 ½ Mk, fornyet 1720
Abraham Nilsen Brugte 16 ½ Mk	Abraham Nilsen 47 Aar	0	0	Abraham Nilsen, der havde Bygselbrev paa 16 ½ Mk, fornyet 1720
	Listen af 1701 har ingen Husmand			

Disse Navne giver ingen Antydning af Forbindelser med de to Opsiddere: Borger og Enken, hvorom vi hørte i Aarene 1635-1672. Aarene 1635-1662 havde vi paa Gaarden en Opsidder Isak, og fra 1736 eller 1737 har vi en lang Aarrekke fremover en Opsidder ved Navn Isak Jonsen, Søn af Jon Siversen paa Listen af 1701. Dette kunde lede Tanken hen paa en Forbindelse mellom Jon Siversen og den ældre Sak, men hvordan denne Forbindelse Maadte være, har jeg ingen bestemt Mening om.- (side 42)

Om Jon Siversen (eller Sjursen; thi Siver og Sjur er samme Navn) ved jeg intet at fortælle, men om de fleste af hans Efterkommere har vi ganske god Besked. Listen af 1701 nævnes tre af hans Sønner, men han havde ogsaa andre Sønner og desuden flere Døtre. Nogle af hans Børn er før omtalte, men jeg skal her atter i faa Ord omtale dem:

Siver eller Sjur kom til Kraakenæs og var død før 1776 efterladende tre Børn: Josef, Anders og Synneve.

Karl blev 1735 gift med Anne Enevoldsdatter eller Rognaldsdatter Karstad til Holmesæt, hvor hans Arvinger var hans Søskende eller deres Afkom.

Ole, der nævnes paa Listen af 1701, ved jeg intet om. Han maa være død uden Afkom før 1776, da han ikke nævnes paa Skiftet efter Broderen Karl.

Anders blev 1734 gift med Pernille Berntsdatter Bruland og kom til Bruland Lnr. 163. Han er omtalt i 6te Hefte pag. 88/22 og pag. 108/99

Isak blev Eier af Ultang 1 Pd, 9 Mk, og vil blive omtalt nærmere nedenfor.

Josef blev 1742 gift med Guri Larsdatter fra Kuslien og fik samme Aar Bygselbrev paa 1 Løb af denne Gaard. Han døde 43 Aar gammel 1751 og skulde altsaa være født 1708. Han er omtalt i 5te Hefte pag. 76.

Helga der 1730 blev gift med Rasmus Nilsen Eikaas, som liden kom til ytre Skei, derfra til Kvaal og derfra til indre Erdal hvor han døde 1753. Hun var død før 1744, da Rasmus

dette Aar giftede sig paa ny. Hun efterlod to Sønner, Samuel og Chrispinus, der 1776 arvede Morbroderen Karl Holmesæt. (side 43)

Synneve blev 1728 gift med Morten Rasmussen Fauske, der 1751 kaldtes Libø. Synneve Libø var Enke 1776 og arvede Broderen Karl Holmesæt.

Anne der 1734 blev gift med Daniel Jakobsen Aasen. Hun kom senere til Vassbotten. Hun var død 1776 da der skiftedes efter Broderen Karl Holmesæt men efterlod 5 Børn, der arvede Morbroderen. Hendes to Sønner kaldes Ole Danielsen Furevik og Krispinus Danielsen Havikbotn.

Hvad Jon Siversen eller Sjursens Kone hed, har jeg ikkke kunnet finde ud, men jeg har Grund til at tro, at hun efter Jons Død er bleven gift med hans Eftermand paa Gaarden Chrispinus Jensen. Chrispinus fik Bygselbrev paa 1 Pd, 9 Mk af Ultang 1710, og da skulde Altsaa Jon Sjursen være død, om min Formodning er riktig. Har et Giftermaal med Jons Enke hjulpet Crispinus til et Bygselbrug, saa har det ogsaa bragt ham adskillige unge Stedbørn at forsørge. Med sine Stedbørn synes han at have levet i god Forstaaelse. Da Helga og Anne Jonsdøttre trolovedes var Crispinus deres Trolover.

Crispinus var Søn af Jens Crispinussen Grimelandslien, om hvis mange Processer der er fortalt foran under denne Gaard. En anden Søn af Jens ved Navn Elling kom til Kraakenæs og synes at have været en stridbar Mand. Crispinus derimod gjør indtryk af at have været fredelig og vel anskreven. Han døde Vaaren 1735 i en Alder af 46 Aar. Han efterlod visselig ikke Børn, ialfald har jeg ikke seet noget , som peger i den Retning. -

Til Sommerthinget Juli 1721 paa Rotenæs var Crispinus stevnt (side 44) af Naboen Abraham Nilsen fordi han ulovlig skulde have hugget i Abrahams Skov. Crispinus forklarede at han havde spurgt seg for hos Abraham, der før han var kommet til Gaarden, om Skovmærkene, men da han ikke havde faaet nogen Besked af Abraham, havde han hugget der hvor han andtog, at Skoven tilhørte hans Bygselbrug. Herpaa tilbød han at gjøre sin Ed. Birkedommeren afsagde derpaa saasom Kjendelse: Upartiske Mænd vil opnævnes at forseere denne Tvistighed denne Tvistelighed i Partenes Overvær og lovlig vurdere Skaden. Naar det er gjort, gaaes derom efter Loven. - Da Thingbogen for den følgende Tid er borte, ved jeg ikke, hvorledes det videre gik med Sagen.

Mere finder jeg ikke i Thingbøgerne om Crispinus. I Skifteprotokollene finder jeg at han 1728 fulgte Lensmand Ole Andersen Hafstad som Vurderingsmand ved fire Registreringer, men Skiftet efter ham findes ikke. I Pantebøgerne forekommer hans Navn adskillige Gange som Vitterlighedsvidne paa Dokumentene, og 1735 - sit sidste Leveaar var han Medudsteder af et

Skjøde. Han havde næmlig paa Skifte efter sin Moder Gislaug Ellingsdatter 1732 arvet 5 Mark Smør i Grimelandslien, og disse skjødede han 3.Januar 1735 til sin Broder Elias Jensen.

I Kassabogen for 1735 har Fogden som Bruger af halve Ultang oprindelig anført Crispinus men derpaa udslettet hans Navn og sat "Enken" i stedet. Dette skulde jo betyde at Crispinus overlevedes af sin Kone men derom har dog ikke andetsteds kunnet finde nogen oplysning. Det var i Crispinus's Brugstid at Svanøe-Godset blev solgt og Münthe Eier af Ultang. (side 45)

Jeg skal for det første holde mig til det største Brug af Ultang der har havt Betegnelsen Lnr. 179.

Kassabogen for 1737 (den for 1736 har jeg ikke seet) opføres Isak Jonsen som Bruger. Naar han fik Bygselbrev kan jeg ikke sige, men det har sikkert været 1735 eller 1736 og Udstedelsen maa have været enten Enkefru Münthe eller Magister F. C. Holberg - snarest vel den første. Isak var, som foran sagt, Søn af Jon Siversen eller Sjursen, og hvis Ministerialbogen har opgivet hans Alder riktig med hans Død, er han født 1703. Han blev Juni 1737 gift med Kristi Olsdatter Aase og levde sammen med hende 60 Aar. Han døde næmlig ifølge Ministerialbogen 1797 i en Alder af 94 Aar og Kristi døde 1802 og blev 80 maaske endog 89 Aar gammel. Tallet er utydeligt skrevet i Ministerialbogen, saa det ikke sikkert kan siges, om det skal læses 80 eller 89. Han blev Eier af Bruget i det han under 15. Mai 1762 fik Skjøde derpaa af Abel Marie sal. Sem's for en Kjøbesum af 100 Rdlr.

Isak Jonsen nævnes adskillige Gange snart i den ene og snart den anden Anledning i den gamle Protokollen. Lagrettemand var han ved Sommer- og Høstethinget 1748 og ligesaa ved en Skovdeling paa Skei 1757. Som Kreditor i Boet forekommer han flere gange saaledes 1752 da der skiftedes efter hans afdøde Broder Josef Kusliens Enke 1753, da der skiftedes efter Rasmus Nilsens andre Enke, som havde været med hans Søster Helga. 1754, da de skiftedes efter Nils Rasmussen Hornæs, 1765 der (side 46) skiftedes efter hans Nabo Simon Olsen Ultangs Kone og 1774, da der skiftedes efter Gaute Abrahamsen Kirketeig. Ogsaa i Thingbøgerne møder vi hans Navn, hvad der findes skal jeg referere.

Til Birkethinget August 1742 paa Rotenæs havde Kari Olsdtr Kirketeig, som da var Enke, stevnt de tre Ultangs-Mænd Isak, Gaute Abrahamsen og Simon Olsen der var hendes Broder, til at give Forklaring om hvor de to Furetræer var afblivne, som var hugget i hendes Mark, da hun i Vinter gjorde en Bytur. Isak forklarede at Træerne var hjemkjørt af Simon, men Simon erklærede, at han ikke vidste af at have hugget Træer i Søsterens Mark eller at have hjemkjørt Træer derfra. Senere hører man ikke mer til Sagen.

Til Thinget Juli 1748 havde Isak, som var Lagrettemand ved Thinget, to Sager. I den ene var han Indstevnt, i den andre Klager. Han var stevnt af Anders Johannessen Kirketeig, der nu var gift med den nysnævnte Kari Olsdtr, " fordi han ikke havde holdt det mellem det indgaaende Forlig samt for Skovhugst." Et af Vidnerne, Gaute Kirketeigen blev nægtet afhørt formedelst hans Svogerskab med Klageren. Et andet Vidne Ole Ultangen (vistnok Ole Jørgensen Ultangen) vidnede at Parterne var saaledes forligte " at Anders af Isak skulde have 5 Mark næstleden Høst." Og to andre Vidner havde hørt paa "at Partene var saaledes forenede næstleden Høst, at Isak skulde betale alle Omkostningene men hvormeget vidste de ikke." Sagen udsattes men blev, saavidt jeg har seet, ikke senere behandlet. Det gaar os her som saa ofte ellers, at de knappe Tilførsler til Thingbogen kun giver os et ufuldstændigt indblik i hvad Sagerne gjælder. Vi faar intet nærmere (side 47) vide om den paaklagede Skovhogst og lige lidt bliver vi klog paa, hvem Partenes ældre Tvist, der var bleven forligt, havde dreiet sig om.

I den anden ved Juli-Thinget 1748 behandlede Sag havde Isak stevnt sin Nabo Simon Olsen Ultang fordi han ikke havde efterkommet et Forlig om Flytning af et Kvernhus. Isak fremlagde Forliget, der var behandlet under Retten 8. Novbr 1736, og forklarede, at vistnok var Kvernhuset flyttet men det stod henn paa sin nye Plads ligemeget til Forarmelse som før, hvad han mente ikke kunde stemme med Forligets rette Forståelse. Da Simon ikke mødte, blev Sagen udsat og den hvilede nu over 3 Aar, indtil Isak paastevnte den paany til Høstethinget 1751, hvor han atter fremlagde Forliget af 8.Novbr. 1736. Nu mødte Simon, der gjorde den Indsigelse at han ikke var lovlig stevnt, men Indsigelsen forkastedes, da Stevnevidnerne forklarede, at Simon vid Forkyndelsen havde vedtaget lovligt Varsel. Isak fremstillede derpaa "Besigtigelsvidner" der forklarede: I fjor Sommer havde de efter Isaks Begjæring og Fogdens Ordre Besigtiget Simons Kvernhus. Det stod nu efter Flytningen Isak ligemeget til Fortrængsel som før, "ja endog mere end før." De havde seet et andet Sted som de udviste Simon til Kvernsted. Det var dem bekjendt at Isaks Kvernhus havde staaet længe før Simon, der kunde indtrenge sig i Kvernbekken som var altfor liden til to Kverner. De vidste ogsaa at Ombudsmanden (dvs Jorddrotten eller Eieren) selv havde tilkaldt Simon at flytte sit Kvernhus, saa det ikke kunde (side 48) være Isak til Hinder. - Dom afsagdes 19.Novbr 1751 og deri udtales: Efter det af Rettens meddel udstedte Forlig af 5.August 1737 (mon ikke Feilskrift for 8. Novbr 1736) skulde Simon flytte sit Kvernhus. Nu har han vel flyttet det, men det staar Isak til ligemegen om ikke mere skade end før. Retten kan ikke anse Simons Forhold annerledes end "som en stor Ubillighed og Trodsighed mod Øvrighedens og Ombudsmandens udstedte Befalinger og hans eget Løfte i det for Rettens gjorte Forlig." Simon blev dømt til at nedrive Kvernen og betale Isak 2½ Rdlr i Sagsomkostninger. - Naar Isak henved

15 Aar fandt sig i, at Simon modlod at opfylde Forliget af 1736 synes man deraf at slutte, at han har været en fredsommelig og taalmodig Mand. -

Under 14. Desbr 1773 solgte Isak, der nu var en Mand paa ca 70 Aar, sin Gaard for 99 Rdlr til sin ældste Søn Crispinus, som han havde opkaaldt efter sin Formand paa Gaarden, der antagelig tillige var hans Stedfader. Crispinus døde allerede 1778. Dennes Enke Inger Jakobsdatter overtog saa Gaarden og udstedte 11.Mai 1779 Kaarbrev til Svigerforældrene Isak og Kristi, som derpaa under 9de Oktbr 1779 holdt Frabytte med Børnene. Disse opregnes saaledes:

1. Crispinus død, efterladende en Søn Crispinus, 2 Aar gammel.
2. Ole Isaksen, født 1744, der senere vil blive nærmere omtalt.
3. Samuel Isaksen født 1749. Som halvgammel Ungkarl giftede han sig November 1802 med Pige Kari Madsdatter Kvamme, (side 49) og samtidig fik han Fæste paa Plads Ultangsvik. Da Ægteskabet blev barnløst oprettede han og Kone 7. Oktbr 1806 reciproke Testamente, der konfirmeredes af Kongen 7. Novbr 1806. Han døde 1810, hans Kone Kari først 1835, 77 Aar gammel.
4. Moses Isaksen født 1759. Han blev 1797 gift med Marthe Rasmusdtr Fremersvik og kom til denne Gaard. Han kaldtes 1835 Moses Isaksen Fremmersvik.
5. Sara Isaksdatter født 1738 gift med Salomon Furehoug.
6. Oline Isaksdatter født 1742 gift med Truls Fængestad.
7. Dorthe Isaksdatter født ca 1755 og ugift da Frabyttet holdtes. Boets Beholdning, som deltes mellom Børnene, var 70 Rdlr. - Isak og Kristi levde, som vi har seet, længe efter dette Frabytte, idet han ikke døde før 1797 og hun 1802. -

Crispinus Isaksen havde 14.Desbr. 1773 af sin Fader faaet Skjøde paa Gaarden. Hans Kone var Inger Jakobsdatter fra Ekeland og hun havde paa Skifte 1741 efter sin Fader arvet 10 Mk Smør i Ekeland Lnr. 92. Crispinus døde 39 Aar gammel og Skifte efter ham holdtes 3.April 1778. Boets Aktiva var 194 Rdlr og Beholdningen 112 Rdlr. Hans Fader var Kreditor i Boet for ca 63 Rdlr. boet deltes mellom Enken og deres eneste Barn Crispinus, ¼ Aar gammel, idet hver af dem fik 16½ Mk i Ultang og 5 Mk i Ekeland. Om Crispinus Isaksen har Thingbøgerne intet at fortælle os. Hans Fader, der 1729 fik Kaarbrev og holdt Frabytte, har maaske styret Gaarden sammen med ham. Efter Crispinus' Død og vistnok kort Tid efter giftede Inger Jakobsdatter (side 50) sig med Sjur Madsen fra Aasen Lnr 136 og han og Inger har nu overtaget Gaarden. De 5 Mk i Ekeland Lnr 92, som Inger eiede, solgte Sjur 10.Juli 1787 til hendes Broder Samuel Jakobsen, og da Inger paa Skifte 1794 efter sin Halvbroder Anders Odjersenn Ekeland havde arvet 2 Mk i Ekeland Lnr. 91, solgte Sjur Aaret efter disse til Anders Odjersens Enke Inger Olsdatter. Herom

saavelsom over Inger Jakobsdatters Slægtsforhold kan man læse i 4de Hefte pag. 156. I Ministerialbogen finder jeg, at Inger og Sjur havde to Børn, der begge døde, førend de var Aarsgamle. Sjur døde 48 Aar gammel Høsten 1802 og Inger Høsten 1804 - ca 68 Aar gammel og var altsaa en god Mon ældre end Sjur. Jeg har ikke fundet Skifte afholdt efter nogen af dem og de har visselig ikke havt Børn, der overlevde dem. Et par Maaneder efter Sjurs Død solgte Inger til sin Søn af første Ægteskab Crispinus Crispinussen sine eiende 16½ Mark i Gaarden og han blev saaledes Eier af den hele Gaard. Kjøbesummen for de 16½ Mk var 49½ Rdlr. Skjødet Dateres 8.Novbr. 1802 og samme Dag udferdiget Crispinus Kaarbrev til sin Moder.

Crispinus Crispinussen der var født 1777 blev Høsten 1803 gift med Kristiane Josefsdatter fra Kraakenæs, med hvem han fik tre Børn: Josef født 1804, Inger født 1806 og Sjur født 1808,og rimeligvis opkaldt efter Faderens Stedfader. Sjur Madsen havde ogsaa arvet Enken sin Værge og havde 10.Mai 1796 faaet Afkald fra ham for hans (side 51) Arv efter Bædsteforældrene og efter Faderen. Crispinus døde ca 32 Aar gammel forsommeren 1809, og Skifte efter ham holdtes 1.Juli s.A. Foruden Ultang 1 Pd, 9 Mk eiede han de 5 Mk i Ekeland, som han havde faaet paa Skiftet 1778 efter sin Fader. Jordegodset deltes saaledes, at hans Enke foruden de 5 Mk i Ekeland fik 16½ Mk i Ultang. Sønnene Josef og Sjur fik hvar 6 3/5 Mk af Ultang og Datteren Inger 3 3/10 Mark. Om Crispinus Crispinussen og hans Stedfader Sjur Madsen gjælder det samme som om Crispinus Isaksen, at de ikke befattede sig med Processer og saaledes ikke sette Mærker efter sig i Thingbøgerne.

Kristiane Josefsdatter giftede sig Vaaren 1812 med Ungkarl Lars Iversen fra Furevik (søn af Iver Ananiassen og Ingeborg Larsdatter Furevik). De 5 Mark i Ekeland som Kristiane havde faaet paa Skiftet 1809 efter sin første Maud solgte Lars Iversen ved Skjøte af 6.Novbr. 1802 til den odels berettigede Jakob Samuelsen Ekeland. Og fem Aar senere solgte han til sin ældste Stedsøn Josef de 16½ Mk i Ultang, som hans Kone havde faaet paa det nævnte Skifte. Lars og Kristiane havde 1813 en Datter Kristiane Oline til Daaben, om de fik flere Børn kan jeg ikke sige, da mine Notater ikke naar saa langt ned i Tiden, og af samme Grund ved jeg ikke mere om Lars. Om Kristiane har jeg efter Ministerialbogen noteret, at hun døde som kaarkone Vaaren 1832 i en Alder af 64 Aar.

Josef Crispinussen var født 1804. Allerede 1817, da Josef ikke var mer end 13 Aar gammel, lod hans Værge Anders (side 52) Ludvigsen Kirketeig optage Taxt af de 99/10 Mark af Ultang, som hans Søskende Sjur og Inger eiede, for at indløse dem for sin Myndling . Taxten blev 39 Spdl 3 ort. Samme dag denne Forretning holdtes, nemlig 6.Mai 1817, fik Josef af sine Søskenders Værge Skjøde paa deres Parter, og samtidig tilskjødedes hans Stedfader ham hans Moders 16½ mark. Josef var altsaa nu Eier af den hele Gaard.

Den 6.Mai 1822 gav Josef Crispinussen, der nu havde fyldt 18 Aar sin Værge Anders Ludvigsen Kirketeig Afkald for sin Faders arv, og Juli samme Aar blev han gift med Anne Madsdatter Ultang, der da var 22 Aar. Han eiede Gaarden indtil han 7.Novbr 1856 solgte den til Sønnen Peder Josefsen, og denne eiede Gaarden, mens jeg var i Førde.

xxxxxxxxxxxx

Lnr. 178 af Skyld 16½ Mark Smør. - Opsidderen paa dette Brug var fra 1697 og vistnok allerede fra et tidligere Aar Abraham Nilsen, der efter Listen af 1701 skulde være født 1654. Nogen Forbindelse mellom ham og tidligere opsiddere kan jeg ikke paavise eller endog blot gjetningsvis antyde. Til Birkethinget paa Nøstdal Marts 1699 var han stevnt for at have faaet for tidligt Barn med sin Kone. De blev derfor begge dømt at bøde, han 2¼ Lod Sølv. Han maa altsaa være bleven gift kort tid forud. ved sin Død efterlod han enken Gjertrud Gautesdatter, og det er rimeligvis ogsaa (side 53) hende, som han kort før 1699 var bleven gift med. Sit Bygselbrev fik Abraham fornyet 21.Desbr. 1720. At han til Sommerthinget 1721 stevnte sin Nabo Crispinus Jensen for ulovlig Skovhugst, er før omtalt. I Kassabøgerne opføres han som Bruger lige til sin Død, der indtraf Vaaren 1740. Ifølge Ministerialbogen blev han 87 Aar gammel, hvilket stemmer godt overens med Aldersopgaven i Folkelisten af 1701. I Kassabøgerne fra 1741-1743 opføres Enken som Bruger. Hun hed som alt nævnt, Gjertrud Gautesdatter, og døde Vaaren 1761 i en Alder af 87 Aar. Hun var altsaa et snes aar yngre end Manden. En Morten Abrahamsen, som Nytaarsdag 1746 blev gift med Johanne Olsdatter Jonstad, var sikkerlig deres Søn. En anden Søn af den var Gaute Abrahamsen der 1744 blev gift med Aalet Madsdatter fra Kirketeig og 1757 blev Eier af Kirketeig, Lnr. 175, hvor han er nærmere omtalt.

Abraham og Gjertrud havde desuden en Datter Helga, der Høsten 1794 blev gift med Ole Jørgensen Ultangviken, og denne blev sine Svigerfrældres Eftermand paa Gaarden. Bygselbrevet til ham er dateret 18.Desbr. 1743 og udstedt af Mag. F.C. Holberg. Fra Thingbøgerne er om Ole Jørgensen ikke mere at fortælle end at han fungerede som Lagrettemand ved Thingene 1749 at han paa Høstethinget 1752 fremviste Skindet af en voxen Ulv for at faa den bestemte Premie 2 Rdlr. Derimod giver Skifteprotokollene nogle Oplysninger om (side 54) ham. Man ser saaledes, at 27.Juni 1763 holdtes Skifte efter hans Kone Helga Abrahamsdatter, med hvem han kun havde et Barn. Datteren Anne, som da var 16 Aar gammel. Boets Beholdning var 71 Rdlr. Videre ser man, at han Desember 1763 giftede seg med Marthe Pedersdatter Slaatten eller Nydal efter hvem der skiftedes 29.Juni 1765. Med hende havde han ikke Børn, og kun arvedes af Søskende og Børn af Søskende - for det meste udensogns Folk. Oles Datter Anne havde kun Moders arv indestaaende i Boet, hvis Beholdning nu kun var 26 Rdlr. Anne Olsdatter blev - antagelig 1767 - gift med Ole Isaksen Ultang og til fordel for denne oplod Ole Jørgensen sit Bygselbrug, paa hvilket da Ole

Isaaksen under 9. Juli 1769 fik Bygselbrev af Eiersken Abel Mari sal. Sem's. Nogle Aar efter giftede Ole Jørgensen sig for tredie gang. Hans tredie Kone hed Marthe
Olsdatter og var ca 1773 bleven Enke efter Ole Andersen. denne Ole Andersen og Marthe Olsdatter har antagelig hørt hjemme paa Nøstdalskletten, ialfald kom Ole Jørgensen efter sit tredie Ægteskab til denne Plads, og der døde han ogsaa 1779. Skifte efter ham holdtes 6.Mai 1779. Han havde heller ikke af sit tredie Ægteskab Børn saa Anne var hans eneste Arving, men der var ikke noget at arve, da Boets Overskud kun var vel 1 Rdlr.

Ole Isaksen, født 1744, var Søn af Isak Jonsen paa (side 57) (side 55 og 56 er utelate av Steen)
Ultang Lnr. 179. Han fik som sagt 1767 Bygselbrev paa Lnr. 178 og omtrent samtidig blev han gift med Anne Olsdatter, Formandens Datter. I Thingbøgerne finder man ham nævnt som Lagrettemand ved Thingene 1788 og 1794 og en enkelt Gang som Vidne i en Sag. Hans Kone døde 34 Aar gammel og 20.Septbr 1781 holdtes der Skifte efter hende. De havde 5 Børn: En Søn og 4 Døttre. Sønnen Isak var 4 Aar gammel og Døttrene Helga, Helene, Kari og Ingeborg var Henholdsvis 13, 10, 7 og 1 Aar gamle. Boets Beholdning var 55 Rdlr. Aaret efter giftede Ole sig med Pige Synneve Rognaldsdatter. Da de Pintsedag 1782 trolovedes kaldes hun Skei, men da de 30. Juni samme Aar viedes, kaldes hun Smaadal, og der har hun vistnok hørt hjemme. Med denne sin anden Kone fik Ole Isaksen ikke Børn. Hans ældste Datter Helga blev Høsten 1793 gift med Ole Madsen Høisæt og tre Aar senere blev denne Gaardens Eier. Under 11.Juli 1799 udstædte Ole Madsen Kaarbrev til Svigerfaderen og hans Kone Synneve. Ole Madsen døde 1816 - 72 Aar gammel - og Skifte efter ham holdtes 18.Desbr. samme Aar. Arvingene var hans fem ovenfor nævnte Børn. Om Helga vil nærmere blive talt nedenfor. Om de andre fire meddeles Følgende:
Sønnen Isak tjente 1816 paa Erdal. Han blev 1819 gift med Pige Marthe Olsdatter Birkeli.
Han kaldes 1835 Isak Olsen Hornæs.
Helene Olsdatter blev 1794 gift med Rognald Andersen Holmesæt.
Kari Olsdatter blev 1812 gift med Rasmus Hansen Svinevikhoug og
Ingeborg Olsdatter blev 1816, mens Skiftet efter Faderen stod paa, gift med Peder
Mortensen Slettehoug. (side 58)
Da Ingeborg giftede sig , blev alle Arvinger myndige og Boet blev derfor af Skifteretten extraderet dem. Synneve Rognaldsdatter døde først 10 Aar senere og hvad der var til overs efter hende 8 Spdlr. tilfaldt hendes Udarvinger.

Ole Isaksens Eftermand paa Gaarden blev, som sagt, hans Svigersøn Ole Madsen fra Høisæt. Skjødet til ham er udfærdiget af Abel Marie sal. Sem's og dateres Bergen 10. Juli 1796. Kjøbesummen var 120 Rdlr. Ole Madsen og Helga havde kun et Barn Datteren Anne Lovise født

1793, og hun blev Vaaren 1812 gift med Rasmus Madsen fra Kirketeig som er omtalt under Kirketeig Lnr. 175. Ole Madsen døde 62 Aar gammel Vaaren 1813.

Helga giftede sig efter Ole Madsens Død med en gammel Ungkarl Ares Jonsen Ultang (denne Ares nævnes flere Gange aarene 1791-1809 og kaldes da Kirketeig) De viedes 30. Juni 1816 og nogle Dage efter, nemlig 4.Juli fremstillede Helga sig for Birkedommeren og bad, at Gaarden maatte blive delt mellom hende og Svigersønnen Rasmus Madsen Kirketeig som ogsaa var tilstede. Birkedommeren tillagde da hver af dem Halvdelen af Gaarden eller 8¼ Mk. samme Dag udstedte saa Ares Jonsen Skjøde til Rasmus Madsen paa sine og Konens 8¼ Mk saa Rasmus blev eier af hele Gaarden. Kjøbesummen for de 8¼ Mark var 200 Rdlr. Brugsret blev forbeholdt Ares og Helga saalænge de fandt forgodt. Ares døde 60 Aar gammel Høsten 1819. Ares havde 6.Mai for Birkedommeren oprettet et Testamente hvorefter hans Kone Helga skulde arve ham, og hvis Helga (side 59) døde før ham, skulde hans Bo tilfalde Steddatteren Anne eller Mand Rasmus Madsen og - om Anne var død før ham - hendes Børn. Naar Helga døde har jeg ikke noteret men jeg ser, at hun 1835 endnu var i Live og var Enke.

Rasmus Madsen solgte 1846 gaarden til sin Søn Samuel Rasmussen og denne igjen 1893 til sin Søn Andreas Samuelsen.

xxxxxxxxxxxxx

Lnr. 177 af Skyld 16½ Mark smør.

Paa dette Brug sad efter Folkelisten af 1701 Anders Larsen der var gammel og havde en Aarsgammel Søn Lars. Han fungerede som Lagrettemand ved Birkethingene 1699 og var paa Gaarden 1697, men naar han tiltraadte Bruget, ved jeg ikke - ikke heller naar han fratraadte. Nogen Forbindelse mellem ham og foregaaende eller efterfølgende Opsiddere har jeg ikke opdaget, og Navnene giver intet Vink i saa Maade.

Paa samme brug var Ole Nilsen senere Opsidder. Han fik 1720 sit Bygselbrev fornyet, men naar det første Bygselbrev til ham er udferdiget, har jeg ikke fundet angivet. Rimeligvis er han dog Anders Larsens umiddelbare Eftermand. - I Sorenskriverens Thingbog for 1709 nævnes leilighedsvis en Ole Nilsen Ultang, som jeg mon antager er vor Opsidder. Det hedder nemlig i denne Thingbog, at til Vaarthinget 1709 var Alis Nilsdatter stevnet for Leiermaal med Ole Andersen. De havde begge tjent i Prestegaarden, men Drengen (side 60) var nylig død. For Alis mødte - siger Thingbogen - Broderen Ole Nilsen Ultang. Den anden ved Høstethinget 1709 for Sorenskriveren behandlet Sag, opgiver som Vidne Ole Ultang. Her nævnes ikke Fadersnavnet, men kanske er ogsaa dette Ole Nilsen Ultang. - Til Birkethinget Marts 1720 var Ole Ultang stevnt for Slagsmaal mod Mads Olsen Vie og som Vidne opgives Karl Ultang. Sagen udsattes til

Sommerthinget, og her indgik Ole Ultang paa at bøde 2 Lod Sølv til Herskabet. Ole er, siger Thingbogen, fattig og uformuende. Om ogsaa denne Ole er Opsidderen Ole Nilsen, er dog usikkert, thi nu var der en anden voksen Ole paa Ultang nemlig Ole Jonsen, Broder af det opgivne Vidne Karl Jonsen og ligesaa denne Søn af Jon Sjursen (se Listen af 1701). At imidlertid Ole Nilsen endnu 1729 var Opsidder paa Ultang har vi Kassabogens Vidnesbyrd om, men Kassabogen for 1731 viser, at han da var afløst af Simon Olsen. Jeg har efterseet Ministerialbøgerne fra 1729 og fremover men jeg kan ikke finde hans Død noteret. Derimod finder jeg at en Ole Ultang, som kan være Ole Nilsen, var Fadder Februar 1731 og Mai 1732, og fremdeles, at en Ole Ultangsbø som ogsaa kunde være Ole Nilsen, var Fadder August 1737.

Jan Olsen Ultang blev 1735 gift med Sofie Ellingsdatter Kraakenæs, og kom senere til Kraakenæs. - Anne Olsdatter Ultangsbø blev 1736 gift med Tollef Andersen Tjønneland der døde 63 Aar gammel 1741 og da kaldes Tollef Andersen Ultangsvik (jfr. 3de hefte pag. 346). - Alis Olsdatter Ultang blev 1730 troloved med Daniel Gundersen Kringlen, og da de Mai 1732 havde Barn til Daaben, var Ole og Jon Ultang Faddere. - Om hvoraf desse tre personer: Jon Olsen, Anne (side 61) Olsdatter og Alis Olsdatter gjælder det, at de kan have været Børn af Opsidderen Ole Nilsen Ultang. Derimod antager jeg for sikkert, at Ole Nilsen var Fader til Eli Olsdatter der Høsten 1730 blev gift med Simon Olsen Kirketeig.

Simon Olsen Kirketeig var født 1700 og Søn af Ole Simonsen Kirketeig. I Kassabøgerne fra 1731 og fremover opføres han som Bruger af Lnr. 177. Kassabøgerne fra 1730 har jeg ikke sett, og kanske findes han allerede der. Simon er omtalt foran et Par Gange nemlig 1742, da hans Søster Kari Kirketeig vilde have Rede paa, hvor de to hendes tilhørende Furetræer var afbleven, og fik den besked, at hendes Broder Simon havde Bortkjørt dem - og 1748-1751, da han laa i Proces med Naboen Isak Jonsen Ultang om Flytning af sit Kvernhus. - Til Sommerthinget 1749 var Simon af Fogden stevnt for Slagsmaal med Anders Hornæs, og som Vidner angaves Isak Jonsen Ultang og Ole Ultang, *(?-----?)* Ole Jørgensen. Fogden frafaldt imidlertid Sagen, da Simon lovede i Mindelighed at rette for sag. - Til Høstethinget 1750 var Simon stevnt af Ole Olsen Kuslien for 2 Rdlr. Simon skulde have skyldt Beløbet til Ole Kusli's Svigerforældre paa Reiakvam, og ved Skifte 1742 efter disse havde Ole Kusli's Kone faaet dette Boets Tilgodehavende udlagt paa sig. Sagen behandledes ved flere Thing. Simon erkjendte, at han havde faaet noget hos Ole Kusli's Svigermoder, Men han havde, paastod han, betalt det efterhvert. Paa Høstethinget 1751 bestemte Sorenskriveren, at Ole's Svigermoder Anne (side 62) Reiakvam skulde indkaldes til næste Thing - Sommerthinget 1752. Paa dette oplystes det imidlertid at hun var saa gammel og skrøbelig at hun ikke komme til Thinget, men hun havde til Stevningsmænderne sagt, at Simon skyldte Pengene. Paa Høstethinget 1752 blev Sagen optagen

til Dom, men nogen Dom har jeg ikke fundet i Thingbogen. Om denne Sag er før fortalt i 5te Hefte pag. 81. - Efter Simons Kone Eli Olsdatter holdtes der Skifte 8.Novbr 1765. Der var tre Børn 1.Ole født 1732 der 1768 fik Bygselbrev paa Klopstad Lnr. 52. 2.Mads der blev Faderens Eftermand paa Ultang og 3.Mari født 1737. Boets Aktiva var 37 Rdlr. - Naar Simon Olsen døde, kan jeg ikke oplyse. Formodentlig falder hans Død i Aarene mellom 1765 og 1781, da Ministerialbøgerne er borte.

Den 6te Marts 1767 fik Mads Simonsen af Abel Marie sal. Sem's Bygselbrev paa Bruget. Han var fremdeles Bruger, da hans Søn Soldat Mads Madsen af Eiersken Md^{m} Sem under 10. Juli 1796 fik Skjøde paa Eiendommen for 120 Rdlr. men 9. Novbr. 1802 fik han Kaarbrev af Sønnen, og da har han vel fratraadt Gaardens Brug. Mads nævnes leilighedsvis som Lagrettemand og Vidne, men jeg har ikke seet, at han har havt Processer. Hans Kone hed Johanne Andersdatter og de havde 1783 Sønnen Ole til Daaben, men deres andre Børn maa være født før 1781. - Børn af dette Ægtepar er antagelig Synneve Madsdatter Ultang, der blev konfirmeret 1787 og Januar 1795 blev gift med Johanne Nilsen Næs, som kaldes Johannes Ultang (side 63) da han Høsten 1797 havde Sønnen Mads til Daaben. - fremdeles Alis Madsdatter Ultang, der konfirmeredes 1789, og 1805 blev gift med Enkemand Morten Jonsen Kraakenæs, - En Elias Madsen Ultang, der konfirmeredes 1794, er maaska ogsaa Søn af Mads Simonsen. Han blev 1809 gift med Lovise Olsdatter Gravdal, og fik 1813 et uægte Barn med Massi Ludvigsdatter Reiakvam. Han blev anmældt som "Løsgjænger" det vil sige for ikke at havt taget fast Tjeneste og i den Anledning indkaldt til et Forhør den 6.Mai 1818, men kunde forsvare sig med, at han nu havde taget fast Tjeneste hos Ole Tostensen Hellevang. - Foruden de nu nævnte var der kanske endnu flere Børn efter Mads Simonsen. - Ifølge Ministerialbogen døde Mads Simonsens Kone Johanne Andersdatter 1812 i en Alder af 74 Aar, Mads selv derimod først 1828. Ministerialbogen siger at han blev 78 Aar gammel, men jeg skulde tro, at han var var meget ældre. - Mads Madsen blev Faderen Mads Simonsens Eftermand paa Gaarden og fik som alt sagt Skjøde paa den 10.Juli 1796 for en Kjøbesum af 120 Rdlr. Han blev Sommeren 1796 gift med Pernille Andersdatter Fauske. de havde flere Børn deriblandt Sønnen Mads født 1805. De døde, han 1842 i en Alder af 76 Aar, hun 1837 i en Alder af 63 Aar. Denne Mads blev Mads Madsen den første.

Hans Søn og Eftermand Mads Madsen den anden, født 1805, blev gift Pige Anne Pedersdatter Grimeland. Han havde (side 64) allerede 1826 af Faderen for 80 Spdlr faaet Skjøde paa Gaarden.

Mads Madsen den 2^{den} solgte 1863 Gaarden til sin Søn af samme Navn for 300 Spdlr og Mads Madsen den tredie solgte endelig 1893 for 1600 Kroner til sin Søn Mads, der saaledes

bliver Mads Madsen den fjerde. - Vi har allerede 4 Eiere efter hinanden alle af Navn Mads Madsen, og hvor Stamfaderen, Bygselmanden Mads Simonsen medregnet, bliver det fem Mads'er paa Rad, som har brugt Gaarden i til sammen 140 Aar. -

xxxxxxxxx

(side 65)

Ultangviken

Januar 1733 begravedes Jørgen Kristoffersen Ultangsviken 71 Aar gammel. Han er antagelig Fader til Kari Jørgensdatter Ultangvik som 1731 stod offentlig Skrifte for Leiermaal med Soldat Jon Olsen Slaatten, rimeligvis ogsaa til den før omtalte Ole Jørgensen Ultangsviken, der 1744 blev gift med Helga Gautesdatter Ultang og fik Bygsel paa Lnr. 178 - og rimeligvis ogsaa til den Brita Jørgensdatter Ultang, der 1758 blev trolovet med Bertel Johannessen Hjelle (Søn af Barbro Olsdatter Hjelle og hendes Faders Halvbror Johannes Larsen Vie, hvorom er fortalt i 3de Hefte pag. 216/99). - Om Ole Jørgensen er foran fortalt en del. Om de øvrige formentlige Børn efter Jørgen Kristoffersen ved jeg derimod intet videre at fortælle.

xxxxxxxxxx

Senere boede der i Ultangviken et Ægtepar Ole Nilsen og Ragnhild Tostensdatter. Ole var fra Ullebust og var 1743 bleven gift med Ragnhild, der var Enke efter Nils Nilsen Etterlien, med hvem hun havde tre Børn: Knut, der blev Pladsmand paa Hafstadøren (se 6te Hefte pag. 219). Tosten der døde 1758 paa Kraakenæs og Eli, døbt 8.Januar 1740 . Med sin andre Mand Ole Nilsen fik Ragnhild Sønnen Karl født 1743. Maaske har Ole Jørgensen havt Pladsen Ultangsviken, indtil han overtog Ultang Lnr. 178 i Henhold til Bygselbrev af 1743, og er da efterfulgt paa Ultangsviken af Ole Nilsen. - Det er før fortalt, at Ole Nilsen (side 66) til Sommerthinget 1749 var stevnt af Fogden for usømmelige Ord om Kari Olsdatter Kirketeig, men at der intet kom du af Sagen fordi Vidnerne ikke var ført i betimelig Tid - samt at han til Sommerthinget 1750 var stevnt af Kari's Mand for Skjældsord mod hende og da med det Resultat, at han gjorde hende Undskyldning og indgik paa at betale en Bod og Sagsomkostninger. Paa Sommerthinget 1758 skulde Ole haave mødt som Vidne i en Sag mod Mads Olsen Gravdal , men da han havde drukket sig fuld, blev han bortvist - Ragnhild Døde 54 Aar gammel og 7.Juni 1763 holdtes der Skifte efter hende. Af hendes Børn af første Ægteskab levde nu kun de to Knut og Eli, og med Ole havde hun ikke andre Børn end Karl. Boets Aktiva var 21 Rdlr, hvor stor Beholdningen var eller om der overhodet var nogen Beholdning, har jeg ikke noteret. Høsten 1764 giftede Ole sig paany. Hans anden Kone var Kari Andersdatter.

Da hun i en Alder af 61 Aar var død Febr. 1783. Da der blev registreret efter hende, mente Ole, at han havde flere Kreditorer end Boet kunde betale, men der blev dog et lidet Overskud paa 4 Mk, 10 Skilling. Senere har jeg intet noteret om Ole Nilsen. Hans Søn Karl Olsen var Død før 1802 efterladende 4 Børn der 1802 opgives at være fra 20 til 9 Aar gamle. Han synes at have boet i Vefring Sogn.

Ole Nilsens Steddatter Eli Nilsdatter blev Januar 1784 gift med Samuel Hansen Nydal af Holsen Sogn og denne Samuel kaldes 1786 "Husmand paa Ultang" At det var Pladsen Ultangsviken han havde, der man af Skiftet efter ham og Eli, der holdtes 28.April (side 67) 1802 paa Plads Ultangsviken. De var børnløse Folk. Hans Arvinger var hans Moder og Søskende i Holsen, hendes var Fuldbroderen Knut Nilsens og Halvbroderen Karl Olsens Børn. Boets Aktiva var 31 og Beholdningen 11 Rdlr.

Den 8.Novbr. 1802 fik Samuel Isaksen af Crispinus Crispinussen Fæste paa Ultangsviken. Samuel Isaksen, der var Crispinus's Farbroder var født 1749. Han giftede sig, da han fik Fæste paa Pladsen, med Pige Kari Madsdatter Kvamme og døde 1810. Kari døde først 1835, om dette er allerede fortalt tidligere (se pag. 48).

Paa Høstethinget 1824 thinglæstes der en udateret Fæsteseddel fra Mads Madsen og Josef Crispinussen Ultang til Anders Rasmussen Ultang paa Pladsen Strand. Denne Anders Rasmussen blev Vaaren 1816 trolovet og Sommeren samme Aar gift med Massie Eliasdatter Ultang.

Da han Vaaren 1817 havde Sønnen Crispinus til Daaben kaldes han Husmand. Det har faldt mig ind, at Strand er et andet Navn paa Ultangviken, men selv om saa ikke er Tilfældet maa jeg dog tro, at Anders Rasmussen har været Samuel Isaksens og Kari Madsdatters Eftermand paa Ultangviken. Anders sees nemlig at have forsørget Kari Madsdatter hendes første Leveaar. Dette fremgaar af Skiftet efter hende 1835. Under dette blev det sagt, at Kari havde været hos Anders Rasmussen 15 Aar og er denne Tid for det meste været sengeliggende, da hun var henved 80 Aar gammel. Hun havde, hedde det videre 35 (skal være 25) Aar været Enke efter Samuel Isaksen, der - efter hvad den tilstedeværende Josef (side 68) Crispinussen oplyste - var dennes Forfaders Broder. Boets Aktiva var vel 52 Spdlr men Anders Rasmussen Ultang var Kreditor for vel 51 Spdlr, saa der kun blev omtrent 1 Spdlr tilbage. Under dette Skifte opregnes Samuel Isaksens Arvinger, som var hans Søskende eller disses Afkom. De er allerede foran nævnte, men her har vi dem alle paa et Bruk og jeg skal derfor paany nævne saaledes som de opføres under Skiftet. de var;

1.Broderen Crispinus Madsen død, efterladende Søn Crispinus Crispinussen der ogsaa var død, efterladende tre Børn: Josef, Sjur og Inger.

2. Broder Ole Isaksen Ultaang død, efterladende 5 Børn, nemlig:

a. Isak Olsen Hornæs

b. Helga Olsdatter, Enke

c. Helene Olsdatter gift med Ingvald Andersen Holmesæt.

d. Kari Olsdatter gift med Rasmus Hansen Svinevik.

e. Ingeborg Olsdatter gift med Peder Mortensen Slettehoug.

3. Broder Moses Isaksen Fremmersvik.

4. Søster Sara Isaksdatter død efterlevende ukjente Arvinger

5. Søster Oline Isaksdatter Fængestad ligeledes død og efterladende ukjendte Arvinger.

Det er mig paafaldende, at de to førstnævntes Børn ikke har været kjente, men Skifteretten har vel ikke gjort sig synderlig Umage med at efterforske deres Navne. -

xxxxxxxxxxxx

Slutt

xxxxxxxxxxxx

Registeroversikt, alle bind

Ordrett frå boka etter O.Tjønneland
Sidetal og tekst i *kursiv*, er frå O. Tjønneland
Sidetal med (parantes) er frå boka etter F.M.B.Steen.

Første bind:			*O.Tj*	(Steen)	**Side**
Forord til første bok		side	*1*	(1-2)	**6**
De eldste ministerialbøker i Førde		-	*1-5*	(3-8)	**6**
Magister Hammonds ministerialbok	1720-1727	-	*5 -7*	(9-11)	**9**
Myhlenphorts ministerialbok 1728-1747		-	*7 -12*	(11-20)	**11**
Nils Lunds ministerialbok 1748-1764		-	*12-14*	(20-23)	**16**
Sykdomsåret 1741		-	*15*	(25-26)	**18**
Hva Bergens Kalvskinn beretter om Førde		-	*16-19*	(27-34)	**18**
De eldste aktstykker vedk. Førde og Førde-folk		-	*20-23*	(35-38)	**23**
Et skatteregnskap fra 1520-1521		-	*23-24*	(39-41)	**24**
Et gammelt skinnbrev fra 1542 om Ramstad og Kvamme		-	*24-26*	(43-47)	**26**
Et skatteregnskap fra 1563		-	*27-30*	(49-53)	**27**
Lensregnskap for Bergenhus len for 1567		-	*30-33*	(55-58)	**30**
Peder Thotts jordebok av 1591		-	*33-36*	(59-62)	**33**
I en jordebok for året 1/5. 1598-1/5. 1599		-	*36-37*	(62)	**36**
Et skatteregnskap fra 1603		-	*37-42*	(63-66)	**37**
Fogd Nils Buschs jordebok av 1626		-	*42-49*	(67-75)	**41**
Et skatteregnskap fra 1646		-	*49-57*	(77-89)	**48**
Et skatteregnskap fra 1662		-	*58-62*	(91-95)	**57**
Et skatteregnskap fra 1672		-	*63-71*	(97-105)	**61**
Eiere av gårder i Førde sogn i gammel tid		-	*71-76*	(107-112)	**69**
Folkemengden i Førde sogn ned gjennom tidene		-	*76-79*	(113-116)	**72**
Kveghold i Førde 1657		-	*79-88*	(121-131)	**74**
Førde 1664 (Findes folkeliste)		-	*88-94*	(133-144)	**80**
Folkelisten av 1701		-	*95-105*	(145-162)	**85**
Manntallet av 1666 med merknader,	*av O. Tjønneland*	-	*107-125*		**93**
Registeroversikt, alle bind……					**112**

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Andre bind:		*O.Tj.*	(Steen)	**Side**
1. Mads Nilsen Erdal og sokneprest Nils Lund,	side	*1-12*	(3-19)	**6**
2. Markvard Rognaldsen Sunde og Rasmus Refsdal	-	*13-24*	(21-39)	**14**
3. Sjøen eller Sjøahola	-	*25-91*	(41-127)	**21**
4. Hr. Peder Hanning og Falch Gjedding	-	*92-101*	(129-142)	**68**
5. Svenske krigsfanger i Sunnfjord	-	*101-103*	(143-145)	**74**
6. Da enkefru Svane på Skei ble begravd	-	*103-105*	(147-150)	**75**
7. En rydningsmann i Angedalen	-	*106-113*	(151-161)	**77**
8. Sunnfordinger under Kalmarkrigen	-	*114-116*	(163-166)	**82**
Registeroversikt, alle bind……..				**85**

Tallene i parentes syner sidetallene i originalen.
Ferdigskrevet 27/8.49. O.Tj.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Tredje bind:			*O.Tj.*	(Steen)	**Side**
G. nr.	15. Klopstad ……	side	*1-11*	(1-14)	**6**
	16. Rotenes ……	-	*12-24*	(15-30)	**13**
	17. Erdal ……..	-	*25-39*	(33-54)	**21**
	18. Erdalsdal (= Indre Erdal) ……..	-	*40-47*	(55-66)	**32**
	19. Fossen …….	-	*48-52*	(67-73)	**37**
	20. Hornnes (Hornes)……..……...	-	*52-68*	(75-98)	**40**
	Litt om Førde kirke og dens jordegods …	-	*69-90*	(99-131)	**52**
	21. Førde (Skei)……	-	*91-126*	(133-178)	**67**
	Litt om Hundvedbakken (del av Skei) …	-	*127 -137*	(178-192)	**96**
	22. Førde prestegård …….	-	*138-142*	(197-202)	**103**
	23, 24. Hjelle med Ytre Slåttene ……..	-	*143-166*	(207-237)	**106**
	25. Ramstad ……	-	*167-201*	(239-290)	**123**
	26. Furebø ……..	-	*202-231*	(291-333)	**150**
	27. Tjønneland ……	-	*232-267*	(335-378)	**171**
Registeroversikt, alle bind……..					**197**

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Fjerde Bind:		*O.Tj*	(Steen)	**Side**
Kvaal og Indre Slåttene …….....	side	*1-24*	(3-33)	**8-27**
1 – 7: Begge gårder under ett.				**8**
8 – 11: Kvål, 1. nr. 87				**14**
11 – 18: Kvål, 1. nr. 88				**17**
18 – 20: Åstedsak |mellom Kvål og Ekeland				**21**
20 – 21: Slåttene under ett.				**23**
21 – 23: Slåttene, 1. nr. 89				**23**
24 – 25: Slåttene, 1. nr. 90				**26**
Ekeland ……..	side	*26-37*	(35-52)	**27-35**
26 – 32: Ekeland fram til 1732				**27**
32 – 34: Rotenesfolk til Ekeland. Gården deles.				**31**
34 – 35: Ekeland, 1. nr. 91				**33**
35 – 37: Ekeland, 1. nr. 92				**34**
Angedal, Bruket og Indrebø ……	side	*38-101*	(53-136)	**35-82**
38 – 45: Gårdene under ett.				**36**
45 – 53: Angedal, 1. nr. 93, 94, 95				**42**
53 – 62: Indrebø under ett.				**49**
62 – 65: Indrebø, 1. nr. 96 og 97.				**55**
65 – 68: Indrebø, 1. nr. 98				**57**
68 – 69: Indrebø, 1. nr. 99, samt Bruket 100.				**60**
69 – 71: Indrebø, 1. nr. 99.				**60**
71 – 75: Bruket, 1. nr. 100				**62**
75 – 78: Indrebø, 1. nr. 101				**64**
78 – 101: Rettsaker				**66**
Botnen ……..	side	*102-114*	(137-152)	**82-90**
102 – 110: Botnen under ett				**82**
110 – 112: Botnen, 1. nr. 102				**88**
112 – 114: Botnen, 1. nr 103				**89**
Grimeland, Haugen, Pladse og Grimelandslien …….....	side	*115-203*	(153-262)	**91-155**
115 – 131: Gårdene under ett				**92**
131 – 174: Rettsaker				**104**
174 – 177: Haugen, 1. nr. 104				**134**
177 – 180: Pladse, 1. nr. 105				**135**
180 – 190: Grimelandshaugen, 1. nr. 106				**137**
190 – 191: Grimelandslien under ett.				**144**
191 – 193: Grimelandslien 1. nr. 107 / 108				**145**
193 – 195: Grimelandslien 1. nr. 109				**146**
195 – 196: Grimeland, 1. nr. 110 / 111				**148**
196 – 199: Grimeland, 1.nr. 110				**148**
199 – 200: Grimeland, 1.nr. 111				**151**
200 – 203: Grimeland, 1.nr. 112				**152**
Kvamsaas …….....	side	*204-209*	(263-270)	**156**
Flugedal …….....	side	*209-214*	(271-276)	**160**
Kvamme …….....	side	*215-221*	(277-285)	**163**
Tefre …….....	side	*222-236*	(287-306)	**168-178**
222 – 226: Tefre under ett				**168**
226 – 231: Tefre 1. nr. 116 / 117				**171**
231 – 232: Tefre 1. nr. 116				**175**
232: Tefre l. nr. 117				**175**
233 – 236: Tefre 1. nr. 118				**176**
Vie …….....	side	*237-310*	(307-374) (også frå bind 5,1-29)	**178-230**
237 – 249: Vie under ett fram til 1701				**179**
249 – 257: Vie-mennene 1701				**188**
257 – 265: Reduksjon av matrikkelskylden, - Elvebrott				**194**
265 – 273: Vie, 1. nr. 119				**198**
273 – 280: Vie, 1. nr. 120				**204**
280 – 283: Vie, 1. nr. 121				**209**
283 – 286: Vie, 1. nr. 122				**211**
286 – 289: Vie, 1. nr. 123				**213**
290 – 294: Vie, 1. nr. 124				**215**
294 – 298: Vie, 1. nr. 125				**219**
298 – 303: Vie, 1. nr. 126				**221**
304 – 310: Vie, 1. nr. 127				**225**
Registeroversikt, alle bind……				**231**

(NB!! I dette og følgende bind er sidetallet *i originalen føyd til i margen. O.Tjønneland.)*

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Femte bind:

(De første 30 sider av Steens femte bind er i avskriften overført til fjerde bind for å få alt om gården Vie samlet der. O.Tj.)

		O-Tj.	(Steen)	Side
Farsund …….....	side	1-13	(31-48)	**6**
Solheim ……	-	14-24	(49-61)	**14**
Kusli ……	-	25-47	(62-88)	**23**
Mo ……	-	48-70	(89-114)	**38**
Stevoll ……..	-	71-77	(115-124)	**54**
Aasen ……	-	78-114	(125-165)	**59**
Kinn ……	-	115-129	(167-184)	**85**
Bjørkeflot …….....	-	130-134	(185-190)	**96**
Lien ……..	-	135-143	(191-200)	**99**
Kinnaneset,plasser under Kinn og Lien ……	-	143-145	(200-203)	**105**
Refsdal ……	-	146-158	(204-220)	**107**
Ullebust ……	-	159-186	(221-256)	**116**
Masdal ……	-	187-201	(257-274)	**136**
Etrelien ……	-	202-224	(275-301)	**146**
Digernes ……..	-	225-243	(303-327)	**162**
Via-mennenes støling i Digernesmarka ……	-	243-250	(327-337)	**175**
Sunde ……	-	251-280	(339-378)	**181**

Registeroversikt, alle bind…… **202**

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Sjette bind:

		O.Tj	(Steen)	Side
Hagen ……	side	1-15	(1-22)	**6**
Bruland ……..	-	16-87	(23-116)	**16-64**
Bruland, Indre,l.nr. ..164…….....	-	36-57	(51-77)	**29**
Bruland, Indre,l.nr 167, Futegarden…….....	-	57-69	(77-91)	**43**
Bruland, Indre,l.nr 160, 161, 162, Gil …….....	-	69-81	(91-107)	**51**
Bruland, Ytre, l.nr 163, …….....	-	81-87	(107-116)	**59**
Hafstad…….....	-	88-169	(117-218)	**64**
Hafstadøyane …….....	-	169-175	(218-226)	**120**
Skuteløken……..	-	176-180	(229)	**124**
Halbrend,……..…	-	181-274	(237-358)	**127-190**
Halbrend, Grimeliverket kjøper Indre Halbrend ……..	-	231--	(303-334)	**161**
Halbrend, L.nr.172…….	-	258–259	(336-337)	**178**
Halbrend, L.nr.173…….	-	259-262	(338-341)	**179**
Halbrend, Planer om kalsium-karbid fabrikk……	-	262-263	(341-342)	**181**
Halbrend, Husmenn på Halbrend…….	-	263-265	(343-346)	**182**
Halbrend, Halbrendsøyra……..	-	265-267	(346-348)	**183**
Halbrend, Halbrendskvia……..	-	267-269	(349-350)	**185**
Halbrend, Halbrendsteigen……	-	269	(350-351)	**186**
Halbrend, Ferjestedet på Halbrend …….....	-	269-270	(351-352)	**186**
Halbrend, Premierløytnant Godtzen……	-	270-271	(352-353)	**187**
Halbrend, Paul Sandersen…….	-	271-272	(353-355)	**187**
Halbrend, Ole Olsen Moskog og Gjø Olsd. Tefre……...	-	272 -	(355)	**188**
Halbrend, Oppnavnet Svenske……..	-	273-274	(356-358)	**188**
Gravdal……	-	275-288	(361-376)	**190**

Kirketeig….(Frå Steens privatarkiv, Statsarkivet i Bergen)…… **200**
Ulltang...…..(---------”----------”----------”----------”-----)……**215**
Registeroversikt, alle bind……. **232**

Xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Kirketeig og Ulltangs historie rakk ikke Steen å skrive. Men i Statsarkivet i Bergen ligger der 2-3 store pakker inneholdende Steens notater og artikler. Det er mulig jeg seinere kan oppta en fortegnelse over innholdet av disse pakker. Rimeligvis vil en i disse pakker finne atskillig materiale som vedkommer Kirketeig og Ultang. O.Tj.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Denne historia om Kirketeig og Ulltang var på Statsarkivet i Bergen, ferdigskrive av Steen. Den er no omskrive frå Steens handskrift til elektronisk materiale.

20.02.2012
Ragnar Indrebø

Fredrik Martin Budtz Steen (1836–1907) var sorenskrivar for Sunnfjord i åra 1880-1899. Han

var valt til Stortinget for Bergen i perioden 1880-1882. Då han var på Stortinget, var han mykje på Riksarkivet og gjorde mange «nedtegnelser» om Førde, og Sunnfjord. Han samla eit omfattande lokalhistorisk materiale om Førde i den tida han var busett i bygda. Etter sitt virke som sorenskrivar, flytta han til Bergen att. I 1903 byrja han å skrive det han hadde samla, i bokform. Det vart seks handskrivne bind i alt, om lag 1900 sider. Han var nett ferdig då han døydde, 1907.
Steen var ein tilbakehalden kar. Han skreiv mange artiklar, men signerte dei aldri. Det er difor ei krevjande oppgåve å spore opp artiklar etter han, og han er ikkje nemnd i noko forfattarleksikon. Han vart utnemnd til riddar av St. Olavs Orden i 1897.
Dei handskrivne bøkene er på Statsarkivet i Bergen (Privatarkiv nr. 51). Dei har skanna originalbøkene og gjort dei tilgjengeleg på Internett.

Ola Tjønneland fotografert 1921
(Foto: Ukjend. Repro SUM)

Ola Andreas Tjønneland (1878-1975) vaks opp i Angedalen i Førde. Han var lærar og overlærar ved fleire skular i Bergen. Han jobba mykje med gards- og slektssoge i Førde. Etter at han vart pensjonist, om lag 1947-1950, gjorde han (og E. Haarstad) om dei handskrivne bøkene etter Steen til maskinskrift (utan ”rettetast”). Han skreiv dei same seks bind, men flytta noko av gardshistoria for Vie for å samle alt i same bind. Historia om Kirketeig og Ulltang var ikkje med. Elles skreiv han diverse kommentarar og tillegg til originalbøkene. Dette arbeidet utgjorde omlag 1400 sider.Dei maskinskrivne bøkene vart overleverte til Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane etter å ha vore lagra av Førde Sparebank/Sparebanken Sogn og Fjordane i over 50 år.

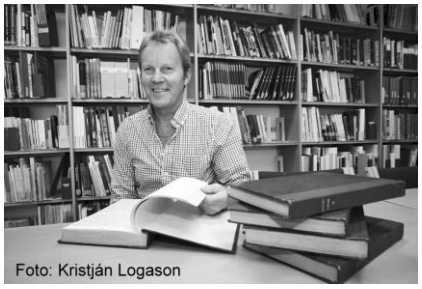
Foto: Kristján Logason

Ragnar Indrebø (1954-) vaks også opp i Angedalen. På grunn av sine slekts- og lokalhistoriske interesser, gjorde han i åra 2010-2012 eit prosjekt med å få bøkene til elektronisk utgåve. Alle skulle få tilgang til å lese desse bøkene. Fylkesarkivet skanna alle bøkene i eit ”tekstgjenkjenningsprogram” som er samanhalde med den maskinskrivne teksten. Han retta opp mange avskriftsfeilar, side for side, ord for ord, og laga om att tabellar, og lagra som datafiler. Fylkesarkivet har lagt denne elektroniske utgåva tilgjengeleg på Internett. No er også alt det Steen skreiv om Kirketeig og Ulltang kome med, - Dette var ein ”skatt” som låg i ”nedtegnelsene” etter Steen på Statsarkivet i Bergen. - 68 handskrivne sider. I tillegg til dette var det i originalutgåva åtte ekstra sider om garden Furebø. Dette prosjektet er også på seks bind, omlag 1100 sider. Gardshistoriene gjeld for Førde sokn, dessverre ikkje for Holsen og Haukedalen.